

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

БІБЛІОТЕКА: МІСЦЕ ТРАДИЦІЙ, ПРОСТІР ІННОВАЦІЙ

Матеріали круглого столу,
присвяченого 55-річчю наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв

Київ, 30 листопада 2018 р.

Київ
Видавничий центр КНУКіМ
2018

Редакційна колегія: **Горбань Юрій Іванович** – кандидат культурології, доцент кафедри інформаційних технологій, директор наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв; **Медведєва Валентина Миколаївна** – кандидат педагогічних наук, професор кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв; **Рибка Лариса Анатоліївна** – заступник директора наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв; **Винокурова Світлана Геннадіївна** – завідувач науково-методичного відділу наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв; **Лук'яненко В'ячеслав Вікторович** – завідуючий відділом інформаційних технологій наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв; **Мальшакова Алла Василівна** – провідний бібліотекар наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв; **Скаченко Олена Олексіївна** – завідуючий сектором методичної роботи наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв.

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв
(протокол № 23 від 20 листопада 2018 р.)*

Б 594 Бібліотека: місце традицій, простір інновацій : матеріали круглого столу, присвяч. 55-річчю наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, Київ, 30 листоп. 2018 р. / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури и мистецтв, наук. б-ка. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. – 158 с. : іл.

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв проводить низку заходів, присвячених 50-річчю заснування університету та 55-річчю заснування бібліотеки. У рамках святкування відбувся круглий стіл «Бібліотека: місце традицій, простір інновацій» за участі представників провідних національних бібліотек України, бібліотек закладів вищої освіти, публічних бібліотек. Обговорювались актуальні проблеми книги і бібліотеки в єдиному інформаційному просторі, інновацій у створенні й популяризації електронних ресурсів, питання інформаційної культури користувачів бібліотек.

Автори опублікованих статей несуть повну відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них.

Думки авторів можуть не збігатися з позицією редакторів.

ЗМІСТ

Горбань Ю. І.	
Вітальне слово.....	7
 <u>КНИГА І БІБЛІОТЕКА В ЄДИНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ</u>	
Айвазян О. Б., Мацей О. О., Чорна Л. П.	
Бібліотека в системі забезпечення якості освіти в університеті.....	8
Афонін О. В.	
Проблеми розвитку українського книговидання і перспективи підтримки книги та читання в Україні.....	11
Безручко О. В.	
Бібліотека, читання як розвиваюче середовище нового покоління.....	17
Бережна О. В.	
Правові аспекти інтелектуальної власності в освіті та науці.....	25
Борисенко Л. В.	
Роль університетської бібліотеки у формуванні культури академічної доброчесності.....	27
Виноградова О. Б.	
Бібліотеки для юнацтва в умовах децентралізації.....	28
Винокурова С. Г.	
Окремі аспекти методичної роботи наукової бібліотеки університету.....	31
Горбань Ю. І.	
Бібліотечний маркетинг, або як ефективно управляти бібліотекою закладу вищої освіти.....	32
Загуменна В. В.	
Безперервна освіта бібліотекарів як умова інноваційного розвитку бібліотек.....	33
Загайська Р. Й.	
Традиції та інновації у діяльності бібліотеки коледжу імені І. Труша у Львові.....	34
Зніщенко М. П.	
«Історичний лікбез», «Екологічний портал» як складова змісту бібліотечної роботи з дітьми Київської обласної бібліотеки для дітей на сучасному етапі.....	37
Ковальчук Г. В.	
Пріоритети розвитку публічних бібліотек.....	42
Колодій М. О.	
Бібліотека в контексті інформаційного простору.....	43
Компанець Л. А.	
Гігієна фонду: до постановки питання.....	47
Кононенко В. О.	
Український бібліографічний репертуар – важлива складова діяльності бібліотек України.....	48

Лубенець О. В.	
Традиційні послуги та впровадження інновацій в обслуговуванні користувачів.....	52
Лук'яненко В. В.	
Академічна доброчесність, що це?.....	53
Макарова М. В.	
Історичні умови і тенденції розвитку друкарства кінця XVI – середини XVII ст. на західних землях.....	54
Мальшакова А. В.	
Репозитарій як реальний показник ефективності університету.....	58
Матвійчук О. Є.	
Шкільна бібліотека – інформаційна платформа для набуття знань.....	59
Медведєва В. М.	
Український інститут книги: реалії становлення і міжкультурної комунікації.....	63
Негрейчук І. О.	
Шляхи створення українського бібліографічного репертуару.....	65
Павленко Г. Л.	
Реклама бібліотек в інформаційному просторі.....	71
Павленко Д. О.	
Переміщення фондів бібліотек України під час Другої світової війни.....	72
Піонткевич Н. І.	
Популяризація інформаційних послуг Державної архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного.....	75
Прокопенко Л. І.	
Бібліотека як сучасна освітня платформа у практичній підготовці фахівців бібліотечно-інформаційної сфери.....	77
Рибка Л. А.	
Бібліотека закладу вищої освіти – комплекс стратегічних рішень.....	79
Рихтік А. С.	
«Календар знаменних і пам'ятних дат»: особливості методики підготовки.....	80
Рубан А. І.	
Методичні видання мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України: досвід п'ятиріччя.....	83
Сизоненко Т. В.	
Публічна бібліотека XXI століття.....	85
Степко О. М.	
Документні ресурси Генеральної Асамблеї ООН.....	86
Шапчиць О. І.	
Бібліотека закладу вищої освіти в інформаційному просторі.....	88

Шевченко В. Б.	
Соціально-комунікативна еволюція бібліотечної діяльності.....	89
Шендрик О. О.	
Особливості міжнародного співробітництва Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка.....	90
Шостак В. М.	
Використання можливостей документних ресурсів фонду рідкісних та цінних документів в інформаційному забезпеченні науково-освітнього процесу.....	94
Якубенко Я. А.	
Етичні виміри корпоративної культури.....	96

ІННОВАЦІЇ У СТВОРЕННІ Й ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

Абрамова Т. А.	
Інновації в обслуговуванні користувачів бібліотек закладів вищої освіти.....	98
Комлик Т. С.	
Колекції цифрової бібліотеки та науково-освітні ресурси як засоби підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів.....	99
Криворучко З. Ф.	
Інноваційні технології в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні користувачів бібліотек закладів вищої освіти.....	101
Петренко В. М.	
Блог, сайт, youtube як електронні інформаційні ресурси.....	102
Скаченко О. О.	
Буква і Цифра, або Наша Інформація вже у ваших Гаджетах	104
Сухачова М. С.	
Реклама як засіб популяризації електронних ресурсів.....	107
Трач Ю. В.	
VR-технології та мультимедіа в підготовці фахівців бібліотечної сфери.....	108
Федюшина Л. В.	
Інновації в електронних ресурсах та шляхи їх популяризації.....	115

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК

Безрукова С. В.	
Інформаційна культура користувачів бібліотек закладів вищої освіти.....	117
Каракоз О. О.	
Формування інформаційної культури студентів як невід'ємна складова сучасної вищої освіти.....	118
Омельяненко-Набіулїна О. Ф.	
Сучасні тенденції розвитку інформаційних ресурсів бібліотеки закладу вищої освіти.....	121

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

Охтеня С. С.	
Веб-сайт як потужний канал інформаційної діяльності бібліотеки.....	123
Потернак Ю. А.	
Інтернет-ресурси як джерела формування бібліотечних фондів.....	125
Рибка А. Т.	
Читач і читання: сучасний культурний діалог.....	127
Степко В. В., Вапельник О. Б.	
Віртуальне обслуговування користувачів наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв.....	128
Стешенко Г. О.	
Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв і її роль у формуванні інформаційної культури студентів.....	131
Стригун І. М.	
Інформаційне обслуговування сучасних користувачів.....	133
Толочко С. Є.	
Деякі аспекти формування інформаційної культури.....	134

ЗАПРОВАДЖЕННЯ УДК В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ І РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Гуцол Г. О.	
Універсальна десяткова класифікація: історичні знахідки, здобутки і проблеми сьогодення.....	137
Добко Т. В.	
Новий етап впровадження УДК у бібліотеках України.....	142
Кобижча Н. І., Штефан І. П.	
Універсальна десяткова класифікація (УДК) у навчальному процесі спеціальності 029 «Інформаційна, Бібліотечна, Архівна справа».....	147
Лобановська І. Г.	
Науково-методичне забезпечення впровадження універсальної десяткової класифікації в освітянських бібліотеках: реалії та перспективи.....	151
Чернявська А. А.	
Упровадження Універсальної десяткової класифікації в роботу бібліотек.....	153

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО УЧАСНИКАМ КРУГЛОГО СТОЛУ «БІБЛІОТЕКА: МІСЦЕ ТРАДИЦІЙ, ПРОСТІР ІННОВАЦІЙ»

Шановні колеги! Щиро вітаю Вас із знаковою подією у житті наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв – 55-річчям від дня заснування.

Відзначаючи ювілей, наукова бібліотека гідно і впевнено крокує у майбутнє, є потужним науковим, методичним, інформаційним та культурним підрозділом університету. Інноваційні зрушення у бібліотеці спрямовані на реалізацію програми розбудови системи вищої освіти України.

Завдання, які виконує бібліотека у науковому, навчальному, просвітницькому просторі університету є яскравим втіленням креативного підходу та реалізації напрямків стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України».

Надзвичайно багатовекторною і різноплановою є робота наукової бібліотеки у розбудові інформаційного та освітнього простору університету, наданні якісних послуг користувачам, висвітленні і поширенні актуальної інформації.

Бібліотека сприяє саморозвитку та навчає користувачів бути активними учасниками інформаційного та когнітивного простору, реалізувати право на доступ до інформації і знань, виховує шанобливе ставлення до книги, висвітлює надзвичайні події у культурному житті України.

Довга дорога життя нашої бібліотеки пов'язана із університетом, читачами та книгами. У бібліотечній справі надзвичайно важливу роль відіграє колективна праця, адже всі зрушення, починання, успіхи є результатом наполегливої, професійної праці всіх співробітників бібліотеки.

Бажаю всім учасникам яскравих виступів, відкритої та дружньої атмосфери спілкування, доброго настрою, які стануть імпульсом для нових здобутків і звершень.

Юрій Іванович Горбань,
*кандидат культурології,
директор наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

КНИГА І БІБЛІОТЕКА В ЄДИНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

УДК 027.7:378.04.61

Олена Борисівна Айвазян,
*кандидат історичних наук,
директор наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету*

Оксана Олександрівна Мацей,
*заступник директора наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету*

Любов Петрівна Чорна,
*головний бібліотекар
науково-методичного відділу наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету*

БІБЛІОТЕКА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти в університетах створюється відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. №1556-VII (стаття 16 «Система забезпечення якості вищої освіти») і ґрунтується на принципах, викладених у «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти [1].

Мета статті – визначити місце і завдання книгозбірні в системі забезпечення якості освіти в університеті на прикладі наукової бібліотеки Хмельницького національного університету (далі Бібліотека).

Складовою частиною внутрішньої системи якості освіти у виші є бібліотека, адже без забезпечення студентів, викладачів, науковців якісними інформаційними ресурсами, неможливо вести мову про якість освіти та науки.

Орієнтуючись на читача, згідно з сучасними вимогами якості освіти та укладеними традиціями, наукова Бібліотека виконує низку процесів, спрямованих на підвищення ефективності її роботи:

- розробляє Стратегію розвитку бібліотеки, виконання якої забезпечує перспективне та щорічне планування, Програми розвитку, займається проектною діяльністю тощо;
- забезпечує публічність шляхом оприлюднення основних регламентуючих документів та іншої інформації про діяльність бібліотеки, зокрема й на сайтах університету та книгозбірні;
- розвиває сучасну систему обслуговування користувачів на базі відкритого доступу до світових наукових ресурсів та інформаційного забезпечення освітньої діяльності;
- сприяє академічній доброчесності;
- здійснює моніторинг бібліотечних процесів та їх ефективності, вивчає думку читача.

Отже, діяльність книгозбірні з підвищення якості надання освітніх послуг орієнтована на вивчення потреб читачів, дослідження ринку сучасних інформаційних технологій, надання доступу до світових наукових ресурсів, навчання користувачів їх використанню в науковій діяльності, що, зі свого боку, сприяє покращенню якості освіти в університеті.

Базові принципи діяльності Бібліотеки університету, спрямовані на забезпечення її якісного розвитку, закладені в «Стратегії розвитку наукової бібліотеки Хмельницького

національного університету на 2017–2021 роки» (<http://www.khnu.km.ua/root/res/str1.pdf>): якість, відкритість, різноманітність, співробітництво, інновації. Концепція програми передбачає перехід від моделі бібліотеки, яка застосовує в роботі власні фонди, до моделі відкритої бібліотеки, що ефективно використовує зовнішні ресурси. Реалізація основних положень цієї програми дозволить підвищити рівень і якість бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів, інтегрувати Бібліотеку у світову мережу освітніх послуг і наукових комунікацій, модернізувати і розширити МТБ, сформувати позитивну суспільну думку щодо іміджу Університету та Бібліотеки [2].

Відкритість та публічність діяльності книгозбірні забезпечують представлені на сайтах університету та книгозбірні регламентуючі документи від положення про бібліотеку, стратегії розвитку, правил користування до пам'ятки читачеві, статистичних показників роботи, інформації про масові заходи, дарувальників, партнерів тощо. Сприяють популяризації діяльності та удосконаленню роботи Бібліотеки звіти перед користувачами на вченій раді та ректораті університету, бібліотечній раді, на яких присутні всі категорії читачів університетської спільноти.

Зважаючи на те, що НБ ХНУ є методичним центром для бібліотек закладів вищої освіти Хмельницької області, на сайті Бібліотеки представлені й матеріали про діяльність бібліотек методичного об'єднання (з посиланнями на сайти та сторінки бібліотек), статистичні показники, результати корпоративних проєктів, матеріали конференцій та інформація для бібліотечних фахівців, серед них й БД «Бібліотечна справа», яка ведеться методичним відділом Бібліотеки. Частина матеріалів формується в електронні видання, зокрема, інформаційний бюлетень «Бібліотека в освітньому просторі» (<http://lib.khnu.km.ua/aboutlibrary/metodob/byuleten.htm>), інформаційно-аналітичний збірник «Бібліотеки ЗВО Хмельниччини: цифри та факти» та ін.

Про віртуальну систему обслуговування в НБ ХНУ, яка функціонує вже понад 10 років, опубліковано низку статей [4, 6], тому варто звернути увагу на нові сервіси та напрямки у покращенні інформаційно-бібліотечного обслуговування студентів та викладачів нашого вишу.

Перш за все, це робота з науковими платформами Web of Science та Scopus. Саме бібліометрія є одним із затребуваних та перспективних напрямків роботи Бібліотеки, співробітники якої:

- консультують викладачів з питань використання баз даних наукового цитування, зокрема: з пошуку публікацій авторів; приєднання публікацій і посилань до авторського профілю; ідентифікації організації у публікаціях автора; визначення індексу цитованості автора та імпаکت-фактора журналів, в яких він публікується;
- здійснюють інформаційну підтримку шляхом розміщення на сайті рубрики «Наукометричні БД», де містяться матеріали про наукометричні показники та інструменти, інструкції з користування, рейтинг університету тощо;
- організують навчальні семінари, тренінги, вебінари, щодо роботи з БД наукового цитування та поліпшення показників публікаційної активності авторів;
- пропонують проведення аналізу наукометричних показників, цитованості публікацій, вивчення питання співавторства та наукової співпраці.

Отже, бібліометрична діяльність Бібліотеки вже на сучасному етапі активізує зв'язок з основними підрозділами університету, збільшує кількість відвідувачів, сприяє підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників та покращенню іміджу книгозбірні [5].

Серед пріоритетних напрямків діяльності Бібліотеки - й організація та супровід інституційного репозитарія, підтримка електронних публікацій, розвиток індивідуального інформування викладачів за темами наукових досліджень на основі світових наукових ресурсів, сприяння академічній доброчесності, що є запорукою якісної освіти.

У Бібліотеці інституційний репозитарій започатковано 2011 року як нову модель наукових комунікацій з метою популяризації наукового доробку викладачів університету. Бібліотека виконує функції адміністратора електронного архіву (ElaKhNU) з наповнення

та редагування інформації і, на відміну від окремих вишів, включає туди тільки наукові видання університету.

З метою розвитку системи контролю якості освітнього процесу та продукування академічних текстів в університеті створено Комісію з академічної доброчесності та запобігання плагіату. У рамках її роботи в Бібліотеці запроваджено антиплагіатну систему перевірки текстових документів на унікальність.

Як інформаційно-просвітницький осередок університету бібліотека під час проведення занять з основ інформаційної культури та інших масових заходів поширює серед студентів, викладачів, науковців правила академічної доброчесності. На сайті НБ ХНУ (<http://lib.khnu.km.ua>) розташована інформація, спрямована на формування академічної культури користувачів. Для викладачів створена рубрика «Академічна доброчесність» (http://lib.khnu.km.ua/novini/2017/25_ver/25_ver.htm).

Підвищує якість роботи книгозбірні й постійний моніторинг діяльності як підрозділів, так і окремих напрямків їхньої роботи з боку адміністрації Бібліотеки, так і діяльності самої Бібліотеки з боку університету. За підсумками внутрішнього аудиту ефективності функціонування наукової бібліотеки університету, який було здійснено 2017 року, встановлено, що її діяльність загалом відповідає меті та завданням функціонування бібліотек у закладах вищої освіти та спрямована на інформаційне забезпечення освітнього процесу традиційними й електронними ресурсами, інформування його учасників про можливості книгозбірні через індивідуальну та масову роботу, використання веб-сайту та соціальних мереж.

Водночас, комісією з аудиту розроблено низку заходів, спрямованих на подальше удосконалення роботи Бібліотеки, підвищення ефективності функціонування та подальшого реформування її діяльності, які були враховані при плануванні на 2018 рік.

За рекомендацією комісії, бібліотечної та науково-технічної рад університету для бібліотеки було придбано новий принтер штрих кодів, два ПК, передано 2 сервери, надано консультацію щодо оновлення сайту. Зі свого боку, Бібліотека розширила бібліометричну діяльність і сторінку «Наукометричні БД»; створила повнотекстові БД «Матеріали конференцій ХНУ», «Автореферати дисертацій, захищених у ХНУ»; разом із працівниками відділу забезпечення якості освіти університету готується до проведення нової форми роботи з популяризації ресурсів у фокус-групах з різними категоріями користувачів та підрозділами вишу; працює над зауваженнями щодо поліпшення роботи та удосконалення бібліотечних технологій, спрямованих на підвищення якості обслуговування користувачів.

Отже, сучасна наукова бібліотека Хмельницького національного університету проходить складний процес перерозподілу своєї ролі та завдань у системі наукової комунікації шляхом організації контенту для електронної аудиторії та необмеженого доступу до нього, здійснення бібліометричних досліджень та надання бібліометричних послуг, поступово інтегрується в академічне середовище і є повноправним партнером забезпечення якості освіти в університеті.

Список бібліографічних посилань

1. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 1.01.2014. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 4.11.2018).
2. Стратегія розвитку наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на 2017–2021 роки. URL: <http://www.khnu.km.ua/root/res/str1.pdf> (дата звернення: 14.11.2018).
3. Айвазян О. Б. Обслуговування користувачів: нові підходи. *Бібліотека університету: витоки та сучасність* : зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту. Хмельницький, 2012. С. 118–122.
4. Бичко О. М. Віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування користувачів НБ ХНУ: здобутки та перспективи. *Сучасні проблеми бібліотечної діяльності у вищих навчальних*

- зкладах в контексті переходу до інформаційного суспільства : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 23–24 квіт. 2008 р. Хмельницький, 2008. С. 46–51.
5. Бичко О. М. Роль бібліотеки у наукометричних дослідженнях університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство.* Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 5. С. 149–152.
 6. Сидоренко О. П. Система обслуговування віддалених користувачів в НБ ХНУ. *Бібліотека в освітньому просторі* : інформ. бюл. Хмельницький, 2014. № 17 : Матеріали наук.-практ. конф. «Бібліотека ВНЗ як джерело інформаційного забезпечення наукового та навчального процесу». С. 91–99.

УДК 655.4/.5:028(477)

Олександр Васильович Афонін,
*президент Української асоціації
видавців та книгорозповсюджувачів*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО КНИГОВИДАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПІДТРИМКИ КНИГИ ТА ЧИТАННЯ В УКРАЇНІ

Людина перестає мислити, коли перестає читати.
Дені Дідро

У світовій практиці з давніх давен і донині книга, яка, за оцінкою ЮНЕСКО, є найважливішим винаходом людської цивілізації, ніколи не сприймалася як банальний предмет виробництва, а як один із головних інструментів формування людської особистості, найвпливовіший чинник на культурний, освітній, інтелектуальний і науковий розвиток суспільства, невід'ємна стратегічна складова діяльності будь-якої держави, зорієнтованої на перманентний прогрес у розвитку техніки і технологій, оновлення усіх сфер життєдіяльності нації та держави.

Саме тому книга була і залишається предметом прискіпливої уваги і постійної підтримки з боку політиків та органів влади усіх цивілізованих країн світу. Ця увага і повага ґрунтується на розумінні державотворцями того незаперечного факту, що знання, які поширюються через книгу, є головним у підготовці кадрового ресурсу, спроможного реалізувати їх у процесі створення нових культурних, духовних і матеріальних цінностей, у прогресуючому соціальному і культурному розвитку держави.

Уже давно помічено аналітиками світу: що вище рівень розвитку книговидавничої справи в тій чи тій країні та більші обсяги виробництва і споживання населенням (читання) різножанрової літератури, то стрімкіше прогрес у розвитку цієї країни і стабільніше соціально-політична ситуація. Тобто, однозначно можна поставити знак рівності між поняттями «розвиток книговидання» і «розвиток держави та її економіки».

Власне тому в усіх країнах, які прогресують у своєму розвитку, книговидавнича галузь виокремлюється із загального їх переліку низкою усіляких, серед них і податкових, преференцій, а тенденції у сфері споживання книги (читання) є предметом пильного контролю та уваги з боку органів влади та державного управління.

Починаючи з 80-х років минулого століття кожна з країн Євросоюзу має власну державну програму популяризації та підтримки читання серед різновікових груп населення, яка щедро фінансується і контролюється з боку владних органів, які відповідають за стан розвитку суспільства та економіки країни.

Існують певні, визнані міжнародним співтовариством стандарти книговиробництва та оновлення фондів бібліотек, які відслідковуються усіма урядами країн, що прагнуть системного та динамічного розвитку. Так, зокрема, європейці вважають, що обсяг виробництва **менше 2 книжок на рік** на одного мешканця країни є «деградаційним

порогом». Тобто це означає, що у такій країні відбуваються не процеси зростання і розвитку, а деградації і занепаду усіх сфер суспільного та економічного життя.

За радянських часів Україна, з точки зору свого інтелектуального, наукового і технічного потенціалу, знаходилася на рівні, який відповідав тогочасному рівню багатьох європейських країн, а в окремих сферах була й попереду. Цей рівень забезпечувався відповідним рівнем розвитку книговидавництва, а також гарантованим державою вільним доступом для будь-кого із громадян практично до усіх видань, які друкувалися в Українській РСР та на території СРСР загалом, через величезну систему наукових, публічних для дорослих, юнацтва та дітей, виробничих, вузівських і шкільних бібліотек, яких налічувалося понад 50 тисяч.

За даними Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова», у 1990 році наша країна за кількістю видань на одного мешканця на рік теж знаходилася на рівні європейських країн – 3,8 книжки на одну особу. Весь асортимент – а левову його частку складали соціально значущі видання, як-от: науково-популярні, наукові, технічні, технологічні, медичні, довідкові та енциклопедичні – літератури реалізовувався через великі, навіть за європейськими мірками, книготорговельні мережі, а саме:

- Державне підприємство «Укркнига» – 1 400 книгарень і 6 регіональних гуртових баз;
- «Укоопспілка» – близько 800 книгарень;
- «Товариство книголюбів» – клубна торгівля, близько 500 книгарень;
- регіональні комунальні «виконкомівські» книгарні, які існували практично в усіх районних центрах і містечках обласного підпорядкування, – понад 1 000 книгарень.

І, що цікаво, усі ці численні книгарні були прибутковими, як і 26 основних державних видавництв, які випускали у світ усю цю літературу. Середній наклад однієї назви складав близько 24 тисяч примірників.

З отриманням у 1991 році Україною незалежності починається новий і дуже сумний етап в історії вітчизняного книговидавництва.

Кроки органів влади незалежної України були ознаменовані не підтримкою, а руйнацією власної видавничої справи. Першим кроком стала ліквідація, або роздержавлення, постановою уряду у 1993 році Державного підприємства «Укркнига». За подальші три роки 90 % приміщень книгарень було продано або перепрофільовано під заклади харчування, гральні салони та казино, адміністративні та бізнесові установи тощо, оскільки, відповідно до ухвалених на той час законів, колективи книгарень змушені були змагатися за право оренди з більш прибутковими бізнес-структурами.

За системою книгарень і баз «Укркниги» настала черга ліквідації книгарень Укоопспілки та місцевих комунальних.

До 1997 року усі мережі стаціонарних книгарень, які існували раніше й вели легальний і прозорий продаж книжок, було фактично знищено. Їм на зміну прийшли стихійні ринки і лотки.

Видання книжок, після нетривалого сплеску у 1991–1993 роках, у 1994 році впало до 1 книжки в рік на одного мешканця країни. У минулі 24 роки ця цифра коливалася у межах від 0,4 (1999) до 1,49 (2013) примірника книжок на рік, однак жодного разу так і не сягнула навіть «деградаційного порогу» у 2 примірники.

З 1994 року починається реальний занепад вітчизняного книговидавництва, бібліотечної справи і читання як перманентного, вкрай необхідного процесу культурного та інтелектуального розвитку суспільства. Спочатку зменшується, а потім повністю згортається фінансування публічних бібліотек на поповнення й оновлення бібліотечних фондів, ліквідуються бібліотеки промислових підприємств, установ, повністю припиняється поповнення різножанровою літературою шкільних бібліотек.

Якщо станом на 1990 рік фонди наукових і публічних бібліотек налічували понад 400 млн примірників, то нині вони трошки більше за 200 млн. Та й ті на 80–85 % складаються з літератури, виданої до 1991 року.

На жаль, і до тепер системне щорічне фінансування на поповнення фондів не відновлено. У Державному бюджеті України на 2018 рік Міністерству культури взагалі не передбачено

кошти на придбання літератури для бібліотек.

Поступово зникають з ринку видання вітчизняних видавництв у сфері науки, техніки, інженерії, агротехніки, які, власне, працюють на розвиток професійної майстерності, оновлення та модернізацію соціальної та матеріальної сфер, промислового виробництва і технологій. Особливо значних втрат зазнає жанрова ніша науково-популярної літератури, яка за всіх часів була й залишається в передових країнах дороговказом для молоді, яка обирає напрямок свого руху професійним і життєвим шляхом.

Основною причиною цього сумного явища є кардинальна зміна парадигми формування кадрового ресурсу для управлінських структур усіх рівнів, як у владі, так і у виробничій сфері, із людей, які предметно володіють знаннями в тій чи іншій сфері й мають суттєвий професійний, управлінський і життєвий досвід, на парадигму призначення на посади за принципами особистої відданості, а також дружніми, родинними ознаками чи за хабарі людей, що не мають відповідних знань, досвіду і професійних навичок.

Ця зміна призвела до стрімкого падіння цінності знань і професіоналізму як вирішальних факторів, що впливають на соціальний статус людини, її спроможність рухатися вгору кар'єрною драбиною і, врешті-решт, на можливість забезпечити достаток для своєї родини.

На передній план у системі призначень головними чинниками стали наявність зв'язків у системі влади та коштів, незалежно від їхнього походження.

Як наслідок – втрата населенням інтересу до книжок і, зокрема, до серйозної професійної літератури та читання як способу підвищення свого загальнокультурного, освітнього, наукового і професійного рівня.

Відсутність з боку керівництва держави розуміння справжнього функціонального значення книги, а, відповідно, і системної державної політики, спрямованої на розвиток вітчизняного книговидавництва та підтримки й популяризації читання серед різновікових груп населення, призвели до:

- руйнації інфраструктури видавничої галузі як сучасної культурної індустрії;
- знищення системної книжкової торгівлі (за різними оцінками, на тепер в Україні функціонують лише близько 400 спеціалізованих книгарень);
- зубожіння бібліотечних фондів і поступової втрати населенням надії на отримання можливості доступу до сучасної літератури через бібліотеки;
- втрати потягу українців до читання як такого (за останнім дослідженням, проведеним наприкінці минулого року, лише 43 % сучасних українців читають хоча б одну книгу за рік);
- фактичного знищення жанрів вітчизняної літератури, як-от науково-популярна, наукова (у сфері природничих наук), технічна, технологічна, видання літератури із сучасних технологій у медицині, енергетиці, сфер матеріального виробництва;
- відсутності системних досліджень вітчизняного ринку книги, його наповнення та обсягів споживання книжкової продукції населенням;
- зведення видавничої галузі до рівня найнижчої капіталізації з усіх ще існуючих в Україні галузей зі сфери виробництва. **(Сумарну вартість річного доробку вітчизняної видавничої галузі за видавничими цінами ми оцінюємо приблизно у 130 млн євро. Однак це лише виробництво. У той же час у Польщі з 38-мільйонним населенням купується щорічно книжок на 1,2 млрд євро);**
- фактичної депрофесіоналізації працездатного населення України, шалених втрат якості трудового ресурсу в усіх без винятку галузях вітчизняної економіки;
- зниження до неприпустимого рівня підготовки спеціалістів у системі вищих закладів освіти.

Сьогодні єдиним позитивним фактором, який дозволяє вітчизняному книговидавничому бізнесу виживати, є наявність «нульової» ставки з ПДВ на операції підготовки, друку та продажу вітчизняної книжкової продукції. Ця пільга існує завдяки неймовірним зусиллям

Української асоціації видавців та книготорговців, якій вдалося у 1997 році, всупереч супротиву Кабінету Міністрів, підготувати та пролобіювати внесення цієї статті до Закону України «Про податок на додану вартість», а також у 2003, 2008 і 2014 роках домогтися пролонгації цієї норми закону, відбивши за 21 рік 12 спроб різних урядів її ліквідувати.

Досвід європейських країн, країн Південно-Східної Азії (Китай, В'єтнам, Індія), які активно розвиваються й ефективно конкурують на світовому ринку власними науковими розробками та виробничою продукцією, наочно свідчить про фізичну неможливість розбудови країни, стабільного, ефективного і динамічного розвитку усіх сфер життєдіяльності держави без випереджаючого розвитку книговидавництва як стратегічної галузі, яка забезпечує такий рівень підготовки кадрового ресурсу країни, який дозволяє реалізувати найфантастичніші реформи у культурній, науковій, виробничій сферах і соціумі.

За результатами діяльності видавничої галузі у 2017 році було видано 22 тис. найменувань книжок сумарним накладом 45 млн примірників, із них 24 млн примірників – це видання для забезпечення освітнього процесу для учнів загальноосвітніх навчальних закладів (шкіл). Тобто власне ринкова різножанрова книга для різновікових груп населення склала лише 15 тис. назв і 21 млн примірників. Отже, середній наклад однієї книги склав 1,4 тис. примірників (для порівняння: у 1990 році — 24 тис. примірників).

Виходячи з вищевикладеного, для повернення книзі та читанню притаманної їм ролі найвпливовіших чинників формування кращих якостей людської особистості, ефективного розвитку нації та держави необхідно визначити на державному рівні книговидавничу галузь України **національним стратегічним пріоритетом**.

Враховуючи те, що розуміння існуючих проблем та об'єктивний аналіз стану галузі вимагають здійснення низки системних заходів (соціальних, економічних, правових, матеріально-технічних та інших), спрямованих на регулювання й управління у сфері книговидавництва, книготорговництва й споживання книги в умовах формування книжкового ринку та інформатизації суспільства.

Українська асоціація видавців і книготорговців **вважає за необхідне:**

Верховній Раді України:

– вирішити питання щодо приєднання України до Флорентійської угоди і Найробського протоколу, що звільнило б від митного та інших ввізних зборів книги, інші видання та документи з питань освіти, науки, культури;

– внести зміни до Закону України «Про здійснення державних закупівель» з метою здійснення закупівлі літератури, періодичних видань та друкованих матеріалів для поповнення фондів бібліотек без проходження тендерних процедур, що сприятиме оперативному і своєчасному комплектуванню бібліотек;

– внести зміни до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» в частині, що стосується встановлення нормативів по забезпеченню книготорговельними послугами населення залежно від його чисельності, передбачивши при наданні дозволу на реєстрацію суб'єкта книготорговельної діяльності обов'язкову присутність в асортименті та обсягах не менше 50% видавничої продукції українського виробництва;

– сприяти удосконаленню законодавства щодо системи обов'язкового примірника документів, зокрема, щодо скорочення кількості обов'язкових примірників та удосконалення механізмів застосування штрафних санкцій до порушників законодавства.

Кабінету Міністрів України:

– розробити й затвердити Державну цільову національно-культурну програму популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2019–2023 роки;

– передбачати у проектах законів про Державний бюджет України на наступні роки кошти на реалізацію Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2019–2023 роки;

– розглянути можливість напрацювання змін до Закону України «Про здійснення державних закупівель» щодо непоширення процедури закупівель на підготовку

і виготовлення видавничої продукції, пов'язаних із продовженням виконання видавничих проєктів, у т. ч. багатотомних видань (зокрема енциклопедичних);

- вживати заходів з розширення міжнародного співробітництва у сфері книговидавництва та книгорозповсюдження, популяризації української книги за межами країни, в тому числі за рахунок встановлення системи державних грантів на переклади творів українських авторів мовами світу;

- розробити механізм спеціального режиму кредитування підприємств видавничої галузі, який передбачатиме покриття облікової ставки Національного банку України за рахунок коштів державного бюджету при наданні кредитних ресурсів комерційними банками;

- розробити та внести до Верховної Ради України проєкт закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав, який передбачатиме вдосконалення механізмів боротьби з незаконним використанням літературних та інших творів, а також об'єктів суміжних прав (зокрема, аудіокниг) у цифровому середовищі;

- забезпечувати фінансову підтримку книжковим виставкам та ярмаркам в Україні, а також, в контексті формування позитивного іміджу держави за її межами, адресну підтримку вітчизняним суб'єктам видавничої справи для їхньої участі у міжнародних виставкових заходах;

- вживати заходів для забезпечення фінансування робіт за Державною цільовою національно-культурною програмою створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI»;

- запровадити дієві механізми реалізації визначених законодавством норм щодо доставляння суб'єктами видавничої діяльності обов'язкових примірників друкованих і електронних видань до бібліотек, включно з обов'язковістю складання актів про їх прийом-передачу;

- розглянути питання про надання бібліотекам можливості здійснювати закупівлю літератури не за кодами капітальних вкладень, а також передплату доступу до електронних баз зарубіжної наукової інформації без тендерних процедур;

- сприяти встановленню окремою захищеною статтею фіксованих щорічних відсотків видатків з державного і місцевих бюджетів на поповнення бібліотечних фондів та підключення публічних бібліотек до світової комп'ютерної мережі Інтернет;

- відновити в переліку закладів культури, освітніх та наукових закладів, до яких надсилаються документи та видання у рамках міжнародного обміну, що звільняються від оподаткування митом, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.12 № 486 Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського, Львівську національну наукову бібліотеку імені Василя Стефаника та інші установи НАН України, які провадять інтенсивний міжнародний книгообмін;

- сприяти спрощенню митного оформлення літератури, що надходить за міжнародним книгообміном, скасування для бібліотек оплати цієї процедури;

- сприяти встановленню соціальних тарифів на висвітлення подій, які ставлять за мету популяризацію читання і книг українського виробництва, та обов'язкових нормативів з надання електронними та друкованими ЗМІ часу і площ для популяризації української літератури, зокрема дитячої та юнацької;

- сприяти збільшенню обсягів реклами й інформаційного супроводу української видавничої продукції шляхом встановлення обов'язкових пільгових тарифів на їх розміщення в друкованих і електронних засобах масової інформації державної та інших форм власності;

- розробити дієві механізми залучення інвестицій, а також меценатських і спонсорських коштів у видавничо-поліграфічну галузь;

- сприяти удосконаленню законодавчої та нормативної бази щодо створення

електронних версій україномовних книг та забезпечення вільного доступу до них користувачів бібліотек;

- вирішити питання фінансового забезпечення будівництва другої черги сховища державного архіву друку Книжкової палати України;

- сприяти запровадженню спеціальних знижених тарифів для українських видавництв на пересилання книг «Укрпоштою».

Міністерству культури України:

- розробити Державну програму поповнення та збереження бібліотечних фондів із передбаченням умов для стабільного комплектування бібліотек вітчизняною книговидавничою продукцією;

- розробити державну цільову соціальну програму «Бібліобус» з надання бібліотечно-інформаційних послуг сільському населенню;

- сприяти створенню Центру дитячого читання на базі Національної бібліотеки України для дітей;

- сприяти створенню інформаційно-бібліографічної системи «Електронна централізована каталогізація», що дозволить Книжковій палаті України забезпечити бібліотеки всіх рівнів бібліографічними записами на друковані та електронні вітчизняні видання у міжнародних комунікативних форматах;

- проаналізувати дотримання міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями вимог щодо сприяння розвитку та забезпечення функціонування об'єктів роздрібної торгівлі книжковою продукцією, визначених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.06.2008 № 902-р, та надати відповідну інформацію Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності та Кабінету Міністрів України;

- розробити та запровадити у практику систему щорічної звітності обласних державних адміністрацій щодо питань, які стосуються стану надання книготорговельних послуг і читання в розрізі регіону, наявності видань вітчизняного виробника в асортименті суб'єктів книготорговельної діяльності та фінансування з місцевих бюджетів закупівель літератури вітчизняного книговиробника для поповнення фондів бібліотек, забезпечення системної присутності в місцевих друкованих та електронних ЗМІ всіх форм власності спеціальних рубрик і циклів передач, присвячених книзі і читанню, їх впливу на розвиток людської особистості і суспільства в цілому;

- удосконалити систему збору та обробки інформації про потребу у книжковій продукції, що випускається за програмою «Українська книга», з урахуванням читацького попиту та замовлень бібліотек, а також забезпечити прозорість фінансування видатків за цією програмою;

- сприяти створенню єдиної національної довідково-інформаційної системи книжкового простору України з метою запровадження постійного моніторингу тематичного, економічного і фінансового стану книжкового ринку України для визначення тенденцій його розвитку та забезпечення контролю за динамікою змін, що відбуваються;

- сприяти започаткуванню видання серій малозатратних рейтингових книг для дітей і підлітків та творів художньої літератури, що вивчаються за шкільною програмою, накладами, достатніми для забезпечення мережі публічних бібліотек (15–20 тис. прим.);

- сприяти відновленню мережі муніципальних книгарень на торговельних площах, що знаходяться в державній чи комунальній власності, зокрема, у районних центрах, містах обласного підпорядкування та сільській місцевості;

- сприяти формуванню на базі Книжкової палати України репозитарію електронних копій періодичних видань України шляхом збирання електронних оригінал-макетів видань;

- сприяти створенню на базі Української академії друкарства Центру післядипломної освіти для працівників книжкової торгівлі.

Органам центральної та місцевої влади:

– забезпечувати неухильне дотримання вимог Закону України «Про посилення захисту майна редакцій засобів масової інформації, видавництв, книгарень, підприємств книгорозповсюдження, творчих спілок», зокрема щодо заборони відчуження приміщень, в яких перебувають редакції засобів масової інформації, друкарні, видавництва, книгарні, підприємства книгорозповсюдження, засновниками яких є органи державної влади, місцевого самоврядування, об'єднання громадян, державні науково-дослідні установи, навчальні заклади, трудові колективи, а також творчі спілки;

– сприяти організації виїзних книжкових виставок та ярмарок у районних центрах та малих містах з метою популяризації української книжкової продукції, зокрема книжкової продукції місцевих видавництв.

УДК 027.625+028

Олена Володимирівна Безручко,
*пошукувач Київського національного університету
культури і мистецтв, провідний методист
Національної бібліотеки України для дітей*

БІБЛІОТЕКА, ЧИТАННЯ ЯК РОЗВИВАЮЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Бібліотека як соціальний інститут у всі часи свого існування несла відповідальність, за удосконалення читацької діяльності, за виховання культури читання. Є затребуваними такі принципи діяльності як адресність послуг, тривалість подальших пошуків ефективних форм обслуговування читача, масштабність комунікацій, зокрема, тих, що спрямовані на розвиток **творчого** читання.

В бурхливий період становлення інформаційно-комунікативних технологій ця родова функція бібліотеки, начебто, відійшла на другий план, висунувши на передову – формування інформаційної культури користувачів бібліотеки. Але час доводить невиправданість, применшення ролі читання в інформаційну епоху.

Праці сучасних бібліотекознавців (С. Кабачек, І. Тимофєєва, О. Біличенко, М. Зубицька, Л. Бейліс, В. Медведева, Т. Новальська, М. Сенченко), переконливо доводять, що не однією інформацією визначається прогрес особистості. Відомий американський філософ, редактор (очолював редакційну раду енциклопедії «Британіка») все своє життя присвятив тому, щоб навчити людей любити і розуміти книгу, задає це питання і дає відповідь на це в своїй книзі «Как читать книгу» [1].

Висунута бібліотекарями-практиками на перший план своєї діяльності проблема підвищення **якості читання дітей і підлітків** для сьогоденної України надактуальна. Такий підхід несе в собі загальнозначимий сенс цієї діяльності, що не виключає інших значень, які залежать від конкретної мети і умов: читання і отримання інформації, може бути раціональним, швидким, але як цінність сучасного суспільства і його культури, процес читання лише тоді перетворюється в акт творчості, коли стає **творчою діяльністю**.

До кінця ХХ століття в зв'язку з масовим поширенням НІТ суспільство почало усвідомлювати небезпеку наростання духовної деградації і в зв'язку з цим, все ясніше розуміти «...важливість читання як незмінної цінності культури формування особистості в інформаційному суспільстві» [2]. Складність вирішення цієї проблеми ще і в тому, що старше покоління бібліотекарів за роки інформатизації навиків виховання культури читання втратило, а молоде покоління їх не отримало, оскільки з учбових планів бібліотечних факультетів вузів і технікумів це питання було знято. І саме її, проблему зрощувати читача як особистість і творця, закладену в саму природу бібліотечної педагогіки

відстоюють кращі бібліотеки країни, звернувши свій погляд на вітчизняні педагогічні традиції бібліотечної роботи з дітьми, цінність яких все більше усвідомлюємо, і таким чином виконуємо свою соціальну місію. А вона в тому, щоб залучаючи дітей до кращих зразків літератури, відкривати її глибини, стимулюючи тим самим душу дитини, виховуючи засобами літератури, мистецтва, **моральність, громадянськість, гуманізм**. Бібліотекарі, педагоги, батьки намагаються окреслити простір читання дітей, керуючись правом юної особистості на свій вибір, враховуючи об'єктивні закономірності вікового, фізіологічного, психологічного, психічного формування і розвитку дитини, поступального процесу пізнання нею реальності, її духовного, інтелектуального становлення. В останні десятиліття світ дитинства як складний психосоціокультурний феномен перебуває в центрі уваги соціологів, психологів. Сучасні підлітки, молодь визнані носіями і творцями субкультури, яка виростає з надр національної традиції. Разом з тим український вчений-педагог Г. Ващенко [4], розмірковуючи про цілі виховання, підкреслює, що треба рахуватися не лише з традиціями, а й з тими завданнями, що ставить перед нами майбутнє.

Бібліотека може і повинна виконувати місію підтримки і розвитку позиції молодих як наступників і творців культури. які засвоюючи культурні здобутки поколінь попередніх, рухають культуру вперед, що можливо лише при наявності розвинених творчих здібностей. Тому дитяча бібліотека поряд з іншими інституціями має приділяти постійну увагу розвиткові у молоді здібностей, інтелекту. в цьому плані важливим моментом позиціонування є визначення ідеології розвитку, **змістовних пріоритетів** бібліотеки. Змінені підходи в освіті (освітня парадигма сьогодні – освіта протягом життя) зобов'язують нас налаштовувати дітей на придбання нових знань і навиків на різних етапах життя.

Основою діяльності мають стати чотири складові, що складають основу сучасної освіти: 1) вчитись, отримувати знання; 2) вчитись, застосовувати знання; 3) вчитись жити і розуміти іншого, бути готовим до врегулювання конфліктів, працювати в групі; 4) вчитись бути особистістю, що несе відповідальність за спільні долі (з доповіді Міжнародної комісії по освіті «Образование: сокрытое сокровище»). По суті це формує необхідну модель діяльності дитячої бібліотеки, де закладаються сучасні стандарти, і приклади яких (в розвинених країнах, як про це сказано вище, також вимагає вироблення нових концептуальних підходів, що базуються на дослідженнях дитинства. Зокрема, оскільки читання пронизує усі сфери життя дитини і ми не маємо «Карти дитячої культури», як, наприклад, Швеція, при відповідній підтримці державних структур дитячі бібліотеки могли б виконувати функції **Інститутів дитячого читання і дитячої літератури**, які є в багатьох західних країнах. На основі досліджень науковців робиться висновок про те, що в сучасній культурі і освіті доцільно розглядати бібліотеку як Інститут дитинства по наступних характеристиках:

- наявність в середовищі дитячої бібліотеки відкритих моделей ідентифікації, адаптації і розвитку дитини в соціумі і культурі;
- створення матеріального і духовного середовища, що активізує здібності дитини до інтелектуальної діяльності (мова, уява);
- поліфонічність діалогу в бібліотечному просторі, зосередження в її просторі культури, що присвячена дитинству;
- сприйняття дитини дорослим через процес читання; бібліотека відкриває образ дитини в культурі та мистецтві і транслює його в свідомість дорослих, розуміє і підтримує світ дитини.

Концептуальна ідея дитині потрібне органічне **середовище** для вільної життєтворчості в якому вона реалізує себе. Зокрема, через наступні **місії** читання, які сьогодні, як і раніше вимагають системної реалізації. Дослідження PISA-2009 показало, що кращі результати в області читання показують учні, що **читають у вільний час**. Дозвіллове читання – це практика читання творів різних жанрів, які читач вибрав для себе сам. Реалізація програм підтримки читання у другій половині дня учнів – важливіше завдання публічних бібліотек. Особливої уваги потребують учні 5–7 класів. Ці 2–3 роки є небезпечним періодом

в читацькій біографії школяра з точки зору швидкості відмови від читання. Другу місію читання можна називати **функціонально-прагматичною**. Вона сягає своїми коренями в ХІХ ст. і пов'язана зі становленням людини як освіченого, грамотного спеціаліста. Розвиток ділового читання, для отримання інформації тут і зараз продовжується в останній чверті ХХ ст. Поширюються так звані уроки бібліотечно-бібліографічної грамотності, де не лише вчать пошуку, обробці інформації, але і тренують навички безпечного користування мережевими ресурсами і на сьогодні для нас важливішим завданням є формування особистості, що спроможна читати учбову, науково-популярну, довідкову літературу, формування грамотного «ділового» читача, що використовує письмові тексти для участі в житті суспільства і досягнення своїх особистих результатів. (Експертами встановлено, що для підтримки навиків техніки читання і умінь розуміння тексту на рівні треба читати 11 сторінок в день). Просування як кількісне, так і якісне вимагає збільшення об'ємів читання і стратегій осмислення тексту. Третьою місією читання є **формування громадянина** своєї країни, і її можна назвати **соціально-ідеологічною**. Спільне читацьке поле, що утворюється обговоренням книг, об'єднує людей різних поглядів і національностей в єдиний народ, що поділяє спільні цінності. Воно сприяє збереженню в державі соціальної стабільності і толерантних відношень. Роль бібліотек в цьому контексті важко переоцінити, адже бібліотеки це відкриті майданчики для обміну думками, дискусій, презентацій. Треба сказати, що поширені раніше читацькі конференції, літературні об'єднання і поетичні клуби знову «входять в моду» і приваблюють читача. Разом з тим, ми повинні, дати нашій молоді естетичне виховання, розвивати те, що дала природа (естетика побуту, красоти природи, гарний смак щодо творів мистецтва) – «...адже ми не можемо визначити за цілком культурну людину того, хто не знає нічого з історії грецького мистецтва і не може розуміти і відчувати краси творів Фідія або Софокла. Ми не можемо визначити в повній мірі культурну людину і того хто не має уявлення про Бетховена, Моцарта, Чайковського, а також не може сприйняти краси їх геніальних творів...» [12]. Нарешті маємо сприяти розвитку творчих, мистецьких здібностей **обдарованих дітей**.

Як бачимо, ні одна з місій читання не втрачена в ході історичного процесу, не має бути втраченою і має розвиватися. Як прогнозують науковці і досвідчені практики підйом бібліотечної справи, що викликаний інноваційними змінами країни, сприяє відродженню бібліотечної педагогіки, методики і головному в ній вченню про творче [16], «**лінійне**» [3] читання. Його актуальність, звернення до *якості* читання обумовлена помітним зниженням за останні десятиліття читацької культури дітей, зменшення ролі літературної освіти в учбовому процесі школи, художнього рівня дитячої літератури, збідненням душі молодого покоління, зараженого споживацькою психологією, що йде багато в чому від масової культури. Свідченням розладу духовних зв'язків поколінь, втрати духовного спілкування в сім'ї, невисокої ролі книги і книжкової культури в налагодженні атмосфери взаєморозуміння є те, що порада батьків у виборі книги займає останнє місце (1,7%) [11].

Бум в розвитку інформації і пов'язане з ним впровадження електронних засобів інформації висунув на перший план стратегію читання спрямовану на отримання інформації. В школі таке читання часто називають **пізнавальним** ми назвемо його **інформативним**. Його мета розширити літературний світогляд особистості. Сам термін «читання» сформований в останні роки як спосіб отримання (сприйняття) інформації, що закладено в тексті. При всій новизні цього підходу, традиції його йдуть здавен, його головне призначення дає дітям знання, тобто зафіксує в пам'яті інформацію про літературу, авторів, твори, літературних героїв. На цьому принципі, в основному, будується сучасний літературний стандарт. Щодо бібліотеки, ця стратегія виражається в задоволенні зрослої кількості інформаційних запитів школярів, в прагненні самої бібліотеки зробити дитину ерудованою в області літератури, розширити інформаційне поле особистості, розвинути пізнавальний інтерес. Показове в цьому відношенні широке використання в бібліотечній роботі з дітьми різного роду вікторин, кросвордів, довідкових видань, тощо, що виявляють начитаність дітей і багатство фактичних знань. При всій важливості збагачення дитини

інформацією ця стратегія обумовлює **швидкісне споживацьке читання**. Воно орієнтоване на розвиток механічної пам'яті дитини, а не на пояснення, інформація про літературу в свідомості читача часто стає важливішою власне літератури. Суспільство ж інформаційне, яке за визначенням ЮНЕСКО поступово переходить в суспільство знань, актуалізує і ставить на передній план людину творчу і інтелектуальну. В цьому аспекті набуває актуальності **сміслове (раціональне) читаний, орієнтоване** на розвиток мислення дитини, його інтелекту, вміння осмислювати прочитане, аналізувати його і робити відповідні висновки, в найбільш закінченій формі смислова стратегія розвиваючого читання сформована Міжнародною асоціацією читання IRA (США), що поширює читання і читацьку грамотність серед населення у всіх країнах світу. Вона включає 5 компонентів цієї стратегії: 1) виділення основного головних думок; 2) сумування (додавання) інформації; 3) винесення судження оцінки її обґрунтування; 4) вміння задавати питання; 5) управління увагою. Як видно з перерахованих складових, всі вони віддають пріоритет логічному началу. Доречно тут навести думку російського вченого Д. Лихачова, який писав: «Кожна людина зобов'язана піклуватись про свій інтелектуальний розвиток. Це його обов'язок перед суспільством в якому він живе, і перед собою. Основний (але зрозуміло, не єдиний) спосіб свого інтелектуального розвитку читання. Читання не має бути випадковим. Це велика трата часу, а час найбільша цінність, яку не можна витратити на дрібниці. Чи таз и слід по програмі читання, щоб воно було ефективним, повинно цікавити читаючого... **Небезпека читання – це розвиток звички в собі, схильності до «діагонального» перегляду текстів, або до різного роду «швидкісних» методів читання, що створює видимість знань**» (його можна допускати лише в деяких видах професій). В останні роки все частіше **читання** розглядається як **творча діяльність**. Таке розуміння читання закладено в працях В. Острогорського, М. Рубакіна, Л. Виготського. В. Сухомлинського. Суть поглядів вищевказаних авторів в тому, що читання це вид творчості. Дослідження в області читацької творчості показали, що знання отримане з книги (художньої, наукової, публіцистичної) думаючим читачем, є вже новим знанням. Відбувається не просто сприйняття чужого, а генерування свого знання.

На основі вищевикладеного можна сказати, що процес читання як діяльність – це творче відтворення книги в свідомості читача. «Відтворення» на відміну від сприйняття несе в собі не репродуктивне, а творче начало, народження читачем нового знання, нових образів, нових думок і нових аналогій па основі створеного автором тексту. У творчому читанні читач виступає як суб'єкт, співторець, (співавтор) книги, а не пасивний об'єкт виховно-освітнього впливу. Згадаймо, що утверджуючи значимість спітворчості читача ще М. О. Рубакін писав: «Читання – це творення власних думок за допомогою думок інших». Такий підхід несе в собі загальнозначимий сенс цієї діяльності, що не виключає інших значень, які залежать від конкретної мети і умов: читання може бути і отриманням інформації, може бути і раціональним, швидким, але, як цінність сучасного суспільства і його культури, процес читання лише тоді перетворюються в акт творчості, коли стає творчою діяльністю.

В багатьох дослідженнях і публікаціях легко прочитується ствердження, що в феномені читання, поєднуються основні види діяльності людини: **гра, навчання, праця**. Саме в такому порядку розвивається особистість людини в т. ч. особистість як читача, тому нашим малюкам так подобається лічити, клеїти, вирізати, малювати, конструювати. Дослідження психологів показують, що від природи всі діти – творці, а до 5–6 річного віку лише 30% є талановитими, а з дорослого населення здібності до творчості зберігають лише у 3%. Антуан де Сент-Екзюпері сказав: «Глина, из которой ты слеплен, высохла и затвердела, и уже ничто и никто на свете не сумеет пробудить в тебе уснувшего музыканта или поэта, или астролога, который может быть жил в тебе когда-то». Ці слова попередження тим, хто працює з дітьми не упустити момент поки розум дитини гнучкий і сам він сприйнятливий до відкриття світу через книги, в цьому підтвердження значимості ролі бібліотекаря, книги, читання для дітей раннього дошкільного віку, залучення яких до бібліотек широко розгорнуто бібліотеками для дітей в кінці ХХ ст., необхідність якої підтверджено і відповідними документами ІФЛА.

Дитяча бібліотека найбільш зручне місце для того, щоб допомогти дитині стати творцем через книгу. Сьогодні **бібліотека для дітей** досягла такого рівня, накопичила ресурси, що по праву може стати школою читацької майстерності, лідером в залученні дітей до читання, – як духовної діяльності. Саме це. Адже навчити дітей шукати і знаходити певну інформацію не важко, це технологічна операція. Перетворення читання в засіб, а бібліотеки в центр інформації знищує духовну складову першого і виховну другого. Бо велику духовні скарби, що зберігаються в бібліотеках, заморожуються або реалізуються в малій дозі на рівні дайджестів. Роблячи ставку на інформаційну діяльність, бібліотека зрощує споживача, а не творця.

Розуміння розвиваючої дії читання для молодого покоління в першу чергу можливе тільки при одночасній увазі до механізмів розвитку зростаючої людини і до **змісту** читання, тобто до аналізу **виховних можливостей літератури**, яка «споживається», до її **естетичної природи** тощо, в цьому криється розвиваюча сила читання вона в відкритті особистого смислу і цінності твору, у включенні свого індивідуального досвіду і фантазії в просторі книги. Сприйняття не дзеркальне відображення твору в свідомості читача, а його трансформування, перетворення. Кінцевий результат цієї стратегії – збагачення внутрішнього світу дитини, його гармонізація і гуманізація. Цьому ми знаходимо підтвердження і в педагогічній науці, де розглядаються дві течії в освіті. Одна з них на перше місце в розвитку ставить **фахову підготовку**, друга на перше місце ставить **загальну освіту і вироблення світогляду**. Значення фахової підготовки особливо підкреслює відомий німецький педагог Кершенштейнер, школа на його думку. має підготувати для держави фахівців практичної роботи. Але його твердження не можна визнати як цілком вірні, заперечують інші. Фахова підготовка може тільки тоді дати **повний** ефект, коли вона базується на попередній загальній освіті. Тому, українська школа мусить приділяти багато уваги загальній освіті нашої молоді, що дає розвиваюче читання. Отже, **позиція виховання попереду навчання**, свідчить про те, що стратегія зусиль спрямована на становлення складової «хочу» читати, на відміну від більш традиційної позиції «можу» читати. Примусовість і покарання читанням поступається місцем «прилученню до клубу читачів», до світу, де читання є норма життя. Це є головним, коли мова йде про читання творів **художньої літератури**. «Різниця між двома типами читання – масовим і «серйозним», тобто читанням художньої літератури, нон-фікшн і високоякісної – посилюється в ХХІ ст.», як досліджує це англійський вчений В. Грісволд [6]. Сучасний освітній мінімум змісту освітньої програми по літературі, передбачає, що учень повинен знати, розуміти, вміти наступне; сприймати і аналізувати художній текст; виділяти смислові частини художнього тексту, складати тези і план прочитаного; вміти працювати з текстом: виділяти головне, характеризувати особливості тексту. Багата світова і українська класика завжди слугувала матеріалом становлення і розвитку особистості читача. При цьому варто нагадати про значимість читання літературного твору повністю, а не фрагментів, зібраних в хрестоматію. Не випадково в Гарвардській школі бізнесу є курс етики, що побудована на читанні і обговоренні романів зі скарбниці світової літератури. Сьогодні бібліотекарі підвищують роль **класичної** художньої літератури в читанні, що є джерелом саморозвитку, творчого, духовного збагачення, за допомогою якої здійснюється прямий діалог між читачем і автором. Читання літератури заповнює прогалину дефіциту спілкування, яку переживає більшість дітей. В кращих бібліотеках вважають, що настав час говорити не про цінність читання взагалі, а про цінність читання хороших книг, що розвиває духовний світ людини. Актуальність цього завдання обумовлена ще й тим, «що є небезпека для бібліотек, покликаних піднімати культуру підрастаючого покоління, самим заразитись духом масової культури і разом з читачем сповзти на її поверховий рішень» [16]. Спрямовуючи погляд на художню літературу як головну спільницю бібліотеки в філософських пошуках істини, пов'язаних з людиною та її призначенням на землі, бібліотекарі-педагоги, батьки і вчителі піднімають читача по сходинках кращих художніх творів, об'єднуючи па цьому шляху покоління дітей і дорослих, і самі відточують в процесі роботи свого читацьку і педагогічну

майстерність, розглядаючи при цілому творче читання як страховку від бездумного читання. Тому в залах обслуговування таких бібліотек увагу читача привертає хороша література (що не стосується страшилок, детективів, містики та іншої деструктивної літератури, яка на «задвірках» фонду). На відкритому доступі, перш ніж до неї дістатися читач зіткнеться з вітчизняною і світовою класикою, кращими книгами по мистецтву, тощо.

Однак при всій одвічній ролі класики, важливо розуміти, що виховання компетентного читача живиться доступом до **сучасної, актуальної літератури**, до творів тих авторів, про які говорять, які стають лауреатами державних і авторитетних суспільних премій. Сьогодні відомо, що сучасна художня література є привабливою для школярів і впливає на їх інтерес до читання (з цієї точки зору викликає велику занепокоєність, що процес надходження в бібліотечні фонди сучасної літератури дуже відстає від актуального читацького попиту). Таким чином, педагоги і бібліотекарі, як публічних так і шкільних бібліотек, зрощуючи читачів, мають спиратися і на класичну літературу з її вічними цінностями, і на літературу, що зачіпає ті проблеми, в колі яких зростає і формується нове покоління. Дотримання балансу, між класичною і сучасною літературою їх справа і відповідальність. Взявши на себе цю роботу і не повторюючи стандартів раціональних шкільних методик, бібліотеки знаходять свій шлях – шлях розвитку творчого читання, а через нього зростання духовного світу читачів. Практичний великий досвід в цій справі накопичено в Хмельницькій, Миколаївській, Дніпропетровській, Львівській. Харківській ОБД. Бібліотекарю-практику є в кого повчитись. Зокрема, відомий російський вчений І. І. Тихомирова у збірці «Растим читателя-творца» (2009 р.) також зробила спробу зібрати кращий бібліотечний досвід виховання культури читання художньої літератури, стосовно дітей. «Йдучи цим шляхом, бібліотеки залучають до себе не лише дітей, але і творчих вчителів, і значну кількість батьків, що шукають собі помічників і сподвижників в сімейному вихованні для усвідомлення і закріплення в емоційній пам'яті, зростаючої людини цінностей» пише автор [16].

При смисловому, творчому читанні художньої літератури посилюється і слід посилювати і надалі використання такої переваги бібліотеки, як можливість вільного, не регламентованого ніякими стандартами спілкування бібліотекаря з читачем. благо, яке надано самою професією бібліотекаря і про яке А. Сент-Екзюпері міг лише мріяти – «розкіш людського спілкування». Саме в бібліотеці реалізується з першого дня існування особистісно орієнтована педагогіка, до якої прагне школа. Ситуації спілкування виникають частіше за все при виборі читачем книги або при поверненні. Мета першого – зацікавити, мета другого – поділитися враженнями. В тому та іншому випадках є можливість для роздумів, суджень, питань, обміну думками, розмови про життя і його цінності. Групове спілкування активно здійснюється також під час обговорень, диспутів, інтелектуальних ігор, в гуртках, клубах та інших читацьких об'єднаннях. Про це висловлюють свої думки спеціалісти з бібліотек .міст Рівного, Львова. Хмельницька, Тернополя, Миколаєва. Кіровограда і майже з усіх ОБД. Діяльність читацьких об'єднань – як середовища формування лідерів є предметом окремого розгляду і особливо це актуально на фоні перебудови, оновлення інформаційної політики держави сьогодні.

В останні роки для визначення інтегративного підходу до читання з'явилося поняття **«акмеологія читання»** («акме» вершина). Науковці В. Бородіна. С. Бородін розглядають це як вищий рівень читацького розвитку, досягти якого можна, якщо сумувати різні підходи, але не механічно з'єднуючи. Вихід треба шукати в якісній зміні стратегій **пізнавального і раціонального читання**. Знання і смисли в сфері літератури лише тоді стануть явищами культури і ввійдуть в життєвий склад особистості, коли почнуть хвилювати читача, впливати на його духовний світ, стануть його власними відкриттями. Індивідуально зафарбовані і самостійно добуті знання і смисли органічно ввійдуть в стратегію емоційно-творчого читання, наблизять літературу до дитини, зроблять її особисто затребуваною. А це наблизить зростаючу людину до самої себе і до людей, окрилить її радісним відчуттям гармонії зі світом. Такі в загальному вигляді стратегії **творчого читання**, що розвиває. Яким з них

віддавати переваги залежить від того яким ми хочемо бачити нове покоління.

XXI ст. принесло нові проблеми і поставило нові завдання. Новий спосіб представлення тексту – на екрані – де різні типи текстів (книга, газета, журнал, енциклопедія) постали перед читачем на одному носії, виробляються і сприймаються в схожих формах. Читання тексту в електронному вигляді не відповідає вимогам цілісності тексту, що допускає втручання читача і це слугує мотивацією до читання в молодому віці, однак електронна мова далека від літературної. **Екранне читання не замінює читання з друкованого листа, особливо якщо мається на меті вдумливе читання – роздум доповнює його.** Необхідне вироблення стратегії і методик, які розвивають одночасно як читання з екрану, так і читання з листа. Сьогодні в ряді країн (США, Ісландія, Фінляндія, Корея, Росія) почалось паралельне навчання читання з листа та екрану. Досліджуючи якість читання усього нового покоління в майбутньому, можна буде прийняти рішення про те чи слід починати вчити екранному читанню з молодшого шкільного віку. Поки що під впливом наукових досліджень фізіологів і психологів ми стаємо на бік педагогічної спільноти, яка закликає не спішити переходити на навчання читання з екрану в ущерб читанню з листа. Використання інформаційних технологій забезпечує нові перспективи широкомасштабної інтеграції соціокультурного досвіду людства і доступу до нього кожної людини. Але, з іншого боку, інформаційні технології посилюють, тенденції формалізації цього досвіду і вихолошують емоційний, ірраціональний компонент з нього. Таким чином втрачається фундамент особистісного ставлення читача до соціокультурної функції феномену книги в формуванні і розвитку особистості людини. Не треба сьогодні протиставляти візуальну і вербальну комунікації, їх необхідно удосконалювати і активно використовувати в інтересах читача.

2010 р. президією НАПН України схвалено «Концепцію впровадження медіа-освіти в Україні» головним завданням якої поряд з іншими визначено сприяння формуванню медіа-імунітету особистості і разом з тим визначено формування здатності до медіа-творчості для самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, і через цей шлях. І цей формат діяльності бібліотек потребує подальшого системного розгляду, в т. ч. і на основі досвіду практиків та зокрема результатів Всеукраїнського дослідження НБУ для дітей «Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків» 2011–2013 рр. (досліджувала проблему автор), що і буде здійснюватися.

Для становлення компетентного читача вирішальне значення має середовище, в якому навколишні люди відносяться до читання як до цінності. Очевидно, що компетентного читача не можна виростити лише в початковій школі, в якій ведеться цілеспрямоване навчання техніці читання і розуміння тексту. Виховання зрілого читача є метою всієї системи освіти і культури. І варто пам'ятати при цьому, що бібліотеки для дітей в цій діяльності це один з елементів великої структури, координація дій якої впливає і на якість, і на кількість роботи з читачами. І тому модернізація та інноваційний розвиток сфер освіти і культури, що відбуваються, мають сприяти тому, щоб зберегти і розвинути всі місії читання, перетворивши їх для сьогоднішніх цілей суспільства. Будь-яку програму навчання читанню і просування читання слід орієнтувати на підтримку всіх форм і моделей читання – читання з листа, читання з екрана і читання на слух. Ці висновки витікають з досліджень в області читання і досвіду багатьох поколінь.

Мережа спеціалізованих бібліотек, що обслуговують дітей – це національне надбання України. В них створене середовище спілкування для дітей, що є не меншою цінністю, ніж бібліотечні фонди чи бібліотечні працівники, що вміють працювати з дітьми. Але проблема дитячого читання повинна стати об'єктом державного інтересу. І це може бути також вирішено і на рівні Великого Національного проекту за прикладом багатьох країн світу, де бібліотеки стануть одними з співучасників. Як відомо, могутня та нація, яка має дітей, об'єднаних любов'ю до батьків, рідної землі, гармонійно розвинених, сильних духом і тілом. Саме такими хочемо бачити їх ми. В сьогоднішній ситуації змін, що відбуваються в українському суспільстві, особлива місія працівників бібліотек, що на всіх рівнях виконують унікальну роль хранителів історичної пам'яті нашого народу, всього людства.

І багато роблять, щоб бібліотека не лише існувала, не просто зберігала, а була живим організмом, розвивалась, працювала в нових умовах на реалізацію цього завдання. Тоді в цьому суть оновлення.

Новий час і нове комп'ютерно-комунікаційне середовище всередині та поза бібліотекою, і нові форми діяльності бібліотеки повинні привести до зміни самої парадигми поняття «сучасна бібліотека», до зміни теоретичних уявлень, про її завдання, функції і місце в сучасному суспільстві і зокрема, в управлінні, регулюванні інформаційною діяльністю. Ми ж зупинились на питаннях посилення гуманістичної, соціальної ролі бібліотек, ролі читання як творчого процесу. Є така відома фраза про не, що неважливо скільки ти прочитав книг, важливо – скільки з них ти зрозумів. Бібліотека для дітей вбачає свою місію в створенні умов, що сприяють більш глибокому розумінню і осмисленню прочитаного, організації діалогу, сприйняттю іншого, розкриттю і розвитку творчих здібностей кожного.

Список бібліографічних посилань

1. Баранюк І. В. В. О. Сухомлинський про місце і роль читання в моральному і естетичному вихованні школярів. *Наукові записки* / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2008. Вип. 76. С. 84–96.
2. Безручко О. В. Дитяче читання як незамінна цінність культури формування особистості в інформаційному суспільстві. *Культура і мистецтво в сучасному світі* : наук. зап. КНУКіМ / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2011. Вип. 12. С. 24–39.
3. Бейліс Л. Криза лінійного читання : що робити бібліотекам? *Бібл. планета*. 2014. №2. С. 16–20.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал : розділи з книжки. *Дивослово*. 1996. № 4. 55–58.
5. Виготський Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Санкт-Петербург : Союз, 1997. 96 с. (Психология ребенка).
6. Грисволд В. Чтение и класс читателей в XXI веке / пер. с англ. В. Смирновой. *НЛО*. 2010. № 2. С. 271–277.
7. Ильин Е. Н. Чтение – занятие душевное. *Нар. образование*. 2008. №4. С. 202–208.
8. Кабачек О. Л. Нравственный аспект художественной литературы : библиотерапия и антибиблиотерапия. *Шк. б-ка*. 2004. № 1. С. 30–32.
9. Матлина С. Г. (вчений) феномен современной городской публичной библиотеки: к построению) теории библиотечной инновации. *Новая б-ка*. 2003. № 5/6. С. 34–37.
10. Милицкая В. В. Воспитание творческого читателя. *Юный читатель и библиотека* : сб. ст. Москва, 2001. С. 113–123.
11. Моє хобі – читання : підсумки регіон. моніторингу : соціол. бюл. Вип. 20 / Нац. б-ка України для дітей ; авт.-уклад. О. Б. Петренко. Київ, 2011. 12 с.
12. Огар Е. Право дитини стати читачем. *Світ дитяч. б-к*. 2013. № 1. С. 22–23.
13. Романовская З. И. Чтение и развитие младших школьников: приобщение детей к художественной литературе как к искусству. Москва : Педагогика, 1999. 129 с.
14. Самохина М. М. Классическая литература и молодые читатели. *Вест. БАЕ*. 2004. № 4. С. 36–42.
15. Сенченко М. Чи вміємо ми чигати? *Вісн. Кн. палати*. 2012. №3. С. 3–6.
16. Тихомирова И. И. Как воспитать талантливого читателя : сб. ст. В 2 ч. Ч. 2 : Растим читателя-творца. Москва : РШБА, 2009. 309 с.
17. Чепелева Н. В. Психологічна характеристика читання як особливого виду діяльності. *Наукові записки інституту психології ім. Г. С. Костюка* / АПН України. Київ, 2004. Вип. 24. С. 16–31.

Оксана Володимирівна Бережна,
*завідуючий сектором культурно-просвітницької
роботи наукової бібліотеки Київського
національного університету культури і мистецтв*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ОСВІТІ ТА НАУЦІ

Сьогодні в Україні відбуваються суттєві зміни в різних сферах суспільного життя, насамперед пріоритетним стало питання інтелектуального потенціалу суспільства. В свою чергу, від вирішення даного питання залежить і вирішення економічних проблем, які постають перед державою, тому розвинуті країни світу в основу стратегії розвитку ставлять питання освіти та науки. У зв'язку з тим, що однією з рушійних сил розвитку соціуму є творча діяльність фізичних осіб ключову роль відіграють питання дотримання морально-етичних цінностей, стандартів, принципів в освітній і професійній діяльності здобувачів вищої освіти та науковців, звідси гостро постає питання ролі інтелектуальної власності та її дотримання в освітній діяльності.

Охорона права інтелектуальної власності в Україні здійснюється низкою спеціальних національних та міжнародних законів, у тому числі різноманітними підзаконними актами, насамперед Загальною декларацією прав людини ООН (1948 р.), Цивільним Кодексом України, Кримінальним кодексом, Митним кодексом, Кодексом про Адміністративні правопорушення тощо.

У Конституції України ст. 54 зазначається, що «Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності» [2] та ст. 41 «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [2]. У свою чергу гідно Загальної декларації прав людини ООН 1948 року «кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є» [1].

Об'єктами інтелектуальної власності у сфері освіти та науки виступають: «літературні та художні твори (твори у галузі науки, літератури і мистецтва; літературні письмові твори; виступи, лекції промови, ілюстрації; збірники; енциклопедії); комп'ютерні програми; бази даних тощо» [4].

Інтелектуальна власність потребує правового захисту, адже часто є об'єктом протиправних дій з боку третіх осіб, як і будь-який інший вид власності. Право інтелектуальної власності включає в себе особисті немайнові та майнові права. Немайнові права являються визнанням особи автором того чи іншого об'єкта інтелектуальної діяльності, в свою чергу майнові права визначають право використання цього об'єкта та перешкоджати неправомірного його використанню іншими особами.

Треба усвідомлювати, що охороняючи інтелектуальну власність, ми забезпечуємо прогрес та розвиток суспільства у різних галузях, у нашому випадку в галузі освіти і науки, заохочуємо створення нових творів мистецтва, а також їх оприлюднення. Згідно Закону України ст. 7 «Про авторське право та суміжні права» «суб'єктами авторського права є автори творів, їх спадкоємці та особи, яким автори чи спадкоємці передавали свої авторські майнові права» [3]. Майнові права діють все життя автора і 70 років після його смерті, у разі колективного авторства права діють 70 років після смерті останнього співавтора твору. Немайнові права – діють безстроково.

Часом можуть виникати спірні питання щодо авторства на твір, тому великої уваги у сфері інтелектуальної власності заслуговує презумпція авторства, яка охороняє права автора, що застосовується тільки по відношенню до об'єктів авторського права та суміжних прав. Презумпція авторства часто застосовується для розгляду та вирішенню спірних питань

під час судових засідань, оскільки вона виконує роль юридичного факту. Таким чином, згідно Цивільного Кодексу України ст. 435 «за відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору» [4]. Для того щоб не виникало спірних питань бажано засвідчувати авторство, можна зареєструвати свій твір у реєстрах і отримати свідоцтво.

Щодо особливостей немайнових прав, автор має право: «вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; на недоторканність твору» [4].

Майнові права автора (спадкоємця тощо) включають: «право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом» [4].

Чималої уваги в контексті авторського права заслуговують службові твори, у цьому випадку «авторське особисте немайнове право на службовий твір належить його автору; виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем; за створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода» [3]. Всі умови повинні бути зазначеними та підписаними у трудовому договорі (контракті) і закріпленими угодою.

Останнім часом гостро постає питання щодо порушення авторських прав автора, що наносить серйозну економічну шкоду українським та зарубіжним правласникам, до цих порушень належать піратство і плагіат. Під піратством розуміється «опублікування, відтворення ввезення на територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення» [3]. Плагіат визначається як «оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору» [3].

Підсумовуючи варто зазначити, що сьогодні в Україні є тенденція збільшення випадків недотримання правил авторського права, через неспроможність повною мірою забезпечити захист інтелектуальної власності, адже правові сили направлені у більшій мірі на відновлення порушених прав. Тому для вирішення цієї проблеми необхідна подальша робота щодо удосконалення законодавства України, а також впровадження і дотримання морально-етичних норм.

Список бібліографічних посилань

1. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.
2. Конституція України / Верховна Рада України. Офіц. вид. Київ : Парлам. вид-во, 2006. Ст. 54. (Серія "Закони України").
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13.
4. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40/44. Ст.

*Лілія Василівна Борисенко,
бібліограф I категорії наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Сьогодні в українському суспільстві, як ніколи, актуальності набуває питання культури академічної доброчесності. Прагнення йти в ногу з сучасними розвиненими демократичними країнами, задає свій ритм і свої критерії модерної розвиненої держави, де як цінність на першому місці стоїть людина. І саме чесність в освіті відіграє найважливішу роль, адже з виховання та навчання сучасного громадянина і формується суспільство.

Як зазначено у ст. 42 Закону України «Про освіту»: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Академічна культура – це цінності, права та свободи учасників академічної (освітньої і наукової) спільноти, академічні традиції і звичаї, підходи до організації навчального і дослідницького процесу, процедури прийняття рішень тощо.

Як сформувати культуру академічної доброчесності? По перше змінити ментальність суспільства на відкритість до нових цінностей. Підтримувати наукову чесність та добросовісність, що стануть імперативом та джерелом натхнення академічної спільноти. Створити запит на академічне середовище, вільне від корупції. А також постійне оновлення, комунікація та саморефлексія допоможуть у прагненні бути доброчесним.

Як цьому можуть посприяти бібліотеки? Розглянемо на прикладі діяльності наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв. Бібліотека надає безперешкодний доступ до інформації, а в останні роки активно створює повнотекстові бази даних, які доступні на сайті бібліотеки 24/7. Надає бібліографічні довідки в режимі он-лайн. Надає доступ до системи (UNICHECK) перевірки текстів на ознаки плагіату. Окрім цього бібліотека на постійній основі проводить навчальні заходи з правильного оформлення списків використаних джерел, правильного оформлення цитувань. А також заходи, які вмотивовують академічну спільноту (у нашому випадку викладачів, студентів, аспірантів, співробітників університету) прагнути ставити за мету наукового дослідження, отримати наукове знання, а не отримання вченого ступеню чи досягнення інших меркантильних цілей.

Великим кроком до формування культури академічної доброчесності стало вже саме підняття цього питання і звернення на нього уваги, про що свідчить допис з сайту Української бібліотечної асоціації: «Останні роки українська наукова та освітня спільнота все більше звертається до питань академічної доброчесності та впровадження міжнародних академічних стандартів. Американські ради з міжнародної освіти спільно з Міністерством освіти і науки України розпочали Проект сприяння академічній доброчесності в Україні. Лише сприйняття суспільством, усіма учасниками освітнього та наукового процесів принципів академічної доброчесності як глибинних цінностей є запорукою того, що українська освіта та наука позбудуться імітації, народжуватимуть нові ідеї та знання і будуть рівноправно включені у світовий процес наукової комунікації. Бібліотеки ж можуть відіграти у цьому ключову роль та стати центрами просвітництва та формування культури академічної доброчесності» [2].

Академічна доброчесність – базова умова формування професійних та суспільних еліт, і саме університетська бібліотека як науково-дослідний та інформаційний центр допомагає у цьому питанні.

Отже, академічна доброчесність це певний суспільний ідеал, моральний вибір, механізм внутрішньої саморегуляції професійної спільноти, а університетська бібліотека, як невід’ємна складова науково-освітнього середовища вищого навчального закладу, посідає значне місце у формуванні культури академічної доброчесності, надаючи доступ до інформації, проводячи навчальні заходи з правильного оформлення цитувань та надає доступ до перевірки наукових робіт на плагіат.

Список бібліографічних посилань

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.11.2018).
2. Культура академічної доброчесності: роль бібліотек /Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/255-programi-proekti/3582-kultura-akademichnoi-dobrochesnosti-rol-bibliotek> (дата звернення: 10.11.2018).

УДК 027.625:352.07-048.74

Олена Борисівна Виноградова,
*кандидат історичних наук, доцент,
заступник директора Державної
бібліотеки України для юнацтва*

БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ЮНАЦТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Реформа децентралізації, що відбувається в країні та створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) торкнулись і бібліотечної галузі. В умовах децентралізації інформаційно – бібліотечне обслуговування населення концентрується на місцевому рівні в межах ОТГ. Це кардинально впливає на сформовану мережу бібліотек. При цьому, як свідчать фахівці, вже мають місце непоодинокі випадки передачі районних бібліотек до комунальної власності ОТГ із втратою статусу та основних функцій [7]. Спеціалізовані бібліотеки та структурні підрозділи різного рівня, що на сьогодні забезпечують інформаційні потреби молодого покоління також на пряму дотичні до процесів оптимізації бібліотечної мережі.

Останнім часом точаться досить гострі суперечки про доцільність існування такої соціальної інституції, як «бібліотека для юнацтва». Особливого занепокоєння викликає той факт, що в останніх методично-регламентуючих документах спостерігається тенденція нівелювання спеціалізованої бібліотеки для юнацтва до бібліотеки з нібито невизначеною категорією користувачів. У наслідок чого структурні підрозділи бібліотечних закладів (відділи, філії, абонементи, сектори, кафедри), що до цього часу забезпечують роботу з молоддю взагалі опиняються під загрозою ліквідації.

Між іншим, як свідчить міжнародний досвід, окремі спеціалізовані бібліотеки для юнацтва плідно функціонують у таких країнах, як Аргентина, Китай, Німеччина, Польща, Словаччина, Словенія, Швеція та ін. Стабільно позитивні результати отримують у роботі з молоддю бібліотеки Азербайджану, Грузії, Казахстану та інших країн ближнього зарубіжжя.

В Україні сьогодні молодіжна категорія користувачів є основним сегментом суспільства, яка постає центром розвитку вітчизняної освіти, науки, культури. Саме молодь надає приклади військової звитяги, всесвітньо визнані також її здобутки у науковій галузі, творчій майстерності, спорті тощо. Відповідно молодь потребує найбільшого багатовекторного сприяння щодо розбудови української держави [3].

Безумовно, про увагу до молодіжних проблем свідчить ряд прийнятих документів державного рівня, а саме:

- Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (остання редакція 2017 року);
- Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 роки;
- Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017-2020 роки;
- Рекомендації парламентських слухань «Ціннісні орієнтації сучасної української молоді» (2017 р.);
- «Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації» - парламентські слухання (2017 р.) та ін.

З огляду на вище викладене зрозуміло, що суспільна потреба в бібліотечних закладах, які опікуються інформаційним забезпеченням юнацтва та молоді, є на сьогодні беззаперечною. Особливо ці проблеми загострюються та набувають глобального значення в сучасних умовах інформаційних війн.

Бібліотеки усвідомлюючи свою місію щодо підтримки молодого покоління України у його подальшому розвитку урізноманітнюють свою роботу формами, що є привабливими саме для юних та молодих користувачів. Сьогодні особливої популярності серед молодіжної аудиторії набувають такі заходи, як тематичні вікторини, квести, слайд-бесіди, арт-зустрічі, дискусійні клуби, інтерактивні лекції та ін.

Провідні методичні центри галузі країни намагаються надати професійну допомогу бібліотечним закладам в організації їх діяльності відповідно до реформи децентралізації. Так, Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого ще у 2016 році були розроблені Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах [6]. А у 2018 році видано друком збірник матеріалів «Реформа децентралізації і публічні бібліотеки» [5].

Як науково-методичний центр, Державна бібліотека України для юнацтва сприяє пошуку ролі та місця бібліотек для юнацтва та молоді у загально державній інформаційно-бібліотечній системі на період децентралізації. З цією метою вже у квітні 2017 року в м. Тернопіль відбувся Всеукраїнський семінар заступників директорів бібліотек для юнацтва, молоді «Вплив децентралізації влади на розвиток бібліотек України для юнацтва та молоді». Учасники семінару також ознайомились з досвідом роботи бібліотек в умовах розвитку новоствореної Тербовлянської ОТГ.

У цей же час обласними бібліотеками для юнацтва була проведена низка заходів на допомогу бібліотекам регіону у питаннях, що пов'язані з організацією діяльності в умовах децентралізації.

На базі Хмельницької обласної бібліотеки для юнацтва було організовано дводенний семінар-практикум для фахівців бібліотек новостворених ОТГ.

Вінницька юнацька бібліотека долучилася до роботи школи керівника директорів ЦБС, центральних районних (міських) бібліотек, де працюють відділи, абонементи або кафедри по роботі з молоддю, «Модернізація та організація бібліотечного обслуговування в процесі змін архітектури бібліотечної мережі та функціонування ОТГ».

Для фахівців бібліотек Чернігівської області, які співпрацюють з юнацтвом та молоддю було проведено обласну школу професійної майстерності «Шляхи трансформації бібліотек в умовах децентралізації».

Працівники Чернівецької бібліотеки приймали участь у вебконференції «Бібліотеки в умовах децентралізації».

В Одеській області пройшов обласний семінар-нарада для директорів ЦБС з теми «Бібліотеки Одещини: сучасні аспекти та напрямки діяльності в умовах децентралізації», в якому активну участь приймали співробітники бібліотеки для юнацтва.

Запорізька бібліотека для юнацтва провела професійний діалог «Бібліотека в умовах розвитку територіальних громад», що підняв нагальну тему бібліотечного сьогодення:

позитивні та негативні тенденції територіальної реформи та як вони впливають на розвиток бібліотек.

Сьогодні мережа бібліотек для юнацтва активно долучається до впровадження процесів децентралізації в діяльність галузі. Наразі йдуть пошуки найбільш оптимальних варіантів щодо реорганізації бібліотечних закладів. Деякі позитивні тенденції організації роботи бібліотек в умовах ОТГ спостерігаються в Полтавській, Тернопільській та інших областях.

Згідно наказу Міністерства культури України Державною бібліотекою України для юнацтва 24–25 квітня 2018 року проведено засідання круглого столу «Бібліотека для юнацтва в умовах децентралізації: нові завдання та нові функції» на базі Львівської обласної бібліотеки для юнацтва.

Стрижневою темою заходу було визначено «Бібліотека і ОТГ: формат спілкування». Активно обговорювались питання співпраці бібліотек в умовах децентралізації з різними соціальними інституціями.

Окремої уваги учасників форуму заслуговували проблеми взаємодії бібліотек ОТГ та обласних методичних центрів по роботі з юнацтвом та молоддю, а також доцільності збереження організаційно-методичного впливу обласної бібліотеки для юнацтва на діяльність бібліотек ОТГ.

В умовах децентралізації особливого значення набувають такі функції бібліотеки, як комунікативна та соціально-просвітницька. Тому, за круглим столом було піднято актуальне питання, щодо ролі соціальних партнерств у житті сучасної бібліотеки.

Метою проведеного заходу є сприяння визначенню місця юнацьких бібліотек у період реформування бібліотечної галузі в цілому, а також їх ролі у реалізації загальнодержавної молодіжної політики.

Однак, для ефективного вирішення низки питань, що пов'язані з повноцінним функціонуванням бібліотечних закладів для юнацтва та молоді, відповідно до процесів, що відбуваються в галузі, необхідною умовою є суспільна підтримка та консолідація зусиль, як бібліотечної спільноти, так і активна співпраця з закладами освіти усіх рівнів.

Список бібліографічних посилань

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. №280. *Закони України*. 2008. №3. С. 3–69.
2. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 р. №2998. *Закони України*. 2009. № 4. С. 14–23.
3. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016 – 2020 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лют.2016 р. №148. *Офіц. вісн. України*. 2016. № 21. С. 9–82.
4. Виноградова О. Б. Державна бібліотека України для юнацтва як центр координації діяльності різних соціальних інституцій. *Бібл. планета*. 2017. № 1. С.14–16.
5. Реформа децентралізації і публічні бібліотеки : зб. матеріалів / уклад.: Н. Розколупа, Т. Богуш. Київ, 2018. 104 с.
6. Розколупа Н. Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах. *Бібл. планета*. 2016. № 4. С. 7–11.
7. Розколупа Н. Районні бібліотеки і реформа децентралізації. *Бібл. планета*. 2017. № 4. С. 6–7.

Світлана Геннадіївна Винокурова,
*завідувач науково-методичного відділу
наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ

Постійні зміни у суспільному житті спонукають до своєчасного реагування бібліотек на виклики сьогодення. Сенс методичної роботи сьогодні полягає у чіткому, своєчасному, компетентному розповсюдженні актуальної та креативної інформації. З цією метою, методисти беруть участь у розробці і реалізації ефективної стратегії розвитку інноваційних зрушень, розробці відповідних регламентуючих документів для всіх учасників бібліотечного процесу.

Науково-методичний відділ наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв у своїй діяльності сприяє розвитку та вдосконаленню основних методів і форм бібліографічної, науково-дослідної, методичної діяльності бібліотеки.

Головними напрямками діяльності відділу є: науково-дослідна, науково-методична, науково-інформаційна, видавнича й рекламна.

Відділ організовує проведення наукових досліджень, що мають на меті аналіз, оцінку, зіставлення та узагальнення результатів діяльності бібліотеки. Бере участь у плануванні науково-дослідної роботи бібліотеки та сприяє її здійсненню, координуючи діяльність підрозділів, організовує підвищення кваліфікації працівників. Результати наукової роботи оприлюднюються у друкованих виданнях бібліотеки, статтях співробітників у фаховій періодиці та у виступах на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Серед актуальних форм роботи відділу назвемо: методичний моніторинг, аналітичну та інноваційну діяльність, консультаційно-методичну допомогу працівникам бібліотеки та завідувачам бібліотек училищ і коледжів культури Міністерства культури України.

У відділі є фонд, що містить літературу з бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформатики; довідники, термінологічні словники, стандарти з бібліотечної справи та бібліографії; бібліотечну періодику, матеріали конференцій, покажчики, що розроблялися відділом тощо.

Слід зазначити, що важливим напрямом активного впливу методичної роботи на діяльність бібліотеки є інноваційна діяльність, що передбачає запровадження у практику прогресивних форм і методів роботи. Така робота включає у себе попередню стадію детального аналізу кращого досвіду бібліотечної роботи і подальшу адаптацію наявного удосконалення до своїх умов і потреб.

Розвиток і удосконалення – своєрідна основа для інноваційних зрушень, тим більше, що сьогодні бібліотека є центром комунікацій, осередком культурно-просвітницької роботи, каналом зв'язку у глобалізованому інформаційному соціумі. Поглиблення соціальних зв'язків, розширення культурного вектору взаємодії із видатними науковцями, діячами, митцями, письменниками України – це окремий напрям діяльності, у тому числі і науково-методичного відділу бібліотеки. Презентації, зустрічі, популяризація наукового та творчого доробку діячів культури і мистецтва, які працюють в університеті, вимагає швидкої злагодженої роботи багатьох фахівців. Все у такій роботі грає роль, зокрема: особисті контакти з видатними особистостями, попереднє вивчення їхньої творчості, планування аудиторії, питання для обговорення при зустрічі тощо.

Отже, науково-методична робота є важливим і актуальним напрямом діяльності наукової бібліотеки університету і потребує подальшого інноваційного розвитку.

Юрій Іванович Горбань,

*кандидат культурології, доцент кафедри
інформаційної технологій, директор наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

БІБЛІОТЕЧНИЙ МАРКЕТИНГ, АБО ЯК ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЯТИ БІБЛІОТЕКОЮ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Головна місія сучасної бібліотеки закладу вищої освіти – інформаційне забезпечення життєдіяльності суспільства загалом та кожного читача особисто. Задля ефективної реалізації заданої місії, бібліотека повинна постійно творчо вдосконалювати свою роботу, освоювати нові бібліотечні технології, проводити маркетингові дослідження, які допомагають враховувати інтереси різних верств населення. У цих умовах важливим завданням керівництва бібліотек є вміння будувати ділові відносини з органами влади та управління та налагодження зв'язків із меценатами.

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв у 2018 році відзначає 55-річний ювілей. До цієї знаменної дати вели тернисті шляхи розвитку і удосконалення бібліотечних технологій, розуміння місії бібліотеки та її ролі у трансформації змісту вищої освіти. Завдання бібліотеки, її місце у культурній, науковій, освітній та інформаційній інфраструктурі закладу вищої освіти нині змінені. Першочергове завдання нині полягає у забезпеченні вільного та необмеженого доступу до інформації.

Оптимізація бібліотечної діяльності здійснюється шляхом маркетингового підходу. Бібліотечні менеджери чекають на гарантії того, що їх організація розвивається, оскільки потреби користувачів змінюються з часом, що означає динамічний розвиток суспільства. Концепція бібліотечного маркетингу задає цілі, завдання та функції бібліотеки, пріоритети та напрями роботи. Свій шлях бібліотека закладу вищої освіти буде між бажаннями та очікуваннями користувачів і особистими культурними та інформаційними функціями.

Для ефективної роботи бібліотеки, керівництво закладу має розуміти, що не кожна інновація є прогресивним розвитком, оскільки прогрес – це найкраще, а не просто щось нове. Розвиток бібліотеки включає в себе не лише рух вперед, а й ліквідацію зайвого, неактуального та відновлення того, що було втрачено помилково. Незмінними та обов'язковими для виконання умовами успішно функціонуючої бібліотеки є розуміння, що:

- функція обслуговування користувачів є пріоритетною;
- ефективність бібліотечного обслуговування залежить від сприйняття його як цілісної системи;
- співробітники бібліотеки – головний ресурс якісного обслуговування.

Заклади вищої освіти завжди перебувають у русі, змінюються з кожним днем. Якість обслуговування у бібліотеках університетів залежить від співробітників та їх умінь швидко орієнтуватися в часі й просторі.

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв поєднує у своїй діяльності:

- традиційні функціональні структури (читальна зала, приміщення для роботи з документами, інформаційні зали з вільним доступом до мережі Інтернет, зали для колективних занять, відділи обслуговування користувачів);
- структури культурного центру (зали для проведення конференцій та виставок, мультимедійні зони, музейні простори);
- надання сучасних послуг інформаційно-бібліотечного сервісу;
- перевірка рукописів викладачів, студентів, магістрантів, аспірантів на унікальність у програмі Unichек;

– створення та підтримка наукових профілів викладачів Київського національного університету культури і мистецтв у Google Scholar.

Оновлений набір послуг потребує від співробітників особливої підготовки, умінь та навичок. Інформаційна підтримка читачів та консультаційні послуги бібліотекарів-новаторів пов'язані з використанням нових інформаційних та комунікаційних технологій. Співробітник бібліотеки повинен зарекомендувати себе як «креативний спеціаліст», який здатний використовувати сучасні технології у бібліотечній сфері.

Керівництво бібліотекою включає реалізацію системного підходу до управлінської діяльності, а саме: постановка перспективних цілей, просування нагальних задач, розробки та здійснення необхідних організаційно-економічних заходів, оскільки влада визначає соціальну стратегію бібліотечної діяльності, забезпечує її фінансами, а бібліотека наповнює її конкретним змістом.

УДК 023:37]:021:005.591.6

Віра Вікторівна Загуменна,
*кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри культурології та інформаційних комунікацій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*

БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА БІБЛІОТЕКАРІВ ЯК УМОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв є одним з провідних закладів вищої освіти у галузі культури і мистецтв України. Академія завжди була ініціатором цілого ряду інноваційних проектів щодо розвитку навчального процесу в сучасних умовах.

Так, 1 вересня 2007 року за ініціативою керівництва в Академії було створено відділ дистанційного навчання. У своїй роботі відділ керується Положенням про відділ дистанційного навчання і працює над впровадженням сучасних інноваційних технологій в навчальний процес Академії. Відділ також забезпечує організацію та проведення занять з підвищення кваліфікації авторів дистанційних курсів щодо методики їх підготовки та використання в навчальному процесі; координує та здійснює технічне забезпечення навчання слухачів та студентів Академії за дистанційними курсами. Співробітники відділу здійснюють підтримку середовища дистанційного навчання та адмініструють сайт Академії.

Керівництво НАКККіМ завжди підтримувало і підтримує інноваційні ініціативи Української бібліотечної асоціації (УБА). Безперервна освіта бібліотекарів є одним з головних стратегічних напрямів діяльності УБА. Більше 20 років своєї діяльності УБА пропонує різноманітні види і форми професійного розвитку.

У 2000 р. з ініціативи УБА було створено Центр безперервної бібліотечно-інформаційної освіти при Академії. Протягом 17 років тисячі українських бібліотекарів брали участь в тренінгах, семінарах, конференціях та ярмарках, інших заходах.

Новий період починається з 2009 р. із започаткуванням програми «Бібліоміст» в Україні. При Академії було створено Головний тренінговий центр (ГТЦ) у Києві і 24 регіональних тренінгових центри (РТЦ) для професійного навчання бібліотекарів.

Протягом цього періоду було розроблено 6 навчальних курсів для тренерів, забезпечених навчальними програмами; 5 навчальних посібників для тренерів; 5 навчальних посібників для бібліотекарів та ін.

Було розроблено 7 дистанційних навчальних курсів; в ГТЦ підготовлено 42 тренери для навчання бібліотекарів; 72 тренери – в РТЦ; проведено 4 Всеукраїнські конференції для тренерів; біля 2000 бібліотекарів пройшли тренінги в ГТЦ та РТЦ.

Також було підготовлено та вийшли друком навчальні посібники для тренерів та бібліотекарів, а саме: «Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному суспільстві»; «Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек»; «Адвокація: представлення інтересів бібліотек»; «Нова бібліотечна послуга: використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці»; «Технології Веб 2.0 для бібліотек: нові можливості розвитку бібліотечного середовища»; «Електронне урядування та доступ до інформації в бібліотеках»; «Бібліотеки у системі забезпечення євроінтеграційних процесів України».

У своїй діяльності викладачі Академії активно використовують інтерактивні методи, зокрема мозкові штурми, рольові ігри, моделювання та створення виробничих ситуацій, польові роботи та польові дослідження, світові кафе, відео презентації, складання пазлів та психологічні вправи.

Все це сприяє удосконаленню безперервної професійної освіти працівників галузі шляхом розвитку і підтримки відкритих освітніх мережевих ресурсів, підготовки навчальних програм, курсів, обміну досвідом між освітніми навчальними закладами через конференції, семінари та інші науково-практичні форуми з питань бібліотечно-інформаційної діяльності.

УДК 027.7:005.591.6

Роксоляна Йосипівна Загайська,

*завідувач бібліотеки КЗ ЛОР «Львівський коледж
декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша»*

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ КОЛЕДЖУ ІМЕНІ І.ТРУША У ЛЬВОВІ

Тема для розмови за «круглим столом» вибрана не просто так. На сьогодні бібліотека залишається єдиним місцем де зберігаються давні традиції проведення вечорів, зустрічей, знайомства з письменниками, новою книгою, а часто і з піснею, музикою, художнім словом. Також бібліотека, зазвичай у великому місті, швидше реагує на зміни в суспільстві і вводить у роботу при обслуговуванні читачів інноваційні технології, використовуючи сучасну комп'ютерну техніку, Інтернет, проводячи презентації і конференції.

Але актуальними залишаються зникаючі форми обслуговування читачів, а саме демонстрація обізнаності з наявною літературою, вміння знайти відповіді на потрібні питання або відшукати способи виконати прохання відвідувачів які стосуються тої чи іншої літератури. Звичайно можна відіслати читача до каталогу, який є під рукою завжди, але деколи потрібна буває інформація, що знаходиться на 1–2 сторінках журналу чи книги, як тут бути? Треба згодитися з тим, що досвід роботи в бібліотеці має значення і кожному книжку треба вміти читати. Але найбільше ціниться ввічливе ставлення до читачів і відвідувачів, бажання допомогти, зацікавити, запропонувати альтернативу. Буває так, що бібліотека може стати єдиним місцем навчальної установи, яка здатна порадишити відвідувачу і доступно пояснити, чи допомогти вирішити питання, навіть коли це книг і не стосується.

Загальновідомо, що бібліотеки навчальних закладів різні: мають свій профіль, тематичне наповнення, але завжди і у всіх є література, пов'язана з культурою, мистецтвом, краєзнавством.

Бібліотека коледжу імені І. Труша у Львові на вул. Снопківській, 47 наповнена, в основному, літературою з питань мистецтва. Ця література також різна: є звичайні книги, а є багато коштовних фоліантів, розкішних «гросбухів», вишуканих альбомів, рідкісних видань, багато з яких отримано в одному екземплярі. Їх треба зберегти для наступних поколінь, але необхідно також видавати зацікавленим читачам. Тому у бібліотеці існує

практика роботи з особливо цінними книгами у читальному залі, можна зробити фотографію потрібних сторінок – теперішня техніка це дозволяє, адже сучасні смартфони є в кожного студента.

Обов'язковим елементом роботи із цінними виданнями є такий, здавалося б, старомодний спосіб збереження книги, як обгортання прозорою плівкою. Так, це займає час і потребує виділення необхідних коштів, але заради рідкісних і дорогих видань працівники бібліотеки йдуть на такі кроки.

Бібліотека коледжу пишається приватними збірками, які подаровані читачами, колишніми студентами, нашими симпатиками. Важливою умовою передачі приватної бібліотеки у дар бібліотеці коледжу є наявність екслібрису попереднього власника. Екслібрис також вклеюється на книги під час реєстрації.

Так, наприклад, можемо пишатися збірками, подарованими попереднім директором Василем Отковичем (1950–2017), а також львовознавцем Ігорем Мельником (1952–2017), художником Миколою Скибінським (1920–2000), мистецтвознавцем Марією Ваврух, скульптором Ярославом Юзьківим, архітектором Романом Могитичем.

Авторами екслібрисів також були знані львівські художники-графіки Петро Маркович та Богдан Сорока. Архітектор Роман Могитич сам намалював для своїх книг екслібрис із філософським підтекстом.

У коледжі є традиція: випускники 4-х та 6-х курсів дарують бібліотеці книги. Цей добродійний жест фіксується: друкується перелік усіх дарувальників на окремому листку та вклеюється у книгу із зазначенням номеру Акту реєстрації та дати. З часом кожен з них може прийти, оглянути ці книги і згадати, що був колись меценатом бібліотеки своєї «альма-матер».

Бібліотека коледжу самостійно проводить презентації, зустрічі або активно бере у них участь. У 2018 році відбулася презентація книг Романа Яціва «Роберт Лісовський. Дух лінії», Карла Звіринського «Мистецтво – моє ціле життя», унікального трьохтомника Степана Давимуки «Екслібриси», М. Ваврух, Р. Гавалюк «Українська культура». Свою книгу «Вітер в долонях» презентувала у коледжі «Індустрії моди».

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

Ми уважно слідкуємо за книжковими новинками та презентаціями, що відбуваються у Львові і при нагоді відвідуємо їх, запрошуємо авторів на зустріч зі студентами та викладачами коледжу. У цих спробах активізувати діяльність бібліотеки нас підтримує адміністрація. Великим шанувальником книги був покійний Василь Петрович Откович, який передав не одну книгу до бібліотеки, сприяв поповненню фондів унікальними коштовними виданнями. Директор Ольга Володимирівна Коцовська завжди йде на зустріч працівникам бібліотеки щодо проведення пізнавально-презентаційних заходів та підтримує творчі пропозиції.

Активну участь бібліотека бере у творчій діяльності студентів коледжу. Так, з 2003 року кожного 1 листопада відзначається День створення Західноукраїнської Народної Республіки на уламках Австрійської імперії у 1918 році. Студенти вивчають поезію П. Карманського, М. Гайворонського, О. Олеся, М. Вороного, сучасника Б. Стельмаха присвячену Січовому Стрілецтву, виконують неймовірної внутрішньої сили пісні, створені у ті буремні роки.

Художньо-творча діяльність завжди процвітала у Львівському коледжі імені І. Труша, але театр Студентського Братства «Пошук» був створений не так давно та вже зіграв не одну виставу в коледжі. Зокрема, показав дітям учасників АТО п'єсу «Лис Микита» (2016, Палац Потоцького), виставу з нагоди 95-річчя скульптора Михайла Дзиндри у музеї художника

в Брюховичах (2016). Відкривали гаївками виставку «На крилах весни» у музеї Михайла Грушевського (2018). Щороку готують вистави до Шевченківських свят та ін.

За підготовлений та проведений концерт до відзначення 100-річчя створення ЗУНР та з нагоди Дня Української Писемності і Мови 9 листопада 2018 р. колектив був нагороджений поїздкою до музею М. Дзидри у Брюховичі біля Львова, де послушали цікаву екскурсію, оглянули роботи художника, ознайомилися із творчістю митця, слухаючи розповідь дружини скульптора пані Софії. Зараз бібліотека класифікує весь фонд за системою УДК і це є не простою справою, особливо для книг з мистецтва. На мою думку, система добра і переходити потрібно, але вона дуже деталізована і вимагає спрощення. На цю тему варто поспілкуватися, або послухати поради працівників з досвідом.

Не кожна бібліотека може централізовано закупити програму «Бібліотека», тому стараємося самотужки створювати базу даних – таблиці в програмі «Excel» і вносити всю літературу для обліку в комп'ютер.

А все ж основна наша робота – з читачами та книгою, адже бібліотекар повинен мати якості хорошого господаря, але не комірника. У нас починають навчатися молоді люди, яких батьки і школа вже навчили, або не навчили читати. Трапляється так, що потрапивши в таке розмаїття літератури студент занурюється з головою в пізнання світу через книгу. Але є і такі, яких треба якось залучати до цього процесу. Тоді доводиться працювати індивідуально і тривалий час, але це вдячна робота. Адже коли читаєш – думаєш. Основне виробити в собі смак до читання і до відкриття чогось нового. Ніякий смартфон, гаджет, планшет не замінить живу книгу, об'ємну, ошатну.

Тому нам є над чим працювати. Спільно із працівниками інших бібліотек навчальних закладів м. Львів, ми шукаємо взаємних контактів і докладаємо спільних зусиль для покращення своєї роботи. Адже проблеми у нас схожі і вирішувати їх маємо спільно – допомагаючи один одному.

А завершити хочу відомими словами Івана Франка:

Книга – морська глибина,
Хто в ній пірне аж до дна,
Той, хоч він труду мав досить,
Дивнії перли виносить.

УДК 027.625

Микола Павлович Зніщенко,
*кандидат історичних наук, генеральний
директор КЗ КОР «Київська обласна бібліотека
для дітей», заслужений працівник культури України*

**«ІСТОРИЧНИЙ ЛІКБЕЗ», «ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОРТАЛ»
ЯК СКЛАДОВА ЗМІСТУ БІБЛІОТЕЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ
КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Серед багатьох пріоритетів бібліотечної роботи, визначених дирекцією КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей», визначне місце належить екологічному вихованню та формуванню історичних знань у дитячої категорії читачів-користувачів спеціалізованих бібліотек для дітей, а також у вихователів, педагогів, батьків Київщини.

Дитяча психологія, на підконтрольній Україні території, на відміну від окупованих територій АР Крим, Донеччини та Луганщини, не забруднена антиукраїнською риторикою та шкідливими звичками. Вона є відкритою для пізнання і сприйняття рідного історичного минулого та сучасного героїчного України.

Нові українські книжкові надходження з тематикою історії України та екології, привабливе художнє оформлення приміщень бібліотек для дітей, яскраві книжкові виставки, сучасні технічні засоби дозволяють бібліотекарям, що працюють з дітьми, впливати на формування у дітей та дорослих користувачів дитячих бібліотек, свідомого, гуманістичного ставлення до природи, флори і фауни, довкілля свого села, міста, району, країни в цілому, а також формування у дітей та їх вчителів і батьків свідомого ставлення до історичного минулого України і сучасних подій, в контексті війни з Росією, виховання у користувачів бібліотек рис патріотизму, відповідальності та причетності до державотворчих процесів в Україні.

Звідси і виник у мене задум об'єднати своєрідний бібліотечний екологічний та історичний рух, що направлений на збереження історичного та природнього середовища Київської області під назвою «Екологічний портал» як засіб по формуванню свідомого громадянина України та рубрику «Історичний лікбез», що створено з метою розвінчання існуючих міфів «Русского мира» та розвінчання шовіністичної, агресивної політики сусідньої Росії. З цією метою для користувачів «Історичного лікбезу» розміщуються джерела інформації що використовуються учнями, студентами для написання рефератів, курсових робіт. Слід зазначити, що «Історичний лікбез» містить в собі суто просвітницьку і виховну місію для користувачів рубрики, а саме: історичну, політичну, державотворчу, релігійну, військову. Джерельною базою для наповнення рубрики «Історичного лікбезу» є періодичні видання часописів, що отримує бібліотека, наприклад «Історичний вісник», «Факти», «День», професійні часописи «Бібліотечний форум», «Вісник книжкової палати», матеріали видань КНУКіМ, а також різноманітні електронні джерела. Особливим попитом у читачів користуються джерела, що містяться в книзі Павла Штепи «Московство», Миколи Лисенка «У жорнах комунізму». Всі вищезазначені джерела інформації стали в нагоді при підготовці та проведенні заходів до 100-річчя УНР та 1030-ліття Хрещення України-Руси.

Різнопланова діяльність КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей» в плані екологічного виховання дітей та дорослих, широкий, масовий рух в роботі бібліотек Київської області за збереження і чистоту екології, а також обласні заходи приурочені до 30-ї річниці аварії на ЧАЕС пришвидшили відкриття «Екологічного порталу Київщини» на сайті бібліотеки.

Презентація «Екологічного порталу» була проведена на «Форсайт-сесії» в Бородянському районі із залученням представників місцевих органів влади, Бородянської районної централізованої бібліотечної системи, громадських організацій при активній участі директора Національної бібліотеки України для дітей А. І. Гордієнко та спеціалістів цієї бібліотеки Л. П. Полікарпової, О. В. Галети.

Матеріали Бородянської «Форсайт-сесії» є постійно затребуваними і по даний час є масово відвідуваними на сайті КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей». «Форсайт-сесія» створила передумови для стрімкого екологічного руху в роботі бібліотек області, що обслуговують дітей та дорослих в справі збереження природи, навколишнього середовища. На базі КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей» було проведено низку заходів присвячених екологічному вихованню населення області. У цих заходах взяли участь представниками різних релігій, що працюють у Київській області. Вся ця діяльність обласної бібліотеки та всіх бібліотек Київської області знайшла своє відображення в засобах масової інформації, а також на сайті обласної бібліотеки, в рубриці «Екологічний портал» на якому постійно виставляються фотовернісажи надіслані сільськими, районними та міськими бібліотеками області по темі збереження фауни і флори. Тематика фото вернісажів та відео зйомок різноманітна. Участь у їх створенні приймають спільно діти, батьки, бібліотекарі. Всі роботи, що виставлені на «Екологічному порталі» показують бажання дітей жити у чистому просторі, а також яскраво висвітлюють особисту участь дітей у очищенні захарашених сміттям озер, маленьких річок, прилеглих територій. Своє бачення краси свого рідного дому, села, району, міста діти демонструють у своїй роботі, які присилають на різноманітні конкурси, що проводить КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей».

«Екологічний портал» обласної бібліотеки постійно піднімає питання екології, що виникли за роки після екологічної катастрофи, що склалася в результаті аварії на Чорнобильській АЕС і утворення в Чорнобилі, Прип'яті, Поліссі мертвої зони на тисячоліття. Не секрет, що сьогодні Україна має багато екологічних проблем, що склалися в результаті «Бурштинової лихоманки» на Житомирщині, Рівненщині, Волині, а також від війни на Сході України, що неабияк відгукнеться не тільки Україні, а й усьому світові.

Розв'язана російськими загарбниками війна 2014 р. та окупація земель на Сході України: Луганській, Донецькій областях, АР Крим із величезними людськими та екологічними жертвами, сьогодні є трагічними для екології України. Також вони є трагічними і для світової екології. Існує достатньо фактів по Україні, де російські окупанти на Донеччині затопили радіактивні шахти, а також є ознаки використання російськими військами хімічної зброї проти збройних сил України.

Сьогодні збереження героїчно-історичного минулого України набрало змісту політичної, ідеологічної ваги в боротьбі за незалежність України. Війна за становлення і збереження Української демократичної держави ще не закінчилася, а разом із нею не закінчилась боротьба за чисту екологію, за Україну – придатну для життя українців, та людей різних національностей, культур, віросповідання. Використовуючи свої інтелектуальні можливості та технічні ресурси КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей» всіма формами і засобами бібліотечної роботи з користувачами різних вікових категорій виконує одну із головних функцій, а саме: виховання патріотизму у дітей і молоді.

Свідомим патріотом незалежної демократичної України може стати дитина, яка вихована в любові до природнього, чистого середовища, що душею сприймає рідну державну, українську національну ідею. Патріотами не народжуються, патріотами зростають в процесі виховання і пізнавальної практичної діяльності від дитини до людини, свідомої у прояві вчинків, в навчальному процесі щодо сприйняття української національної ідеї.

У теперішній непростий для України час, гостро постало питання про забезпечення і збереження своєї незалежності та ідентичності України як європейської, цивілізованої, демократичної країни.

Завданням бібліотечних працівників Київської області на сучасному етапі є посилення просвітницької діяльності у територіальних громадах сіл, міст щодо історичного минулого нашої рідної країни та перспектив її майбутнього в сім'ї економічно розвинених демократичних країн Європи.

«Історичний лікбез» сайту бібліотеки постійно на варті історичної справедливості заради збереження ідентичності та національної пам'яті серед користувачів територіальних громад Київської області. Звертаємо вашу увагу на те, що з часу введення «Історичного лікбезу», «Екологічного порталу» значно підвищувалась відвідуваність сайту КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей» до 38 тис. відвідувань на рік. Матеріалами, що виставляються на рубрики сайту, цікавилися користувачі з 96 країн світу. На мою думку, це не погані показники, які спонукають колектив бібліотеки до нових розробок та їхнє втілення в практику роботи бібліотек Київщини. Із досвіду роботи з переселенцями бібліотечні працівники спеціалізованих бібліотек для дітей та бібліотек для дорослих Київщини розуміють, що на сучасному етапі соціально-економічного, політичного життя в Україні існує такий філософський вислів: «екологія душі». Від того яким державним, українським, гуманістичним й духовним змістом будуть наповнені душі дітей та дорослих Київщини залежатиме процвітання і розвиток Київщини в сузір'ї незалежної України.

За чотири роки загарбницької війни на неконтрольованих Україною територіях Сходу та в АР Крим, Україна вже втратила багато душ тих дітей і підлітків, молоді, які опинилися на окупованих Росією українських територіях. Діти та молодь, що знаходяться на територіях, вже отруєні злістю і ненавистю до всього українського. Про дорослих – нема, що казати, бо саме доросле населення на Луганщині і Донеччині осліплене «руським миром», що створило всі передумови для військового нападу московської орди на територію незалежної України. Діти на окупованих територіях, як гумка всмоктують агресивну,

людоненажерницьку екологію ідей «русского мира» і залюбки входять в роль російського «всесвітнього жандарма», що лізе зі своїм статутом в Європу, Азію, Африку. Прийшов цей незваний «спаситель-жандарм» в незалежну Україну, з якою мав договір про мир, про економічні та культурні стосунки.

Сьогодні на окупованих територіях буйним цвітом розквітла комуняцько-більшовицька ідеологія, з її літературними персонажами: чуки з геками, павліки морозови, тімуровці з піонерією, та інші фейкові персонажі-герої, що сьогодні є головними героями в роботі бібліотек АР Крим, Донецька, Луганська. Для користувачів бібліотек окупованих територій нинішня Україна є ніщо іншим як «укропи-вороги» з ярликами «фашистів», «бандерівців» і «націоналістів». Росіяни на цьому фоні опозиціонують себе борцями за відновлення колишньої СРСР, як територіально, так і ідеологічно. Все це відбувається в головах людей на окупованих територіях. Не бачити цих проблем, або робити вигляд, що саме собою розсосеться – то велика ілюзія. Коли повернуться окуповані території в лоно України, роботи вистачить всім бібліотекам і бібліотекарям, при умові, якщо вони збережуться після різного роду «оптимізацій».

Теперішній владі в Україні слід визначитися, яке молоде покоління і з якими екологічними душами вона мріє творити своє майбутнє?! Чи таке покоління україноненависників, яке сьогодні сформувалося на окупованих територіях? Чи таке покоління українських патріотів, яке сьогодні захищає Україну від російських загарбників? Для цього владі в селі, місті, районі, ОТГ, області треба створювати належні умови для діяльності спеціалізованих бібліотек для дітей, бібліотек для дорослих а не зганяти їх в лоно дорослих бібліотек, під, так зване «методичне керівництво».

Саме про відокремлення дитячих бібліотек від публічних бібліотек для дорослих наголошувала в своїх працях класик дитячої бібліотечної педагогіки Д. Ю. Добра 110 років тому, на початку ХХ століття, заснувавши першу в Україні і в Європі спеціалізовану бібліотеку для дітей, прообраз, нинішніх спеціалізованих бібліотек для дітей по формуванню екології душ дітей, а також їх батьків та вихователів з викладачами.

В теперішній час, як ніколи, загострилася боротьба за існування і збереження України, як незалежної держави, і, як не дивно, саме сьогодні точиться нерівна боротьба за існування спеціалізованих бібліотек для дітей, в якій верх беруть особи далекі від розуміння історичної та виховної місії спеціалізованих бібліотек для дітей.

Дуже було б доцільно, щоб до управління у сферу діяльності спеціалізованих бібліотек для дітей не допускали невігласів та ворогів бібліотечної справи.

Відсутність чистоти в «екології душі» у чиновників призвело до того, що приміщення обласних бібліотек для дітей, молоді та юнацтва обкладаються непомірною орендною платою, а Мінкультури України займається відписками, що нібито бореться за демократизацію положень Методики по розрахуванням за оренду приміщень спеціалізованих бібліотек для дітей.

З Революцією гідності 2013 року закінчилася преференція щодо оренди в 1 грн для бібліотек, що обслуговують дітей та молодь. Завдяки старанням новоспеченої влади, що утворилася завдяки протестним акціям молоді відбулася ліквідація 1 (одногоривневої) річної плати за оренду приміщень бібліотек для дітей, бібліотек для юнацтва.

Починаючи з 2014 року по березень 2018 року, Міністерство культури України неспроможне розробити і подати на розгляд Кабінету Міністрів України своє положення, «щодо внесення змін до пункту 10 Методики розрахунку орендної плати за майно...» згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 04.10.1995 р. № 786. На противагу бездіяльності Мінкультури України Пенсійний фонд України ще у 2016 році спромігся внести свої пропозиції до Кабміну України і Кабінет Міністрів своїм рішенням надав Пенсійному фонду України право сплачувати 1 (одну гривню) на рік за територіальні приміщення, що належать Пенсійному фонду України по всій території України... Коментарі зайві.

В ГО «Українська Асоціація працівників бібліотек для дітей» знаходяться копії листів, направлених до Мінкультури України щодо внесення пропозицій до «Методики про оренду

плату» за приміщення, де розташовані спеціалізовані бібліотеки для дітей, бібліотеки для молоді, а також зберігаються листи-відписки від держслужбовців Міністерства культури України. В результаті страждають спеціалізовані бібліотеки для дітей та бібліотечні працівники, втрачають діти, які не матимуть змоги отримувати якісні бібліотечні послуги.

Підсумовуючи вищевикладене, що підкріплене фактами, висловлюю думку про те, що «Історичний лікбез», «Екологічний портал», які створені на сайті КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей», і надалі будуть дієвим інструментом допомоги бібліотекарям новостворених ОТГ та спеціалізованим бібліотекам для дітей в Київській області.

На підставі досвіду, отриманого нашою бібліотекою в своїй повсякденній бібліотечній та соціальній роботі з користувачами нашої бібліотеки, та бібліотек Київської області з переселенцями всіх вікових категорій, звертаю увагу всіх зацікавлених осіб, що в разі майбутнього входження під юрисдикцію України територій, що окуповані Росією, а саме: АР Крим, Донецької та Луганської областей, з їх отруєним, антиукраїнським населенням, *без допомоги спеціалізованих бібліотек для дітей, без бібліотекарів, та їхнього професійного вміння в справі формування патріотично-свідомих екологічних дитячих душ, владі самотужки ніколи не здійснити перевиховання тих, хто скуштував та насмакувався кремлівсько-московського «Русского мира».*

Висловлюю думку про те, що суспільство в якому головною вимогою влади територіальних громад до бібліотек і бібліотекарів є задоволення тільки розважальних, а не інтелектуальних потреб, це суспільство в майбутньому обов'язково отримає нових прибічників «Русского мира», нових шарікових, швондерів, тітушок, тощо.

Боротьба за незалежну, самостійну, демократичну Україну продовжується. А раз так, то з нею, цією боротьбою, буде нарощуватися та підвищуватися якість інформаційної бібліотечної діяльності КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей» у відповідному ідеологічному наповненні рубрик «Історичний лікбез» та «Екологічний портал».

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Київ, 1996. 119 с.
2. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 14 груд. 2010 р. № 2778-VI / Верховна Рада України. *Голос України*. 1995. 2 берез.
3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1629-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629%D0%B0-15> (дата звернення: 23.11.2018).
4. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18 січ. 2018 р. № 2268-УІІ. *Офіційний вісник України*. 2018. № 19. С. 7.
5. Зніщенко М. П. Про «націоналізм» і «шкідництво» в бібліотечній справі на сторінках часопису "Бібліотеки у соціалістичному будівництві. Рік 1934: Погляд із XXI століття. *Книгознавча школа КНУКіМ*. Київ, 2018. С. 478–487.
6. Зніщенко М. П. Дитяча бібліотека в новому вимірі: професійні цінності та інновації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. дир. обл. б-к для дітей 9–13 верес. 2013 р. Севастополь, 2013. 216 с.
7. Зніщенко М. П., Острікова Н. В. Реалізація проекту соціальної дії «Екологічний портал Київщини» у Київській обласній бібліотеці для дітей. *Бібліотека у форматі D*. 2018. № 1. С. 17–21.
8. Екологічний портал Київщини. URL: ecolody.chila-library.kiev.ua (дата звернення 11.07.2018).
9. Сайт КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей». Розділ «Історичний лікбез» URL: [ecolody.chila-library.kiev.ua / index.phpistorichiy](http://ecolody.chila-library.kiev.ua/index.phpistorichiy) (дата звернення 11.07.2018).

Галина Василівна Ковальчук,

*провідний бібліотекар бібліотеки імені І. П. Котляревського
ЦБС Шевченківського району м. Києва*

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК

Аналіз соціокультурних трансформацій бібліотеки показав, що сучасна бібліотека – це адаптивна багатofункціональна, відкрита культурно-цивілізаційна інституція.

Бібліотека збирає, організовує і зберігає документоване знання, гарантуючи стійкість суспільного життя в разі соціальних потрясінь.

Вона формує і задовольняє інформаційні, освітні та культурні потреби індивідів, забезпечуючи інтеграцію їх прагнень, дій і інтересів, а також сталий розвиток людського суспільства.

Бібліотека транслює культурні норми і цінності від покоління до покоління, сприяючи соціальній адаптації та соціалізації індивідів протягом усього життя.

На сучасному етапі для подальшого поліпшення бібліотечної справи необхідні такі умови:

- поповнювати фонд бібліотек новими книгами;
- оформити підписку на нові книги, періодику;
- включати до фонду книги, необхідні для формування і розвитку особистості;
- комп'ютеризація;
- покращувати матеріальну базу бібліотек, виділяти більше грошей на комплектування;
- інформатизація;
- залучення читачів;
- пошук і впровадження креативних підходів до роботи;
- більше висвітлювати літературу, наявну в бібліотеках;
- підвищити професіоналізм працівників;
- оцифрування книг та усіх документів, які зберігаються в бібліотеці;
- створити портал електронної бібліотеки, електронні документи;
- взаємодіяти з різноманітними установами в тому числі освітніми;
- збільшити кількість проведених заходів, для залучення молоді;
- вивчати читацькі потреби;
- удосконалювати бібліотечний простір для комфортного і приємного перебування і читання;
- державна підтримка бібліотек;
- зацікавлювати користувачів різного віку та соціального та статку літературою різного жанру і напрямку;
- реклама новинок у соціальних мережах;
- он-лайн виставки й екскурсії.

Загальна стратегія масової бібліотеки в області обслуговування полягає в тому, щоб:

- дати можливість більшій кількості людей одночасно звертатися до фондів бібліотеки в тій формі, яка їх влаштовує;
- підвищити ефективність бібліотечного обслуговування в шляхом поліпшення співпраці і координації з іншими бібліотеками;
- розвиватися як частина глобальної мережі бібліотек, надаючи доступ до ресурсів-українським і міжнародним;
- розширювати можливості для навчання та дозвілля, що надаються бібліотекою;
- виконувати роль центру вивчення читання для масових державних бібліотек.

Послідовне і планомірне вирішення цих завдань сприятиме вдосконаленню діяльності бібліотек України. Тільки маючи добре оснащену мережу бібліотек з ретельно підібраними

фондами, сучасними інформаційними ресурсами, комфортними умовами для роботи і відпочинку користувачів, досвідченими і професійними співробітниками, ми зможемо в повній мірі виконувати покладені на нас функції, активно впливаючи на процеси читання в державі.

УДК 021:004

Мирослава Олегівна Колодій,
*завідувач відділу резервного фонду Наукової бібліотеки
Львівського національного університету імені Івана Франка*

БІБЛІОТЕКА В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Розвиток інформаційних технологій має центральне місце в процесі інтелектуалізації суспільства, розвитку освіти, науки й культури. Сама ж інформація є глобальним, невичерпним потенціалом людства, яке ввійшло в нову епоху розвитку цивілізації, а саме в епоху становлення інформаційного суспільства. Інформація є важливим соціальним, економічним і політичним потенціалом людства. В умовах безперервного збільшення обсягів інформації постає проблема її генерування й оптимізації. Відповідно до цього змінюються форми й способи роботи з величезними обсягами нових знань та інформації. Цей процес супроводжується змінами в усіх галузях людської діяльності, зокрема і в бібліотечній. Введення в усі напрями людського життя новітніх інформаційних технологій і їхній швидкий розвиток спричиняють фундаментальні зрушення в соціально-культурних та економічних засадах суспільного буття взагалі, що спонукає бібліотеки якісно змінювати свою діяльність і переосмислювати свої головні завдання. Найважливішим завданням бібліотек є надання інформації різним верствам населення, що й спонукає бібліотеки йти в ногу з науково-технічним прогресом. У межах розвитку інформаційного простору можна спостерігати трансформацію всіх складників виробничої діяльності бібліотек: організаційно-функціональної, технічної й технологічної, кадрової, які набувають системного розвитку. Нагальними залишаються проблеми напрямів трансформації бібліотеки в інформаційному суспільстві та способів досягнення цієї мети. Трансформація, яка вбивається в процес модернізації, належить до всіх напрямів бібліотечної діяльності, торкаючись усіх сфер функціонування бібліотек, насамперед комунікативних зв'язків із зовнішнім середовищем. Разом із цим здійснюється активне організаційно-технологічне оновлення бібліотечної системи.

Головним завданням бібліотек завжди було збирання, зберігання, поширення та використання загальнодоступної інформації. На сьогодні ж бібліотеки повинні перетворювати інформацію в цінний національний потенціал, від якого може залежати сталий розвиток усього українського суспільства. Проте необхідно враховувати, що в наш час значно змінюються способи творення інформаційного продукту, а це приводить до відповідних трансформацій соціальних комунікацій, які виникають у цій площині. Для того щоб розкрити сенс і специфіку зазначених змін, необхідно визначити й дослідити роль і місце інформації та знань у сучасному суспільстві.

Упровадження новітніх електронних технологій дає змогу реалізувати комплексний підхід до вирішення інформаційних завдань. Користувач може отримати повний комплект різноманітних інформаційних матеріалів, у тому числі й інтернет-ресурси, а також консалтингові послуги. Бібліотеки сьогодні усвідомили свою роль навігаторів у безмежному масиві інформації, що вигідно відрізняє їх від інших комунікативних суспільних структур. Їхнє місце й значення можна охарактеризувати за такими критеріями:

– технологічний – інформаційна технологія широко застосовується в бібліотечних установах, у системі організації надання послуг;

– соціальний – інформаційні послуги бібліотек виступають важливим стимулятором зміни якості життя, формується й утверджується «інформаційна свідомість» при широкому доступі до інформації;

– економічний – інформація становить ключовий фактор в економіці як ресурс, послуги, товар, джерела доданої вартості та зайнятості;

– політичний – свобода доступу до отримання інформації веде до розуміння політичного процесу, який відзначається зростаючою участю й консенсусом між різними класами та соціальними прошарками населення;

– культурний – визнання культурної цінності наданої бібліотекою інформації сприяє утвердженню інформаційних цінностей в інтересах розвитку окремого індивіда й суспільства в цілому.

Іншими словами, бібліотеки беруть активну участь у процесах ретрансляції культури, тобто передачі колективної пам'яті від покоління до покоління, від людини до людини, що об'єднує їх зі сферою освіти. В інформаційному суспільстві освіта розвивається безперервно, і гарантувати перспективу отримання нових знань усім, хто цього прагне, можна лише за сприяння інформаційних ресурсів книгозбірень. Саме тому особливої ваги набуває ретранслююча (освітня) функція бібліотек, яка спричиняється підвищенням їхньої ролі в системі безперервної освіти. Освітня функція, яка була завжди притаманна такому соціальному інституту, як бібліотека, набуває нового значення в інформаційному суспільстві. Справа в тому, що сьогодні відбувається прискорене старіння величезних масивів знань та інформації. Парадоксальним чином у суспільстві знань відбувається релятивізація самого знання. Будь-яка інформація є відносною, а значить здатна дати основу лише для часткових, поверхневих знань. Саме тому надійними є ті знання, які постійно оновлюються та збільшуються. У цих умовах зростає роль бібліотек у процесі безперервної освіти як виробника й поширювача різноманітних знань та інформації. Трансформація освітньої парадигми, що відбувається не тільки в нашій країні, а й в усьому світі, спричиняє трансформацію способів користування, пошуку та роботи з інформацією. Значно зростає вага вміння вчитися й критично мислити. Як зазначають сучасні науковці, «зміна парадигми освіти має значні наслідки не тільки для освітніх закладів, а й для бібліотек, оскільки істотно впливає на реалізацію освітньої функції бібліотеки» Широке втілення новітніх інформаційних технологій приводить до збагачення переліку інформаційних продуктів і послуг, а також зростання долі самостійної роботи з різноманітними джерелами інформації, обумовлює необхідність володіння бібліотекарем не лише традиційними професійними знаннями та вміннями, а й змушує засвоювати методи навчання користувачів навичкам роботи з інформацією. Світовий досвід показує, що важливим кроком у розвитку бібліотек і забезпечення ними інформаційних потреб користувачів є обов'язкове створення інформаційно-бібліотечних мереж. Будучи однією з ланок у мережі бібліотечних та інформаційних установ, вона зможе працювати так, щоб забезпечувати доступ до інформації кожній людині, де б та не перебувала. Така мережа має бути спрямована не лише на розвиток інформаційного потенціалу країни, а й на те, щоб забезпечити рівність усіх громадян у можливості доступу до потрібних їм джерел, задовольнити їхні особисті й суспільні інтереси в інформації та підняти престиж освіченості, культури й авторитет бібліотечних установ.

Створення єдиного інформаційно-бібліотечного простору дасть змогу забезпечити широкі можливості для кооперування зусиль бібліотек у наданні користувачам розвинутого сервісу в корпоративному середовищі спільних інформаційних ресурсів і сервісів регіону, більше того, сприятиме побудові інформаційного суспільства в Україні. Сучасна парадигма бібліотечного обслуговування ґрунтується не тільки на використанні фонду документів конкретної бібліотеки. Вона передбачає також використання принципово нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу й місцезнаходження як документа, так і користувача. Для задоволення інформаційних, освітніх, культурних потреб своїх користувачів бібліотека сьогодні робить доступними не тільки документовані знання,

інформацію, що зберігаються в її фондах або на жорстких дисках її серверів. Вона виходить за свої фізичні кордони, переходить з реального простору у віртуальний. З одного боку, вона пропонує доступ до інформаційних ресурсів, що належать іншим суб'єктам інформаційного простору, у тому числі представленим у мережі Інтернет. З другого – створює електронні інформаційні ресурси (бази даних, колекції оцифрованих документів, веб-сайти та веб-портали), що перебувають за її фізичними стінами. Нарешті, бібліотека надає віртуальні послуги з пошуку інформації та необхідних знань. Умовно кажучи, сучасна бібліотека стає вузловим центром, який концентрує та розподіляє інформаційні потоки. Таким чином, питання впровадження в бібліотечну практику інформаційно-комунікаційних технологій, створення власних електронних ресурсів і визначення тенденцій їхнього подальшого розвитку є справою державного значення. Новітні електронні технології, що прийшли у бібліотечні установи, дали відчутний поштовх усім напрямам бібліотечної справи. До того ж вони дали змогу значно розширити коло користувачів за межами бібліотеки. Більше того, сучасна комп'ютерна техніка й засоби зв'язку дають можливість бібліотекам з економічною вигодою для себе переорієнтуватися зі стратегії володіння важливими інформаційними ресурсами до забезпечення доступу до неї. В умовах надзвичайно швидкого розвитку мережі інтернет значна частина споживачів інформації обирають посередником між ними та інформацією не бібліотеки, а високофункціональні інтернет-системи. У зв'язку з цим бібліотека як джерело інформації перебуває в умовах жорсткої конкуренції. Тому, щоб залишитись конкурентноспроможними, бібліотекам потрібно виявляти активність та використовувати якісно нові засоби впливу на зовнішнє середовище. На тлі глибокої інтегрованості українського суспільства в міжнародні соціальні медіа такими засобами можуть виступати різноманітні веб-сервіси, які широко використовуються у сучасному інтернет-середовищі. З появою електронних книг та глобальних інформаційних каналів (Інтернет), з'явилась ілюзія того, що електронний документ може безпосередньо зв'язати автора і читача, усунувши посередників (таких як видавництва та бібліотеки). Однак така безпосередня комунікація автор – читач, на нашу думку призводить до виникнення двох основних комунікаційних криз:

1) протиріччя між постійно зростаючим обсягом інформаційних фондів та можливістю індивідуальної пам'яті усвідомити цю інформацію і інформаційне перевантаження);

2) протиріччя між легкодоступністю та швидкістю інформування та відсутністю редакційної та експертної оцінки інформації призводить до її хибності, неякісності та недостовірності (криза управління інформацією).

Тут слід зазначити, що важливу роль у подолання цих кризових явищ мають відіграти суспільні документальні інституції (такі як бібліотека) з метою надання довідкових та навігаційних послуг споживачам інформації, пропустивши їх через експертний фільтр.

Словосполучення «інформаційний простір» застосовується дуже широко, але його зміст як наукового поняття розмитий. З однієї точки зору виходять із розуміння слова «простір» як звичайного метричного простору і трактують його як «інформатизований» фізичний простір. З геополітичної точки зору, «інформаційний простір» є віртуальною територією, яка належить державі, є її специфічним ресурсом. Інший підхід включає в себе розуміння «інформаційного простору» як простору певних інформаційних взаємодій (інформаційні процеси, інформаційний пошук). Соціальна точка зору розглядає інформаційний простір як сферу відносин між людьми і спільнотами з приводу інформації.

Поняття «інформаційного простору» по відношенню до бібліотеки застосовується у двох основних значеннях:

1) інформаційний простір бібліотеки (комплекс архітектурних, технічних та технологічних засобів, які сприяють швидкому та зручному отриманню інформації), з цим поняттям пов'язана французька концепція «медіатехніки» сучасної бібліотеки, яка відповідає світовим стандартам обслуговування на основі фонду, що включає різноманітні види документів (віддрукованих до електронних та мультимедійних), а також забезпечує доступ до інформаційних мереж.

2) Бібліотека – елемент глобального інформаційного простору який є сукупністю інформаційних ресурсів, інформаційних процесів, організаційних структур, технічних інструментів і засобів інформаційної взаємодії користувачів.

У межах розвитку інформаційного простору можна спостерігати трансформацію всіх складників виробничої діяльності бібліотек: організаційно функціональної, технічної й технологічної, кадрової, які набувають системного розвитку. Час національного становлення, процеси відродження, що відбуваються сьогодні в нашій країні, повертають нас до спадщини творців української духовності, мислителів, до національної книги, яка має виступити як гуманітарна сила, яка слугує високим ідеалам духовного відродження, але не ізольовано від загальнолюдських духовних надбань, а в поєднанні, в єдиному культуротворчому процесі.

Сьогодні виникла необхідність врахування якісних комплексних змін в інформаційному середовищі: змін у виробництві, розповсюдженні, використанні інформації, змін в інформаційних потребах людей і можливостях їх задоволення. Виникла необхідність сформулювати новий, збагачений образ бібліотеки, відповідний тенденціям розвитку інфосфери. Над нами все ще тяжіє уявлення про бібліотеку як про «теку» «біблію», тобто сховище книг. А це звужує інформаційний потенціал, закладений у природі бібліотеки як центру накопичення і введення в суспільний обіг інформації на всіх її носіях у кожен період. Новітні засоби передачі інформації можуть частково замінити книгу, виконуючи різні її функції, але функціонування новітніх засобів інформації супроводжується і функціонуванням інформаційної літератури – функціональної книги. Наукову інформацію можна одержати без допомоги книги, але систематична оглядова інформація (монографії, академічні видання, енциклопедії) спираються на книгу.

Зараз знижується значущість читання, бо форми роботи, які відводили читачеві пасивну роль реципієнта інформації, вже не задовольняють. Виховна функція з початком інформатизації вже не відіграє великої ролі. Читання, яке було масовим, програмним, зараз пов'язане із професійною зацікавленістю. Спеціалізовані журнали, газети, комп'ютерна інформація посідають більш вагоме місце у процесі читання, ніж книжкова продукція, книга втрачає орієнтаційну значущість. Незважаючи на ці зміни у функціонуванні освітніх систем, книга продовжує посідати виняткове місце серед інших чинників та засобів навчання. Саме вона через зміст, структуру, оформлення визначає глибину розкриття навчального предмета, обсяг знань, норм та цінностей, які в обов'язковому порядку має одержати кожен студент на тому чи іншому етапі навчання. Книга задає загальний стандарт не тільки освіти у практичній роботі освітніх закладів, а й визначає поле індивідуальних інваріантів розвитку педагога та вихованця. Книга є домінантним засобом виховання, джерелом нових і носієм систематизованих знань, норм і цінностей, координатором пошуково-пізнавальної активності студентів і водночас досконалим засобом розвивальної, психодідактичної діяльності.

Освітньо-виховна діяльність завжди була спрямована на духовноціннісний розвиток людини. Це соціокультурний процес, пов'язаний з історико-культурним досвідом цивілізації, духовними традиціями народу. Можна стверджувати, що мірилом цивілізаційного процесу є людина, можливості її саморозвитку. Хоча інформатизація суспільства внесла свої корективи в цей процес, значну допомогу в розв'язанні цієї проблеми можуть внести, як і раніше, книги. Зараз в суспільстві спостерігається тенденція до утилітарного ставлення до книги, множинне ставлення до неї, як і багатofункціональність книги. Це пов'язано з тим, що: 1) збільшився обсяг інформації; 2) книжкова продукція подорожчала, а читацьку аудиторію, яка була найчисельнішою, естетично вибагливою, через економічні причини втрачено; 3) зменшився обсяг вільного часу, внаслідок чого читання із процесу роботи над собою, самовиховання, перетворився на побіжне заняття, що не потребує особливих зусиль; 4) в умовах формування ринку заради конкурентоспроможності людина змушена займатися самоосвітою. Це в багатьох випадках викликано завданнями перекваліфікації; 5) спостерігається диференціація інтересів. Книга у вузівській бібліотеці може розглядатися як протиставлення техногенному середовищу.

І зараз Бібліотека залучає населення до багатьох своїх акцій і заходів, які сприяють підвищенню соціальної активності людей, формують у них громадянську свідомість, допомагають створювати особливий суспільний мікроклімат у регіоні свого впливу. Як бачимо, сьогодні бібліотека стає інформаційним центром, необхідним абсолютній більшості населення. Інформаційна функція стає пріоритетною, відмінною рисою її є аналіз, обробка, оперативне доведення до користувача, а інформація стає товаром, який набуває концептуального, фактографічного характеру, що узагальнює вже готові результати інформаційного пошуку.

Список бібліографічних посилань

1. Рогова П. І. Інформаційний простір держави та його розбудова освітянськими бібліотеками: стан та перспективи. *Роль освітянських бібліотек у формуванні простору України* : зб. пр. Київ, 2012. С.11–36.
2. Самчук Л. І. Кооперативна діяльність освітянських бібліотек України з формування електронних каталогів. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського*. Київ, 2010. Вип. 2. С.139–145.

УДК 025.85

Леся Андріївна Компанець,
*провідний бібліотекар відділу періодики
Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка*

ГІГІЕНА ФОНДУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ

Бібліотечні фонди – головне джерело задоволення читацьких потреб, як усього суспільства в цілому, так і окремих його груп і окремих представників. Вони дозволяють зробити читання соціально керованим.

Комплектування бібліотечних фондів, які забезпечують обслуговування книгою населення на всій території країни, відноситься до найбільших досягнень культурного будівництва. Зібрана у фондах бібліотек література, передова в науковому відношенні, озброє читачів справді науковими знаннями, сприяє їх патріотичному і культурному зростанню, моральному вдосконаленню, допомагає вирішувати конкретні завдання виробничої та наукової роботи.

Слово «фонд» походить від німецького «der Fond» – фонд, загальна основа чого-небудь. У німецьку мову це слово прийшло з французької, а у французьку з латини, де «fundus» означало: дно, земля, підстава. У бібліотекознавстві термін «фонд» вживається з 20-х рр.. ХХ ст.

Фонд – основа бібліотеки, без нього бібліотеки немає і не може бути. Бібліотечний фонд є національним надбанням, має величезну матеріальну і духовну цінність, та найважливіший показник культурного рівня населення.

Хоча основна маса творів друку та інших джерел інформації, які випускаються потрапляє в особисте користування, все таки в найбільш повному і систематизованому вигляді вони зосереджені в громадських бібліотечних фондах.

Дійсно, фонд особистої бібліотеки формується відповідно до індивідуальних смаків і потреб її власника. Користування такою бібліотекою більш-менш широкими групами читачів обмежена, як правило, через суб'єктивні фактори: особиста воля власника правила користування. Справді загальнодоступними, які являють собою дійсно соціальну цінність постають фонди не особистих, а державних бібліотек.

Піклуючись про збереження фонду, не можна забувати про умови праці фондозберігача і гігієну фонду, тим більше, що несприятливе мікрокліматичне середовище різко погіршує

його продуктивність. Порушення фізико-хімічного і температурного режиму зберігання фондів може стати джерелом професійних захворювань бібліотекаря. На здоров'я шкідливо відображається наявність пилу в фондосховищі, брак світла, підвищена і знижена вологість, присутність в мікрофлорі хвороботворних бактерій. Тому державою передбачено санітарно-гігієнічні заходи, спрямовані на поліпшення умов праці та оздоровлення зберігачів фонду.

Норми освітленості, температури і вологості фондосховища враховують фізіологічні потреби людини. З метою збереження здоров'я людей, праця яких пов'язана з перебуванням у фондосховищах, розташованих у підвальному або підземному приміщеннях, санітарно-гігієнічними правилами встановлюється час їх роботи в цих приміщеннях – не більше чотирьох годин. Співробітники, яким доводиться мати справу з шкідливими речовинами – фенольними антисептиками, азотної, сірчаної, фосфорної кислотами, ацетоном, толуолом та ін (найчастіше це відноситься до фахівців з реставрації та консервації фондів) повинні ретельно дотримуватись правил з техніки безпеки.

Гігієна фонду сприяє збереженню здоров'я людей. Хвороботворні бактерії не приносять шкоди книгам, але для людини можуть служити джерелом поширення інфекційних захворювань. Бібліотекар не може ігнорувати цю небезпеку. Він повинен вживати заходів, які запобігають розповсюдженню через книгу хвороботворних бактерій і побутових комах, а джерела інформації що були у вжитку – дезінфікують.

Крім цього, необхідно ретельно стежити за санітарно-гігієнічним станом бібліотечного фонду, тобто регулярно видаляти пил, не допускати присутності птахів (особливо голубів) поблизу фондосховищ і читальних залів бібліотеки, систематично здійснювати дезінфекцію, дезінсекцію, а в разі потреби і дератизацію приміщень, в яких розміщений бібліотечний фонд. Контроль за гігієною фонду особливо важливий у бібліотеках навчальних та лікувальних закладів, дитячих бібліотеках.

УДК 01:021(477)

Валентина Олексіївна Кононенко,

завідувач науково-бібліографічного відділу

Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,

заслужений працівник культури України

УКРАЇНСЬКИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ РЕПЕРТУАР – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Національна ретроспективна бібліографія як важливий напрям бібліографічної діяльності вимагає особливої уваги. Вона існує практично в усіх державах, визнана усіма теоретиками в галузі бібліотечних та інформаційних наук, хоча є певні відмінності у трактуванні її об'єктів.

«На певному етапі історичного розвитку у кожного народу виникає необхідність підсумовувати культурні здобутки багатьох поколінь. І чи не найнагальніша потреба – в загальній ретроспективній бібліографії. Вона становить неоціненне джерело матеріалів для дослідника, є підґрунтям багатьох галузей науки і культури», – зазначив Михайло Гуменюк [1, с. 87]. Національна ретроспективна (репертуарна) бібліографія дозволяє у вигляді бібліографічної інформації зберегти інтелектуальну спадщину країни. Недаремно її називають історичною пам'яттю народу. Можливо, найважливішим із наших завдань як національної спільноти – за висловом Євгена Маланюка – було і буде: пізнати себе. Саме національна ретроспективна бібліографія сприяє цьому.

Кожна країна визначає об'єкти національної бібліографії залежно від історичних особливостей свого розвитку. В Україні концепцію Українського бібліографічного репертуару (УБР) і, зокрема, поняття «українська книга», розробили науковці Національної

бібліотеки України імені В. Вернадського (НБУВ). Нагадаю, що згідно з концепцією поняття «українська книга» (це стосується друкованих джерел) містить:

– твори друку, видані українською мовою незалежно від місця видання (такий облік засвідчує розвиток національної мови, культури, науки, освіти тощо);

– твори друку всіма мовами, видані на території сучасної України (в цьому аспекті відображено особливості історичного, політичного, суспільного, культурного розвитку України);

– твори друку про Україну й український народ, видані в усьому світі всіма мовами;

– твори друку, авторами яких є українці, українські установи, заклади, організації та об'єднання, видані в усьому світі всіма мовами, незалежно від їхнього змісту [2, с. 4].

Щодо останньої ознаки існують різні думки. Зокрема обґрунтував причини її недоречності Лев Гольденберг своїх роздумах про УБР [3, с. 18].

Концепція УБР передбачає створення комплексу бібліографічних посібників, який складається з таких розділів:

Ретроспективні бібліографічні покажчики

I. Книги:

1. Рукописна книга;
2. Стародруки ;
3. Книга українською мовою;
4. Книга російською та іншими мовами, видана на території сучасної України;
5. Нотні видання;
6. Видання образотворчого мистецтва;
7. Картографічні видання.

II. Періодичні видання та видання, що продовжуються:

1. Газети;
2. Журнали;
3. Видання, що продовжуються;
4. Щорічники.

III. Статті із збірників, періодичних видань і видань, що продовжуються:

1. Журнали;
2. Видання, що продовжуються;
3. Збірники;
4. Газети.

IV. Бібліографія бібліографії

Бібліографічні ретроспективні покажчики з 1916 до сьогодні

1. Книги;
2. Періодичні видання;
3. Видання, що продовжуються;
4. Нотні видання;
5. Видання образотворчого мистецтва;
6. Картографічні видання;
7. Спеціальні види документів;
8. Матеріали, опубліковані у виданнях;
9. Бібліографія бібліографії. [4, с. 7–8]

Створення національної ретроспективної бібліографії – Українського бібліографічного репертуару (УБР) – «вічнозелена» (завжди актуальна) тема для вітчизняних бібліографів. Чверть століття сучасна бібліотечна спільнота намагається її створити, але до остаточного завершення, на жаль, ще далеко.

Підведемо певні підсумки роботи зі створення УБР.

НБУВ підготувала багатотомне друковане видання «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського (1798–1923)». У ЗМІ опубліковано інформацію про створення «Зведеного каталогу-репертуару української книги, 1798–1923»

та електронного ресурсу «Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги, 1798–1923», який містить інформацію про україномовні видання з 30 країн світу. Та онлайн доступ до цих джерел поки що відсутній.

Створення репертуару спонукало бібліотеки країни – Національну бібліотеку України імені Ярослава Мудрого (НБУ ім. Ярослава Мудрого), Одеську національну наукову бібліотеку (ОННБ), Харківську державну наукову бібліотеку імені В. Короленка (ХДНБ ім. В. Короленка), Національну історичну бібліотеку України (НІБ України) та ін. до вивчення і опрацювання власних фондів. На основі цих напрацювань НБУ ім. Ярослава Мудрого сформувала «Зведений каталог української книги», у створення якого вагомий внесок зробили обласні наукові універсальні бібліотеки (ОУНБ). Це вкрай важливо, адже завдання національної бібліографії неможливо реалізувати без урахування регіональних масивів джерел інформації. В результаті НБУ ім. Ярослава Мудрого видала шість випусків «Друкованого зведеного каталогу україномовної книги», який подає відомості про видання, що зберігаються у фондах 26-и бібліотек і 10-и музеїв України. Нині створено єдиний інформаційний ресурс «Зведений каталог української книги», котрий подає відомості про 40 тис. назв книг, виданих українською та російською мовами. З ним можна ознайомитися на сайті НБУ ім. Ярослава Мудрого. Каталог постійно доповнюється, оновлюється, редагується. В цьому перевага використання електронних технологій – можливість вдосконалювати ресурс. Саме тому при створенні репертуарної бібліографії основною стає електронна форма – все більше подібних ресурсів не мають друкованих аналогів.

Варто згадати загальновідому тезу: «Кожне дослідження починається з бібліографії, а закінчується ще більшою бібліографією». Тож на основі вивчення всього масиву джерел, що було переглянуто під час створення «Зведеного каталогу української книги», сформовано метабібліографічний покажчик «Бібліографія української бібліографії (1810–1923)». До нього ввійшли відомості про окремо видані бібліографічні видання. Ця своєрідна інформаційна модель бібліографічної діяльності країни за вказаний період сприятиме вивченню історії вітчизняної бібліографії.

Серед видань, які складають комплекс посібників національної бібліографії, важливе місце посідає дев'ятитомне видання «Репертуар української книги, 1798–1916» Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника (ЛННБ імені В. Стефаника). Це – публікація картотеки, створеної у 1945–1948 рр., за рішенням наради, яка відбулась у напівзруйнованому Києві 21–22 грудня 1945 р. Ярослав Дашкевич оцінив цю подію так: «Присвячена складанню «Бібліографії української книги 1798–1914 рр.» (таким нейтральним визначенням прикрили широковживану у 20-х – на початку 30-х рр. назву «Репертуар української книжки» – репертуар бо викляли як націоналістичний і навіть сам термін зник з бібліотечно-бібліографічної мови) нарада накреслила цілком реальні й конкретні шляхи реалізації амбітного, але надзвичайно актуального досі плану складання наукового опису усіх книжок, виданих українською мовою за 117 років...»[5, с. 3]. На ній вирішувались принципові питання методології, організації та методики формування УБР. Враховуючи трагічну долю учасників наради, ця картотека є не тільки складовою УБР, а й цінною історичною пам'яткою.

Серед посібників національної ретроспективної бібліографії необхідно назвати авторську роботу «Книга в Україні» Степана і Сергія Петрових (19 вип., 80 тис. описів), видавничий проект ЛННБ ім. В. Стефаника «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939», видання «Спецфонд Книжкової палати України (1917–1921)». Усі вище перераховані праці – складові УБР.

Один із важливих напрямів роботи бібліографів, який сприяє поповненню відомостей про національний друк, – бібліографічне розкриття фондів, колекцій книгозбірень. «Українська сільськогосподарська книга (з фондів ЦНСГБ УААН) 1868–1945», «Медична книга України у фондах Державної наукової медичної бібліотеки, 1841–1920», «Підручники і навчальні посібники (1748–1917 рр.) з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки

України імені В. О. Сухомлинського для початкових і середніх навчальних закладів» – всі ці роботи органічно пов'язані зі створенням УБР.

Скарбничку національної бібліографії поповнюють видання інших бібліотек, наприклад: «Фонд рідкісних і цінних видань – перлина книжкових видань головної бібліотеки Волині» (Волинська ДОУНБ), серія «Раритетні видання з фонду ДОУНБ» (Дніпропетровська ОУНБ), «Українська книга XIX – початку XX ст. у фонді Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмиря», «Українська дитяча книга 1885–1923 рр.» (Педагогічний музей України), «Видавнича спадщина українського ренесансу» (Одеський національний університет ім. І. Мечнікова) та багато інших.

Ретроспективний облік регіональних видань ведуть ОУНБ у каталогах місцевого друку. Їх створення вкрай необхідне, оскільки вони максимально відображають відомості про видання, опубліковані на території краю, незалежно від змісту, виду, способу видання або виготовлення публікацій і місця їхнього зберігання. Серед ґрунтовних посібників із великою ретроспекцією слід відзначити покажчик «Видано в Херсоні, 1842–1942» (Херсонської ОУНБ).

Важливим напрямом роботи (і складовою національної бібліографії) є підготовка ретроспективних покажчиків періодичних видань. Преса – багатопланове історичне джерело, за її допомогою можна відтворити об'єктивну картину минулого. Тривалий час не могло бути й мови про повний репертуар української преси. Щоб заповнити існуючі лакуни, цілеспрямовано та плідно працює ЛННБ ім. В. Стефаніка – безсумнівний лідер цього напрямку роботи. Нині в доробку НДІ пресознавства численні історико-бібліографічні дослідження часописів Західної України, а саме: Коломиї, Північної Буковини, Львова, Станіслава, Тернополя і Тернопільщини, Волинської губернії, Волині, Полісся, Холмщини і Підляшшя. Це тільки незначна частина їхнього надбання.

Із праць, присвячених періодиці Східної України, варто згадати каталог «Періодичні видання XIX–першої чверті XX ст. у фондах Херсонської ОУНБ. Вип. 1. ”Журнали (1821–1925)”» та «Газети і журнали Катеринославщини, 1838–1916» (Дніпропетровська ОУНБ). Вони створені за методикою, розробленою ЛННБ ім. В. Стефаніка

Знаковою подією стала поява ґрунтового історико-бібліографічного дослідження ЛННБ ім. В. Стефаніка «Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.». Бібліографів має насамперед зацікавити розділ «Бібліографія української преси», який подає відомості не тільки про часописи українською мовою (всіма діалектними різновидами) в Україні і на всіх континентах, а й про українську пресу іншими мовами.

На жаль, попри значні здобутки, УБР сьогодні нагадує мозаїку, а скорше «клаптикову ковдру», тому єдиного ресурсу, який би об'єднав всі напрацювання, у нас досі немає.

Список бібліографічних посилань

1. Гуменюк М. П. Біля джерел української радянської бібліографії / АН УРСР, ЛНБ ім. В. Стефаніка. Київ, 1991. 151 с.
2. Омельчук В. Національна бібліографія України: тенденції розвитку, проблеми, розробки. *Бібл. вісн.* 1995. № 5. С. 1–13.
3. Гольденберг Л. Репертуар української книги: чергові роздуми навколо давньої проблеми. *Вісн Кн. палати.* 1997. № 9. С. 18.
4. Україномовна книга, 1798–1917 рр. : каталог : метод. рек. щодо складання / АН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського ; уклад. Р. С. Жданова. Київ, 1994. 50 с. Архів НБУВ.
5. На шляху до створення репертуару української книжки : протокол наради, присвяченої складанню «Бібліографії української книги 1798–1914 рр.», яка відбулася в Бібліотеці АН УРСР 21–22 груд. 1945 р. / АН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка, Львів. від-ня Археогр. комісії. Львів, 1991. 61 с.

Олена Валеріївна Лубенець,
*провідний бібліотекар наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ТРАДИЦІЙНІ ПОСЛУГИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ

У даний час бібліотечним професійним співтовариством усвідомлено, що перспективи успішного розвитку є тільки у бібліотек, які обирають інноваційний шлях.

Інновація в бібліотечній справі – це створення принципово нових зразків діяльності, що виходять за межі норм, нерегламентованих, виводять професійну діяльність на принципово новий якісний рівень.

Інноваційна діяльність може бути спрямована як на отримання нового бібліотечно-інформаційного продукту, так і на впровадження нових ефективних технологій роботи.

Інновація в бібліотеці присутня практично у всіх напрямках її діяльності, особливо в масовій роботі, яка передбачає сукупність методів і форм організації обслуговування одночасно великої кількості читачів або певної групи користувачів.

Бібліотекам доводиться пропонувати нові послуги і підвищувати якість традиційних послуг, освоювати незвичні форми діяльності. При цьому характерною рисою бібліотек від інших установ культури є те, що дозвіллева діяльність у них розуміється не тільки як розважальна, а й як просвітницька.

У сучасних умовах жодна організація не може розвиватися без постійного вдосконалення різних сторін своєї діяльності: надання нових послуг або продукції, використання нової технології, оновлення методів управління діяльністю і персоналом.

Інновації – необхідний елемент розвитку: без них бібліотекам неможливо залишатися соціально значущими інститутами, надавати конкурентоспроможні послуги, і здійснювати випуск повноцінної в інформаційно-технологічному плані продукції, зміцнювати свої позиції в умовах ринку.

Вже визнано, що саме інноваційний розвиток став сьогодні визначальною особливістю діяльності бібліотек. Інновації в бібліотеці мають комплексний, системний характер, тенденцію до кількісного зростання і істотно відрізняються від інновацій в промисловості і комерційній сфері. Бібліотеки тепер виступають як багатофункціональні установи.

Основними об'єктами інновацій є послуги та продукція; бібліотечна технологія; організаційний розвиток бібліотеки.

Книжкові експозиції, найбільш традиційна форма бібліотечної роботи. Використання нових інформаційних технологій в цій галузі дозволяє впливати на читача та читання, не тільки тих, хто прийшов до читальної зали, а й віддалених користувачів, надасть читачеві можливість самому обрати спосіб читання.

У бібліотеці активно розвивається технологія створення повнотекстових електронних колекцій, що підвищує якість інформаційного обслуговування і одночасно сприяє вирішенню проблеми збереження бібліотечних фондів. Джерелами формування колекцій є цифрові копії найбільш цінною і затребуваною частини фонду бібліотеки, електронні документи, що не мають друкованих аналогів та інші.

Читач, який прийшов в бібліотеку, візьме книги з реальної книжкової виставки, а користувач, який заглянув на сайт бібліотеки, зможе познайомитися з електронними версіями тих же самих творів завдяки електронному оцифруванню документів.

Діяльність бібліотеки спрямована на забезпечення нових умов для отримання повноцінної освіти і на культурний розвиток кожного студента.

Активно увійшли в практику бібліотеки такі форми роботи зі студентами, як уроки-бесіди, круглі столи. Більшість таких уроків готується спільно з бібліотекою, проводяться в читальному залі і обов'язково супроводжуються тематичною виставкою.

Змінюються акценти і в соціальній ролі бібліотек навчальних закладів. Якщо раніше бібліотеки головним чином грали просвітницьку та ідеологічну роль, то останнім часом інформаційну та освітню.

Бібліотеки закладів вищої освіти здійснюють оперативне і повне забезпечення всього педагогічного і студентського колективу необхідними документами та інформацією про них.

УДК 001.811:177.9

В'ячеслав Вікторович Лук'яненко,
*завідуючий відділом інформаційних
технологій наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ, ЩО ЦЕ?

Конкурентне суспільство створює умови, де цінуються унікальні навички, компетентності, креативне мислення. Не всі відповідально ставляться до роботи, навчання, обов'язків, проте всі прагнуть мати рівні можливості в оцінці знань та рівні права.

Різні види зловживань у науковому середовищі намагається подолати Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP), що реалізується за підтримки Міністерства освіти і науки України за підтримки Посольства США. Гаслом проекту є вислів: «Чесність починається з тебе». Саме справедливість та відповідальність є головними вимогами поняття академічної доброчесності.

Стаття 42 Закону України «Про освіту» поняття «Академічна доброчесність» трактує як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Головними учасниками освітнього процесу в університеті є:

- Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники
- Здобувачі освіти.

Дотримання академічної доброчесності усіма учасниками освітнього процесу передбачає обов'язкове:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат;
- самоплагіат;
- фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

За роки реалізації проекту прослідковується актуалізація участі бібліотек закладів вищої освіти у формуванні простору академічної доброчесності.

Активну роботу за цим напрямком проводить наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв. Зокрема, для магістрантів та аспірантів університету проводяться практичні заняття та майстер-класи, готуються презентації щодо ознак плагіату, поняття академічної доброчесності, формування навичок пошуку та опрацювання першоджерел, правильного оформлення цитат і запозичень, дотримання норм авторського права.

Щорічно у жовтні проводяться тренінги щодо оформлення бібліографічних посилань згідно APA STYLE, HARVARD REFERENCING STYLE.

Одним із засобів, що сприяють підтримці наукової доброчесності є відкритий доступ до інформації. З цією метою бібліотека у вересні 2017 року розпочала процес створення університетського репозитарію академічних текстів, а у грудні того ж року запровадила обов'язкову перевірку усіх наукових робіт (наукових видань, наукових статей, дипломних та магістерських робіт) в університеті за допомогою он-лайн програми Unicheck.

Отже, формування навичок академічної доброчесності є одним із провідних завдань бібліотек закладів вищої освіти. Інформаційна підтримка, організація просвітницьких заходів щодо правил академічної доброчесності, попередження проявів недоброчесних запозичень є метою діяльності бібліотеки КНУКіМ у найближчій перспективі.

Список бібліографічних посилань

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення 16.11.2018).

УДК 002.2(091)''159/165''

Марія Володимирівна Макарова,
кандидат культурології, доцент
кафедри бібліотекознавства та інформології
Київського університету імені Бориса Грінченка

ІСТОРИЧНІ УМОВИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДРУКАРСТВА КІНЦЯ XVI – СЕРЕДИНИ XVII ст. НА ЗАХІДНИХ ЗЕМЛЯХ

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми

Зважаючи на проблеми пов'язані з книгодрукуванням в нашій державі, починаючи з її незалежності, оминаючи довгі історіографічні екскурси, ми поглянемо на українське книгодрукування на західних землях кінця XVI – середини XVII ст., тобто в період, коли воно стало виділятися в окремий напрям писемності, стало актом відновлення історичної пам'яті передусім на підставі давньоруських літописів і польських хронік в ролі додаткового джерела інформації. Це стало головним інтелектуальним стимулятором у відродженні історичної свідомості українців, котрі, засвоюючи моделі та методи латинської вченості, відбирали із спадщини минулого перш за все докази історичних прав руської спільноти.

Писемність завжди суттєво розширювала можливості поширення і збереження духовної культури, а запровадження друкарства дало змогу залучати до культурного й політичного життя в Україні значно ширші верстви населення, сприяючи єдності розвитку культури різних регіонів України. Поширення друкарства стало складовою частиною національно-культурного та духовного відродження українського народу в XVI–XVII ст. Зважаючи на це, вивчення книгописання і книгодруку допомагає простежити інтеграційні процеси в українській культурі, у сприянні її поширенню та забезпеченню спадкоємності.

Аналіз досліджень та публікацій. Для України, як країни східноєвропейського регіону книжкова продукція мала свої особливості. Вона визначалася, з одного боку, значно нижчим, порівняно з Центральною і Західною Європою, рівнем видавничої справи, а з іншого, її винятковим значенням для українського народу як засобу духовної консолідації, особливо в умовах тривалої епохи бездержавності та роз'єднання українських земель.

У вітчизняній науці є чимало праць загально історичного, філософського і культурологічного характеру з досліджуваної теми (О. Антоновича, М. Возняка, Т. Горбаченко, М. Грушевського, В. Микитася, О. Мишанича, М. Поповича, В. Смолія, Д. Степовика, К. Студинського, О. Толочко, І. Франка, В. Щурат, Н. Яковенко та ін. Серед них історико-книгознавчі та мистецтвознавчі дослідження (М. Видашенко, Л. Дубровіної, Я. Запаса, Д. Зубрицького, Я. Ісаєвича, С. Кагамлик, Г. Ковальчук, Г. Логвиної, М. Максимович, С. Маслова, В. Микитася, І. Огієнка, І. Панькевича, А. Петрушевича, І. Свенціцького, Д. Степовика, М. Тимошика, М. Шамрай, Ю. Яворського) та ін.

Стосовно польської книгознавчої літератури, яка певною мірою представляє зазначену тему, доречно відзначити першу фундаментальну працю Кароля Естрайхера «*Bibliografia polska*». Важливо, що Естрайхер описував не лише польські книги, й українські та білоруські, видані на теренах польсько-литовської Речі Посполитої і пов'язані з ними тематично чи особою автора. Не менш важлива в контексті зазначеного питання і праця М. Блонської «Література заборонена в Україні» і, була використана також в працях Любомира Винара з історії раннього українського друкарства.

З низки питань, щодо яких попередніми авторами висловлювалися суперечливі погляди, тут обґрунтовано найпереконливіші за сучасного стану джерел версії. Історія українського друкарства знайшла також своє відображення у працях Барнікотта і Сіммонса, вміщених в англійському книгознавчому часописі «*Oxford Slavonic Papers*». Важливим джерелом для вивчення даної проблеми є акти візитацій уніатських церков Правобережної та Західної Україн. Перші згадки щодо проведення візитацій в єпархіях Уніатської Церкви відносяться до 30-х років XVII ст., але постійний і системний характер вони носять з початку наступного, XVIII ст. Проводилися вони єпископами або їх вікаріями (у випадку з монастирями – протоархімандритами) з метою контролю релігійного життя та зміцнення церковної дисципліни. Візитатори складали акти відвідин парафіяльних церков та монастирів з описом їх майна. Складалися вони польською або латинською мовами і можуть бути умовно поділені на «розгорнуті» або «скорочені» – в залежності від детальності опису. В нашому випадку надзвичайно цікавою є та частина візитаційних актів, яка містить інформацію про наявність при храмах книг та богослужбової літератури. Якщо взяти до уваги визнаний наукою факт, що у XVII ст. українські друкарні видавали майже виключно релігійну та богослужбову літературу, стає цілком зрозуміло, що більша частина книжкової продукції зосереджувалася якраз у церквах і монастирях. Тому аналіз візитаційних актів дає потенційну можливість введення в науковий обіг нового фактичного матеріалу до історії книжкової справи в Україні. Перспективи вивчення згаданої проблематики значно розширилися після завершення фундаментального дослідження львівського історика Ігоря Сковчиляса, який тривалий час працював в українських та зарубіжних архівах з метою виявлення візитаційних актів парафіяльних церков Уніатської Церкви на Правобережній та Західній Україні. Результати своїх досліджень з реєстрами візитацій сотень церков Львівської єпископії та Київської митрополичої архієпархії автор опублікував у двох томах, давши науковцям ключ для подальших студій.

Окремо хотілося б звернути увагу, що візитаційні акти дають можливість ефективно досліджувати проблеми, які лежать у суміжних площинах історії книги та історії Церкви в контексті непростих міжконфесійних відносин в Україні. Мова йде про використання в уніатських церквах богослужбових книг, виданих у православних друкарнях України. Візитаційні записи уніатських церков Київщини, Галичини, центральної та південної Волині, а також Поділля, часто фіксують наявність книжкової продукції православних друкарень. Характерно, що інвентарні описи василіанських монастирів другої половини XVII ст. також містять згадки про наявність в їх бібліотеках книг православних видань.

Таким чином, дослідження візитаційних актів, передусім їх «розширених» версій, дає можливість дослідникам робити обґрунтовані висновки та узагальнення щодо широкого кола проблем, пов'язаних з історією книги в Україні. В їх числі – забезпечення церков богослужбовою літературою, тематика зазначених книг, ступінь поширення видань окремих друкарень у конкретних регіонах України, процеси книгообміну на українських землях тощо. Отже, дослідження візитаційних актів є надзвичайно перспективним і дасть можливість ширше та всебічніше висвітлити історію книги і книжкової справи в Україні зазначеного історичного періоду.

Таким чином, існує значний обсяг наукової літератури, який в тій чи іншій мірі торкається окресленої проблематики. Водночас, огляд досліджень з цього предмету виявляє і чимало білих плям в історії української видавничої справи.

З кінця XVI ст. на західноукраїнських землях в найголовніших культурних і релігійних центрах виникає ряд видавничих осередків, які акумулюють інтелектуальний потенціал українського народу. Такими були видавничий і культурно-просвітницький осередок князя К. Острозького (його початок веде з 70–90 рр. XVI ст.) на Волині, осередок у Львові при Успенському братстві (виник не пізніше 1585 р.), друкарні у Дермані (1602–1605 рр.) та Уневі, а пізніше і в Почаєві.

Протягом півстолітнього існування Острозький культурно-освітній осередок сформував ціле покоління талановитих перекладачів, передусім з грецької мови. Якщо на початковому етапі існування осередку – в період підготовки до видання Острозької Біблії – переклади й редагування здійснювали здебільшого приїжджі греки, то пізніше ці завдання успішно виконували місцеві острозькі вихованці (з 1602 по 1605 рр. продовжувалася праця над перекладами у Дермані). Найактивнішим з них був ієромонах Кипріян, досконалий знавець грецької мови («муж в еллінському діалекті искусен»), учасник – як перекладач – Берестейського православного собору 1596 р. Йому належить збірник перекладів візантійських тенденцій та афоризмів «Пчола», виконаний у Дермані 1599 р. та «Синтагматикон» митрополита іладельфійського Гавриїла Севера (1603). Останній пізніше отримав широке поширення у Києві та Львові. Як вважають дослідники, вплив Синтагматикона помітний у Требнику Петра Могили (К., 1646), другій передмові до Службника Тарасія Земки (К., 1629), творі Арсенія Желиборського «О містеріях...» (Львів, 1642). 160р. Кипріян завершив переклад «Бесід на Євангеліє» Іоанна Золотоустого, а пізніше інший його твір – «Бесіди на 14 послань апостола Павла», який з певними корекціями було видано у Печерській друкарні 1623 р. 23 березня 1611 р. анонімний учень Острозького училища здійснив складний переклад з грецької на церковнослов'янську мову книги Теодора Авукари «Противу различных еретиков ьюдей же и срацин».

Видатним культурним осередком на Волині, безпосередньо пов'язаним з острозьким літературно-науковим гуртком, був Дерманський монастир. Цьому сприяло і його вигідне розташування – між офіційним центром маєтків князів Острозьких у Острозі і Дубном – основною резиденцією К. В. Острозького, та наявність у монастирі значної бібліотеки: ще в 1571 р. вона нараховувала 40 «посполитих» (світських) книг.

Перше свідчення про культурну діяльність в Дермані припадає на 1599 р.: тут монахом Кипріяном було перекладено з грецької мови популярний на той час збірник афоризмів «Пчела». Тогочасним настоятелем Дерманського монастиря (1591–1601), був архімандрит Геннадій, який перед тим (з 1588 р.) служив намісником Львівського Онуфріївського

монастиря. Ця обставина забезпечила тісні контакти Дерманської обителі і з діячами відомого львівського осередку.

Розквіт культурно-освітньої діяльності в Дерманському монастирі припадає на початок XVII ст.: 1602 р. грамотою князя К. Острозького у монастирі вводиться новий спільножитний устав і створюється школа, в яку мали прийматися «способнейшие до науки» учні для навчання «письма словенского, греческого и латинского».

Унівська друкарня була створена єпископом Арсенієм Желіборським в середині XVII ст. 1648 р. тут побачило світ її перше видання – Псалтир. У передмові друкаря Андрія Скольського йшлося про серйозні видавничі плани Унівської друкарні, яка мала стати «книготворною і піснетворною».

У 1660 р. вийшли Акафісти з перемовою Арсенія Желіборського, а постійне книгодрукування започаткував новий архімандрит Варлаам Шептицький, який 1669 р. отримав королівський привілей на друкарню.

Заслугою Унівської друкарні був і її внесок у публікацію богословських, катехитичних та релігійно-моралізаторських творів, переважно україномовних. Серед них – передрук київського видання «Виклад о церкві» Феодосія Софоновича, до якого в перекладі українською книжною мовою було включено «Житіє князя Володимира» (1670). Пізніше, 1680 р., побачило світ «зерцало до преїзріння і латвійшого зрозуміння віри святої Йосифа Шумлянського, також українською мовою, з додатком твору Сильвестра Косова «О мистиріях», що раніше був надрукований в Києві. За благословенням перемишльського єпископа Інокентія Винницького 1685 р. в Уневі опублікували Катехизис з трактатом «Наука або способ диспонування на смерть кожному християнину». У 90-х роках було передруковано дві популярні праці Кирила Транквіліона Ставровецького – Зерцало богословії (1692) та Євангеліє учительне (1696). На думку Ю. Ясиновського, наприкінці 90-х рр. в Унівській друкарні розпочали підготовку до публікації першого нотного Ірмологіону, який 1700 р. видала перенесена до Львова друкарня єпископа Шумлянського.

Протягом кількох наступних десятиліть Унівська друкарня не діяла і лише 1732 р. відновила свою роботу, продовжуючи попередню традицію видання малоформатних книг богословсько-катехитичного і літургійного характеру.

Висновки. Історичні умови і тенденції розвитку друкарства у половині XVI – XVII ст. – дозволяють відзначити, що розвиток книжкової справи в Україні мав свою специфіку та особливості, які істотно відрізняли його від аналогічних процесів в країнах Західної та Центральної Європи. Це було зумовлено обставинами соціально-економічного розвитку українських земель. Входячи до складу польсько-литовської держави та відіграючи роль аграрного регіону європейського цивілізаційного простору, Україна виявилася поза тими процесами, що стимулювали активний розвиток книжкової справи в країнах Центральної та Східної Європи. За таких умов український книжковий ринок був надзвичайно вузьким порівняно з європейським, і це не в останню чергу пояснює той факт, що українські друкарні досить пізно вийшли на історичну арену. Повільний соціально-економічний розвиток, відсутність національної буржуазії, переважання в суспільних відносинах понять та звичаїв, запозичених з епохи пізнього феодалізму, призвели до того, що основним споживачем книжкової продукції в Україні була церква, навколо якої, в силу зазначених історичних обставин, гуртувалося не тільки релігійне, а й світське життя. Цілком природно, що з кінця XVI і до останніх десятиріч XVII ст. більшість великих за обсягом книг, які виходили в світ значними тиражами, були передусім богослужбові тексти і молитовники, а також агіографічна література.

Список бібліографічних посилань

1. Błońska M. Polonica cyrylickie XV–XVIII wieku czyli o drukach cyrylickich wydawanych w państwie polsko-litewskim *Z badań nad dawną książką*: Studia ofiarowane profesor Alodii Kaweckiej-Gryczowej w 85-ecie urodzin, 2, Warszawa, 1993.

2. Wynar L. History of Early Ukrainian Printing 1491-1600, Denver 1962. Чикаго-Денвер 1963.
3. Barnicott P.-A., Simmons J.-S.-U. Some unrecorded early printed Slavonic books in English libraries. Oxford Slavonic Papers. 1951. Vol.II.
4. Скочиляс. Генеральні візитації Київської унійної митрополії XVII–XVIII ст. Львів, 2004. Т. 1–2.

УДК 021.61

Алла Василівна Мальшакова,

провідний бібліотекар наукової бібліотеки

Київського національного університету культури і мистецтв

РЕПОЗИТАРІЙ ЯК РЕАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ

Глобальне поширення інформаційних технологій привело до стрімкого використання цифрових систем для адміністративних та дослідницьких цілей. Для збереження матеріалів створюються електронні архіви (репозитарії), де зберігаються цифрові об'єкти.

Проблему відкритого доступу активно досліджують вітчизняні фахівці бібліотечної та документно-інформаційної сфери Т. Ярошенко, О. Кузьмінська, І. Передерій, Н. Левченко та інші.

Так, Т. Ярошенко [4, с. 5] характеризує відкритий доступ як найефективніший засіб обміну інформацією у сфері науки. І. Передерій [3, с. 110] особливу роль ефективної комунікації в освітньому та науковому середовищах відводить електронним архівам наукових публікацій.

О. Г. Кузьмінська пропонує таке визначення: «Інституційний репозитарій – це цифровий архів інтелектуального надбання освітньо-наукових закладів і мережевий сервіс відкритого доступу для зберігання, систематизації та управління цифровими колекціями інтелектуальних продуктів однієї чи кількох університетських спільнот та розповсюдження цифрових матеріалів, створених інституцією чи її співробітниками» [1].

Окрім репозитаріїв наукових, національних бібліотек широкого поширення набули інституційні репозитарії, головними завданнями яких є: сприяння зростанню рейтингу свого навчального закладу через представлення власної наукової продукції у мережі Інтернет; збільшення індексу цитування; створення надійної та доступної системи обміну науковими роботами.

Як правило, формування електронних колекцій документів у архівах відкритого доступу проходить відповідно до профілю фахової підготовки закладу вищої освіти. Навігаційні та пошукові можливості українських інституційних репозитаріїв, відповідають сервісним можливостям програмного забезпечення, на основі яких функціонує архів.

Зазвичай, у відкритому доступі університетські архіви збирають, систематизують та зберігають автореферати дисертацій, дисертації, наукові публікації викладачів, співробітників, аспірантів та студентів, матеріали конференцій, навчально-методичну літературу, звіти про науково-дослідну роботу, статті з фахових та періодичних видань. Існує практика представлення у репозитаріях робіт не лише науковців (викладачів та аспірантів), а й студентів-магістрів (за рекомендацією професорсько-викладацького складу), виховуючи, таким чином, у майбутніх науковців принципи академічної доброчесності. Адже, в процесі наповнення відкритих електронних архівів проходить перевірка на плагіат усіх наукових матеріалів.

Загалом, питання академічної доброчесності є одним із головних складників становлення молоді вітчизняної наукової спільноти. Крім того, завдяки відкритому електронному архіву закладу вищої освіти, студенти мають швидкий доступ до навчально-методичної та наукової

літератури, створеної університетською академічною спільнотою, незалежно від наявності книжкових фондів, що допомагає ефективно навчатись.

З вересня 2017 р., на основі договорів із викладачами, у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв розпочато процес створення репозитарію академічних текстів, що нараховує більше трьох тисяч електронних копій.

Кожна навчальна дисципліна в університеті забезпечена методичними матеріалами (робочими програмами, навчально-методичними комплексами). Студенти мають вільний доступ до цих матеріалів через сайт та електронний каталог бібліотеки.

Отже, репозитарії закладів вищої освіти створюються як системи відкритого доступу до інформації, передбачають зібрання, систематизацію та зберігання в електронному вигляді інтелектуального продукту науковців, на який не встановлено обмеження щодо авторського та суміжних прав; поширення матеріалів у середовищі світового науково-освітнього співтовариства. Демонструючи наукову, соціальну та економічну значущість дослідницьких робіт, інституційні репозитарії є реальним показником ефективності роботи університетів як науково-освітніх центрів, визначаючи статус та суспільне значення вищого навчального закладу.

Список бібліографічних посилань

1. Кузьмінська О. Г. Інституційний репозитарій як складова електронної бібліотеки сучасного ВНЗ URL : <http://www.ukrdeti.com/firstforum/m19.html>. (дата звернення 26.10.2018).
2. Левченко Н. Відкритий електронний архів – важливий чинник публікаційної активності науковців. *Бібл. вісн.* 2018. № 5. С. 3–7.
3. Передерій І. Інституційний репозитарій як новітня форма комунікації у сучасному освітньо-науковому середовищі. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Полтава, 3 груд. 2015 р. / редкол.: І. Г. Передерій, А. А. Соляник та ін. Полтава, 2016. С. 109–113.
4. Ярошенко Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років. *Бібл. вісн.* 2011. № 5. С. 3–10.

УДК 027.8

Оксана Євгенівна Матвійчук,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри історичної та громадянської освіти
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА – ІНФОРМАЦІЙНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ НАБУТТЯ ЗНАНЬ

Бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури країни. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої та мислячої нації, надають безкоштовний доступ до знань і культурного надбання нації та світу, сприяють просвіті [4, с. 2].

Шкільна бібліотека багато десятиліть є обов'язковим структурним підрозділом загальноосвітнього навчального закладу, який здійснює бібліотечно-інформаційну, культурно-просвітницьку діяльність в урочний та позаурочний час, приймає участь в навчально-виховному процесі. Еволюцію основних напрямів діяльності шкільної бібліотеки можна відслідкувати за термінологічними словниками з бібліотечної справи.

У словнику книгознавчих термінів (1958 р.) шкільну бібліотеку визначають як бібліотеку початкової чи середньої школи, призначену для учнів.

У словнику бібліотечних термінів, виданому в 1976 році – це бібліотека початкової чи середньої школи, призначена для учнів і вчителів. Бере участь в єдиній для школи державній програмі освіти і виховання дітей шляхом популяризації літератури і керівництва читанням відповідно до загального плану навчально-виховної роботи школи.

Термінологічний словник «Бібліотечна справа» (1986 р.) та словник з бібліотечної справи і суміжних галузей знань (1995 року) подає визначення «шкільної бібліотеки» як бібліотеки, що є структурним підрозділом загальноосвітньої школи, організовує бібліотечне обслуговування учнів і вчителів. В термінологічному словнику з бібліотечної справи (1997 р.) шкільна бібліотека – бібліотека, що діє в структурі загальноосвітньої школи і забезпечує бібліотечне обслуговування учнів у відповідності з навчальними програмами, а також вчителів з методики викладання навчальних дисциплін і виховної роботи з учнями. У «Положенні про бібліотеку загальноосвітнього навчального закладу», затвердженому в 1999 році зазначено, що бібліотека загальноосвітнього навчального закладу є його обов'язковим структурним підрозділом, який здійснює бібліотечно-інформаційне, культурно-просвітницьке забезпечення навчально-виховного процесу як в урочний, так і в позаурочний час. Свою діяльність організовує спільно з педагогічним колективом відповідно до планів роботи і регламентуючої документації, що затверджується директором закладу. Виконує інформаційну, освітню, розвиваючу, культурну, виховну, дозвілєву, рекреаційну функції.

Довідник шкільного бібліотекаря, виданий у 2001 році вміщує визначення де шкільну бібліотеку розглядають як культурно-просвітницький і науково-допоміжний соціальний інститут, що забезпечує акумуляцію і загальнодоступність документально-інформаційних ресурсів: книг, періодичних видань та інших носіїв інформації, які містять і зберігають знання, накопичені в процесі розвитку людства, і сприяє розвитку інтелектуального і культурного потенціалу.

У довіднику Енциклопедія освіти, виданому в 2008 році шкільна бібліотека навчального закладу є структурним підрозділом усіх типів навчальних закладів України, що мають упорядковані фонди документів і надають їх у тимчасове користування учням, вчителям.

Розкриваючи дефініцію терміну «шкільна бібліотека», варто зазначити, що дослідники визначають, що шкільна означає місце розташування, коли як дитяча – читацьку групу. Наприкінці 90 –тих років ХХ століття в літературі почали зустрічатись інші терміни, які використовують, характеризуючи діяльність шкільної бібліотеки.

Шкільний бібліотечно-інформаційний центр – структурний підрозділ, що включає фонд книг, різноманітні інформаційні технічні засоби, має в наявності педагогічно зумовлений комплекс обладнання і меблів, читальний зал із робочими зонами, в межах яких створені умови для індивідуальної роботи та розвитку навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищення професійного рівня вчителів

Шкільна медіатека – заклад або структурний підрозділ, що включає сукупність фонду медіатекстів на будь-яких носіях і різноманітних інформаційних, технічних засобів, мультимедіа; наявний комплекс обладнання для зберігання та сприйняття медіатекстів на різних носіях, читальний зал, де створені належні умови для індивідуалізації та розвитку дослідницьких, пошукових і творчих здібностей, підвищення професійного рівня користувачів.

Результати анкетування бібліотечних фахівців, які підвищують свою кваліфікацію на курсах в Інституті післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка та користувачів шкільної бібліотеки, засвідчили також різне бачення її сутності та мети. Так, наприклад, завідувач ШБЩ СШ № 277 м. Києва, бібліотека яка стала експериментальним майданчиком у місті Києві щодо реорганізації шкільної бібліотеки в шкільний бібліотечно-інформаційний центр Л. І. Березнюк, зазначає, що шкільна бібліотека – це основа знань у школі, оскільки знання це книга, інформація. Якщо у школі

хороша бібліотека (достатньо укомплектований фонд, є доступ до мережі Інтернет і є фахівець-професіонал), то учні зможуть отримати необхідну інформацію.

На думку вчителів, шкільна бібліотека має бути інформаційно-ресурсним та методичним центром навчального закладу.

Учні прагнуть, щоб шкільна бібліотека була територією дитинства, місцем де проводяться цікаві заходи, надаються консультації бібліотекаря. Цікаві пропозиції учнів і щодо облаштування шкільної бібліотеки, зокрема у форматі «веселої коміксної кімнати», яка є місцем зустрічей, відпочинку, виконання домашнього завдання, перегляду фільмів, розмов, читання, місцем для стендів для обміну ідеями, де можна писати пропозиції, власні роздуми.

Учні також запропонували ігрову і музичну кімнати – там повинні бути б знаходитися такі меблі, які можуть змінювати розташування, відповідно до проведених заходів.

Поєднуючи в своїй діяльності всі потреби учасників навчально-виховного процесу шкільні бібліотекарі зорієнтовують свою роботу на основні напрями: популяризація книги та читання, формування й розвиток у школярів читацької компетентності, складової інформаційної культури особистості, яка поєднує комп'ютерну грамотність, вміння працювати з традиційними видами інформації, робити критичний аналіз та оцінку отриманої інформації, надання допомоги учням в самостійному вивченні матеріалів, підготовці до олімпіадних робіт, конкурсів, матеріалів в галузі міжпредметних зв'язків.

Сучасна шкільна бібліотека – це не тільки місце зберігання інформації, а, насамперед, інформаційно-ресурсний центр, що здійснює повноцінне інформаційне та методичне забезпечення навчально-виховного процесу. Шкільна бібліотека визначається як важливий партнер у місцевій, регіональній і національній бібліотечно-інформаційній системі, все більше перетворюючись на місце неформального навчання. Відповідно до Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО про шкільні бібліотеки – шкільна бібліотека є невід'ємною частиною освітнього процесу і має на меті: розвивати і підтримувати в дітях звичку і радість читання і навчання; спонукати їх до використання інформації незалежно від виду, формату і носія; організовувати заходи, спрямовані на виховання культурної і соціальної самосвідомості та сприяння емоційному розвитку школярів; пропагувати читання як у школі, так і за її межами [1, с. 2].

Основні завдання шкільної бібліотеки:

- забезпечення інформацією учасників навчально-виховного процесу школи (учнів, адміністрації, вчителів);
- реалізація бібліотечної педагогіки, виховання культури читання учнів.

Традиційні форми роботи.

Комплектування фонду художньої, навчально-методичної літератури. Робота із фондом підручників (вивчення контингенту користувачів, ведення обліку, перевірка стану збереження). Підготовка книжкових виставок, бібліографічних оглядів, інформаційних куточків, рекомендаційних списків, буклетів, презентацій, присвячених пам'ятним тематичним і ювілейним датам. Проведення гурткової роботи: «Книжкова лікарня», «Палітурна справа». Формування інформаційної культури користувачів (проведення бібліотечних уроків). Індивідуальні та масові форми роботи (бесіди, диспути, дебати, усні журнали, читацькі конференції, презентації книг, тематичні вечори). Краєзнавча діяльність (підбір інформації та популяризації літератури про рідний край, зустрічі з місцевими поетами, письменниками, діячами культури, освіти). Організація та проведення літературних ігор, вікторин, творчих конкурсів, екскурсій в бібліотеку. Інформування педагогічного колективу: проведення днів інформації, оглядів нових надходжень, наповнення тематичних папок.

Нові, активні форми роботи.

Проведення бібліотечних квестів, флешмобів, віртуальних екскурсій по незвичайним музеям та бібліотекам світу, бібліотечних уїк-ендів, створення і постійне наповнення бібліотечних блогів, бібліотечних рубрик на сайті школи. Шкільні бібліотекарі долучаються

до підготовки буктрейлерів – коротких відеороликів за мотивами книги, розповідей про сюжет книги, з метою – зацікавити читача прочитати дану книгу. Практикується в останні роки в шкільних бібліотеках і буккросінг– процес обміну книгами. Учень, прочитавши книгу, залишає («звільняє») її у різних місцях школи для того, щоб інший учень чи вчитель могли цю книгу знайти та прочитати; ті, хто знайшов, мають, у свою чергу, повторити такий процес. Після такого прочитання бібліотекар пропонує дату і місце зустрічі для обговорення прочитаного, готує рекомендаційний список літератури з відповідної тематики, питання для обговорення.

Особистісно-орієнтовна модель освіти, відповідно до концепції Нова українська школа, зорієнтована на формування в школярів компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві, зокрема уміння читати і розуміти прочитане, уміння висловлювати думку усно і письмово, інформаційно–цифрова компетентність, інформаційна й медіаграмотність, розуміння етики роботи з інформацією, що має стати пріоритетом у діяльності шкільних бібліотек [2, с. 11].

Сучасне освітнє середовище передбачає використання нових форм та методів роботи із користувачами, зокрема для учнів початкової школи – виховання культури читання, учнів середньої та старшої школи – формування інформаційної культури, сталого прагнення до пошуку інформації. Серед актуальних форм роботи шкільних бібліотекарів з учнями залишається – інформування учнів і педагогічного колективу щодо нових надходжень до бібліотек не лише даного навчального закладу, але й інших бібліотек села, селища, району, міста, огляд Інтернет-ресурсів, надання інформації учасникам навчально-виховного процесу через соціальні мережі, проведення бесід, диспутів, діалогів, бібліотечних уроків, презентацій книг, літературних аукціонів, вікторин, читацьких конференцій, усних журналів (з врахуванням подій календаря знаменних і пам'ятних дат). Значну увагу варто приділити інформаційному супроводу виховної роботи в школі, зокрема підготовці книжкових виставок та їх бібліографічним оглядам, підготовці інформаційних бюлетенів, експрес-інформацій, буклетів, закладок, рекомендаційних списків літератури з різних напрямів виховання: громадянського, превентивного, екологічного, здорового способу життя тощо. Пріоритетом в роботі шкільного бібліотекаря має бути також питання формування академічної доброчесності школярів.

Основні орієнтири розвитку: шкільних бібліотек: оновлення за допомогою сучасних форм роботи інформаційно-освітнього середовища навчального закладу; організація індивідуальної, групової, навчально-пізнавальної діяльності, забезпечення вільного доступу користувачам до різних інформаційних джерел; надання оперативного доступу через Інтернет до вітчизняних і світових інформаційних ресурсів; розвиток шкільних бібліотек не лише як інформаційних, але й соціокультурних центрів.

Проте варто зазначити, що сьогодні численна мережа спеціальних (шкільних) бібліотек значно потерпає від недостатнього фінансування бібліотек, зокрема неповноцінного комплектування бібліотечних фондів, низької матеріально-технічної бази бібліотек, неналежного професійно-методичного супроводу діяльності бібліотек, недостатньо розробленої нормативно-правової бази, інструктивно-методичних матеріалів, інформування про цікавий досвід роботи шкільних бібліотек світу. Вважаємо, що спільнота шкільних бібліотекарів потребує певного захисту своїх професійних інтересів. Проте, є проблеми вирішення яких можливо лише за умов співпраці різних відомств: Міністерства освіти і науки України та Міністерства культури України. Зокрема, розроблення Стратегії розвитку шкільних бібліотек в Україні, комплектування фондів художньою літературою як програмовою так і позапрограмною, науково-методичною літературою для педагогів і батьків, розробка нормативно-правової бази діяльності цих бібліотек, визначення статусу бібліотечного працівника, проведення бібліотечних уроків тощо.

Сучасна бібліотека це також і простір для реалізації освітніх можливостей кожної дитини. Саме тому, вона має бути не лише місцем для зберігання книжок, а й інтерактивним центром, що оточить усіх відвідувачів інформацією високої якості.

Для виконання поставлених на шкільну бібліотеку завдань на найближчі роки вона має перетворитись на інтерактивний центр з мультимедійним простором для роботи, який складається із медіатеки, обладнаних комп'ютерами приміщень, інтернету, ксероксу, зони відпочинку, сучасного дизайну. [3, с. 2]. Шкільна бібліотека підтримує і збагачує шкільну програму. Вона служить учням, учителям та адміністрації школи інформативними матеріалами та послугами кваліфікованого бібліотекаря і різними способами доповнює інформацію, подану в підручниках і учителями на уроках [5].

Таким чином, модернізуючись та трансформуючись, використовуючи сучасні форми роботи, шкільна бібліотека поступово стає інформаційною платформою для набуття знань, забезпечує доступ користувачам до різних інформаційних джерел; вітчизняних і світових інформаційних ресурсів.

Список бібліографічних посилань

1. Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про шкільні бібліотеки // <http://ube.nplu.org/article>
2. Нова українська школа / Уклад.: Л.Гриневич, О.Елькін та ін. - К., 2016. – С. 29
3. Прикладна модель бібліотеки нового зразка для української школи // <http://www.president.gov.ua/news/marina-poroshenko-prezentovala-prikladnu-model-biblioteki-no-38349>
4. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України” Розпорядження кабінету Міністрів України № 219-р від 23.03.2016 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>
5. Бібліотеки з бук-бендами // <https://osvitoria.media/opinions/7-metodiv-shkilnoyi-osvity-frantsiyi-yaki-varto-zastosuvaty-v-ukrayini/>

УДК 061.1:002(477):316.7

Медведєва Валентина Миколаївна,
*кандидат педагогічних наук, професор
кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету
культури і мистецтв*

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ КНИГИ: РЕАЛІЇ СТАНОВЛЕННЯ І МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Загальноосвітні процеси суспільного розвитку, проблеми модернізації державної культурної політики в інтересах формування високорозвиненого інформаційного, культурного середовища, конкурентоспроможного в ринкових умовах зумовило зростання суспільного інтересу до діяльності Українського інституту книги.

Діючі до сьогодні правові, організаційні, економічні механізми розвитку культурного середовища не відповідають сучасним вимогам забезпечення доступності до надбань культури, української зокрема; споживання населенням країни необхідного обсягу послуг культури відповідно до прав, визначених Конституцією України, Законом України «Про культуру» та іншими нормативно-правовими документами Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Указами президента України та інш.

Новостворений Український інститут книги розглядається як державна установа, діяльність якої має стратегічне значення, на яку покладаються важливі функції з реалізації державної політики, спрямовані на захист національних інтересів та популяризацію української культури в світі, подолання негативних тенденцій щодо зниження рівня читацької активності громадян і розробка з цією метою системних заходів.

Досвід утворення таких інституцій у європейських країнах (Польща, Франція та інш.) був спричинений результатами масштабних досліджень світових аналітичних центрів, які дійшли висновку, що книжка в умовах зростання валу інформації, запровадження нових технологій її поширення не тільки не втрачає свого значення, а навпаки перетворюється чи не на єдиний стабільний елемент зростання інтелектуального потенціалу. Дослідниками наголошено, що людина, яка перестає працювати з книжкою, поступово втрачає спроможність до критичного аналізу того, що відбувається у суспільному житті, а також імунітет до маніпулювання свідомістю, окрім того, знижуються можливості засвоєння людиною нових знань, незалежно від сфери їх застосування, унаслідок чого не лише різко звужується поле її спроможності до участі у складних економічних, виробничих, наукових, освітніх процесах, а й гальмується гуманітарний, науковий, технологічний розвиток держави.

Отже, саме ці проблеми мають бути предметом постійної уваги, про що свідчить досвід урядів цивілізованих демократичних країн.

Сьогодні Український інститут книги очолила відомий фахівець книжкової сфери, засновник форуму видавців у Львові О. Коваль, на яку покладаються надії як на сильного менеджера, здатного забезпечити діяльність однієї з ключових інституцій нового типу в структурі Мінкультури України, що створені за останні роки. Двом попереднім керівникам (п. Р. Семківу та Т. Терен) не вдалося перетворити за влучним висловом президента Української асоціації видавців і книгорозповсюджувачів на «...об'єднуючий центр. Сьогодні ми маємо цю інституцію, і розглядаємо її саме як інструмент формування державної політики, бо це стосується не просто книги, це стосується освіти, культури, інтелекту нації та формування нації» (з виступу на Засіданні наукового семінару «Бібліотека. Книга. Наука», м. Київ, 24–25 квітня 2018 р. КНУКіМ).

Здійснені на сьогодні перші кроки: затверджено експертну раду, структуру, підбрано фахівців, розпочато процес поповнення бібліотечних фондів України книжковою продукцією як національним культурним продуктом, взято участь у міжнародних книжково-виставкових форумах.

Як зазначає один з експертів п. Т. Ярошенко, кандидат історичних наук, віце-президент з наукової роботи та інформатизації Національного університету «Києво-Могилянська академія», експерти, професійні і досвідчені, з метою реалізації програми поповнення бібліотечних фондів справді в екстремальних умовах здійснили експертизу – відбір книжок, обговорили наболілі питання та висловили побажання щодо роботи експертів на майбутнє. Варто зазначити, що публічне обговорення представлених до закупівлі книжок для публічних бібліотек – це є форма комунікації Українського інституту книги, адже відповідно до чинного законодавства, затверджена експертна рада створена і функціонує незалежно від державної інституції.

У своїй роботі експерти послуговуються Положенням про Експертну раду, у якому зазначено забезпечення об'єктивного, компетентного, раціонального і прозорого відбору книжкової продукції. Окрім того кожен з експертів підписує заяву про наявність (відсутність) реального та/або потенційного конфлікту інтересів у рамках участі в Експертній раді.

Постановою Кабміну України від 11.07.2018 р. № 622 перерозподілено деякі видатки держбюджету з метою забезпечення коштами Українського інституту книги на придбання та доставку книжкової продукції для поповнення бібліотечних фондів.

Український інститут книги формується в складних ідеологічних, політичних, соціальних умовах розвитку держави. Об'єднати навколо себе професійну спільноту (громадськість, експертів, видавців, бібліотечних працівників, освітян, науковців), всіх, хто зацікавлений і свідомий подолання гуманітарної кризи, впровадженні у поступі громадянського суспільства, появі нових напрямів у діяльності (як от просування спеціальних програм, сучасні міжнародні тренди, бізнесові підходи, успішна проектна і грантова діяльність) – завдання з нелегких, але реальне за умови розуміння складності контентів впливу глобалізації та євроінтеграції.

Ірина Олександрівна Негрейчук,
*головний бібліограф науково-бібліографічного відділу
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого*

ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО РЕПЕРТУАРУ

Бурхливим періодом національного відродження в історії України були 1920-і рр. В цей час, зокрема, почалося формування таких термінів, як «україніка», «українська книга», «національна бібліографія», стосовно поняття «українська книга» велися дискусії тощо. Питанням національної книги періоду нової та новітньої історії і бібліографічного репертуару в ці роки займалися відомі бібліографи: Ю. Меженко, Ф. Максименко, М. Сагарда, М. Ясинський. Ними було закладено теоретичні та методичні засади вивчення згаданої проблеми.

У 1925 р. відбулася перша конференція наукових бібліотек УРСР, на якій, серед іншого, було ухвалено рішення «вважати за основне завдання бібліографічної роботи на Україні складання українського бібліографічного репертуару» із завданням охопити «всю друковану і рукописну літературу на території етнографічної України, а з-поза меж етнографічної України – всі твори авторів-українців, де б вони не жили, і всю літературу всіма мовами про Україну» [14].

З цього рішення видно, що в той період український бібліографічний репертуар (УБР) розглядався як складова міжнародного бібліографічного репертуару, що свідчить про розуміння глобального значення бібліографії, не обмеженої національними, державними та іншими бар'єрами.

Слід зауважити, що ретроспективні бібліографічні показники склалися до того часу, як правило, ентузіастами. Багато з починань залишилися незавершеними, у бібліографічних показниках мали місце численні прогалини і помилки. Незадовільний стан української бібліографії на початку ХХ ст. пояснюється також відсутністю централізованого органу для реєстрації поточної друкованої продукції.

Активізація роботи над УБР спостерігалась у другій половині 1940-х рр. і пов'язана з ім'ям Ю. Меженка – тогочасного директора Бібліотеки АН УРСР (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, НБУВ). За його ініціативою 21–22 грудня 1945 р. було проведено спеціальну нараду, присвячену складанню «Бібліографії української книги 1798–1914 рр.» за участі представників Львівської бібліотеки АН УРСР, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, бібліотеки Київського державного університету. На ній було обговорено теоретичні та науково-практичні питання репертуару української книги. Результатом наради став початок укладання робочої картотеки бібліографії книг українською мовою в академічних бібліотеках Києва та Львова.

В основу картотеки було покладено такі критерії щодо вибору книг:

- 1) твори друку українською мовою незалежно від місця видання;
- 2) твори друку всіма мовами, видані на території сучасної України;
- 3) твори друку про Україну й український народ, видані в усьому світі різними мовами;
- 4) твори друку, видані в усьому світі різними мовами, незалежно від їх змісту, авторами яких є українці, українські установи, заклади, організації та об'єднання.

Методика Ю. Меженка базувалася на використанні бібліографічних джерел; каталоги бібліотек він розглядав як допоміжне, а не основне джерело.

У 1948 р. створення картотеки було припинено з ідеологічних причин – через звинувачення керівників цієї роботи в українському націоналізмі.

Навіть на початку 1990-х рр. Україна, яка на той час ще входила до складу СРСР, не мала повного бібліографічного репертуару національного друку періоду 1798–1923 рр. Водночас деякі з інших республік СРСР – РРФСР (частково), Грузія, Вірменія, Білорусія, республіки Прибалтики – володіли друкованим репертуаром книжок, виданих рідною

мовою. Тому на той час, а особливо після здобуття Україною незалежності, складання репертуару стало першочерговим завданням і для української культури.

Суттєво вплинуло на розвиток національної ретроспективної бібліографії затвердження в 1992 р. Комітетом по науково-технічному прогресу при Кабінеті Міністрів України програми «Книжкова спадщина України: створення бібліографічного реєстру та системи зберігання і загальнодоступності».

На наукових зібраннях бібліотечної спільноти початку 1990-х рр., зокрема на першій конференції, присвяченій суто питанням національної бібліографії – «Національна бібліографія України: стан і тенденції розвитку», що відбулась у 1994 р. в Національній парламентській бібліотеці України (нині Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого), в численних публікаціях на сторінках професійної преси відбулось активне обговорення широкого кола проблем, пов'язаних з вітчизняною ретроспективною бібліографією. Все це зумовило вагомі позитивні зрушення, в т. ч. було відновлено системну роботу над УБР. Розроблення цієї провідної теми стало першочерговим завданням у роботі зі створення системи національної бібліографії, адже, як писав Ю. Меженко, «репертуар української книги – символ возз'єднаної України і має державне значення» [16, с. 12].

Репертуар національної друкованої продукції – базової ланки системи бібліографічної інформації – відображає процес розвитку книговидавничої справи, є засобом вивчення культурного минулого України та ґрунтовною базою українознавчих досліджень.

Виходячи з того, що мова є головною ознакою нації, створення УБР було розпочато з бібліографування україномовної книги.

Протягом 1996–2002 рр. НБУВ підготувала і видала 5 випусків каталогу «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1916» [3]. Фахівці бібліотеки готували матеріали до репертуару української книги відповідно до картотеки Ю. Меженка по 1916 р. включно. Надалі НБУВ розширила часові межі каталогу і продовжила його до 1923 р.

Внеском Львівської національної наукової бібліотеки (ЛННБ) ім. В. Стефаніка в УБР стало видання матеріалів до бібліографії «Репертуар української книги, 1798–1916» у 9 томах (1995–2005)[2], створеної на основі вищезгаданої робочої картотеки, яку було укладено академічними бібліотеками Львова і Києва під керівництвом Ю. Меженка в 1945–1948 рр.

Національна ретроспективна бібліографія стала пріоритетним напрямом діяльності й НБУ імені Ярослава Мудрого. На відміну від НБУВ, яка насамперед приділила увагу обліку україномовної книги зі своїх фондів, НБУ імені Ярослава Мудрого, вперше в нашій державі, розпочала роботу над створенням Друкованого зведеного каталогу української книги на основі фондів бібліотек і музеїв сфери управління Міністерства культури України. Початковим кроком у цьому напрямі стало розроблення фахівцями науково-бібліографічного відділу бібліотеки в кінці 1992 р. методичних матеріалів зі створення каталогу. На початку 1993-го ці матеріали було передано до основних установ-фондоутримувачів та бібліотек-учасниць із проханням надіслати картотеки до НБУ імені Ярослава Мудрого до кінця року, що й зробили основні бібліотеки-фондоутримувачі в повному обсязі.

НБУ імені Ярослава Мудрого із самого початку встановила чіткі межі досліджуваного періоду. Нижня – 1798 р., від дати виходу у світ першого друкованого українською мовою твору (гражданським шрифтом) – «Енеїди» І. Котляревського, верхня межа – 1923-й – рік організації в Харкові Книжкової палати України, що почала реєструвати надруковані книжки українською мовою.

При створенні «Друкованого зведеного каталогу україномовної книги державних бібліотек та музеїв України. 1798–1923» (далі ДЗК) [1] його учасники зіткнулися з великими труднощами, основними серед яких були різновекторність інтересів різних бібліотек, складність у взаємодії з окремими бібліотеками і музеями-учасниками через їх небажання брати участь у проекті. Чимало проблем довелося вирішувати великим бібліотекам-фондоутримувачам. Це і добір матеріалів, і особливості бібліографічного опису,

зокрема конволютів, і визначення книг, написаних т. зв. язичієм тощо. Як зазначала бібліограф Р. Жданова, укладачі зіткнулися з багатьма непростими питаннями: що визнати за українську мову? як відрізнити «язичіє» від російської мови? куди віднести книги, написані українськими авторами про Україну, видані в Україні, але російською мовою? хіба це не українська книга? куди віднести книги Т. Шевченка, М. Драгоманова та ін., що написані російською мовою і видані в Калюзі чи Петербурзі? [13].

Протягом майже двох десятиліть тривала робота над підготовкою та виданням ДЗК, що вийшов у п'яти випусках (1999–2015). При їх формуванні було використано напрацювання 20 обласних бібліотек і 10 музеїв (Львівського історичного, Музею історії Києва, Дрогобицького, Закарпатського, Миколаївського, Корсунь-Шевченківського, Рівненського, Херсонського, Хмельницького краєзнавчих музеїв, Музею книги і друкарства України).

Сьогодні ДЗК – справжній бібліографічний путівник по найціннішій частині фондів учасників проекту, в котрому міститься інформація про більше ніж 7-тисячний книжковий масив (102 др. а.), який побачив світ у 1798–1923 рр., і своєрідний довідник про установи, в яких ці документи зберігаються.

В роботі над бібліографуванням україномовної книги необхідно врахувати, що фонди бібліотек за останні десятиліття значно поповнилися, зокрема за рахунок рідкісних видань; бібліотеки одержали як дарунок цінні книжкові колекції відомих суспільно-політичних діячів, праці діячів діаспори різних років видання. Так, НБУ імені Ярослава Мудрого придбала велику колекцію відомого українського культуролога, педагога і бібліолога С. Сірополка (майже 5 тис. одиниць) та видала каталог «Колекція Степана Сірополка» (2007), до якого ввійшли книги українською та російською мовами[5].

Постійно інформувала НБУ імені Ярослава Мудрого про розшукані у своїх фондах книжки зазначеного періоду Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. Працівниками цієї бібліотеки було переглянуто *de visu* багато книг, які видано російською мовою, але частково вміщують українські тексти, написані т. зв. язичієм. Така практика видання в ХІХ і на початку ХХ ст. була досить поширеним явищем.

Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ще в 2007 р. випустила видання «Українська художня книга ХІХ – поч. ХХ ст.: (З фонду рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва)» [7]. В 2012-му підготувала каталог «Книги з бібліотеки Вінницької “Просвіти” (1917–1920 рр.) у фонді Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва» [8], в якому представлено твори друку українською та російською мовами, що побачили світ протягом 1833–1920 рр. в Україні, Російській та Австро-Угорській імперіях.

Одеська національна наукова бібліотека (ОННБ) одним із пріоритетних напрямів своєї діяльності також визначила підготовку УБР. За останній час чимала кількість україномовних книг надійшла до Українсько-Канадського бібліотечного центру цієї книгозбірні, тому вона підготувала додатковий випуск каталогу «Українська книга у фондах Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького. 1574–1923 роки» (2012) [9]. Це видання було використано як джерело бібліографічної інформації при упорядкуванні ДЗК. Став у пригоді також електронний ресурс «Бібліотека М. Ф. Комарова: каталог зібрання Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького» (2013) [10].

У 2011 р. науково-бібліографічним відділом НБУ імені Ярослава Мудрого було прийнято рішення щодо підготовки додаткового тому ДЗК, до котрого мають увійти книги, які з різних причин не були відображені в перших п'яти випусках і які відповідають критеріям добору видань до ДЗК.

При формуванні додаткового тому ДЗК було звірено існуючу базу даних основних бібліотек та музеїв – учасників цього проекту з фондами інших бібліотек загальнодержавного та обласного рівнів. Якщо із самого початку підготовки ДЗК у його створенні брали участь 20 бібліотек, то на кінець роботи приєдналися ще 6 закладів, серед яких Донецька, Черкаська, Львівська, Луганська, Івано-Франківська, Закарпатська ОУНБ.

При упорядкуванні додаткового тому було використано не тільки відомості, надіслані бібліотеками-учасницями, а й видання бібліотек, що виставлені в електронній формі на їхніх сайтах. Наприклад, на сайті Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка розміщено каталог «Видання української діаспори у фондах ОУНБ ім. І. Франка». Також тут виставлено каталог книг з фонду ЛННБ ім. В. Стефаніка, багато з яких зберігаються і в Івано-Франківській ОУНБ. На сайті подано й інформацію про книги, подаровані бібліотеці меценатами, з повним бібліографічним описом.

Також до додаткового тому включено низку видань з фондів Музею книги і друкарства України, представлених у каталозі «Зібрання Грінченкіани Музею книги і друкарства України та Київського університету імені Бориса Грінченка» (2013) [6].

Зважаючи на те, що Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Чернівецька ОУНБ не долучилися до підготовки ДЗК, було вирішено використати інформацію з їхніх сайтів. До речі, на сайті Чернівецької ОУНБ ім. М. Івасюка в розділі «Електронний каталог» представлено бази даних колекцій подарованих бібліотеці документів, що налічують близько 130 творів друку українською мовою, виданих у 1798–1923 рр. На сайті Тернопільської ОУНБ виставлено бібліографічний список «Цінні і рідкісні видання у фонді Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки» (2009) [11].

При обробленні електронних каталогів неможливо переглянути книгу *de visu*. Припускаючи, що в них є помилки або пропущена якась кількість книг, бібліографи завжди використовують довідкові та бібліографічні видання.

З-поміж використаних бібліографічних джерел останніх років, що стали у пригоді упоряднику додаткового тому ДЗК, відзначимо бібліографічний покажчик ЛННБ ім. В. Стефаніка у трьох томах «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939» (2010–2012) [4]. Пропоноване видання є цінним джерелом для вивчення історії українського книговидання західного регіону України, а також найменш дослідженого – українського еміграційного книговидавничого руху.

Проаналізувавши діяльність провідних бібліотек України в галузі ретроспективної бібліографії, можна дійти висновку, що для створення національної бібліографії України, і насамперед її основи – УБР, сьогодні вже є фундаментальна база. І головну частину УБР – репертуар україномовної книги – сформовано на базі фондів провідних бібліотек та музеїв України.

Одночасно з підготовкою додаткового тому україномовної книги було розпочато роботу над зведеним каталогом російськомовної книги, що побачила світ в Україні і пов'язаної з Україною.

Ще на початку 1990-х рр., коли було прийнято рішення про включення в ДЗК книг, написаних і виданих українською мовою, без територіальних обмежень, також було вирішено представити в ньому книги, написані та видані будь-якою мовою на території України в сучасних адміністративних кордонах.

Необхідно зауважити, що в Російській імперії заперечувалося саме існування українського народу, книговидавництво на теренах України було паралізоване русифікаторською політикою царату, українські книжки (після Емського едикту 1876 р.) неможливо було друкувати чи ввозити в країну з-за кордону, вони підлягали конфіскації. Автори-українці здебільшого були змушені писати й друкувати свої твори російською мовою. Часто-густо вони вдавалися до хитрощів, аби приспати пильність цензора, і подавали йому художнє оповідання під виглядом «етнографічного розповідання», як казав П. Куліш, намагалися «загорнути оповідання в піржіжок».

Бібліографи НБУ імені Ярослава Мудрого, прагнучи якнайповніше відобразити весь обсяг книговидання на українських землях, визнали за необхідне обліковувати і російськомовну книгу, адже головним об'єктом бібліографічного опису стає не кожне окреме видання, а їх сукупність, не окремі періоди розвитку книжкової справи, а вся історія українського книгодрукування в її хронологічній безперервності. Правильність такого рішення підтверджує й думка відомого політичного діяча, історика Д. Дорошенка, який

писав, що «назвою “українська література” треба означати не тільки все, що друкується українською мовою, але також усе, що хоч видається російською, польською та іншими мовами, але належить авторам-українцям і являється витвором українського друку» [12, с. 142–143].

Облік україномовної книги НБУ імені Ярослава Мудрого вела в друкованій формі. Зведений каталог російськомовної книги було вирішено представити у вигляді електронного каталогу у зв'язку з великим масивом видань і відповідно до прийнятої ІФЛА програми універсальної доступності публікацій (UAP), що передбачає відповідальність кожної країни не лише за повноту комплектування вітчизняними документами, а й забезпечення доступу до них.

Основні функціональні завдання створення каталогу російськомовної книги можна визначити так: охопити та облікувати твори, що були видані в межах сучасної України російською мовою; ввести в обіг, облікувати, систематизувати і описати російськомовні книги і брошури з 1798-го по 1923 р., що зберігаються в провідних бібліотеках та музеях країни; зареєструвати видання українських авторів або про Україну, видані за межами сучасної України; вказати місцезнаходження кожного видання за допомогою сиглів, які супроводжуватимуть описи.

Після завершення наповнення каталогу російськомовною книгою (понад 30 тис. записів) до нього також було включено видання з п'яти випусків «Друкованого зведеного каталогу україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923» та його додаткового випуску. Каталог отримав назву «Зведений каталог української книги 1798–1923» і став доступний користувачам на сайті НБУ імені Ярослава Мудрого: <http://ukr.catalogue.nplu.org/>

Сьогодні каталог містить відомості про книги українською та російською мовами (понад 39 тис. записів), видані в означений період в Україні, які зберігаються у фондах провідних бібліотек та музеїв України. Місцезнаходження книг вказано за допомогою сиглів, які супроводжують описи. Пошук в каталозі здійснюється за різними полями: автор, назва, тематичні рубрики, рік видання, місце видання та перераховані сигли установ, де знаходяться твори друку.

Складність роботи по його створенню полягала в уніфікації записів, ідентифікації різних варіантів видань, пошуку дублетів, ретельному редагуванні і т. ін. Ще й досі триває і буде тривати часткова звірка книг de visu, етап редагування й поповнення каталогу бібліографічними записами до рівня максимально повного репертуару.

Наступним етапом в роботі над ресурсом «Зведений каталог...» стало наповнення його оцифрованими версіями книг з електронних бібліотек України, в т. ч. з електронної бібліотеки НБУ ім. Я. Мудрого «Культура України»: <http://elib.nplu.org/> та зі «Зведеного каталогу оцифрованих видань»: <http://digit.catalogue.nplu.org/>

Електронний ресурс «Зведений каталог української книги, 1798–1923» є, по суті, найраціональнішою формою відтворення бібліографічного репертуару та зразком при описі будь-якої колекції.

Результатом здійсненої масштабної роботи стала система бібліографічних видань, баз даних національної бібліографії України, яка в даному випадку складається з провідних проектів УБР – україномовна книга та іншомовна – книга російською мовою, видана на території сучасної України.

Творці УБР подолали достатньо важкий період 1990-х рр., що ознаменувався переходом від карткової і друкованої форми зведених каталогів-репертуарів до репертуарних електронних ресурсів. Сьогодні існуючі зведені каталоги являють собою лише основу для майбутнього повного репертуару, котрий повинен стати базою дослідження книги в історичному та бібліографічному аспектах. У подальшому необхідно довести зведені каталоги до рівня максимально повного репертуару, щоб мати уявлення про те, які, де і скільки видань УБР зберігається в закладах культури України. А це, у свою чергу,

дасть змогу якнайповніше задовольняти попит фахівців, усіх, хто цікавиться історією вітчизняного книговидання.

Список бібліографічних посилань

1. Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923 / Нац. парлам. б-ка України. Вип. 1 : 1808–1900. Київ : Глобус, 1999. 296 с. ; Вип. 2 : 1901–1910. Київ : Либідь, 2003. 528 с. ; Вип. 3 : 1911–1916. Київ : Вид-во Харитоненка, 2003. 262 с. ; Вип. 4 : 1917–1919. Харків : Фоліо, 2008. 285 с. ; Вип. 5 : 1920–1923. Київ, 2015. 247 с.
2. Репертуар української книги, 1798–1916 : матеріали до бібліогр. / НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Львів. від-ня. Львів, 1997–2005. Т. 1–9.
3. Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1916 : бібліогр. покажч. Т. 1–5 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1996–2002. (Національна бібліографія України / редкол.: О. С. Онищенко (голова) [та ін.]).
4. Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939 : бібліогр. покажч. / НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаніка ; уклад.: Л. І. Ільницька [та ін.]. Львів. Т. 1. 2010. 471 с. ; Т. 2. 2012. 804 с.
5. Колекція Степана Сірополка : кат. кн. укр. і рос. мовами / Нац. парлам. б-ка України ; [уклад. та авт. вступ. ст. Л. Ніколенко ; відп. ред. О. Лазарева]. Київ, 2007. (Колекції Національної парламентської бібліотеки України).
6. Зібрання Грінченкіани Музею книги і друкарства України та Київського університету імені Бориса Грінченка : каталог : до 150-річчя від дня народж. Б. Д. Грінченка / Музей книги і друкарства України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; [упоряд.: М. О. Гринько та ін.]. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 79, 16, [1] с. : іл.
7. Українська художня книга XIX – поч. XX ст.: (з фонду рідкіс. і цін. видань Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва) : бібліогр. покажч. / Вінниц. обл. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва ; [вступ. ст. А. М. Подолинного ; уклад.: Л. Б. Сенік, С. І. Мумро]. Вінниця, 2007. 47 с.
8. Книги з бібліотеки Вінницької «Просвіти» (1917–1920 рр.) у фонді Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва : каталог / Упр. культури і туризму Віниц. обл.-держадмін., Вінниц. обл. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва ; [авт. вступ. ст., уклад. О. В. Сафронова ;]. Вінниця, 2012. 107 с.
9. Українська книга у фондах Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького. 1574–1923 роки : каталог / М-во культури України, Одес. нац. наук. б-ка ім. М. Горького ; упоряд. Л. М. Бур'ян. Одеса, 2012. Вип. 6. 72 с.
10. Бібліотека М. Ф. Комарова : кат. колекції Одес. нац. наук. б-ки ім. М. Горького : до 170-річчя від дня народж. М. Ф. Комарова / М-во культури України, Одес. нац. наук. б-ка ім. М. Горького, Укр. клуб Одеси ; [упоряд.: Н. А. Бродецька, Н. О. Яцун ; ред. І. С. Шелестович]. Одеса, 2014. 320 с.
11. Цінні і рідкісні видання у фонді Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки : бібліогр. список / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, від. зберігання основ. фонду ; [уклад. О. П. Демкович]. Тернопіль, 2009. 39, [1] с.
12. Дорошенко Д. Покажчик літератури українською мовою в Росії за 1798–1897 рр. : [передмова до 2-го вид.]. *Науковий ювілейний збірник Українського університету в Празі, присвячений панові президентові Чеськословенської республіки Др. Т. Г. Масарикові для вшанування 75-тих роковин його народження*. Прага, 1925. С. 142–238.
13. Жданова Р. С. Ще раз про український бібліографічний репертуар. *Вісн. Кн. палати*. 1997. № 1. С. 9–11 ; № 2. С. 6–8.
14. Сагарда М. І. Основні проблеми українського бібліографічного репертуару. *Бібл. зб.* Київ, 1927. Ч. 3. С. 51.

Галина Леонідівна Павленко,
*начальник відділу обслуговування навчальною літературою
наукової бібліотеки Національного університету
державної фіскальної служби України*

РЕКЛАМА БІБЛІОТЕК В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Найважливішою складовою частиною бібліотечної діяльності є реклама. Реклама наближає бібліотеку, а значить і книгу, до читача, спонукає до створення сприятливого бібліотечного середовища.

Велике значення для реклами бібліотеки має її зовнішній вигляд. Саме із зовнішнього вигляду бібліотеки починається робота по формуванню асоціативного зв'язку між поняттям «читання» – «задоволення», якому у всьому світі надається особливого значення. Цьому служать красиві інтер'єри, зручні меблі, ігрові зони, зони відпочинку, а також якісь незвичні для нас «заходи» у стінах бібліотеки. Оформлення фасаду, вікон, виставкових вітрин, надання можливостей зазирнути у бібліотеку через вікно – це достатньо ефективні методи реклами. Доречно звернути увагу на деякі поради рекламистів щодо оформлення книжкових виставок у вікнах та вітринах бібліотек.

Мистецтво гарного оформлення вітрини полягає у доцільному використанні простору. Книга, яка має привернути увагу, повинна знаходитись на передньому плані. Це досягається її правильним розміщенням, декоративними елементами, або спеціальним освітленням.

Найбільшу увагу користувача привертають предмети, розташовані у верхній частині вітрини, причому зліва. Помічено і багаторазове повернення погляду саме на цю частину площі. Значить, все головне в експозиції треба розміщувати саме у лівій верхній частині вітринної експозиції.

Переобтяжена експозиція втомлює, викликає почуття роздратування, адже читач затримується біля вітрини 10–13 секунд. Тому треба пам'ятати правило: мова вітрини має бути стислою і виразною.

Важливий елемент реклами – книжкові виставки, які оформлюються так, щоб зупинити увагу, розкрити зміст матеріалу, заінтригувати. Перевага віддається коротким назвам, тому що добре запам'ятовується заголовок із 3–7 слів. У назві цінується гостре слово, оригінальна думка, несподіване звернення.

Мистецтво бібліотекаря-оформлювача виставки полягає у тому, щоб перемістити інформацію із зони байдужості у зону переживання, тобто примусити людину зупинити увагу саме на цій виставці, виділяючи її з-поміж інших. Зробити це можна декількома засобами. Один із них – ввести в експлуатацію елемент, який безумовно приверне увагу (наприклад інсталяції).

Заради збільшення ефективності реклами бібліотек потрібно використовувати бібліотечний простір для розміщення і не книжкових виставок, наприклад виставок живопису, вишитих картин, фотовиставки та інше. Такі виставки наче і не мають відношення до бібліотеки, але «працюють» на їх рекламу, залучають нових користувачів.

Саморекламі бібліотеки сприяють постійно діючі книжкові виставки цінних колекцій та рідкісних книг, дарунків читачів (вони – найкраще свідоцтво високого рейтингу бібліотеки).

Комфортність самої бібліотеки також впливає на її рекламу. Комфортність – це перш за все, створення затишної, доброзичливої атмосфери, максимальних зручностей для користувачів за будь-яких обставин.

Мікроклімат, створений у бібліотеці, – це теж реклама. Саме уміння спілкуватися з користувачами слід віднести до одного із найважливіших елементів реклами. Може спрацювати даремно весь заряд рекламних дій, якщо бібліотекар не вміє знайти підхід до будь-якого користувача, створити навколо нього атмосферу підвищеного комфорту.

Створення зручного, функціонально та естетично доцільного середовища – одна з умов конкурентоспроможності бібліотек у сучасних умовах.

Д. О. Павленко,

студент V курсу

спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Київського університету імені Бориса Грінченка

Науковий керівник

Марія Володимирівна Макарова,

кандидат культурології

доцент кафедри бібліотекознавства та інформології

Київського університету імені Бориса Грінченка

ІСТОРІЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Проблема наслідків війни стосовно світової культури і національних культур різних народів тісно пов'язана з питанням втрачених та переміщених культурних цінностей як трофеїв. Зрозуміло, що дослідження долі бібліотечних фондів не можна відокремити від питання долі культурних цінностей в цілому в контексті нацистської політики в галузі культури, освіти, науки на окупованій території, повоєнного устрою Європи та політики держав стосовно культури.

Разом з тим специфічність бібліотечної культурної спадщини, специфіка історії формування і змісту бібліотечних фондів, їхньої класифікації, складність обліку – все це потребує окремого розгляду.

У державах, створених внаслідок розпаду СРСР, багаторічне замовчування теми відносно історії культурних цінностей було порушене лише в 90-х роках, коли розпочався процес деідеологізації суспільства та розсекречування архівних документів. Саме тоді вивчення цього питання і, в тому числі, - бібліотечних втрат набуває об'єктивного характеру.

У центрі уваги дослідників опинилися факти загибелі культурних цінностей, явного та прихованого цілеспрямованого перерозподілу в міжнародних масштабах книжкових колекцій та зібрань державами-учасницями війни, а також питання відносно воєнних трофеїв, у тому числі й бібліотечних фондів, вивезених як у Німеччину, так і з її території.

Хоча Відомство військової адміністрації США в Німеччині здійснило у 1945–1948 рр. безпрецедентне за масштабами повернення награваних нацистами культурних цінностей, знайдених на території англійської та американської зон окупації, в історії переміщення бібліотечних фондів залишилося багато нез'ясованих й досі таємниць, вирішення котрих є неможливим без ґрунтовної архівної реконструкції джерельної бази дослідження цього питання.

Історіографія зазначеної теми має коротку історію, однак це не применшує її складності.

Одразу по війні, по свіжих слідах, було опубліковано низку загальних описових статей про стан бібліотек у період окупації. Серед них – повідомлення Д. Тацької та Т. Марківської про БАН та Бібліотеку ім. ВКП(б). У цих статтях емоційно висвітлювалася діяльність бібліотек за часів окупації; сьогодні вони викликають винятково історіографічний інтерес.

Публікації про втрати бібліотек під час війни спиралися на матеріали газетних статей та агітаційні публікації періоду війни та повоєнного часу, документи республіканської Надзвичайної державної комісії з розслідування злочинів окупантів та встановлення збитків, заподіяних під час війни, які значною мірою мали однобокий характер, оскільки фіксували загальний обсяг втрат, а зведені акти, опубліковані у відкритому друці, не містили детальних матеріалів, зібраних на місцях.

Надалі ця тема дуже поверхово висвітлювалася лише в підручниках та загальних працях з історії бібліотек та бібліотечної справи у рамках курсів з історії бібліотечної справи.

Огляди 80-х років (Н. Ф. Королевич та З. В. Гімальдінова) мали занадто побіжний й узагальнений характер.

Історія переміщення фондів різних бібліотек України періоду війни також вийшла за межі постановчих питань і піднялася на рівень опрацювання архівних джерел, зокрема, щодо бібліотечної справи м. Києва періоду окупації (Н. Малолетова та Л. Дубровіна), харківських бібліотек та долі приватних колекцій (І. Лосієвський та І. Плахтій).

Одночасно простежується доля окремих фондів інших наукових бібліотек України, що значно постраждали внаслідок війни. Передусім слід назвати бібліотечні збірки Львова, – це особлива тема у питанні переміщених культурних цінностей України, тісно пов'язана із Польщею. У першу чергу, це стосується Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка (дослідження Л. Крушельницької, О. Онищенко, Л. Дубровіної). У Польщі тему вивезення Оссолінеума досліджує М. Матвіюв. Доля бібліотечних фондів Львівського державного університету розглядалася О. Луцьким.

Розвиток інформаційних технологій значно поширює можливості оперативного розповсюдження інформації, зокрема, формування електронних ресурсів в Інтернеті, в тому числі українського походження.

Питання загальної історії переміщення трофейних фондів із залученням західних архівних документів активно висвітлюються й на сторінках електронного Міжнародного бюлетеня «Трофеї війни» («Spoils of War»), але український аспект реституційних проблем поки що не знайшов належного висвітлення, на жаль, – через відсутність дописувачів з України, адже бюлетень є відкритим для цілого світу.

Загальну бібліографію питання ґрунтовно опрацьовано у працях Патриції Грімстед. На сайті Міжнародного інституту соціальної історії в Амстердамі опубліковано електронний бібліографічний довідник американської дослідниці з повнотекстовими публікаціями більшості з них включно ([Displaced Cultural Treasures as a Result of World War II and Restitution Issues: A bibliography of publications by Patricia Kennedy Grimsted](#), First published January 31, 2002:). На сайті Державного комітету архівів України опубліковано електронний бібліографічний довідник з акцентом на український аспект проблеми (Г. Боряк, А. Кисельова, Л. Одинока, Р. Романовський, А. Слободніченко. [Проблеми втрачених та переміщених архівів, бібліотек, музеїв: матеріали до бібліографії](#). Київ, 2002).

Отже, нині про бібліотечні втрати України періоду війни в цілому написано багато праць з різних аспектів історії бібліотек та переміщених книжкових фондів. Багато напрямів так і залишилося на рівні постановки проблеми. Однак почалося й опрацювання джерельної бази українських архівів, передусім, вивчення долі фондів у період окупації безпосередньо на основі документів фондів окупаційної влади: рейхскомісара України та Оперативного штабу окупованих східних областей, а також документів міських управ, що зберігаються в обласних архівах Київської, Харківської, Дніпропетровської областей.

У центрі уваги українських дослідників, головне, опинилися окремі проблеми долі бібліотечних фондів переважно у період окупації та діяльності американської адміністрації в галузі повернення культурних цінностей в 1945–1948 рр. Однак сьогодні можна констатувати, що ці питання вивчені фрагментарно і не складають цілісної картини. Вважається, що період ґрунтовного вивчення історії бібліотек та долі книжкових фондів тільки почався.

Головна перешкода – розпорошеність джерельної бази, яка, у свою чергу, також є результатом війни. І справа не лише в окупаційних архівах Розенберга або Коха, хоча ці документальні комплекси є відправними у справі дослідження переміщених фондів. Історія книжкових фондів має бути розглянута у зв'язку із загальною політикою в галузі культурних цінностей та реституційними процесами після війни. Дослідження історії бібліотечної справи показало тісний взаємозв'язок багатьох процесів у галузі освіти, науки, культури, що впливали на концепцію вивезення фондів, відшкодувань втрат та трофейних матеріалів як у період війни, так і після неї. Це потребує вивчення не лише окупаційних архівів, а й архівних матеріалів з цього питання країн-союзників.

Архів рейхсляйтера Розенберга опинився в декількох архівосховищах різних держав: в містах Берліні, Кобленці, Києві, Москві; архів Рейхскомісаріату України в повному обсязі не зберігся. Найбільший комплекс окупаційних архівів нині зберігається в Києві. Патриція Грімстед провела значний пошук документальних фрагментів переміщених фондів переважно за матеріалами архіву рейхсляйтера Розенберга, а також документів нацистських організацій, котрі дали б можливість вивчити увесь процес реструктуризації бібліотечних колекцій та зібрань, а також встановити втрачені назавжди фонди, простежити шляхи та з'ясувати долю книжкової спадщини як під час війни, так і після неї внаслідок реституційних процесів.

Друга світова війна лишила людству складну спадщину. Серед комплексу дослідницьких питань проблема тотального переміщення культурно-історичних цінностей держав і народів посідає провідне місце.

Свій певний внесок в актуалізацію цього питання наприкінці ХХ століття зробили загальні процеси демократизації суспільного життя в країнах Східної Європи і, як наслідок, поживлення міждержавних відносин між європейськими країнами. Ці процеси підважили сталі стереотипи періоду «холодної війни», сприяли доступу до інформації з розсекречених архівних фондів та її поширенню.

Таким чином, проблема реституції культурних цінностей посіла провідне місце в європейській політиці й стала реальним і впливовим фактором європейського політичного життя.

Список бібліографічних посилань

1. Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945. Wybór dokumentów źródłowych / wyd. i oprac. A. Mężyński przy współpr. H. Łaskarzewskiej. Warszawa, 2003, 540 s.
2. Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg : NS 30 / bearb. von Jana Blumberg ; Bundesarchiv. – Koblenz, 2004. – URL: http://startext.netbuild.de:8080/barch/MidosoSEARCH/NS30_25600/index.htm (accessed: 20.11.2018).
3. Белоус І. О. Діяльність Бібліотеки Львівської політехніки під час німецької окупації Львова у 1941–1944 рр. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 25 жовт. 2012 р., Львів. Львів, 2012. С. 34–43.
4. Дзюбан Р. II відділ Державної бібліотеки у Львові навесні 1944 року : переміщення і втрати. *Україна-Польща : історична спадщина і суспільна свідомість*. Львів, 2010–2011. Вип. 3/4. С. 159–169.
5. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника : переміщення і втрати фондів. Т. 1: 1939–1945 : зб. док. і матеріалів / упоряд.: Г. Сварник (керівник), Р. Дзюбан, М. Кривенко та ін. ; НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника. Львів, 2010. 620 с.
6. ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 103.
7. ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 26.
8. Яковлева Л. В., Шевчук А. Й. Колекція мікрофільмів фашистської окупаційної адміністрації і командування вермахту в ЦДАЖР УРСР. *Укр. іст. журн.* 1989. № 1. С. 155–157.

Надія Ігорівна Піонткевич,
*магістрант кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв*

Науковий керівник
Людмила Іванівна Прокопенко,
*кандидат культурології, доцент кафедри
інформаційних технологій Київського національного
університету культури і мистецтв*

**ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ
ДЕРЖАВНОЇ АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ
ІМ. В. Г. ЗАБОЛОТНОГО**

В умовах сьогодення реклама є найбільшим рушієм в популяризації продуктів і послуг в усіх сферах життя, тому бібліотеки не є виключенням. Вони намагаються виробити такі способи популяризації послуг і літератури, щоб користувачів це зацікавило і вони прийшли саме в цю, конкретну бібліотеку.

Як обґрунтовується у методично-практичних рекомендаціях Хмельницької ОУНБ: «Бібліотечна реклама повинна привернути увагу до послуг бібліотеки та її інтелектуальної продукції, зацікавити користувачів і переконати їх скористатись рекламованою послугою, стимулювати використання бібліотечних послуг. Тільки така реклама може забезпечити довіру населення до бібліотеки, слугуватиме засобом управління рішеннями користувачів» [1].

Діяльність державної архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного зосереджена на активній проектній діяльності, спрямованій на висвітлення актуальних галузевих питань, популяризацію галузевої книги, розвиток інформаційної культури користувачів та популяризацію інформаційних послуг. Працівники бібліотеки займаються науковими проектами, серед яких: «Бібліотечні будівлі», «Бібліотекарки України», бібліотечний клуб «Національні святині» та Заболотнівські читання «Архітектурна та будівельна книга в Україні»; про соціально-інформаційні проекти: «Культура будівництва в історичних населених пунктах», «Енергозбереження та енергоефективність: стосується кожного», «Інформаційна культура користувачів» і «Мистецтво зодчих і для зодчих» [4]. Кожен із цих проектів вони рекламують через інформаційно-комунікативні технології. Тому все, що здійснює бібліотека є рекламою та популяризацією її інформаційних послуг.

Так наприклад, Програму XIII Заболотнівських читань «Особистість і епоха Володимира Заболотного» бібліотека висвітлила на своїй Фейсбук-сторінці і докладно описала для користувачів і всіх охочих, кому цікава ця тема. Кожен пункт плану був описаний та графічно оформлений. На самому заході були роздані програмки, які графічно привертати увагу і кожен раз, коли вони будуть потрапляти на очі користувачам, одразу ж будуть нагадувати їм про той захід і ті послуги, які їм надавались в бібліотеці [3].

Також на засіданні бібліотечного клубу «Національні святині» на тему: «Тацій Олексій Олександрович (1903–1967)» з нагоди 115-річчя від дня народження українського архітектора були запрошені його родичі: дочка, онуки, правнуки, які розповіли про життя та основні етапи творчого становлення О. О. Тація, як митця української архітектури [2]. Було розроблено презентації, представлено відео-матеріали з архіву бібліотеки та особистого архіву сім'ї Таціїв. Із рідкісного фонду бібліотеки було представлено матеріали архітектурних доробків митця, які в єдиному екземплярі зберігаються в фондах бібліотеки ім. В. Г. Заболотного. Водночас, у бібліотеці розміщувалась фотовиставка, яка рекламувала бібліотеку як арт-простір та виставковий центр, а у читальному залі бібліотеки

експонувалась книжкова виставка про О. О. Тація, де також були розміщені стародруки, періодичні видання, графічні видання про архітектора, та його роботи. Таким чином, кожен, хто був присутній, мав можливість переглянути літературу та записатися до бібліотеки, зробити скан-копію деяких видань, чи записатися до бібліотеки.

Одним із основних рушіїв популяризації бібліотечних послуг – є *веб-сайт* бібліотеки, який є засобом реклами бібліотеки та тих чи інших її послуг[4]. Через сайт кожен із користувачів знайомиться із структурою бібліотеки, режимом її роботи та послугами, які вона надає. Державна архітектурно-будівельна бібліотека ім. В. Г. Заболотного не є виключенням. Веб-сайт та Facebook сторінка є основними джерелами популяризації послуг, не зважаючи на масові заходи.

Веб-сторінка бібліотеки проілюстрована графічним рядом з життя бібліотеки: нові знаходження, книжкові виставки (як віртуальні, так традиційні), масові заходи тощо. Інформація, яка викладена є цікавою та структурованою, тобто з першого погляду зацікавлює читача та змушує читати далі та переходити до основного розділу сайту – Електронний каталог – це основний ресурс, що забезпечує повний пошук інформації [4].

Таким чином, шукаючи літературу в електронному каталозі бібліотеки, читач замовляє потрібну літературу та приходить в бібліотеку за нею. Потім з цього «виходять» інші послуги, такі як ЕДД, копія деяких сторінок документу тощо.

«Створення веб-сайтів незмірно підвищує престиж бібліотеки – адже інформація про бібліотеку попадає у всесвітню мережу. Розширюється число її реальних та потенційних користувачів» [1, с. 22].

Основними завданнями просування бібліотечних послуг є:

- формування престижного образу (іміджу) бібліотеки у свідомості населення, спонсорів, представників місцевих органів влади та управління, громадських організацій і т.п.;

- інформування про нові послуги;

- збереження популярності існуючих бібліотечних послуг, переконання користувачів затребувати їх;

- інформування потенційних користувачів про час, місце та умови надання послуг;

- акцентування уваги потенційних користувачів на специфічних властивостях і користі пропонуваніх послуг бібліотеки, безкоштовність основних форм обслуговування і відносно низьких цінах на додаткові послуги [1, с. 5].

Отже, підсумовуючи, можна зробити висновок, що Державна архітектурно-будівельна бібліотека ім. В. Г. Заболотного виконує всі ці завдання та надає читачу знання про себе, відображає всі свої основні ресурси і послуги, адже це є найголовнішим в роботі бібліотеки.

Список бібліографічних посилань

1. Давайте розповімо про себе: рекламна діяльність публічної бібліотеки : метод.-практ. рек. / Упр. культури, туризму і курортів Хмельн. облдержадмін. ; Хмельн. ОУНБ ім. М.Островського. Хмельницький, 2012. 40 с.
2. До 115-річчя О. О. Тація. URL: <http://www.dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=1227> (дата звернення: 18.11.2018).
3. Особистість і епоха Володимира Заболотного. URL: <https://facebook.com/events/208461746441142> (дата звернення: 18.11.2018).
4. Веб-сайт: Державна архітектурно-будівельна наукова бібліотека ім. В. Г. Заболотного URL: <http://www.dnabb.org/index.php> (дата звернення: 18.11.2018).

Людмила Іванівна Прокопенко,
*кандидат культурології,
доцент кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету
культури і мистецтв*

БІБЛІОТЕКА ЯК СУЧАСНА ОСВІТНЯ ПЛАТФОРМА У ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Актуальністю дослідження є визначення діяльності бібліотеки як соціального партнера у практичній підготовці сучасних фахівців бібліотечно-інформаційної сфери, розглядається досвід взаємозв'язків бібліотек м. Києва та кафедри інформаційних технологій (далі – Кафедри) Київського національного університету культури і мистецтв.

На розвиток навчального процесу впливає інформаційне середовище, яке сприяє самостійності, індивідуалізації навчання, підвищенню мотивації отримання знань, таурезультаті – формуванню особистості, здібної до інноваційної діяльності. Водночас, жодний навчальний заклад не можливо уявити без бібліотеки - інформаційного центру, який є основою забезпечення якісної підготовки спеціалістів, будь-якої галузі та задоволення їх інформаційних потреб, у першу чергу - прагматичних. У своїй діяльності бібліотеки задовольняють пізнавальні потреби в науковій сфері, професійні – у виробничій, в сфері художньої культури – естетичні, в сфері політики, філософії, соціології – світоглядні, навчальні – у освітній тощо.

Складовими навчально-методичної бази підготовки студентів є навчальні програми, курси лекцій, практичні заняття та професійно-практична підготовка студентів, які проводяться на базах бібліотечних установ.

Освітніми партнерами кафедри є: Науково-технічна бібліотека України імені Г. І. Денисенка НТУ «КПІ», Національна історична бібліотека України, Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв, взаємозв'язки з якими сприяють у професійній підготовці студентів. Лекторії, практичні заняття, круглі тематичні столи, проведені на базах інформаційних установ сприяють підвищенню високоякісної підготовки майбутніх фахівців бібліотечної галузі.

Під час проведення практичних занять студенти знайомляться з особливостями бібліотечної професії, отримують консультації практиків, закріплюють теоретичні знання та розширюють світогляд щодо обраного фаху.

Зміцненню наукових контактів, зростанню теоретичного і наукового рівня викладачів та студентів, магістрантів сприяє участь у наукових конференціях, семінарах, які здійснюються бібліотечно-інформаційними установами столиці.

Зокрема, на базі наукової бібліотеки КНУКіМ викладачі, студенти, магістри, аспіранти залучаються до роботи круглих столів, відкритих лекцій з різної тематики, серед яких: підготовка та основні навички магістрів, аспірантів під час написання статей, наукових робіт; висвітлюються проблеми академічної доброчесності, що є актуальним в умовах сучасного відкритого мережевого простору.

Плідна співпраця Кафедри і наукової бібліотеки є запорукою якісної підготовки фахівців бібліотечно-інформаційної сфери, а закріплення теоретичних знань на практичних заняттях є складовою удосконалення їх навчання. Так, у структурних підрозділах наукової бібліотеки, викладачами Кафедри були проведені заняття з дисциплін професійно-практичного комплексу: «Консервація і збереження документів», «Інноваційно-методична діяльність бібліотек» (Горбань Ю. І.); «Бібліотечна професіологія», «Історія книги», «Книгознавство» (Каракоз О. О.); «Аналітико-синтетична переробка документної інформації (Кобижча Н. І.);

«Міжнародне співробітництво бібліотек» (Медведева В. М.). Цінними і корисними є фонди бібліотеки під час проведення занять з дисципліни «Бібліотечне краєзнавство» (Прокопенко Л. І.).

Вагомою у поліпшенні підготовки студентів з бібліотекознавчого, книгознавчого, бібліографознавчого та краєзнавчого напрямів необхідно відзначити співпрацю з Національною історичною бібліотекою України, на базі якої, у рамках вивчення дисциплін «Бібліотекознавство», «Книгознавство, у т.ч. Історія книги», «Бібліотечне краєзнавство» були проведені лекційні і практичні заняття. Зокрема, завдяки оглядовим лекціям з дисципліни «Бібліотечне краєзнавство», які проводить Михайлова О. В та співробітники установи, студенти денної і заочної форм навчання суттєво збагачують свої теоретичні та практичні знання з історичного краєзнавства, краєзнавчої бібліографії.

У рамках вивчення дисциплін «Адвокація у галузі бібліотекознавства» (Загуменна В. В.), «Інформаційно-пошукові системи» (Дніпренко В. І.) студенти закріпили теоретичні знання на базі Науково-технічної бібліотеки України імені Г. І. Денисенка НТУ «КПІ». Заняття з дисципліни «Інформаційний сервіс» (Новальська Т. В.) проводились на базі Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого.

Також викладачі та студенти активно залучаються до участі у лекціях-практикумах, семінарах, конференціях, презентаціях бібліографічних показників, навчальних посібників на базах Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого; Науково-технічної бібліотеки України імені Г. І. Денисенка НТУ «КПІ», наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв.

Водночас, співпраця бібліотек ґрунтується не лише на базах державних установ, але й приватних. Так, у приватній бібліотеці «Ботан», студенти прослухали лекторій у рамках вивчення дисципліни «Бібліотекознавство» (Бачинська Н. А.).

Невід'ємною складовою навчального процесу є практична підготовка студентів, що здійснюється на умовах співпраці між ВНЗ та бібліотечно-інформаційними установами м. Києва, а також бібліотек регіонів України. Практика складається із наступних етапів: ознайомчої, навчальної, виробничої, переддипломної, стажування за фахом. Під час зазначених видів практики студенти знайомляться з усіма технологічними процесами, починаючи із обробки документів, комплектування фондів, обслуговування користувачів, методичною роботою, інноваційними впровадженнями, до загального аналізу управлінської діяльності бібліотечно-інформаційних установ. Основними завданнями під час проходження практики є поглиблення та закріплення теоретичних знань із загальних і спеціальних дисциплін бібліотечного профілю та отримання практичних умінь і навичок для роботи у майбутній професійній діяльності.

Багаторічні зв'язки Професорсько-викладацького складу з провідними українськими та зарубіжними бібліотечно-інформаційними установами дають можливість зарекомендувати Кафедру як самостійний, науково-творчий осередок серед інформаційної спільноти. Вагомою для удосконалення навчального процесу та підвищення практичної підготовки студентів була співпраця Кафедри з Бібліотекою Лазарського університету м. Варшави (Польща), реалізована у 2017 році професором кафедри Гранчак Т. Ю. Результатом наукової співпраці професора Гранчак Т. Ю. та директора університетської Бібліотеки доктора Хенріка Холлендера, стала організація двотижневого стажування студентів Кафедри до Польщі.

Отже, в умовах сьогодення, діяльність Кафедри спрямована на подальший навчально-освітній розвиток, поглиблення знань, удосконалення та оптимізацію високоякісної підготовки фахівців бібліотечної галузі, шляхом ефективної співпраці з бібліотечно-інформаційними установами.

Список бібліографічних посилань

1. Розробка методичного забезпечення навчального процесу в інноваційному вузі / уклад.: В. М. Волкова, В. М. Козлов, В. І. Нікіфоров, І. Ю. Новікова, А. М. Фірсов, С. В. Широкова. Москва, 2009. 56 с.
2. Національна історична бібліотека України. URL: <http://nibu.kiev.ua/> (дата звернення: 20.10.2018).
3. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого: URL: <http://nplu.org/> (дата звернення: 20.10.2018).
4. Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного. URL: <http://www.dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=1168> (дата звернення: 20.10.2018)
5. Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/> (дата звернення: 20.10.2018).

УДК 027.7

Лариса Анатоліївна Рибка,
*заступник директора наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

**БІБЛІОТЕКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ –
КОМПЛЕКС СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ**

В умовах інформаційного суспільства швидко відбуваються трансформації реальності. Модернізація української освітньої галузі, реформування вищої освіти висувують нові стратегічні завдання перед бібліотеками вищих навчальних закладів. Їх вирішення потребує ряду комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін згідно із сучасними тенденціями. Загальне бачення необхідних змін пропонує Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», відповідно до якої окремі бібліотеки розробляють стратегії власного розвитку. Має своє бачення вирішення проблем в ключових напрямках діяльності й Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв.

У філософії бібліотечної справи найбільшим пріоритетом визначено саме користувача, тому важливо швидко адаптуватись до тих змін, які відбуваються у світі, систематично приділяти увагу послугам, що визначають суспільну думку про місце й значення бібліотеки в університетському середовищі. Співробітники вносять новий зміст в традиційну бібліотечну роботу, формуючи новий погляд користувачів на бібліотеку. Зважаючи на це, з 2013 р. активізувалася заходи з промоції бібліотеки і книги в найрізноманітніших формах: презентації видань бібліотеки, зустрічі з цікавими людьми, авторами книг, літературно-музичні вечори, популяризація наукового доробку викладачів університету бібліотечно-бібліографічними засобами.

Інтенсивний розвиток та актуалізація документно-інформаційних ресурсів бібліотек на традиційних та електронних носіях і забезпечення доступу до них – один із стратегічних напрямів розвитку університетської бібліотеки. Запровадження нових продуктів і послуг, необхідних сьогодні користувачеві, які виводять професійну діяльність на покращений або якісно новий рівень (електронний каталог, сайт бібліотеки, віртуальна довідка, буктрейлери, комунікація з користувачами та бібліотеками через соціальні мережі).

Збереження українського культурного надбання в частині документних ресурсів визнано одним із важливих напрямів подальшого розвитку сучасної бібліотеки закладу вищої освіти. З метою відбору видань було переглянуто фонд основного книгозберігання та виокремлено

рідкісні та цінні видання кінця XIX – початку XX століття (примірники з автографами видатних історичних постатей, а також книжки в коштовних оправах). З метою зберігання фондів у науковій бібліотеці КНУКіМ розрізняються такі категорії документів на традиційних носіях, які переводяться в електронний варіант з метою подальшого їх зберігання:

- рідкісні, особливо цінні, старі видання (1 категорія);
- архівні примірники (2 категорія).

Особливої ваги набуває в період змін кадровий менеджмент, оскільки розвиток цілей і вирішення завдань бібліотеки значною мірою визначається кадровим складом. Кадрова політика – це сукупність принципів, методів та форм організаційного механізму з формування, відтворення, розвитку та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, її мотивації та стимулювання, яка визначає лінію і принципи настанови в роботі з персоналом на перспективу.

Отже, на базі багатих книжкових фондів та інших джерел інформації, акумульованих бібліотекою із застосуванням електронних технологій командою кваліфікованих співробітників створюються нові форми бібліотечної діяльності для повного задоволення інформаційних, наукових, культурних запитів користувачів. Завдяки чому в період бурхливих змін в соціумі бібліотека університету є інтелектуальним простором, що заповнений різноманітними інформаційними ресурсами та засобами інформаційної взаємодії, складним соціально-комунікаційним комплексом. Також в умовах постійної зміни зовнішнього середовища та трансформацій університету, Наукова бібліотека КНУКіМ має вирішувати задачі, спрямовані на максимальну інтеграцію бібліотеки в дослідницьку та освітню діяльність навчального закладу. Необхідно направити зусилля на пошук нових форм взаємодії з кафедрами, лабораторіями університету задля підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів бібліотеки. Важливою частиною стратегії є формування сервісів бібліотеки, спрямованих на розвиток наукових комунікацій та підтримку дослідів, а також формування сучасних освітніх послуг бібліотеки, пов'язаних з бібліометричною грамотністю, розвитком навичок академічного письма та роботою з бібліографічними менеджерами.

УДК 050(477)

Алла Сергіївна Рихтік,
*головний бібліограф Національної
бібліотеки України імені Ярослава Мудрого*

«КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ І ПАМ'ЯТНИХ ДАТ»: ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ

«Календарі знаменних і пам'ятних дат» (далі «Календар») займають особливе місце серед різних видів і типів бібліографічних видань. Поєднання фактографічних і бібліографічних відомостей, універсальність змісту, регулярність виходу в світ – все робить їх цінним джерелом інформації, корисним для найширшого читачького загалу.

Перш за все, «Календарі» цікаві різноманіттям та новизною матеріалів. Вони містять інформацію про основні знаменні та пам'ятні дати і події всесвітнього, міжнародного, всеукраїнського значення [1].

Сторінки «Календаря» відкривають багатогранність української та зарубіжної історії, культури, вводять до широкого обігу дані про максимальну кількість подій і персоналій нашого минулого і сучасності. Вони подають відомості про діяння минулих поколінь, популяризують нові імена славетних співвітчизників, висвітлюють їх внесок у скарбницю світової культури, а також у справу подальшого поступу державності тієї чи іншої країни, її

економіки, науки, освіти, літератури, мистецтва, що є основою для формування історичної пам'яті, виховання національної гордості народу [2].

Видання адресовано працівникам бібліотек, навчальних закладів, інформаційних установ, засобів масової інформації, книговидавничим організаціям, організаторам дозвілля та кожному, хто цікавиться досягненнями і розвитком науки, культури, історії, літератури та мистецтва.

Загалом структура «Календаря» має виглядати так:

1. Передмова.

2. Перелік пам'ятних дат на рік (перелік за місяцями містить відомості про річниці пам'ятних подій, відомості щодо заснування міст України, наукових установ, підприємств, освітніх закладів, про видатних ювілярів (історичних осіб, діячів науки і культури, політиків та воєначальників), а також про всевітні, національні, державні, професійні та релігійні свята) [3]. Водночас, упорядникам варто дотримуватись рівноваги у відображенні дат, присвячених окремим подіям і особам. У тих випадках, коли точної дати не встановлено, дати зазначаються окремим списком в кінці переліку.

Для формування переліку дат упорядники керуються передусім Указом Президента України «Про впорядкування відзначення пам'ятних дат і ювілеїв» від 02.12.1995 р. № 1116/95 (із змінами, внесеними згідно з Указом Президента України № 70/99 від 27.01.99 р.) [4].

3. Матеріали, що характеризують найбільш визначні дати:

– текстові (фактографічні) довідки, які мають забезпечувати повне і всебічне висвітлення даної теми;

– достовірні цифри і факти;

– вивірені цитати;

– рекомендований список літератури, який допоможе глибше розкрити тему;

– бібліографічні матеріали по темі, що дозволять читачу поглибити свої знання;

– перелік ілюстративних і аудіовізуальних документів;

– перелік архівних матеріалів;

– електронні ресурси тощо.

4. Допоміжні покажчики (іменний, географічний, зведені покажчики змісту «Календарів» за попередні роки).

5. Зміст.

Наприкінці видання бажано наводити хроніку найважливіших подій за минулий рік, подавати методичні матеріали та поради бібліотекарів [3].

Незважаючи на популярність викладу підготовлених матеріалів і найширшу читацьку адресу, за обсягом та інформаційною насиченістю підготовчої роботи «Календар» є одним із найскладніших та найбільш трудозатратних видів бібліографічних посібників.

Щороку укладачі вирішують відповідальну проблему – виявлення найбільш важливих дат. Основні джерела пошуку, які переглядаються: «Українська радянська енциклопедія», «Українська літературна енциклопедія», «Енциклопедія сучасної України», «Енциклопедія історії України», «Довідник з історії України», біографічний довідник «Мистецтво України», «Шевченківський словник», «Encyclopedia of Ukraine» та ін. Для доповнення переліку, укладачі використовують додаткові джерела інформації (наукові збірники, біографічні дослідження, календарі та ін.) [5].

Особливості методики підготовки «Календаря» зобов'язують бібліографів не обмежуватися своїми силами, а залучати до роботи широкий авторський колектив: краєзнавців, істориків, журналістів, письменників, мистецтвознавців, музеєзнавців, архівістів, громадсько-культурних діячів та інших фахівців різних галузей знань. Співпраця з ними дозволить підвищити науковий рівень видання [1].

На всіх етапах підготовки «Календаря» досить важливим є максимальне використання достовірних даних, виправлення існуючих розбіжностей. Нині ця проблема постала особливо гостро, оскільки з'явився значний масив видань різного рівня редакторської підготовки, що

подають відомості, яким не завжди можна довіряти. Незважаючи на різноманітний та відкритий доступ до інформації і нині існують проблеми із визначенням деяких дат. Тож слід використовувати лише офіційні авторитетні джерела. Основними проблемами з якими доводиться стикатись «календаристам»: помилкові відомості у публікаціях, різні датування одних і тих самих подій, складності при встановленні дати заснування, плутанина між старим та новим стилем літочислення [5].

Так, видатна українська письменниця, перекладачка, фольклористка, етнограф, меценат, громадська діячка Олена Пчілка (справжнє – Ольга Петрівна Драгоманова, по чоловіку – Косач; мати Лесі Українки) за «Енциклопедією історії України», «Українською радянською енциклопедією», біографічним довідником «Мистецтво України» народилась 17(29).07.1849 р.; за біо-бібліографічним словником «Українські письменники» – 17(29).06.1849 р.; за «Шевченківським словником» – 17.07.1849 р., за «Encyclopedia of Ukraine» – 29.06.1849 р., у книзі О. Косач-Кривинюк «Леся Українка: хронологія життя і творчості» зазначено, що вона народилась 29 червня за метрикою і 17 липня за автобіографією, а фактично 17 червня в п'ятницю о 9,45 год. вечора.

Щодо відомого українського скульптора, кінорежисера, драматурга, сценариста Івана Петровича Кавалерідзе, у деяких джерелах зазначено, що він народився 1(13).04.1887 р., в інших – 1(14).04.1887 р. У книзі Н. Капельгородської «Іван Кавалерідзе: життя і творчість» зазначено, що митець народився 1 квітня за старим стилем. Пізніше, коли старі дати переписували згідно з новим стилем, йому замінили «нещасливе» число 13 на 14, яке відтоді фігурує в багатьох джерелах.

Розбіжності у даті народження й у видатного українського та російського художника, творця ікони абстрактного мистецтва – славнозвісного «Чорного квадрата» Казимира Севериновича Малевича. Старі видання наводять дату народження 11(23).02.1878 р., нові довідники – 11(23).02.1879 р.

Щодо установ та організацій, також існує плутанини із датами. Часто творчі організації початком своєї діяльності вважають відкриття першого сезону, прем'єру спектаклю, наукова установа – дату перших установчих зборів, підписання Указу про заснування, обрання Президента організації, освітні заклади – початок першого навчального року тощо. Яскравим прикладом є Національна академія наук України заснована та урочисто відкрита 27.11.1918 р. Але іноді зустрічається дата заснування – 14.11.1918 р. Насправді, цього дня відбулось установче спільне зібрання на якому було обрано Президентом академії наук професора Володимира Івановича Вернадського.

Таких випадків дуже багато. Для визначення та встановлення правильності дат залучаються знані в Україні фахівці різних галузей знань, учасники тих чи інших історичних подій, рідня окремих визначних постатей, наукові установи, організації. Така співпраця позитивно позначається на змісті та якості видання, збагачує його маловідомими фактами та матеріалами [2].

Широке використання електронних засобів інформації відкрило нові можливості для «Календарів», тож деякі бібліотеки перейшли на підготовку цих видань в електронному форматі, на CD. Календарі мають традиційну структуру (перелік знаменних і пам'ятних, інформаційні довідки та рекомендаційні списки літератури). Водночас нові технології дають нові можливості для розкриття тем – використання повнотекстових матеріалів і фотографій, які у перспективі можуть бути доповнені відеофрагментами та аудіозаписами музичних та поетичних творів, творами образотворчого мистецтва тощо.

Останнім часом набули розповсюдження електронні версії «Календарів», які розміщуються на сайтах бібліотек і забезпечені зручним пошуковим інструментарієм. Досить популярним нині є представлення цього видання у соціальних мережах, зокрема у Facebook.

«Календарі» пройшли випробування часом і сьогодні це – найпопулярніший бібліографічний посібник, добре знайомий і бібліотекарям, і читачам [1].

Список бібліографічних посилань

1. Боліла А. «Календарі знаменних і пам'ятних дат» – важливе джерело краєзнавчої інформації. *Роль методичної служби у забезпеченні професійної компетенції бібліотекаря* : матеріали II Всеукр. шк. методиста, 2–5 листоп. 2009 р. Київ, 2010. С. 6–22.
2. Патока В., Дроб'язко М. «Календар знаменних і пам'ятних дат» – важливий складник української національної культури. *Вісн. Кн. палати*. 1997. № 7. С. 31–32.
3. Календарі знаменних і пам'ятних дат. Краєзнавча діяльність бібліотек : метод. посіб. Київ, 2002. С. 98–112.
4. Про впорядкування відзначення пам'ятних дат і ювілеїв : Указ Президента України від 2 груд. 1995 р. № 1116/95. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116/95> (дата звернення: 12.11.2018).
5. Кононенко В., Рожнятовська О. «Календар знаменних і пам'ятних дат» – цінне джерело інформації. *Бібл. планета*. 2006. № 2. С. 7–11.

УДК 026:37]:025.12

Алла Іванівна Рубан,
науковий співробітник
Державної науково-педагогічної
бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

**МЕТОДИЧНІ ВИДАННЯ МЕРЕЖІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК
МОН УКРАЇНИ ТА НАПН УКРАЇНИ: ДОСВІД П'ЯТИРІЧЧЯ**

Видавнича діяльність сучасної університетської бібліотеки органічно поєднана з основними напрямками наукових досліджень як самої книгозбірні, так і закладу освіти, і відображає їх найважливіші результати.

Бібліотеки ЗВО педагогічного та інженерно-педагогічного профілів є складовою мережі освітнянських бібліотек МОН України та НАПН України на чолі з головним науково-методичним та координаційним центром – Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського. Підготовка власної методичної продукції для них є одним із напрямів роботи.

Із метою дослідження методичної продукції 2013–2017 рр. бібліотек ЗВО, що входять до складу мережі освітнянських бібліотек України, було проаналізовано їхні веб-сайти, а також використано інформацію, подану у довідниках ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського «Провідні освітнянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності» за відповідні роки.

Проведений аналіз показав, що видавнича діяльність університетських бібліотек – різнопланова та багатогранна. Вагому частину їхніх видань складають електронні (самостійні та ті, що мають паперовий аналог), які розміщені на веб-сайтах книгозбірень. Здебільшого свої напрацювання бібліотеки оприлюднюють за допомогою видавничо-поліграфічних центрів ЗВО або власної комп'ютерної техніки. Видовий склад методичної продукції різноманітний: це наукові й науково-виробничі, інформаційні й нормативні, серіальні й оглядові видання. Окрім того, фахівці книгозбірень виступають в ролі авторів статей періодичних і продовжуваних видань.

Науково-методичні видання бібліотек ЗВО мережі представлені в основному збірниками матеріалів конференцій. Протягом 2013–2017 рр. науковими бібліотеками Прикарпатського НУ ім. Василя Стефаника, Хмельницького НУ, НУ «Чернігівській колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, Рівненського ДГУ, Маріупольського ДУ, Сумського ДПУ ім. А. С. Макаренка та бібліотекою Кам'янець-Подільського НУ ім. Івана Огієнка їх було видано 18.

Характеризуючи оглядові видання, необхідно відзначити електронне видання – щорічний інформаційно-аналітичний збірник «Бібліотеки вищих закладів освіти Хмельниччини: цифри та факт», започатковане в 2014 р. НБ Хмельницького НУ з метою висвітлення сучасного стану, інноваційного розвитку та проблем діяльності бібліотек обласного методичного об'єднання (за матеріалами звітів про роботу бібліотек ЗВО регіону за попередній рік). Серед інформаційних видань, підготовлених бібліотеками – бюлетень НБ Хмельницького НУ «Бібліотека в освітньому просторі», започаткований в 2004 р. із метою надання методичної та практичної допомоги спеціалістам книгозбірень обласного методичного об'єднання. Видання з 2008 р. виходить двічі на рік, з 2015 – в електронному вигляді. Матеріали його рубрик «Правове поле», «Сучасні технології», «Консультує фахівець», «З досвіду колег», «Грані професії», «Події та факти», «Книжкова полиця» висвітлюють актуальні теми бібліотечної справи.

Найбільша кількість науково-виробничих методичних видань, підготовлених у 2013–2017 рр., присвячена пошуковій роботі в бібліотеці. Це видання «Інформаційно-пошукова культура» (бібліотека Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського, 2016), «Електронний каталог та електронна картотека статей: здійснення пошуку» (НБ Маріупольського ДУ, 2013), «Електронні пошукові системи на допомогу самостійній роботі користувачів», «Карткові пошукові системи на допомогу самостійній роботі користувачів» (НБ Рівненського ДГУ, 2014 й 2017), «Організація, ведення і використання електронного каталогу в роботі бібліотеки» (бібліотека Уманського ДПУ ім. Павла Тичини, 2014), «Професійний розвиток майбутніх учителів» (НБ НУ «Чернігівській колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, 2013). Усі вони розраховані на користувачів пошукових систем – як на студентів, аспірантів, викладачів, так і співробітників бібліотек, що консультують їх. Деякі аспекти роботи в АБІС «Ірбіс» розкрито в методичних рекомендаціях «Робота з ключовими словами, змістом, анотацією, що надаються в електронному каталозі. Особливості оформлення електронних документів і праць викладачів» (НБ Маріупольського ДУ, 2013) і «Особливості заповнення полів бібліотечної системи Ірбіс» (бібліотека Житомирського ДУ ім. Івана Франка, 2017). Фахівці НБ Української інженерно-педагогічної академії підготували методичні рекомендації «Бібліографічне посилання (загальні правила складання) відповідно до ДСТУ 8302:2015, запровадженого в дію в Україні 01.07.2016».

Методика підготовки книжкових виставок як традиційних, так і віртуальних висвітлена у виданнях «Організація книжкової виставки» (бібліотека Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського, 2013) й «Створення віртуальних виставок: методика, web-сервіси, робота з MS Power Point» (НБ Маріупольського ДУ, 2013). При підготовці кожної з методичних рекомендацій використано досвід конкретної бібліотеки.

Тематика видавничої діяльності бібліотек ЗВО знайшла своє відображення в методичних виданнях «Видавнича діяльність бібліотеки вищого навчального закладу як сфера наукового знання і практичної діяльності» (бібліотека Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського, 2015), «Бібліотечний контент сквозь призму жанров», «Результати інтеграції серій видання "Вісник Маріупольського державного університету" у світовий науковий простір», «Особливості редагування тексту у програмі Microsoft Word» (НБ Маріупольського ДУ, 2013–2017), «Видавнича діяльність бібліотек Хмельниччини» (НБ Хмельницького НУ, 2014).

Менеджменту і маркетингу в бібліотечній справі присвячені два видання бібліотеки Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського: «Проектна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів» (2014) і «Маркетинговий інструментарій у практиці роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського» (2013), а також методичні рекомендації НБ Маріупольського ДУ «Соціологічні дослідження в бібліотеці: анкетування» (2016).

Висновки. Аналізуючи методичну роботу університетських бібліотек мережі в контексті їхньої видавничої діяльності, відзначимо систематичну активну підготовку й видання деякими із них положень, інструкцій, правил, технологічних карт, аналітичних оглядів, методичних рекомендацій, бюлетенів, збірників наукових праць тощо. Видавнича діяльність

книгозбірень протягом аналізованого періоду була спрямована на поширення передового досвіду, розробку й впровадження інноваційних процесів і технологій. Підготовлені видання висвітлюють актуальні питання сучасної бібліотечної практики, сприяють інтеграції бібліотек у загальний культурно-інформаційний простір країни. Усього 12 університетських бібліотек мережі протягом 2013–2017 рр. виступили в ролі видавців методичної продукції. Найбільша кількість таких видань – у наукових бібліотек Маріупольського ДУ, Рівненського ДГУ, Хмельницького НУ та бібліотеки Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського. Найпопулярніша тематика видань – питання роботи з інформаційними ресурсами книгозбірень (формування та надання доступу до них) й видавнича діяльність бібліотек.

УДК 027.5"20"

Тамара Василівна Сизоненко,
*головний бібліотекар
наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв*

ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА ХХІ СТОЛІТТЯ

В останнє десятиліття діяльність публічних бібліотек України зазнає радикальних змін, адже, якщо традиційна бібліотека була фізичним простором для книг, журналів та інших друкованих джерел, сучасна публічна бібліотека України перетворюється на інформаційний простір з вільним доступом до величезної кількості джерел інформації.

Наразі знаходити, оцінювати і використовувати інформацію – це вміння, що є надважливим у цифрову еру. Читач, студент, науковець, який має ці навички, отримує значно більшу перевагу від їх вивчення і досліджень. І якщо користувачі справляються з традиційними завданнями замовлення книг і пошуку інформації в мережі у вигляді електронних ресурсів, то перед бібліотекою постають нові завдання: бібліотекар відіграє важливу роль як у вирішенні цих проблем, так і у алгоритмі пошуку якісної інформації.

Бібліотека стає важливою ареною для отримання і вивчення інформації і знань користувачами, адже, скажімо сучасне освітнє середовище переобтяжене обсягами інформації, робота з якою веде до її сортування і відбору. Важливо, щоб користувачі вчилися знаходити літературу, якісні джерела, а бібліотекари стали посередниками у справі опанування інформаційної грамотності. Крім того, читачі ХХІ ст. мають вміння самостійно знаходити інформацію. Саме тут роль бібліотеки і бібліотекара надважлива.

Видається важливим зробити усвідомлений вибір, щоб інтегрувати доступ до різних видів інформації. Отже, ключовим фактором діяльності сучасної бібліотеки є створення інформаційного середовища, яке стимулює і векторує шлях до пошуку інформації.

Не менш вагомим у діяльності сучасної публічної бібліотеки є використання фізичного простору установи для якісних і різноманітних робочих просторів. Групові кімнати, пуфи, крісельця, зручні диванчики, автономні робочі місця дозволяють користувачам використовувати бібліотеку по-новому.

Тож сучасна публічна бібліотека – це колектив висококваліфікованих однодумців-професіоналів; потужні фонди; високошвидкісні інтернет-термінали; доступ до великої кількості матеріалів; можливість завантажувати на багатофункціональні електронні пристрої книги; 3D-принтери; віртуальна цілодобова філія бібліотеки; мобільний додаток бібліотеки, який можливо використати у будь-якому куточку планети і коли завгодно; мобільні технології задля віртуального туру колекції бібліотеки; інноваційні програми навчання для різних вікових і соціальних груп; динамічний простір бібліотечної установи.

Якщо публічна бібліотека розраховує залишатися актуальною для своєї спільноти, вона має спрямовувати свої інформаційні послуги в тому ж напрямку – до технологічної

інформації. Наразі нам потрібні інтерактивні бібліотеки, бібліотеки, які заохочують використання технологій так само, як і використання книг. Бібліотеки, де читачі можуть самовиражатись та вгамовувати свій інформаційний голод, відчувати себе вільно, вчитися і самовдосконалюватися. Правильне розуміння трансформації публічної бібліотеки – це дійсно те, що потрібно суспільству, якому потрібні бібліотеки ХХІ ст., які відповідають, а може й випереджають інформаційні потреби глобалізованого століття.

УДК 002.6:061.1ООН

Олександр Михайлович Степко,
*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ДОКУМЕНТНІ РЕСУРСИ ГЕНЕРАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ООН

Для того, щоб розбиратися в значному обсязі документації, яку видає ООН, необхідно знати її структуру та методи роботи в цій сфері. Для надання поточної інформації про свою діяльність і історію ООН випускає наступні видання:

– «Основні дані про Організацію Об'єднаних Націй» – містить загальне введення в роль і функції ООН і зв'язаних з нею установ, підкреслюючи і висвітлюючи при цьому основні цілі і досягнення Організації;

– «Організація Об'єднаних Націй для всіх» та «ООН для кожного» – описується структура і діяльність ООН починаючи з її заснування. Містяться також дані про спеціалізовані установи, зв'язані з ООН;

– «Щорічник ООН» – містить докладну історію подій одного року у всіх областях. Це основна довідкова праця ООН, що містить в одному томі всебічний звіт про роботу Організації та охоплює області торгівлі, промислового розвитку, природних ресурсів, продовольства, науки і техніки, соціального розвитку, народонаселення, навколишнього середовища, розвитку населених пунктів, положення дітей, правових питань, прав людини і підтримки миру, поряд з інформацією про роботу кожної зі спеціалізованих установ системи ООН.

Генеральна Асамблея є головним дорадчим органом ООН. Як вищий орган, ні перед яким іншим органом вона не звітує. Результати сесій публікуються в томах резолюцій і рішень. Хід сесій описується в «Щорічнику ООН».

Під час роботи для кожної сесії існує порядок денний. Пункти порядку денного обговорюються на пленарних засіданнях чи передаються на розгляд сесійним комітетам. Представляється доповідь з кожного пункту, що обговорювався в комітетах, що включає короткий зміст дискусії і текст проектів рекомендованих рішень чи резолюцій. Відбувається обговорення доповідей комітетів на пленарних засіданнях і дій у відношенні рекомендованих резолюцій чи рішень.

Серед документів, що випускаються, треба відзначити серію документів пленарних засідань, що включає: списки питань для розгляду порядку денного (у тому числі анований, що містить повну історію кожного питання, включаючи посилення на попередню і поточну документацію); документи, випущені для обговорення по пунктах; доповіді сесійних комітетів з кожного пункту, що обговорювався; документи сесійних комітетів.

Також важливими є: інформаційні матеріали (організація роботи, списки делегацій); проекти пропозицій і адміністративні документи; звіти про засідання, що випускаються як Офіційні звіти Генеральної Асамблеї. Щодо резолюцій, то вони випускаються

в попередній формі, а наприкінці року перевидаються у вигляді останнього за номером доповнення до Офіційних звітів.

Стенографічні звіти пленарних засідань випускаються як Офіційні звіти (випускається єдиний зведений том виправлень до звітів про всі засідання, проведені у ході сесії).

Доповнення до Офіційних звітів включають: бюджет ООН; середньостроковий план; фінансову звітність; річні доповіді допоміжних органів; спеціальні основні доповіді; резолюції і рішення.

Окремі випуски Офіційних звітів включають: список делегацій; перелік документів; а також комісії, комітети і конференції, засновані Генеральною Асамблеєю.

Крім того, видаються копії деяких важливих документів, наприклад: доповіді комітетів з пунктів, що обговорювалися в комітетах, проекти резолюцій і інші документи, що стосуються пунктів, які обговорювалися на пленарних засіданнях, перелік документів, виданих по даному пункту, звіт про започатковані на пленарному засіданні дії.

Генеральній Асамблеї в її роботі допомагають засновані нею комісії, комітети і конференції, які бувають трьох наступних типів:

- постійно діючі органи, що проводять сесії, наприклад, Комітет з використання космічного простору в мирних цілях чи Спеціальний комітет з питання про хід здійснення Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам;

- юридичні чи переговорні конференції, наприклад, Конференція ООН по праву договорів між державами і міжнародними організаціями чи між міжнародними організаціями;

- спеціальні конференції, присвячені одній темі, наприклад, Конференція ООН по навколишньому середовищу і розвитку чи Всесвітня конференція по зменшенню небезпеки стихійних лих.

Документація конференції включає документи підготовчого комітету; документи, підготовлені по пунктах порядку денного та доповіді конференцій.

Всі сесійні органи звітують відповідно до повноважень. Конференції представляють доповіді по завершенні роботи чи, якщо робота займає кілька років, представляють проміжні доповіді. Документи, що випускаються цими органами, включають: порядок денний; дослідження, доповіді, що випускаються по пунктах порядку денного; доповіді про сесії; документи обмеженого поширення тільки для учасників; короткі звіти про засідання, якщо вони санкціоновані; щорічники, якщо такі випускаються (наприклад, Комісія міжнародного права і Комісія ООН по праву міжнародної торгівлі, кожна публікує Щорічник, у якому відтворюються документи, випущені для окремої сесії).

Отже, друковані й електронні покажчики відкривають доступ до документації. Знання типів документів, що випускаються, і розуміння застосовуваних для їхнього розпізнання умовних позначок і номерів, під якими вони надходять у продаж, дозволять тому, хто займається пошуками, щонайкраще скористатися приведеними посиланнями. Володіння такими знаннями дає можливість довідатися, який орган міг займатися певним питанням, і відшукати і прослідкувати посилання на відповідний матеріал.

Варто підкреслити, що функції і структура органів ООН постійно змінюються і, зрозуміло, разом з ними змінюється і документація. Це варто мати на увазі при використанні матеріалів ООН у дослідницьких цілях чи при користуванні довідниками.

Ольга Іванівна Шапчиць,
*провідний бібліотекар наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

БІБЛІОТЕКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

У час становлення сучасного інформаційного суспільства, де знання та інформація продукуються в єдиному інформаційному просторі, уже не потреба, а необхідність виходити на новий рівень діяльності (функціонування) бібліотек. Рівень інформаційного виробництва на даному етапі набрав неймовірних обертів, і щоб не потонути в інформаційному потоці, інформацію потрібно структурувати.

Основною метою сучасної бібліотечної системи в Україні є створення єдиного всеукраїнського інформаційного простору та його якісна інтеграція у світовий інформаційний простір. І це питання є нагальною потребою сьогодення. Адже ми живемо в інформаційному суспільстві і в час, коли так динамічно розвиваються технології, необхідно відслідковувати тенденції технологічного прогресу, що вимагають відповідних змін та трансформацій. І саме з бібліотек варто починати, адже це інформаційний соціальний інститут, що забезпечує право доступу користувачів до інформації.

Якщо говорити про університетські бібліотеки, то це питання набуває ще більш вагомого значення. Інформація – це важливий економічний, політичний, та соціокультурний ресурс людства, а заданий рівень її розвитку, і в першу чергу доступності, визначає і рівень та якість вищої освіти. А виходячи з обсягів інформації, яка стрімко зростає, виникла і потреба у нових формах роботи. Безперечно, що такий процес супроводжується і значними змінами в сферах людської діяльності і бібліотечна не являється винятком.

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв у своїй діяльності активно використовує інформаційні технології: електронний каталог (24/7), розробляє медіа-продукти (бібліотрансформер, буктрейлери, відеоновини, презентації, віртуальні виставки), які представлені на Web-сайті. Також до інноваційної діяльності бібліотеки віднесемо створення повнотекстових баз даних.

Звичайно, що Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв активно веде сторінки в соціальних мережах – Facebook та Instagram. Така діяльність ще й активно рекламує як саму бібліотеку так і її послуги та інноваційні проекти.

Як зазначає І. М. Діденко: «Ефективність інформаційно-аналітичного обслуговування бібліотекарів залежить не лише від грамотно побудованого процесу їхнього інформування, а й від їхньої особистої ініціативи, прояву зацікавленості, рівня інформаційної культури, розвинених інформаційних потреб» [2, с. 47].

З цього випливає ще одне важливе питання – рівень професіоналізму бібліотечних працівників, які забезпечують інформаційну підтримку освіти у закладах вищої освіти. Їхньої готовності до взаємодії з сучасними інфраструктурами, новітніми носіями інформації та новітнім інформаційним середовищем, готовності до впровадження бібліотечних інновацій та формування нових можливостей для користувачів.

«Діяльність наукової бібліотеки впливає на всі підрозділи університету. З кожним днем її роль у забезпеченні навчального процесу лише збільшується, разом з тим збільшується і рівень відповідальності за надану інформацію. Якщо порівнювати з іншими структурними підрозділами вишу, бібліотека – більш чутлива до змін, оскільки її стосуються практично всі процеси, що відбуваються чи плануються в університеті. Для того, щоб залишатися на відповідному високому рівні в структурі вишу, бібліотека та її співробітники повинні максимально заявити про себе, свої ресурси, обґрунтувати необхідність тих чи інших

рішень», – зазначає у статті «Бібліотека університету як простір соціокультурної та наукової комунікації» заслужений працівник культури України Ігор Савич Бондар [1, с. 58].

Отже, університетська бібліотека відіграє значну роль у формуванні інформаційного простору та є його невід'ємним елементом. Оскільки рівень розвитку бібліотеки, її технологічного оснащення впливає на формування інформаційної обізнаності, забезпечення доступності, відкритості інформації, через створення єдиного інформаційного простору і формує інформаційну культуру.

Список бібліографічних посилань

1. Бондар І. С. Бібліотека університету як простір соціокультурної та наукової комунікації. *Бібліотека. Книга. Наука* : матеріали наук. семінару (Київ, 24–25 квіт 2018 р.). Київ, 2018. Вип. 1. С. 57–58.
2. Діденко І. М. Інформаційні потреби бібліотекарів як об'єкт вивчення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2016. № 2. С. 46–51.

УДК 02:316.77

Віра Борисівна Шевченко,
*бібліограф II категорії наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА ЕВОЛЮЦІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні глобалізований світ сприймається в тому числі як простір для соціально-комунікативної діяльності і в цьому просторі певне місце посідають бібліотеки – центри комунікативної взаємодії, які беруть на себе розвиток і подальше поширення нових методів, прийомів, способів роботи з читачами в інформаційному середовищі.

Усні і письмові масові комунікації поступилися, хоча і існують і будуть існувати у подальшому, електронній, яка призвела до зміни кількісного складу учасників комунікативного процесу та обсягів інформації. Електронні засоби зв'язку еволюційно вплинули на обсяг трансльованої інформації завдяки мережі Інтернет. Інформаційний простір завдяки комунікації відтворює культурні цінності, незалежно від ідеології, релігії, національностей і примножує можливості бібліотек. Користувачі бібліотек зацікавлені у швидкому і якісному наданні послуг і ці послуги завжди мають інформаційний характер.

Сучасний світ переживає стадію постінформаційного суспільства – це «суспільство знань» та ера електронних комунікацій. Інформаційні технології сприяють розширенню комунікацій, стають важелем впливу на світогляд людини, формуванню нового суспільно-орієнтованого пласту людей підкорених суспільнозначущій меті бути учасником комунікативного процесу. В процесі будь-якої життєвої ситуації молодь завжди залучає Інтернет. Швидкість, зручність, доступність всесвітньої мережі стають найвагомішими інструментами у спілкуванні в глобальному просторі, де користувач бібліотеки може знайти відповідь на будь-яке питання.

«Інформація й знання як головні рушійні сили розвитку соціуму та інформаційні ресурси як стратегічні ресурси суспільства; глобальна інформатизація, стрімкий розвиток інформаційно-комунікативних технологій як основа нової економіки знань; новизна, швидкоплинність, прискорення як найхарактерніші риси знання; 6–8 – річний цикл оновлення виробничих і соціальних технологій; безперервна освіта і здатність до перекваліфікації як невіддільна частина збереження соціального статусу особистості» [1, с. 106].

Таким чином інформаційний простір поглинає суб'єкти соціально-комунікативної взаємодії і існує у двох вимірах: віртуальному і реальному. Слід зазначити, що віртуальний простір так само «реальний» і без нього неможливо сьогодні обійтися як і реальний вимір. Користуючись Інтернетом користувачі бібліотек, як і будь-які пересічні громадяни, перетинають кордони країн, здобувають знання, поширюють соціальну комунікації, але залишаються часто поодинокі щодо своїх почуттів, бажань та смаків.

Саме тому бібліотеки дійсно об'єднують своїх користувачів за допомогою залучення до обговорення та участі у суспільнозначущих подіях. Це можуть бути зустрічі з видатними людьми: поетами, композиторами, письменниками і навіть політиками; це можуть бути майстер-класи та вебінари професіоналів, які поширюють свої здобутки серед зацікавленої аудиторії. Одночасно Інтернет перенесе ці вебінари у простір без кордонів і розширить аудиторії потенційних користувачів. Взаємозалежність і взаємодія віртуального і реального простору забезпечує існування людини у сучасному вимірі соціуму.

Соціально-комунікативна еволюція бібліотечної діяльності проходить під впливом інформаційно-комунікаційних технологій, що постійно розвиваються і стають невід'ємною частиною суспільного розвитку. Забезпечення доступу до електронних документів, доступ до консультування, доступ до соціокультурної діяльності тощо є одним з способів взаємодії сучасної бібліотеки і користувача.

Список бібліографічних посилань

1. Ігнатко В. С. Еволюція «життєвого простору» людини від періоду науково-технічного прогресу до епохи інформаційної революції. *Мультиверсум* : філос. альм. 2016. Вип. 12. С. 103–115.

УДК 021.64-027.543:027.53(477.81)

Ольга Олегівна Шендрик,
*аспірант кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. І. ФРАНКА

Актуальність теми дослідження. В умовах розбудови інформаційного суспільства, відповідно до викликів сьогодення, актуальним є розвиток та зміцнення тісної взаємодії бібліотек. На сучасному етапі розвитку Української держави все більшої значимості набуває необхідність інтеграції у світове співтовариство та набуття міжнародного досвіду у бібліотечно-інформаційній сфері, оскільки останнє є важливим показником гуманітарного розвитку нашої країни.

На сучасному етапі глобальна інформаційно-комунікаційна система кардинально змінила умови для культурного обміну і взаємодії, освіти, бізнесу, міжособистісного спілкування, все більш успішно стираючи тимчасові, просторові, мовні та інші бар'єри, формуючи єдиний інформаційний простір. Розвиток процесу інформатизації робить міжнародну співпрацю публічних бібліотек не тільки можливою, але і необхідною.

Співпраця із зарубіжними партнерами є невід'ємною складовою розвитку бібліотечної справи кожної країни. Публічна бібліотека як складова системи соціальних комунікацій відіграє важливу роль у становленні та розвитку інформаційної взаємодії на загальнодержавному та міжнародному рівнях.

Жодна публічна бібліотека не в змозі задовольнити інформаційні запити суспільства і користувачів без звернення до інформаційних ресурсів зарубіжних бібліотечно-інформаційних центрів.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналізуючи наукові публікації серед вітчизняних науковців, які в тому чи іншому аспекті висвітлюють особливості міжнародного співробітництва у бібліотечно-інформаційній справі, варто відокремити праці Л. Прокопенко [6], Т. Вилегжаниної [1], В. Пашкової [5], О. Воскобойникової-Гузевої та ін.[2].

Значний внесок у розвиток міжнародного співробітництва бібліотек та вдосконалення послуг публічних бібліотек здійснюють міжнародні організації. Важливість створення та функціонування міжнародних організацій висвітлює у своєму науковому дослідженні Л. Прокопенко. Підкреслила, що на сучасному етапі розвитку України все більшої ваги набуває необхідність її інтеграції в світове співтовариство та отримання міжнародного досвіду, зокрема, у бібліотечно-інформаційній сфері. Питання міжнародної співпраці національної бібліографії досліджує через діяльність бібліографічної секції міжнародної організації ІФЛА. Міжнародне співробітництво у галузі національної бібліографії вона розглядає як беззаперечно обов'язкову умову для отримання поглиблених знань про зарубіжну національну бібліографію для прийняття професійних рішень у вітчизняній теорії і практиці з урахуванням міжнародних вимог. Виявила, що позитивна реальність існування незалежної України не можлива без повноцінного міжнародного співробітництва та потребує вироблення стратегії і тактики міжнародного співробітництва у галузі бібліографії. Автор визначила, що одним із пріоритетних напрямів бібліографічної діяльності є активна участь українських бібліографів в роботі ІФЛА, що надає широкі можливості для систематичного вивчення зарубіжного досвіду і його практичного застосування у бібліографічній практиці в Україні.[6; 7]

Проте, як засвідчив аналіз літератури, цілісного, комплексного дослідження проблеми міжнародного співробітництва публічних бібліотек України немає.

Мета статті – виявити особливості міжнародного співробітництва Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка.

Виклад основного матеріалу. У декларації міжнародної спільноти «Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічні бібліотеки», який був прийнятий у 1994 році сформульовано мету, завдання і керівні принципи організації діяльності публічних книгозбірень у постійно змінюваному інформаційному світі. Маніфест має рекомендаційний характер, проте він є найважливішим документом, який необхідний для розуміння ролі бібліотеки в сучасному суспільстві, формування та реалізації бібліотечної політики органами влади різних рівнів та підготовки регіональних і національних документів – стандартів, керівництв, рекомендацій, програм, концепцій.

В Маніфесті серед основних завдань публічної бібліотеки щодо міжнародного співробітництва варто відзначити «сприяння розвитку діалогу між культурами різних народів та збереження їх самобутності». Вказано, що діяльність публічних бібліотек має бути спрямована на забезпечення співробітництва з партнерами, наприклад з певними групами користувачів та іншими спеціалістами, як на місцевому, регіональному, національному, так і міжнародному рівнях [4].

В Україні важливим документом, який спрямований на модернізацію діяльності бібліотек, в тому числі й публічних, є Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» затверджена Кабінетом Міністрів України 23 березня 2016 р.

У Стратегії визначено, що пріоритети діяльності бібліотек в умовах якісних змін спрямовані на дотримання європейських цінностей, інтеграцію у європейське співтовариство. У стратегічних напрямках розвитку бібліотечної справи, а саме розвиток ефективних комунікацій, передбачається створення системи ефективною внутрішньої та зовнішньої комунікації для розвитку партнерств, просування спільних цінностей та досягнення стратегічних результатів. Зазначено, що необхідно удосконалити внутрішню

професійну комунікацію, розвивати міжнародні професійні зв'язки, що сприятиме активному включенню суб'єктів бібліотечної галузі України у міжнародне професійне середовище. [8]

Для збереження своїх статутних функцій бібліотеки повинні суттєво вдосконалювати традиційні форми і методи діяльності. На сьогодні їм вже замало обмежуватися лише власними інформаційними ресурсами, треба використовувати інші можливості, наприклад, такі як міжнародне співробітництво, що успішно здійснюється Івано-Франківською обласною універсальною науковою бібліотекою ім. Івана Франка. Це один з найбільших культурних, інформаційних центрів краю, науково-інформаційна установа, регіональне сховище творів друку, обласний депозитарій краєзнавчих видань, що доступна для всіх верств населення.

Прагнучи до розбудови міжкультурної комунікації з професійними громадськими організаціями та бібліотеками інших країн Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Івана Франка активно розвиває програми партнерства та співпраці. Це, зокрема, грантові проекти «Вікно в Америку» за підтримки Посольства США в Україні, «Мова. Культура. Німеччина» спільно з українсько-німецьким культурним центром Goethe-Institut в Україні, проекти міжнародної програми «Бібліоміст» за сприяння фонду Білла і Мелінди Гейтс, спільні проекти з Опольською воєводською бібліотекою ім. Е. Смолки (Республіка Польща), налагоджена співпраця з владними структурами, окремими громадськими організаціями, в тому числі й міжнародними, Почесним Консулом Угорщини в м. Івано-Франківськ, діє Центр європейської інформації та ін.

Результатом успішного співробітництва між дипломатичною місією Сполучених Штатів Америки та українськими бібліотеками є реалізація проекту Ресурсно-інформаційний центр «Вікно в Америку». У рамках проекту в ОУНБ ім. Івана Франка для всіх бажаючих пропонуються англomовні книги, електронні читанки, аудіо книги, бази даних на компакт-дисках, колекція документальних, художніх та анімаційних фільмів. Проект дає змогу студентам та вчителям, школярам та науковцям, випускникам американських програм обмінів, а також всім бажаючим вивчати англійську мову. Користувачі можуть отримати точну та найсвіжішу інформацію про політичне, економічне, культурне, освітнє та суспільне життя Америки. Постійно відбуваються зустрічі з працівниками Посольства США, з волонтерами Корпусу Миру в Україні, проводяться методичні семінари, просвітницькі та інформаційні заходи, години спілкування, фотовиставки тощо. [3]

В рамках проекту діє 6 клубів, де відвідувачі мають можливість спілкуватися з носіями мови та дивитися фільми англійською мовою. Це – Клуб розмовної англійської мови, клуб упередження ЗМІ та політики, Історичний клуб, Філософський клуб. Зокрема, в березні 2017 року розпочав свою діяльність новий соціальний проект «Доступна англійська», призначений для людей з обмеженими можливостями. Веде клуб Марта Пазяк, волонтер, соціальний реабілітолог та фахівець з англійської мови.

Відповідно до співпраці Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка з Івано-Франківським обласним центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій Людмила Жирик, керівник центру «Вікно в Америку», проводить лекції з питань самостійного вивчення англійської мови «Англійська для спеціальних цілей».

Відбуваються заходи в новому форматі: Івано-Франківська меморіальна міжкультурна лабораторія посла Стівенса, скайп-конференція з американським та українським астронавтами, яка проходила в America House в Києві, конференції медійної грамотності Media Literacy, організована американцем, випускником програми Фулбрайта, круглий стіл на тему «Роль та пріоритети прав людини в Україні, зокрема в місті Івано-Франківську». Відвідувачі Центру брали участь в online-заході «Боротьба з фейковими новинами» з America House. В засіданнях клубу розмовної англійської мови беруть участь діти з інтернату та діти-сироти. [3]

В рамках спільного проекту з бібліотекою Goethe-Institut в Україні «Бібліотеки-партнери: Мова. Культура. Німеччина» діє Клуб розмовної німецької мови. Бібліотека взяла

участь в конкурсі від бібліотеки Goethe-Institut в Україні за книгою німецького автора Томаса Бруссіґа «Сонячна алея».

В бібліотеці організований німецькою організацією Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH та українською громадською організацією «Поруч» тренінг в рамках діяльності соціального проекту «Школа волонтерів», який спрямований на популяризацію ідей волонтерства, підвищення рівня обізнаності про історичний досвід волонтерської діяльності у світі, зокрема в Німеччині, заохочення громадян, у тому числі з числа внутрішньо переміщених осіб до активної участі в суспільному житті своєї громади, об'єднання і громади задля досягнення спільних цілей та створення позитивного іміджу України.

В рамках проекту проводяться Методичні майстерні для вчителів німецької мови, в яких беруть участь вчителі шкіл міста та області.

Продовжує свою діяльність Центр європейської інформації, який створений для того, щоб сформував в Україні суспільство, яке базується на європейських цінностях. До Днів Європи – 2017 ЦЕІ підготував низку заходів, а саме: організована книжково-ілюстративна виставка «До Європи – через книгу», спрямована на покращення рівня поінформованості мешканців області про Європу, Європейський Союз, функціонувала виставка карикатур «Є краща сторона Європи» – роботи відомих українських художників: Марини Туровської, Костянтина Казанчевого, Ігора Бежука та Олексія Кутовського, які мовою плаката порівнюють дві реальності – українську та європейську. Був організований перегляд документальних фільмів «Європа поруч», «Європа туристична» в рамках віртуального кінозалу. [3]

16 років підтримуються фахові взаємини ОУНБ ім. І. Франка з Воєводською публічною бібліотекою ім. Е. Смолки в м. Опольє Республіки Польща. В рамках налагодження партнерських взаємин між Івано-Франківською областю та Опольським воєводством у 2005 році було підписано Угоду про співпрацю між бібліотеками. З нагоди 150-ліття від дня народження Івана Франка на приміщеннях бібліотек-партнерів відбулося встановлення меморіальних дощок, присвячених класику української літератури Івану Франку та польському письменнику Станіславу Вінцензу, автору унікальної праці «На високій полонині», присвяченій життю Гуцульщини.

Відбувається постійний обмін власними друкованими виданнями та літературою з різних галузей знань. За роки співпраці фонди бібліотек значно поповнилися новими надходженнями.

За плідну працю в галузі розвитку та зміцнення культурних зв'язків між областями директор Опольської воєводської публічної бібліотеки ім. Е. Смолкі пан Тадеуш Хробак був нагороджений відзнакою «За заслуги перед Прикарпаттям» 3 ступеня. [3]

Висновки. Міжнародне співробітництво публічних бібліотек сприяє вирішенню бібліотечних нагальних проблем, сприяє реалізації спільних проектів та програм, формує спільний інформаційний простір. Також сприяє створенню нової моделі публічної бібліотеки, яка робить її конкурентоздатною на ринку інформаційних послуг, зберігати не тільки традиційний контингент читачів, але й збільшити його, розширити коло друзів та соціальних партнерів. Публічні бібліотеки стають інформаційним центром, який сприяє входженню в інформаційний простір світу, забезпечує конституційне право громадян на інформацію. Співпраця з міжнародними установами дозволяє бібліотекарям підвищувати свій професійний потенціал та значно покращити інформаційне обслуговування користувачів.

Можна виділити основні напрямки міжнародної співпраці публічних бібліотек: книгообмін, міжнародний міжбібліотечний абонемент, міжнародне бібліографічне співробітництво, участь в міжнародних проектах, а також обмін досвідом роботи за допомогою семінарів, конференцій, особистих контактів і публікацій у професійній пресі.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці науково-теоретичні підходів до проблем міжнародного співробітництва публічних бібліотек України. Проаналізувати

масштабні міжнародні проекти, які реалізуються у публічних бібліотеках України. Визначити роль та значимість участі провідних українських публічних бібліотек у міжнародних проектах.

Список бібліографічних посилань

1. Вилегжаніна Т. Т. Українські бібліотеки в процесі євроінтеграції. *Бібл. планета*. 2016. № 3. С. 4–5.
2. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. *Бібл. вісник*. 2014. № 4. С. 3–7.
3. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Івана Франка. URL: <https://lib.if.ua/partnership/1290428585.html> (дата звернення: 29.06.2018).
4. Манифест ИФЛА/ЮНЕСКО про публичные библиотеки. *Библиотека*. 1995. № 6.
5. Пашкова В. С. Еволюція національних бібліотечних асоціацій : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.08 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010. 40 с.
6. Прокопенко Л. С. Бібліографічна секція Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та закладів як осередок дослідження національної бібліографії (1965–2002 рр.) автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2004. 20 с.
7. Прокопенко Л.С. Міжнародні бібліотечні організації: можливості співробітництва бібліотек вищих навчальних закладів. URL : <http://elibrary.kubg.edu.ua/4643/1/LProkopenkoVNKBTYGI.pdf> (дата звернення: 23.03.2018).
8. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» : проект. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1592.html (дата звернення: 29.03.2018).

УДК 025.7/9:025.171

Валентина Миколаївна Шостак,
*завідувач сектору рідкісних та цінних документів
наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв*

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ДОКУМЕНТНИХ РЕСУРСІВ ФОНДУ РІДКІСНИХ ТА ЦІННИХ ДОКУМЕНТІВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Наукова бібліотека КНУКіМ – один із провідних підрозділів університету, який вирішує актуальні завдання інформаційного забезпечення наукового та навчального процесів, підвищення культурно-просвітницького рівня користувачів.

У сучасному світі найважливішими завданнями бібліотек називають забезпечення вільного і необмеженого доступу до інформації. Тому перед нашою книгозбірнею стоїть непросте завдання – зберегти фонд для його активного використання і зберегти його, незважаючи на активне використання.

Найцінніший фонд наукової бібліотеки КНУКіМ – рідкісні та цінні видання з часу заснування бібліотеки, який налічує 1232 примірника.

Сектор рідкісних та цінних документів розглядає свої фонди не тільки як документальну частину культурної спадщини, а й важливу, унікальну, постійно затребувану частину інформаційних ресурсів, до яких повинен бути забезпечений постійний доступ.

З метою більш повноцінного ознайомлення користувачів із документами з цього фонду був підготовлений та виданий каталог «Рідкісні видання з фонду наукової бібліотеки КНУКіМ, 1842–1841». Видання розраховане на науковців, книгознавців, бібліотекарів, студентів, містить інформацію про 365 найбільш цікавих рідкісних видань.

Науково-допоміжний апарат каталогу складається із:

- іменного покажчика;
- систематичного покажчика;
- покажчика друкарень, видавничих організацій, видавництв, видавців.

Для візуального ознайомлення користувачів із поданими книжковими раритетами в «Додатку» подано відскановані зображення титульних сторінок або оригінальних обкладинок видань. Цей каталог користується заслуженою увагою серед користувачів.

Працівники наукової бібліотеки КНУКіМ переймаючись питанням збереження фонду рідкісних та цінних документів та виховуючи дбайливе ставлення до цих фондів, розробили «Пам'ятку читачеві для роботи з фондом рідкісних і цінних видань», де розповіли, як потрібно працювати з такими документами (наприклад, забороняється: брати документи вологими та брудними руками; швидко гортати сторінки видань; загинати кути сторінок та ін.).

Сучасні технології надають можливості щодо створення цифрових колекцій, які містять повнотекстові копії документів, тобто складаються якісно нові, більш сприятливі умови для збереження та всебічного наукового використання рідкісних та цінних документів. Наукова бібліотека КНУКіМ також не стоїть осторонь цих процесів і використовує в своїй роботі передові технології сьогодення: триває робота по оцифруванню фонду рідкісних та цінних документів.

Підвищуючи ефективність використання інформаційних ресурсів сектору рідкісних та цінних документів співробітники нашої книгозбірні проводять:

- тематичні книжкові виставки до круглих столів, наукових студій, семінарів, науково-практичних конференцій;
- ознайомчі екскурсії зі студентами 1-го курсу всіх факультетів та спеціалізацій, а також підбирають літературу на практичні заняття та як наглядний матеріал на лекції.

Під час екскурсій студенти мають змогу більш детально ознайомитися з книжковими раритетами та колекціями «книг-мініатюр» та «книг з інскриптами», які представлені на спеціально облаштованих книжкових виставках під склом.

Кожна книга фонду рідкісних та цінних документів наукової бібліотеки КНУКіМ неповторна і заслуговує окремої уваги та ретельного вивчення, тому сектором проводиться робота по створенню паспортів, на окреме видання, або на колекцію видань з приватних книгозбірень. Такі паспорти містять, як правило, значний масив інформації, який співробітникам вдалося відшукати:

- по-перше, відомості про сам документ (коли і де був надрукований, в якій кількості);
- по-друге, розкривається зміст та подається інформація про автора
- по-третє, використовуючи наявні штампи, печатки, позначки, які є на книзі відслідковується шлях цього видання до нашої книгозбірні.

Процес складання паспорта – це клопіткий процес, але це наглядний матеріал, який розкриває багатство книжкової спадщини наукової бібліотеки КНУКіМ.

Головні завдання, які стоять перед нашою книгозбірнею, – це забезпечення сучасного наукового рівня роботи з розкриття фонду рідкісних та цінних документів: розвиток та удосконалення довідково-бібліографічного апарату, бібліографічне опрацювання документів, удосконалення електронного каталогу.

Ярослав Анатолійович Якубенко,
*завідуючий відділом книгозберігання
наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ЕТИЧНІ ВИМІРИ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

Вважаю, що успіху в бібліотечній роботі можна домогтися, якщо в центрі уваги будуть перебувати два принципово важливих питання: надання якісних послуг і прямі контакти з користувачами (відомі також як маркетинг взаємовідносин).

Перше допоможе бібліотеці виділитися із загальної маси, а друге послужить найкращим способом для утримання цієї позиції. Разом же вони представляють собою найважливіші аспекти забезпечення першокласної якості обслуговування користувачів.

Уміння поглянути на свою роботу з точки зору користувача дозволяє придбати бібліотекарю приголомшливі знання і досвід. Деякі речі виглядають зовсім по-іншому, якщо дивитися на них з іншого боку видачі. Є шість основних вимог користувача, які повинні бути задоволені, як тільки відвідувачі переступлять поріг вашої бібліотеки:

– Зручність. Це важливо, це-головне. Беручи до уваги всі стреси які є в поточному житті, користувачі хочуть, щоб відвідування бібліотеки було комфортним і не пов'язаним з зайвими витратами часу. І вони з вдячністю сприймуть все, що ви для цього зробите.

– Вибір. У вас може бути чудова бібліотека і чудовий персонал, але, якщо в ньому немає книг, якими цікавляться ваші користувачі, вони не захочуть користуватися Вашою бібліотекою.

– Душевний спокій. Для більшості користувачів необхідно отримувати запевнення, що вони отримали саме ту книгу і інформацію, яку хотіли, і вони будуть вдячні вам за допомогу при вирішенні можливих проблем.

– Одна з найбільш чудових фраз, яку ви могли б сказати відвідувачеві, звучить так: «Ви не зробите помилки, заходячи до нас в бібліотеку». Це як раз той випадок, коли розуміння бібліотекарем життєвих цінностей користувача стає очевидною перевагою. Якщо щось відбувається не так, ви повинні просто постаратися змінити ситуацію на краще, щоб не втратити користувача.

– Одним з найважливіших умов є наявність в бібліотеці доброзичливих співробітників, які вмюють знайти підхід до будь-якого користувача і добре знають все, що належить знати про наявний фонд.

– Однак хотілося б застерегти вас від використання при обслуговуванні професійних термінів, адже не слід думати, що крім співробітників ще хтось розуміє значення цих слів і виразів. У більшості випадків вживання бібліотекарями термінів швидше лякає відвідувача, ніж зробить на них враження.

– Повний набір послуг. У цих словах виражено щось більше, ніж просто наявність в бібліотеці доброзичливих, здатних знайти підхід до будь-кого і знаючих фонд бібліотекарів. Під цим також мається на увазі наявність повного асортименту інформації, щоб користувачеві не доводилося по кілька разів ходити в бібліотеку; зручне розташування книг на полицях, що покликане полегшити їх пошук (і спробувати відкрити доступ до бібліотечного фонду - це дуже подобається відвідувачам).

Маркетинг взаємин не слід плутати з груповими комунікаційними відносинами. Для залучення нових користувачів найбільш важлива роль як і раніше відведена рекламі, і для зміцнення особистісних комунікаційних відносин, ці відносини слід підтримувати з кожним із користувачів.

Вся робота з підбору кадрів, навчання персоналу, підвищення кваліфікації з фахових питань – це рівень професіоналізму колективу бібліотекарів, і все це направлено на те щоб користувачу відкрити доступ до інформації з фондів бібліотеки.

Бібліотечні послуги які основані на якості обслуговування і прямих контактах з користувачем – це показник ефективної роботи бібліотеки.

Список бібліографічних посилань

1. Брофи П. Современная библиотека учебного заведения / пер. с англ. А. Б. Лисица, Е. В. Малявський ; науч. ред. пер. Я. Л. Шрайберг. Москва : Омега-Л, 2009. 307 с.
2. Горовий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / О. С. Онищенко (наук. ред.). Київ, 2005. 297 с.
3. Горовий В. М. Процес вдосконалення бібліотечного обслуговування користувачів у контексті впровадження електронних технологій. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2002. Вип. 8. С. 7–13.
4. Жукова В. П. Бібліотечні кадри: проблеми соціального захисту. URL.: <http://www.korolenro/kharkov.com/vk7.htm> (дата звернення: 10.11.2018).
5. Полл Р., Бокхорст П. Измерения качества работы : междунар. руководство по измерению эффективности работы университет. и др. науч. б-к / пер. с англ. Н. В. Соколовой. ; под ред. О. Ю. Устинова. Москва : Логос, 2001. 152 с. URL: <http://www.unilib.neva.ru/dl/134/index.html> (дата обращения: 10.11.2018).

ІННОВАЦІЇ У СТВОРЕННІ Й ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

УДК 024:005.591.6]: 027.7

Тетяна Анатоліївна Абрамова,
*провідний бібліотекар наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ІННОВАЦІЇ В ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Реформи та інновації в системі освіти, зміни статусу закладів вищої освіти, введення нових освітніх стандартів, які впливають на всі сфери діяльності навчального закладу, безпосередньо стосуються і бібліотек. Бібліотека університету перетворюється у суб'єкт освіти, рівнозначний з іншими освітніми структурами закладу вищої освіти – факультетами, кафедрами, з якими взаємодіє на принципах партнерства.

Головна місія сучасної бібліотеки закладу вищої освіти – підтримка науково-дослідної діяльності університету шляхом створення необхідних умов для доступу до інформації та бібліотечних послуг.

Процес обслуговування користувачів в умовах сучасного інформаційного простору неможливий без урахування наступних чинників:

1. Вивчення інформаційних запитів

Бібліотека впроваджує інновації для задоволення потреб зацікавлених сторін (ЗВО, користувачі). Саме вони оцінюють результативність та ефективність організованого в бібліотеці процесу інформаційно-бібліотечного обслуговування: якість задоволення інформаційних запитів, різноманіття наданих послуг та сервісів, оперативність надання послуг.

2. Інформаційно-ресурсне забезпечення

Інформаційно-ресурсне забезпечення бібліотеки – це документний фонд, наукові і навчальні електронні ресурси. Процес інформаційно-бібліотечного обслуговування в науковій бібліотеці КНУКіМ відбувається шляхом інтеграції документного бібліотечного фонду з електронними ресурсами, які вдало поєднуються та доповнюють один одного; та взаємодії внутрішнього інформаційно-бібліотечного ресурсу з зовнішніми, що значно підвищує рівень доступу до інформації.

3. Зміна ролі бібліотекаря в умовах нового інформаційно-освітнього простору

Високі рейтинги звернень користувачів до віддалених ресурсів на пряму залежать від професіоналізму бібліотекарів, їхніх знань, активної позиції в організації та просуванні бібліотечно-інформаційних послуг. Успіх інновацій в організації інформаційної діяльності бібліотеки залежить від співробітників, які є важливим стратегічним ресурсом. Зміни, що відбуваються у бібліотеці, безпосередньо впливають на функції бібліотекарів. Організація відкритого доступу, електронні ресурси як частина єдиного інформаційного простору університету вимагають від бібліотекарів високого рівня професіоналізму, готовності до інновацій, вміння розвивати та підтримувати інформаційні компетенції користувачів.

4. Просування інформаційних послуг в інформаційний простір

Бібліотека займає активну позицію щодо інтеграції своїх сервісів в інформаційний простір. Сучасне бібліотечне обслуговування неможливе без впровадження інтернет-технологій. Web-сайт, електронний каталог, соціальні мережі стали невід'ємною частиною діяльності сучасної бібліотеки. Велика увага приділяється організації допомоги викладачам

та співробітникам в освоєнні методики роботи з базами даних. Для кращої взаємодії з користувачами існує сервіс «Віртуальна довідка».

Сьогодні бібліотека позиціонує себе як сучасний ресурсний інформаційний центр, який організовує свою діяльність, повноцінно та тривало використовує вдало функціонуючу та розвиваючу автоматизовану бібліотечно-інформаційну систему з різноманітним набором додаткових сервісів, яка забезпечує обслуговування користувачів online, роботу з локальними віддаленими ресурсами, пропонує широкий вибір сервісів та послуг на основі відкритого доступу до інформації, дозволяє підтримувати та розвивати постійний зв'язок з користувачами.

УДК 025.5:[025.22:004

Тетяна Сергіївна Комлик,
*головний бібліограф відділу
науково-інформаційних проектів
Наукової бібліотеки імені
М. В. Довнар-Запольського
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

КОЛЕКЦІЇ ЦИФРОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ТА НАУКОВО-ОСВІТНІ РЕСУРСИ ЯК ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ

Головною функцією бібліотек на сучасному етапі розвитку суспільства є забезпечення можливості вільного і необмеженого доступу до різних джерел інформації: як традиційних друкованих ресурсів, так і електронних. На сьогодні переважна більшість користувачів університетської бібліотеки перше враження від бібліотеки отримує через веб-сайт. Все більше користувачів надають перевагу електронному документу над традиційним. Відповідно, розвиток сайту бібліотеки є одним з найактуальніших напрямків діяльності. За допомогою сучасних веб-технологій спеціалісти бібліотеки займаються розширенням спектру інформаційних послуг бібліотеки, інформаційним забезпеченням потреб широкого загалу користувачів, які цікавляться досягненнями економічної науки світу та України зокрема.

Для підвищення якості інформаційного обслуговування та забезпечення доступу до актуальної інформації якомога більшої кількості користувачів сайт бібліотеки постійно розширюється та вдосконалюється.

Робота над власними електронними інформаційно-бібліографічними ресурсами була розпочата ще у 2010 році зі створення бази «Економічний олімп: лауреати Нобелівської премії з економіки», в основу якої було покладено матеріали створеного бібліотекою КНЕУ бібліографічного покажчика «Економічний олімп: лауреати Нобелівської премії з економіки 1969–2009 рр.». Як і покажчик, базу сформовано за матеріалами фонду бібліотеки КНЕУ. Ресурс надає користувачам інформацію про праці лауреатів Нобелівської премії з економіки, що присуджуються починаючи з 1969 року, зорієнтовує читачів у пошуку і використанні документів, що містять матеріали зазначеної тематики. Робота з наповнення бази проводиться постійно співробітниками бібліотеки.

Одним із пріоритетних напрямів наукової роботи бібліотеки є робота над науково-освітніми ресурсами «Економічна думка України: матеріали до наукових біографій» та «Історія економічної теорії: біобібліографічний аспект (від античності до XX ст.)», що представлені за допомогою вільного програмного забезпечення MediaWiki. Основне призначення ресурсів – представити персоніфікований виклад історії економічної думки,

об'єднати відомості про відомих економістів, що містяться у публікаціях різних років, надати користувачам можливість ознайомлення з першоджерелами, зокрема виданнями, що вже стали бібліографічною рідкістю та повернути їх до наукового обігу. Структура ресурсів однакова: статті, що складаються з біографічного нарису, думок авторитетних вчених про науковий доробок особи, бібліографії (праці особи та література про її життя і діяльність), фотогалереї. В процесі роботи над кожним окремим біографічним нарисом використовується широка джерельна база, перевіряються, уточнюються та доповнюються біографічні відомості та інший фактографічний матеріал, представлений у довідкових, енциклопедичних та інших виданнях. Науково-освітній ресурс «Економічна думка України: матеріали до наукових біографій» було задепоновано в Державній науково-технічній бібліотеці України як результат інтелектуальної діяльності та представлено у відкритому доступі на сайті бібліотеки. Робота над ресурсом «Історія економічної теорії: біобібліографічний аспект (від античності до ХХ ст.)» триває і його тимчасово представлено у локальній мережі університету. Відкритий доступ до нього буде надано після закінчення роботи і депонування.

Для задоволення потреб користувачів у доступі до рідкісних книг створені та постійно поповнюються цифрові колекції «Економічна спадщина України» та «Світова економічна спадщина», де у відкритому доступі виставляються повні тексти оригінальних економічних джерел (1841–1945 років видання) – праць українських і зарубіжних вчених, що знаходяться у фонді Бібліотеки КНЕУ. Переведенню в електронну форму підлягають об'єкти, які не охороняються авторським правом та на які закінчився строк охорони авторського права. При скануванні книг враховуються запити та побажання читачів, використання електронних копій також сприяє збереженню оригіналів, захисту від повної їх втрати.

Для ознайомлення широкого загалу зі сторінками історії Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана бібліотекою було створено електронну тематичну колекцію «Видання Київського комерційного інституту – Київського інституту народного господарства», яка є історичним архівом видань Київського комерційного інституту та праць викладачів вишу. У колекції представлено видання як з фонду бібліотеки КНЕУ, так і віднайдені рідкісні книги з фондів інших вітчизняних і зарубіжних бібліотек.

У 2018 році було розпочато роботу над інформаційно-бібліографічним ресурсом «Митрофан Вікторович Довнар-Запольський – засновник і перший директор Київського комерційного інституту» з використанням відкритої універсальної системи керування вмістом для публікації інформації в інтернеті Joomla. Ресурс надаватиме можливість ознайомлення з діяльністю М. В. Довнар-Запольського в Київському комерційному інституті та міститиме перелік праць Довнар-Запольського цього періоду та публікацій про нього, оцифровані праці М. В. Довнар-Запольського цього періоду, архівні документи та матеріали, електронні посилання на документи, що відсутні у бібліотеці КНЕУ.

Технічним удосконаленням та постійним розвитком сайту, створенням власних електронних ресурсів та біобібліографічними дослідженнями бібліотека КНЕУ прагне підвищити якість інформаційного обслуговування користувачів, надати можливість знаходити інформацію, яка цікавить користувачів, в усьому доступному інформаційному просторі з найбільшою повнотою і точністю, популяризувати видання із фонду бібліотеки.

Зоряна Федорівна Криворучко,
*магістрант кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету
культури і мистецтв*

Науковий керівник
Юрій Іванович Горбань,
*кандидат культурології, доцент кафедри
інформаційних технологій, директор наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БІБЛОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Динамічний розвиток суспільства, а також інформаційних технологій потребує постійного і активного впровадження інновацій в свою діяльність. Кожного дня людина стикається з інноваційними процесами на роботі, навчанні і навіть у повсякденному житті. І кожен з нас повинен вміти використовувати ці новації, адже від цього залежить успіх у професійному розвитку. Вже зараз без багатьох нововведень ми не можемо собі уявити ефективну, швидку і якісну роботу. Ми спілкуємось через різні соціальні Інтернет мережі, читаємо електронні книжки, проводимо відео конференції через цілі континенти і сьогодні для нас це стало звичною справою, хоча близько 15 років тому не могли про це і мріяти. Отже, стрімка інформатизація призводить і до швидкої зміни інновацій у традиційні, а згодом і стали речі.

Сучасні бібліотечні системи дозволяють автоматизувати всі технологічні процеси, починаючи від комплектування літератури до видачі її користувачам в автоматизованому режимі. Вони повинні відповідати сучасним вимогам: від використання технологій штрихового кодування до підготовки і розміщення власних електронних ресурсів і повнотекстових баз даних в Інтернет. Поступово відбувається зміна всіх традиційних бібліотечних технологій.

Головна мета всіх новацій, які впроваджуються в бібліотеках – це вільний і швидкий доступ до інформації, високоефективне, якісне та комфортне обслуговування користувачів бібліотек різних типів.

Серед інновацій, що входять в реалії сьогодення бібліотек вищих навчальних закладів можна назвати:

1. Можливість для користувача знаходити бажану інформацію з найбільшою повнотою і точністю при найменших затратах зусиль і часу у всьому інформаційному просторі;
2. Можливість швидко і ефективно робити пошук по різноманітним пошуковим елементам в електронному каталозі. Електронний каталог як головний атрибут автоматизації вносить в систему обслуговування не тільки високу інформативність, ефективність пошуку інформації, але й оперативне надання необхідної документальної інформації.
3. Можливість самостійно переглянути свій електронний формуляр, зробити уточнення щодо видань, термінів повернення, віртуально замовити необхідні документи.
4. Швидка технологія отримання видання із фондів читальних залів та абонементів.
5. Сканування текстів та документів, запис інформації на диск або флешку, набір та друк необхідних текстів, ксерокопіювання.
7. Доступ до електронних повнотекстових баз даних надає можливість користувачеві переглянути, скинути необхідну інформацію на диск або флешку, роздрукувати.
8. Можливість працювати користувачам в мережі Інтернет, використання електронної пошти, WEB-сторінок різних бібліотек, соціальних мереж телеконференцій, віртуальних довідок.

Такі інновації в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні вже впевнено ввійшли в сьогоднішні бібліотек вищих навчальних закладів. Використання комп'ютерів в бібліотечно-інформаційній діяльності не тільки суттєво прискорює і підвищує якісний рівень та комфортність обслуговування користувачів, але в цілому змінює весь комплекс існуючих технологій.

Використання Інтернету безпосередньо у бібліотеці свого навчального закладу надає широкі можливості користувачам швидкого доступу до електронного каталогу, баз даних, електронних книг, журналів, віртуального замовлення літератури, отримання віртуальних консультацій тощо. Для бібліотекаря такі інновації в бібліотечній сфері сприяють зручному, швидкому і якісному обслуговуванню користувачів за допомогою автоматизованих бібліотечних систем, віртуальних програм довідок, соціальних мереж і веб-сторінки бібліотеки.

Для того, щоб інноваційна діяльність була успішною і давала поштовх до застосування інновацій на практиці необхідно забезпечити підтримку вищого керівництва бібліотеки, мати вдалу організаційну структуру, дослідницький потенціал та широкі можливості, наявність сильного організатора, орієнтувати розробників новацій на потреби співробітників та користувачів як найвищий критерій успіху.

Інновації в бібліотеках – важливий крок до розбудови інформаційного суспільства, базованого на знаннях. Особливо актуальним це є у наш час, коли сучасна бібліотека повинна відповідати вимогам інформатизації. Бібліотечна інновація є цілеспрямованою новою зміною, що призводить до корисних суспільству результатів. Ці результати – основа найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів, комфортність бібліотечно-інформаційного обслуговування, якісно новий стан функціонування бібліотеки з використанням інноваційних технологій.

Інновації бібліотек – це цілеспрямовані зміни, що призводять до корисних суспільству результатів, сприяють досягненню бібліотекою якісно нового стану функціонування, є основою найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів і комфортності бібліотечного обслуговування.

Інноваційні бібліотечні технології сьогодні – автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи, що дозволяють автоматизувати бібліотечні процеси, електронні бібліотеки, вирішити проблеми їх об'єднання у консорціуми, електронні ресурси та проблеми регулювання політики доступу до електронної інформації, електронний зведений каталог, електронна доставка документів, віртуальні довідки. Дослідженнями бібліотечних інформаційних технологій займаються провідні центри – Національна бібліотека України імені Вернадського, Наукова бібліотека національного університету «Києво-Могилянська академія», Науково-технічна бібліотека НТУУ «КПІ», Українська бібліотечна асоціація.

УДК025.5:004.738.5

Валерія Миколаївна Петренко,

бібліотекар відділу каталогізації наукової бібліотеки

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

БЛОГ, САЙТ, YOUTUBE ЯК ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Уявити сучасний світ без інформаційних технологій – неможливо. Під час стрімкого розвитку інформаційної сфери, постійного неперервного потоку інформації, відбувається постійний процес «знайомства» з ІТ. Наприклад, перехід від дискет до дисків, до USB-флеш-накопичувачів, до хмарних технологій. Завдяки мережі Інтернет, практично будь-яка інформація стала доступною. Важливо вміти користуватися цією інформацією, адже на одну краплю якісної інформації може бути море «інформаційного сміття». Електронні ресурси

набувають особливого значення у житті науковців. Наразі абсолютно зрозумілим є усвідомлення залежності рівня розвитку науки та освіти від рівня впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та формування інформаційної культури. Вченому, досліднику, викладачеві, студенту, спеціалісту потрібні потужні інформаційні ресурси, і вітчизняні, і зарубіжні, швидкий та зручний доступ до світової наукової інформації через наукову періодику, наукову літературу, бази даних тощо [3]. Наукометричні бази даних, репозитарії, особисті блоги науковців, вебіари, віртуальні бібліотеки... І все це лише початок, адже стрімкий розвиток інформаційних технологій неможливо зупинити.

В українському сегменті Інтернет ми виділяємо такі типи Інтернет-ресурсів відповідно до виду інформаційного ресурсу:

1) каталоги — структуровані за відповідними розділами набори посилань на веб-ресурси з коротким їх описом, що можуть бути ранжовані за різними ознаками (по індексу цитування, по даті додавання, за абеткою тощо);

2) рейтинги — сайти, метою створення яких є оцінка веб-ресурсів за різними критеріями (за відвідуваністю, за індексом цитування, за результатами голосування користувачів тощо);

3) пошукові системи — онлайн-служби, які надають можливості пошуку інформації в Інтернеті завдяки здійсненню пошуковим роботом механізму індексації сайтів;

4) портали — багаторівневе поєднання різних ресурсів, призначене для надання інтегрованої інформації або надання користувачам різноманітних інтерактивних сервісів (пошук, форуми, блоги, новини, обговорення, пошта, сховища файлів тощо);

5) сайти — веб-вузли, сукупність веб-сторінок, що фізично знаходяться на одному сервері, об'єднані однаковим дизайном, тематикою і навігацією;

6) персональні сторінки — веб-сторінки або маленькі сайти, що присвячені інформації про професійну діяльність однієї людини;

7) блоги — веб-сайти, головним змістом яких є записи, зображення чи мультимедіа, що регулярно додаються користувачами блогів через зручний візуальний інтерфейс;

8) форуми — інтернет-ресурси, що є засобом спілкування в Інтернеті багатьох користувачів за допомогою певної онлайн-служби, яка передбачає наявність правил розміщення, редагування і видалення інформації;

9) соціальні Інтернет-мережі — Інтернет-послуга, що сприяє створенню і підтримці соціальних кіл і мереж, спілкуванню і встановленню зв'язків між людьми, використовуючи набір веб-інструментів [2].

Популярності набувають такі електронні ресурси як блоги, youTube-канали. Блог може бути як особистим (лише одного автора) так і груповим (який представляє група науковців, вищій навчальний заклад, бібліотека тощо). На порталі зазвичай можна знайти біографічні дані блогера, інформацію про його діяльність: публікації (посилання на тексти у відкритому доступі), заходи в яких він приймав участь, співпрацю з іншими науковцями. Є зона пошуку, яка за ключовими словами дає змогу швидкого доступу до необхідної інформації. Блог дає можливість дізнатися про інформаційну сферу науковця, проблеми які досліджуються ним у реальному часі, найбільш «топові» записи (в залежності від того в якому вигляді подані дані: хронологічному чи за популярністю). Великого значення має зворотній зв'язок — можливість спілкування з блогером онлайн. Зазвичай, всі контактні дані (наприклад електронна пошта) є у «шапці» профілю автора, але найкоротшим способом є звичайно коментування певного запису.

YouTube-канали стали подібними до блогів: вся інформація, що була у записі вкладається в п'ятихвилинний ролик. І це справді досить полегшує інформаційний пошук, адже інколи відео сприймається краще ніж текстова інформація (спостерігати за перебігом експерименту з фізики чи хімії цікавіше ніж читати про нього). Відео-уроки від провідних представників користуються популярністю в будь-якій сфері. Це можуть бути як уроки малювання, так і реєстрація на Web of Science: крок за кроком фахівець пояснює процес роботи. Користувач завжди має змогу повернутися до незрозумілих моментів необхідну кількість разів, чого не зробиш у реальному світі на мастер-класі або курсі.

Зворотній бік блогу – статистичні дані. Блогер отримує доступ до даних про кількість переглядів, уподобань, коментарів, крім того сучасні статистичні програми дають можливість переглянути також інформацію про країну, стать, вік, мову користувачів – все це дає змогу зрозуміти свою цільову аудиторію, теми й напрямки, питання й проблеми, які потребують уваги й досліджень. Значно полегшується питання про академічну доброчесність – запис має відмітку про час його опублікування, а отже науковцю немає потреби для хвилювань, навіть якщо інформацію скопіюють. З іншого боку, потрібно бути вкрай обережним з інформацією, що публікується: усе що потрапило до Інтернету може бути використано проти вас. Тому усі дані варто ретельно перевіряти перш ніж виставляти на публічний перегляд.

Існує безліч платформ для створення блогу і всі вони мають свої певні особливості й вимоги. Крім того можна використовувати соціальні мережі як блог. Найпопулярнішими є: Google+, Facebook, Blogger, YouTube, Instagram, Telegram, LiveJournal, WordPress... Платформи зазвичай мають і безкоштовну і платну версії. Кожний обирає собі платформу за особистими вподобаннями.

Сайт відрізняється від блогу закінченістю думки записів. Користувач, зазвичай, не має можливості прокоментувати запис (хіба що поширити за допомогою соціальних мереж або «уподобати» запис). Блог оновлюється частіше за сайт. Інформація у блозі може носити запитальний або провокаційний характер: усе, задля привернення уваги читачів. На сайті інформація викладена у вигляді фактів, які не потребують підтвердження або спростування.

Електронні інформаційні ресурси є зручними у користуванні, вони легкодоступні й різноманітні. Інформація стає доступною і зрозумілою. Популярність електронних ресурсів логічна – вони полегшують не лише будь-яку роботу з інформацією, а й звичайне повсякденне життя (сайт з прогнозом погоди або онлайн-афіша кінотеатру). Можна впевнено сказати, що електронні ресурси є невід'ємною частиною усього життя сучасної людини.

Список бібліографічних посилань

1. Лазуткина Е. В. Особенности коммуникационной модели блогов. *Вестник Ставропольского государственного университета*. 2010. № 66. С. 201–207.
2. Осадчий В. В. Передумови та технології створення освітніх інтернет-ресурсів. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2009. № 22/23. С. 162-170.
3. Ярошенко Т. Наукові комунікації XXI століття: електронні ресурси для науки та освіти України. *Бібл. вісн.* 2006. № 5. С. 17–22.

УДК 027.7:004.032.6

Олена Олексіївна Скаченко,

*завідуючий сектором методичної роботи наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв*

БУКВА І ЦИФРА, АБО НАША ІНФОРМАЦІЯ ВЖЕ У ВАШИХ ГАДЖЕТАХ

Бібліотека як соціокультурна установа у всі періоди історії виконувала функції збирання, систематизації, зберігання знань та надання вільного доступу до своїх інформаційних джерел. Проте перетворення, що відбулися в інформаційному середовищі, змінили формати виробництва, розповсюдження і використання інформації, викликали появу бібліотек-інформаційних комплексів, бібліотек-медіатека, актуалізували необхідність запровадження дистанційного бібліотечного обслуговування.

До тенденцій сьогодення, що трансформують образ бібліотеки як сховища інформації необхідно віднести:

- стрибок від текстової цивілізації до цивілізації зображень;
- зміни форм фіксації та ускладнення каналів передачі інформації;
- визнання бібліотек містками між типами культур, типами інформаційних ресурсів, поколіннями читачів X, Y та читачів Z;
- потреба миттєвого отримання інформації у форматі 24/7;
- курс бібліотек на створення інтегративного інформаційного мультиресурсу.

100 500 слів або 34 гігабайти інформації ми отримуємо у середньому за добу поза роботою [1]. У 2018 році, згідно інфографіки Лорі Льюїса та Чада Каллахана, за одну хвилину у мережі Інтернет:

- надсилається 187 млн. електронних листів,
 - переглядається 4,3 млн. відео на YouTube,
 - вводиться 3,7 млн. пошукових запитів у Google,
 - 973 тис. раз авторизуються у Facebook,
 - здійснюється 375 тис. завантажень додатків App Store та Google play,
 - пишеться близько 481 тис. нових твітів
- (Рис. 1).

Рис. 1. Що відбувається в Інтернет за хвилину, 2018 рік

Розрізняють три способи сприйняття інформації: графічний, ментальний та візуальний [2]. При цьому: 10% інформації запам'ятовується з почутого, 20% – з прочитаного, 80% – з побаченого (Рис. 2).

Рис. 2. Способи сприйняття інформації

Загальновідомо, що читачі покоління Y та Z переважно отримують інформацію за допомогою гаджетів, через спілкування у соціальних мережах та служби миттєвих повідомлень.

Враховуючи тенденції сьогодення, прагнучи забезпечити вільний доступ до своїх фондів, урізноманітнити послуги та створити комфортні умови співпраці наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв розвиває нові формати взаємодії з читачами. Так, на перший план виходить дистанційне інформаційн

о-бібліографічне обслуговування науково-педагогічного складу, магістрів та аспірантів університету за допомогою e-mail, електронної доставки документів та сервісу «Віртуальна довідка».

Основним електронним інформаційним продуктом та найбільш популярним бібліографічним ресурсом бібліотеки є Електронний каталог. Нараховує 207 797 записів та надає доступ до повнотекстової колекції Електронної бібліотеки.

Активно для задоволення наукових, навчальних, професійних потреб користувачів використовується веб-сайт бібліотеки. Серед найбільш відвідуваних, розділи: «Видання бібліотеки»,

Рис. 3. Інформаційний проект «12+ книг 2018 року»

«Віртуальні виставки»; «Медіапродукти»; сторінки інформаційного проекту «12+ книг 2018 року» (містить інформацію про новинки наукових, навчально-методичних, довідкових видань, підготовлених та опублікованих науково-педагогічним складом університету у поточному році і є у фонді бібліотеки, Рис. 3) та електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Нематеріальна культурна спадщина України» (містить бібліографічний опис більше 700 джерел інформації з даної тематики, надає доступ до повнотекстових матеріалів близько 300 наукових публікацій; книг, альбомів, каталогів, інтернет-ресурсів, Рис. 4).

Рис. 4. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Нематеріальна культурна спадщина України»

Для інтерактивного спілкування з користувачами бібліотека використовує акаунт у соціальних мережах Facebook та Instagram, де публікуються матеріали про дні інформації; нові надходження; репортажі про проведені заходи, презентації книг та зустрічі з відомими діячами культури і мистецтва; анонси подій.

З метою популяризації бібліотечних фондів та читання, у рамках інформаційних та просвітницьких проектів, на базі он-лайн сервісів SlideShare, Genial.ly, H5P, ThingLink, Tilda Publishing, Calameo створюються різноманітні електронні продукти: віртуальні виставки, стрічки часу, лонгриди, електронні журнали, інтерактивні зображення та вікторини.

На каналі бібліотеки у відеохостингу YouTube розміщено буктрейлери, відеопрезентації та відеофільми, які за допомогою мультимедійних технологій популяризують бібліотечні видання, розкривають творчі і мистецькі грані педагогів університету, формують образ інноваційної та сучасної бібліотеки.

Отже, можна констатувати, що наукова бібліотека КНУКіМ активно використовує різноманітні формати інтерактивного спілкування та зворотного зв'язку із науково-педагогічним складом, студентами, магістрами та аспірантами університету, сприяючи їхньому науковому, навчальному та професійному розвитку, задовольняючи інформаційні та мистецькі потреби.

Список бібліографічних посилань

1. Bohn R., Short J. Measuring Consumer Information. *International Journal of Communication*. 2012. Vol. 6. Pp. 980–1000. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi2lZPtqZTdAh>

XFBiwKHSJvAO4QFjAAegQIABAC&url=http%3A%2F%2Fijoc.org%2Findex.php%2Fijoc%2Farticle%2Fdownload%2F1566%2F743&usg=AOvVaw3nTZed7qLc_PgbhwwEIWfg (accessed: 8.11.2018).

2. 13 reasons Why your Brain Craves Infographics. URL: <https://neomam.com/interactive/13reasons/> (accessed: 8.11.2018).

УДК 659.1:004.738

Маргарита Сергіївна Сухачова,
*магістрант кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету
культури і мистецтв*

Науковий керівник
Олена Олександрівна Каракоз,
*кандидат історичних наук, доцент кафедри
інформаційних технологій, заступник декана факультету
інформаційної політики і кібербезпеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

РЕКЛАМА ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

Актуальність теми полягає в необхідності вивчення та використання нових засобів просування електронних ресурсів, чому активно сприяє розвиток Інтернет середовища. Електронний маркетинг – досить ефективний метод рекламної діяльності. Перевага полягає в легкому впливі на вузькі кола цільової аудиторії, на скороченні відстані між рекламодавцем та споживачем. Тому використання можливостей кіберпростору стає ще більш популярнішим, та ефективність від такої реклами зростає. Технологічні можливості Інтернет мережі відкривають широкі перспективи для просування електронних ресурсів.

Нові можливості рекламної сфери вимагають використання особливих підходів і запровадження сучасних технічних рішень. Перевагою реклами електронних ресурсів в Інтернет просторі є доступність публікацій у мережі в порівнянні з друкованими ЗМІ або телебаченням. Наприклад, якщо тиражування буклету може обійтися в сотні доларів, то розміщення сайту нічого не коштуватиме. Інтернет практично не обмежує інформацію.

Веб-сайт може бути використаний для реклами електронних ресурсів та для отримання загального уявлення про них. Шляхом до успіху є вдало розроблений сайт та ефективні маркетингові заходи. Можна виділити три основні варіанти переходу користувачів на веб-сайт: пошукові системи; гіпертекстові посилання; інші джерела інформації, зокрема традиційні (газети, журнали, радіо тощо).

Рекламна кампанія, яка спрямована на інформування користувачів інтернету про електронний ресурс, містить наступні сервіси:

- реєстрація ресурсу в пошукових машинах;
- розміщення безкоштовних посилань у каталогах;
- реєстрація на тематичних сайтах;
- розміщення посилань на інших сайтах;
- використання списків розсилання;
- друк на інших ресурсах матеріалів, що містять зворотні посилання;
- використання імені сайту у всіх видах рекламної продукції компанії;
- використання традиційних видів реклами.

Інтернет - ідеальний засіб для створення реальних інтерактивних систем, необмежених у часі або рекламній площі, що визначає його як ідеальний засіб для створення іміджевої і товарної реклами. На сучасному етапі відкриваються широкі можливості з використання наступних видів інтернет-послуг для популяризації електронних ресурсів:

1. Безкоштовна і платна реєстрація сайту на найбільших серверах.

2. Контекстна реклама. В цьому випадку рекламодавець «купує» у пошукової системи певні ключові слова. Наприклад, слова «інформація», «ресурс», «електронний ресурс». При пошуку користувач, запит якого містить одне з цих ключових слів, крім посилань на сторінки, побачить відповідну рекламу даного електронного ресурсу.

3. Банерна реклама. Банер - це прямокутне графічне зображення, розташоване на сторінці веб-сервера видавця, має гіперпосилання на сайт фірми-рекламодавця. Одним із ефективних методів реклами електронних ресурсів є участь в обмінній мережі банерообміну. Принцип цієї реклами полягає в тому, що певна компанія демонструє на веб-сторінках свого сайту банерну рекламу, а натомість отримує покази рекламних блоків на сайтах учасників банерної мережі.

4. Direct marketing. Найефективнішим видом реклами електронних ресурсів є персоніфіковане звернення до споживача інформації. Сьогодні одним із найефективніших стає вірусний маркетинг (безпосередня передача інформації від користувача до користувача). Але цей напрям в нашій країні практично нерозвинений.

5. Текстова реклама. Одним із популярних рекламних носіїв є текстовий блок. Найчастіше він використовується в поштових розсиланнях.

Як висновок, слід зазначити, що інтернет-реклама - це комплекс заходів у мережі, метою яких є привернення уваги широкої аудиторії, а те, як це відбувається (чи демонстрацією графіки або тексту, аудіо- чи відеофайлами), не так важливо. Таким чином, реклама електронних ресурсів виступає важливою передумовою та запорукою їх ефективного та оперативного використання цільовою аудиторією.

УДК 023.4-051:378.148:004

Юлія Василівна Трач,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент Київського національного університету

культури і мистецтв

VR-ТЕХНОЛОГІЇ ТА МУЛЬТИМЕДІА В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОЇ СФЕРИ

Сьогодні багато методичних інновацій в освіті пов'язані із застосуванням діалогового навчання, в процесі якого здійснюється освоєння досвіду студентами (спеціально організоване або стихійне) на основі взаємодії з комп'ютером або людиною [9]. Подібні форми проведення занять реалізуються за допомогою використання мультимедійних технологій, що передбачають використання спеціалізованих мультимедійних засобів, з якими навчання стає більш ефективним. Ці засоби можуть управляти роботою студентів, зокрема сприяти їхній активній взаємодії один з одним, а при індивідуальній роботі у них з'являється можливість скористатися однією з важливих особливостей мультимедійних навчальних програм – зворотним зв'язком. Таким чином, важливою є організація навчального процесу із застосуванням мультимедійних технологій, яка сприяла б більш активному і цілеспрямованому сприйняттю навчального матеріалу і підвищенню самостійності студентів, тобто підвищення ефективності навчання майбутніх фахівців бібліотечної сфери.

Дослідники відзначають такі дидактичні можливості мультимедійних технологій навчання:

– реалізація головного принципу дидактики – наочності – за рахунок розширення можливостей візуалізації навчальної інформації, оскільки використання графіки, звуку, кольору та інших засобів мультимедійної техніки уможливило створення реальної картини світу;

– негайний зворотний зв'язок між користувачем і програмою – взаємодія користувача з програмною системою, що характеризується реалізацією більш розвинених засобів ведення віртуального діалогу, наприклад, можливістю обирати режими роботи і зміст навчального матеріалу;

– спрощення процесів інформаційно-методичного забезпечення (організаційне управління навчальною діяльністю, контроль або самоконтроль результатів діяльності студентів, корекція, що ґрунтується на результатах контролю і тестування);

– автоматизація обчислювальних процесів інформаційно-пошукової діяльності та обробки результатів навчального матеріалу з можливістю повторення певного фрагмента досліджуваного матеріалу;

– збереження в архіві великих обсягів інформації і можливість передавати її, а також легкий доступ і звернення користувача до баз даних.

Засадами ефективного використання мультимедійних технологій в освітньому процесі є: організація навчального заняття відповідно до дидактичних можливостей мультимедійних технологій; оптимальний вибір навчальних мультимедійних програм, які б відповідали меті і завданням заняття, рівню підготовленості студентів. Разом з тим, для підвищення ефективності застосування мультимедійних технологій повинні бути реалізовані такі організаційно-педагогічні умови: 1) можливість індивідуалізації підготовки студентів із застосуванням мультимедійних технологій у процесі науково-дослідницької роботи (диференціація завдань за рахунок використання навчальних мультимедійних комплексів завдань); 2) внутрішня відкритість, яка досягається завдяки інтерактивному змісту мультимедійних технологій; 3) гнучкість та адаптивність: студенти мають можливість варіювати інтенсивність представлення матеріалу, кількість повторень та інші параметри, що відповідають їхнім індивідуальним потребам; 4) прискореність і компактність навчання, що обумовлюється можливістю в найкоротші терміни виконати навчальний план і засвоїти дисципліну; 5) потреба і зацікавленість студентів у швидкому та якісному оволодінні знаннями.

Отже застосування мультимедійних технологій в підготовці фахівців бібліотечної сфери відкриває нові, надзвичайно масштабні форми накопичення текстової, аудіовізуальної і навчально-довідкової інформації. Найважливіша особливість комп'ютера з встановленими мультимедійними навчальними програмами – миттєвий розширений пошук інформації та оперативне виведення її на монітор, що дає змогу викладачу по-новому проілюструвати навчальний матеріал, плідно організувати самостійну роботу студентів тощо. Надаючи різноманітні виражальні засоби для відображення навчальної інформації у поєднанні з інтерактивністю, мультимедіа забезпечує якісний рівень навчання майбутніх фахівців. Разом з тим, незважаючи на всю значущість мультимедійних технологій, останнім часом усе більшого значення і поширення в навчальному процесі набуває технологія віртуальної реальності як один з експериментальних методів, а також засобів і технологій навчання одночасно.

Проникнення віртуальності в простір освіти цілком природне й обумовлене економічними і соціокультурними чинниками. Однак важливо звернути увагу на те, що віртуальність не повинна поглинати, підміняти освітню систему, залишаючись в ній одним із компонентів, що забезпечують відповідність результатів навчання вимогам часу, життєздатність, значущість освіти як інституту культури. Віртуалізація освітнього простору, опосередкована телекомунікаційними технологіями, повинна зберегти, перш за все, статус засобу, що оптимізує освітню діяльність. В умовах прискорення темпів життя, небувалого збільшення обсягів нового знання, необхідності постійного оновлення знання повноцінна освіта навряд чи була б реалізована без залучення сучасних технологій. Однак віртуалізація

освітнього простору повинна здійснюватися паралельно з підвищенням інформаційної культури особистості, розвитком вміння знаходити, аналізувати і систематизувати інформацію, відокремлювати істинне знання від помилкового, використовувати інформацію для саморозвитку.

Сучасна соціокультурна ситуація складається таким чином, що у системи освіти в даний час не залишається вибору використовувати чи ні будь-які технології, проте не слід допускати превалювання віртуальної освіти над традиційною, живою педагогічною взаємодією, яка є більш значущою для формування особистісних якостей. Дії освітньої системи в цьому напрямі досить жорстко регулюються сучасними ринковими відносинами: потрібні все нові напрями професійної підготовки, знання стрімко знецінюються, доповнюються, видозмінюються, підтримується необхідність включення майбутніх фахівців в жорстко окреслене коло значущих для сучасного соціуму компетенцій.

Відмінною ознакою віртуальної реальності (ВР) як нового освітнього середовища є зміна зображень в режимі реального часу і переживання ефекту присутності. ВР імітує як вплив, так і реакції на цей вплив. За останні п'ять років технології віртуальної реальності розвинулися від сумнівно перспективних до повсюдно використовуваних і впроваджуваних, проте реальних досліджень віртуальної реальності в педагогіці здійснюється вкрай мало. Це можна пояснити складністю, високими матеріальними витратами подібних досліджень, причому не лише в нашій країні, а й за кордоном. Більше того, сучасна система загальної та професійної освіти демонструє посилене протиріччя між використанням педагогічних технологій на основі віртуальної реальності та інерцією колишніх стереотипів освітньої практики. Хоча на рівні обговорень серед теоретиків і практиків ця тема є об'єктом пильної уваги.

Перший прототип системи для створення віртуальної реальності – «Sensorama», розроблений кінематографістом Муртоном Хейлігом, з'явився на початку 1960-х років, і надавав користувачам можливість отримання мультисенсорного віртуального досвіду, що поєднує візуальний, аудіальний, нюховий, тактильний і кінестетичний досвіди. «Sensorama», як пристрій, здатний показувати «кіно майбутнього», зацікавив багатьох і поклав початок новому напрямку: в 1966 р. американський інформатик та піонер Інтернету А. Сазерленд створив систему «віртуальної реальності», замінивши інфрачервону камеру комп'ютерними зображеннями, а в 1989 р. інший вчений у галузі інформатики Д. Ланьє ввів термін «віртуальна реальність». Здобувши настільки привабливу назву, напрям почав привертати до себе ще більшу увагу громадськості. Надалі одним з основних «прискорювачів» віртуальної реальності стали смартфони, завдяки повсюдному використанню яких віртуальна реальність набула широкого застосування не лише в освіті, а й у таких сферах, як: розваги, в тому числі комп'ютерні ігри, охорона здоров'я, управління роботами, музеї, автомобілебудування, магазини, військова справа тощо.

Використання віртуальної реальності відкриває багато нових можливостей в навчанні та освіті, які є доволі складними, тривалими за часом або дорого коштують при традиційних підходах. Виокремлюють п'ять основних переваг застосування AR/VR технологій (технологій доповненої – augmented reality, AR, та віртуальної – virtual reality, VR, реальності) в освіті [2]:

- наочність (використовуючи 3D-графіку, віртуальна реальність здатна не лише надати відомості про явище чи процес, а й продемонструвати їх з будь-якою мірою деталізації);
- безпека (глядача можна занурити в будь-яку з небезпечних ситуацій без найменших загроз для його життя);
- залучення (віртуальна реальність дає змогу змінювати сценарії, впливати на хід експерименту або вирішувати завдання в ігровій і доступній для розуміння формі);
- фокусування (віртуальний світ, який оточує глядача на всі 360⁰, дасть змогу цілком зосередитися на матеріалі і не відволікатися на зовнішні подразники);
- віртуальні заняття (споглядання від першої особи і відчуття своєї присутності в намальованому світі – одна з головних особливостей віртуальної реальності).

Підвищення ефективності навчання з використанням технологій віртуальної реальності обумовлене також тим, що заняття з використанням сучасних технологій викликають великий інтерес, результатом чого стає підсилення навчальної мотивації та активності студентів. Як вказував один з відомих дослідників віртуальної реальності О. Юхвид, всі звіти про реалізацію різних навчальних програм на основі VR-технологій повідомляють про підвищений інтерес студентів до подібної форми занять й ентузіазм, з яким вони готуються до кожного заняття, вивчаючи теоретичний матеріал, який потім зможуть пропрацювати у віртуальному середовищі [13]. Крім того, навчальні програми, створені на основі технологій віртуальної реальності, є універсальними (тобто при використанні таких програм для різних предметних галузей необхідний практично один і той самий комплект програмно-апаратних засобів), легко «вбудовуються» в традиційний навчальний процес і дають змогу замінити реальні об'єкти їх імітаційними моделями й інтерактивними тренажерами, за допомогою яких студенти можуть моделювати різні ситуації і знаходити оптимальні рішення.

Засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів є й інтерактивні інтелектуальні навчальні системи, побудовані на основі технологій віртуальної реальності [6]. Такі системи широко використовують когнітивну комп'ютерну графіку, головним завданням якої є стимулювання пізнавальних механізмів, творчого мислення, а не однозначну інтерпретацію знань. При цьому активне використання технологій віртуальної реальності є однією із системних вимог, що дають змогу забезпечити максимальний навчальний ефект при розумних витратах на розробку навчальних систем [6].

Отже можна припустити, що віртуальна реальність – ідеальне навчальне середовище. Сприйняття віртуальної моделі з високою мірою достовірності дає змогу якісно і швидко готувати фахівців з різних спеціальностей, у тому числі й майбутніх бібліотекарів. Освіта з використанням віртуальної реальності дає змогу наочно проводити лекції і семінари, тренінги, демонструвати студентам всі аспекти реального об'єкта або процесу, що в цілому дає колосальний ефект, покращує якість і швидкість освітніх процесів і зменшує їхню вартість. Технології віртуальної реальності дають змогу повною мірою використовувати те, що людина 80% інформації отримує з навколишнього світу за допомогою зору, при цьому люди запам'ятовують 20% того, що вони бачать, 40% того, що вони бачать і чують, і 70% того, що вони бачать, чують і роблять. У результаті відбувається повне залучення студентів у навчальний процес, що підвищує їхню мотивацію й успіхи в отриманні знань.

Однак, попри очевидні переваги застосування технологій віртуальної реальності в освіті, є чимало потенційних проблем з технологічної точки зору. По-перше, будь-яка дисципліна є досить об'ємною, що вимагає значних ресурсів для створення контенту на кожен тему заняття – у вигляді повного курсу або десятків і сотень невеликих додатків. Компанії, які створюватимуть такі матеріали, повинні бути готові займатися розробкою тривалий час без можливості її окупути до виходу повноцінних наборів занять. По-друге, у разі дистанційного навчання навантаження з покупки пристрою віртуальної реальності «лягає» на користувача, або цим пристроєм може бути його телефон. Але освітнім установам необхідно буде купувати комплекти обладнання для аудиторій, в яких проходитимуть заняття, що також вимагає значних інвестицій. По-третє, віртуальна реальність, як і будь-яка технологія, вимагає використання своєї, специфічної мови. Важливо знайти правильні інструменти для того, щоб зробити контент наочним. Крім того, складно буде оновити вже наявні освітні програми.

Незважаючи на труднощі, технології віртуальної і доповненої реальності слід застосовувати в сфері освіти в першу чергу тому, що освітня система мусить пристосовуватися до процесів, моделей і теорій, які постійно ускладнюються, а студентам необхідно оперувати великою кількістю інформації і новими способами її отримання. Більше того, за прогнозами експертів, дохід від продажу програмного забезпечення для шкіл і вищих навчальних закладів становитиме у 2020 р. \$ 300 млн. і \$ 700 млн. у 2025 р. За найскромнішими підрахунками, система освіти витратить близько п'яти років для

закупівлі та введення в експлуатацію 8 млн. пристроїв віртуальної і доповненої реальності [4].

В якості прикладу застосування VR-технологій з освітньою метою варто згадати програму компанії Apple. Від початку проекту у березні 2013 р. компанія надала освітнім установам по всьому світу 8 млн. планшетних комп'ютерів, 4,5 млн. з них – в школи США. За три роки компанія пожертвувала майже 7% всіх вироблених iPad [4]. Компанія Google безкоштовно просуває в школах свій проект Cardboard (основою експерименту є шолом, який, за задумом розробників, можна зібрати із підручних матеріалів), до початку 2016 р. було готово понад 100 навчальних програм [4].

Серед кращих проектів слід також відзначити такі, як:

– LABSTER – інтерактивний 3D-проект, розроблений у партнерстві з провідними університетами – Массачусетським технологічним інститутом, Гарвардом і Стенфордом. Студенти можуть дистанційно здійснювати експерименти в наукових лабораторіях з повним комплексом обладнання [3];

– LECTURE VR – проект пропонує серію знакових лекцій з наочною візуалізацією, які можна відвідати індивідуально і в складі групи, наприклад, в якості доповнення до навчального заняття [3];

– Colosseum VR – творці додатка пропонують усім бажаючим перенестися в Стародавній Рим, щоб на власні очі побачити Колізей, побувати в центрі гладіаторських боїв, відвідати Палатинський пагорб або храм Венери, дослідити арку Костянтина або Колос Нерона. Графіка у цьому проекті поки ще далека від ідеалу, проте таке занурення в історію нікого не залишить байдужим [7];

– Mezo VR – дає можливість не лише побачити археологічні розкопки, які реально ведуться, а й простежити за етапами в історії певної цивілізації. Цей додаток є мальованим, однак графіка досить хороша, щоб зацікавити орнаментами на стінах стародавніх будівель [7];

– Titans of Space – додаток дає можливість здійснити подорож у космос, в якому кожне із космічних тіл зменшене в мільйон разів [7].

Таким чином, VR-системи – це комплекс технічних засобів, що занурюють людину у віртуальну 3D-сцену, модель якої створюється за допомогою комп'ютера [8]. Така система дає змогу відчувати себе присутнім в іншому світі або реалістично побачити перед собою прототип чогось, існуючого поки лише в кресленнях. Сам комплекс пристроїв, що впливають на людину, може бути різним: 3D-кімната, тривимірний екран, шолом віртуальної реальності або будь-яка інша конфігурація VR-системи. Крім цього, система віртуальної реальності може оснащуватися різною периферією в залежності від бажаних функцій і бюджету замовника. Це можуть бути рукавички віртуальної реальності, різні джойстики, костюми motion-capture або пристрої тактильного зворотного зв'язку. Всі ці технології віртуальної реальності дають змогу взаємодіяти з віртуальною сценою з високою мірою інтерактивності. Це дає підстави розглядати VR-технології як перспективний напрям, розвиток якого сприятиме подальшому прогресу у сфері освіти, самоосвіти та підвищення кваліфікації. Підтвердженням цього є концепція використання технологій віртуальної реальності для навчання і науки, повною мірою реалізована в програмно-апаратному комплексі віртуальної реальності для освіти – VE 3D ieCenter [11]. Однією з основних функцій VE 3D ieCenter є створення інтерактивних освітніх курсів та їхня подальша демонстрація для студентів і викладачів в системах віртуальної реальності, звичайних PC, 3D Intranet і 3D Internet.

Фактично йдеться про «нову парадигму освіти», або «smart-освіту», що розглядається сьогодні як «організована і здійснювана з використанням технічних інновацій та Інтернету взаємодія предмета науки, слухача, викладача та інших учасників процесу, скерована на формування системного багатовимірного бачення предмета науки, включаючи його різні аспекти (економічний, правовий, соціальний, технологічний і т.д.)» [10, с. 10]. Складова «smart» приєднується сьогодні до безлічі інших слів, формуючи такі поняття, як «smart-

пристрої», «smart-ресурси» та ін. У цих умовах формування і розвиток smart-культури суб'єктів визначається формуванням: культури smart-взаємодії, відносин у smart-середовищі, smart-безпеки, комп'ютерної та інформаційної етики. Як і smart-суспільство, smart-культура не має самостійного змісту – це складова інформаційної культури, медіакультури.

Багато питань, пов'язаних з функціональною спрямованістю інформаційних процесів у сучасній освіті, так чи інакше, пов'язані зі smart-освітою, здатною забезпечити максимально високий рівень освіти, відповідний завданням і можливостям сьогоденного світу; адаптацію молодих людей до мінливих умов освітнього середовища; гарантії переходу від книжного контенту до інтерактивного. Навчальний процес на основі smart-технологій відкриває перед студентами і викладачами нові перспективи: 1) можливість отримувати практико-орієнтовану освіту; 2) регулярне коригування навчальних електронних матеріалів викладачами; 3) регулярне поповнення електронних ресурсів «свіжою» інформацією з професійних сайтів і блогів; 4) можливість вивчати актуальний матеріал, затребуваний сучасним ринком; 5) вибудовувати індивідуальну траєкторію навчання, тобто студенти мають можливість самостійно вивчати навчальні дисципліни за електронними курсами. Ефективність smart-технологій обумовлена трьома основними чинниками: гарантією мобільного доступу, який забезпечує отримання цифрових послуг широкого діапазону в будь-якій точці світу, орієнтованих при цьому на індивідуального користувача; акумулюванням і систематизацією отриманої інформації у вигляді нових знань, які є основою модернізації економіки; формуванням smart-оточення, при якому інформаційно-технологічне середовище наближається до природного інтелекту, стимулюючи появу подібних розробок і слугуючи основою для авторських розробок.

В найбільш загальному вигляді віртуальна освіта являє собою процес і результат взаємодії суб'єктів й об'єктів освіти, супроводжуваний створенням ними віртуального освітнього простору, специфіку якого визначають ці об'єкти та суб'єкти, і, відповідно, існування якого поза комунікацією викладачів, студентів та освітніх об'єктів неможливе або, іншими словами, віртуальне освітнє середовище створюється тільки тими об'єктами і суб'єктами, які беруть участь в освітньому процесі, а не наочними посібниками або технічними засобами, якими б інноваційними вони не були [5]. Серед інших недоліків віртуалізації освітнього простору варто відзначити: а) машиноподібність – заміщення людського спілкування машинним, що позбавляє суб'єкта емоційного сприйняття, яке є основою творчого потенціалу й асоціативності; б) репродуктивність – здатність відтворювати лише ту інформацію, яка є в комп'ютерному середовищі, що на підсвідомому рівні впливає на відмову студентів від самостійної, творчої роботи з більш широким масивом літератури з певної тематики; в) фізіологічні – випромінювання, тривале перебування студента в одноманітному (сидячому) положенні, кадрові частоти екрану і т.д. [1, с. 17]. Крім того, людина, сама того не усвідомлюючи, стає заручником «автоматизованої» системи освіти, для якої, проте, процес викладання за допомогою інформаційних мереж став таким же звичним, як і спілкування через телефон, хоча це не вирішило традиційних проблем. Тому доводиться погодитися з тим, що «одна з основних тенденцій, що відбуваються в освітньому просторі внаслідок впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, проявляється в тому, що освіта втрачає свої аксіологічні й екзистенційно значущі характеристики» [12, с. 1].

Підсумовуючи вищевикладене, варто відзначити, що сучасна епоха, істотним чином на яку вплинули інформаційні технології, визначила розвиток культури та її проявів, причому ряд цих змін настільки значний, що дає змогу говорити про трансформацію її основ. Під впливом процесу інформатизації культура «занурюється» в новий багатовимірний кіберпростір, світ віртуальних феноменів. Наслідком цього став процес віртуалізації сучасної культури, а також її феноменів та інститутів, зокрема освіти як транслятора соціально-культурного досвіду. Крім того, в останні десятиліття в світогляді і поведінці молоді відбуваються значні зміни, пов'язані з впливом на їхню свідомість масової культури. Сучасна людина, вихована телебаченням та іншими засобами масової комунікації, перевантажена готовими образними структурами, які часто неадекватно інтерпретують

факти, позбавляється можливості самостійно мислити, критично оцінювати, раціонально визначати свій соціально-культурний і духовний розвиток.

VR-технології сьогодні – це додаткова можливість використання чогось нового, розвиток когнітивних навичок, підвищення інтересу до предмета. Навчальні VR-програми вносять істотну специфіку в діяльність викладача, студента, в перетворення змісту освіти, забезпечують формування нового, інформаційного способу подання і засвоєння матеріалу, є високотехнологічними дидактичними інструментами і виступають в якості жорсткого алгоритму дій, розпоряджень, що забезпечують гарантований розвиваючий ефект. Однак є певні умови, дотримання яких сприятиме ефективній реалізації можливостей віртуальної освіти. Це мотиваційна готовність студентів до реалізації можливостей віртуальної освіти як до засобу її інтенсифікації; розвиненість інформаційно-технологічних умінь і навичок для реалізації можливостей віртуальної освіти; творча активність і самостійність студентів в реалізації можливостей віртуальної освіти.

Віртуальна освіта здійснюється у взаємодії у віртуальному просторі викладачів, студентів і досліджуваних об'єктів, які його і створюють. За допомогою віртуального простору всі учасники освітнього процесу отримують доступ до інформаційних освітніх ресурсів, електронних курсів, а також можливість самостійно планувати й організувати етапи навчання. Водночас smart-освіта повинна задовольняти потреби особистості і сім'ї. Найціннішою і найбільш затребуваною є творча здатність людини, що дає змогу виходити за межі професійних стереотипів і знаходити нові рішення. За рахунок цього відбувається розвиток технологій, що є основою інтелектуальної економіки, smart-технологій. Таким чином, віртуалізація освіти – це складник процесу інформатизації суспільства, який передбачає передання знань за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, а також результат взаємодії суб'єктів та об'єктів освіти між собою, супроводжуваний створенням ними віртуального освітнього простору.

Список бібліографічних посилань

1. Бокачев И. А. Виртуализация современной системы образования: «за» и «против». *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки*. 2015. № 1. С. 15–19.
2. Виртуальная реальность в образовании. URL: https://vrgeek.ru/2016/07/21/2467_obrazovanie-v-vr (дата обращения: 19.10.2018).
3. Виртуальная реальность в образовании: форматы. URL: <http://www.edutainme.ru/post/vr-formats> (дата обращения: 19.10.2018).
4. 9 сфер применения виртуальной реальности: размеры рынка и перспективы. URL: <https://vc.ru/p/vr-use> (дата обращения: 19.10.2018).
5. Ерохин С. В. Технологии виртуальной реальности как инструмент повышения эффективности решений в системе образования. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tehnologii-virtualnoy-realnosti-kak-instrument-povysheniya-effektivnosti-resheniy-v-sisteme-obrazovaniya> (дата обращения: 19.10.2018).
6. Зеленко Л. С., Топунов А. В., Загуменнов Д. А. Интерактивная интеллектуальная обучающая система, построенная на основе технологии виртуальных миров, как средство активизации учебно-познавательной деятельности учащихся. *Материалы XVII Всероссийской научно-методической конференции «Телематика»*. Санкт-Петербург, 2010, С. 335–336.
7. 7 приложений виртуальной реальности, которые заменят учебники истории. URL: http://mel.fm/tekhnologii/1362897-virtual_reality (дата обращения: 19.10.2018).
8. Системы виртуальной реальности (Virtual Environment & Virtual Reality). URL: <http://ve-group.ru/vr-systems> (дата обращения: 21.03.2018).
9. Суворова Н. Интерактивное обучение: новые подходы. URL: vashabnp.info/_ld/0/95_a6D.doc (дата обращения: 21.03.2018).
10. Тихомиров В. П., Днепровская Н. В. Смарт-образование как основная парадигма развития информационного общества. *Современные информационные технологии и ИТ-образование*. 2015. № 11. С. 9–13.

11. Центр визуализации и виртуальной реальности для науки и образования. URL: <http://ve-group.ru/3dvr-resheniya/obrazovanie-i-nauka> (дата обращения: 21.03.2018).
12. Черных С. И. Изменение образовательного пространства в информационную эпоху: социально-философский анализ : автореф. дис. ... д-ра филос. наук : 09.00.11. Новосибирск, 2012. 28 с.
13. Юхвид А. В. Философские проблемы виртуальной реальности в творчестве, искусстве и образовании. Правовые аспекты использования виртуальных технологий. URL: http://www.yukhvid.narod.ru/Doklad_Ekaterinburg.htm (дата обращения: 21.03.2018).

УДК 025.5:004.738.1

Лариса Валентинівна Федюшина,
*бібліограф I категорії наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ІННОВАЦІЇ В ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСАХ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ

Сьогодні інформаційні технології займають центральне місце в розвитку всіх сфер сучасного суспільства та неодмінно впливають на систему освіти і культури. Практично в усіх розвинених країнах світу технології стають звичними не тільки у заклади вищої освіти, а й у звичайних шкіл початкової та середньої освіти.

На даний час українське суспільство перебуває на межі змін, спонукаючи фахівців різних галузей до розвитку інформаційної діяльності. Бібліотечна галузь також змінюється і з кожним днем попит та інтерес до електронних ресурсів тільки збільшується. Однак сьогодні, щоб максимально задовольнити потреби користувачів бібліотечної галузі, необхідно саме ефективне використання інновацій в електронних ресурсах та їх популяризація.

Інтернет надає багато можливостей бібліотекарям підвищувати рівень послуг та забезпечувати популяризацію книг в електронних ресурсах. Одним із таких інструментів, є створення сучасного веб ресурсу. Щоб електронний ресурс був ефективним та відповідав усім вимогам користувачів, використовуються різні інноваційні методи сьогодення:

- розміщують електронний каталог, який є максимально зрозумілим користувачеві, має зручну форму пошуку та містить доступ до всіх необхідних публікацій;
- створюють сторінки з віртуальними виставками та новинами про бібліотечну діяльність;
- застосовують різноманітні форми зворотного зв'язку та використовують on-line можливості для спілкування користувачів між собою (тематичні чати та форуми);
- встановлюють різноманітні форми голосування, за допомогою яких можливо визначити рейтинг книг та авторів;
- впроваджують системи веб-аналітики, які надають змогу фахівцям бібліотечної галузі побачити вподобання відвідувачів та можливі проблемні сторінки на сайті;

Для популяризації електронного ресурсу використовуються різні способи інформування потенційних користувачів:

- одним із таких методів є блогер-сфера, за допомогою якої фахівці можуть надавати свої рекомендації, стосовного того чи іншого видання;
- активно використовуються соціальні мережі, де публікуються інформація про нові надходження до електронних ресурсів, рекомендації та короткий опис видань, інтерв'ю з авторами тощо;
- розміщується інформація про ресурс на різноманітних тематичних сайтах та форумах;

- використовуються мобільні технології (додатки та QR-коди);
- інформування потенційних користувачів за допомогою рекламно-інформаційної продукції (буклети, брошури, листівки тощо);
- застосовується реклама у періодичних виданнях та різних публічних заходах.

Таким чином за допомогою інновацій в електронних ресурсах вирішується проблема систематизації і доступності інформації, незалежно від місця знаходження користувача. Адже в світі електронних інформаційних ресурсів відбуваються певні зміни: змінюються функції бібліотек – від локальних друкованих ресурсів до електронних, змінюються пріоритети видавництва – від створення ресурсів до створення сервісів, змінюються потреби користувачів – від отримання інформації до її систематизації і аналізу. Спостерігаючи таку тенденцію стає зрозуміло, що швидкість впровадження інновацій та ефективна їх популяризація позитивно впливають на розвиток бібліотечної галузі.

УДК 027.7:[316.7:001.102:004

Софія Валентинівна Безрукова,
*бібліограф II категорії наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бібліотека закладу вищої освіти та її ресурси, традиційні й інноваційні є частиною інформаційного простору. Саме бібліотека забезпечує міжгалузеві наукові зв'язки, забезпечує навчальний і науково-дослідний процеси університету документами міжгалузевої, загальноосвітньої та спеціальної тематики, орієнтуючись на навчальні плани конкретного закладу.

Процес формування інформаційної культури – комплексний і здійснюється у бібліотеці за наступними напрямками:

- робота з удосконалення комплектування та розкриття бібліотечних фондів;
- систематичне вивчення динаміки інформаційних потреб користувачів, особливо пов'язаних з ціннісно-орієнтованою, пізнавальною, виробничою діяльністю;
- створення комфортних умов для задоволення інформаційних потреб читачів;
- удосконалення роботи з підвищення рівня бібліотечно-бібліографічних та інформаційно-комп'ютерних знань;
- популяризація та реклама інформаційних послуг бібліотеки серед користувачів.

Таким чином, вся діяльність бібліотеки спрямована на підвищення інформаційної освіти користувачів.

Інформаційна культура передбачає наявність у користувача інформаційних потреб і прагнення їх реалізовувати, що сприяє власному вдосконаленню та покращує навички оцінювання якості отриманої інформації.

Читання – процес інтелектуальної діяльності, і він є найважливішим компонентом в системі виховання й освіти. Цей процес здійснюється протягом усього життя людини, і бібліотека є його активним учасником.

У сучасних реаліях актуалізувалася освітня функція бібліотеки закладу вищої освіти. Впроваджуючи інформаційні технології в роботу, її співробітники одночасно навчають користувачів роботі з ними і формують у студентів, викладачів і аспірантів важливу інформаційну компетентність.

Інформаційна компетентність є важливою складовою читацької культури особистості в цілому. Інформаційні технології прискорюють пошук інформації, використовуючи електронні каталоги та Інтернет.

Таким чином, бібліотека університету бере участь в навчальному процесі, є як суб'єктом у формуванні інформаційної культури, так і ресурсним засобом забезпечення цього процесу через реалізацію соціальних функцій – збереження і трансляцію пам'яті людства.

Зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі, змушують бібліотеки закладів вищої освіти виконувати нові функції, розширювати види інформаційних послуг, приділяючи більше уваги бібліотечно-бібліографічній, аналітичній і фактографічній інформації, створювати нові інформаційні продукти. Сьогодні в бібліотеки приходять користувачі з ускладненими запитами та вимогами з пошуку необхідної інформації. Тому фахівці бібліотек асоціюються тепер у користувачів не тільки зі зберігачами інформації,

але і з консультантами, що допомагають їм адаптуватися до сучасних інформаційних технологій.

Використовуються різні методики активного навчання студентів: від комплексних програм щодо розвитку інформаційної культури й до індивідуальних консультацій користувачів.

За допомогою єдиного інформаційного та комунікаційного простору університету і власного інформаційно-освітнього середовища, бібліотека забезпечує рівноправний доступ і раціональний обмін інформаційно-бібліотечними ресурсами, створює умови для самоосвіти, саморозвитку та формування інформаційної культури майбутніх фахівців.

УДК 025.4.03:027.7:001.8

Олена Олександрівна Каракоз,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри
інформаційних технологій, заступник декана
факультету інформаційної політики і кібербезпеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Останні роки характеризуються повсюдним впровадженням у життя широких шарів населення науково-технічних досягнень в області інформаційних і комунікаційних технологій.

Постійно зростають обсяги інформаційних ресурсів, представлених у соціальних мережах мережі. Щодня тут з'являється більш 3 млн. нових сторінок. Але, незважаючи на те, що можливості, надані суспільству мережею Інтернет, дійсно грандіозні, помітний і широкий спектр породжуваних нею небезпек. Одержуючи безсумнівні переваги від використання інформаційних систем, побудованих на основі глобальних комп'ютерних мереж, суспільство поступове входить у залежність від їхнього нормального функціонування. Даний факт змушує виробляти нові підходи до захисту інтересів особистості, суспільства, держави в цій сфері.

Ряд небезпек пов'язаний зі спробами певних сил використовувати інформаційні можливості мережі для формування суспільної думки, впливу на маси з метою досягнення своїх інтересів. Безумовно, інформаційному впливу найбільшою мірою піддається найбільш масова й активна частина аудиторії Інтернету - молодь. На молодих людей буквально обрушується потік інформації, значну частину якої вони просто не в змозі адекватно сприйняти. Частина матеріалів, поданих в упередженому виді, здатна привести до моральних деформацій, породити агресію, прагнення до прояву насильства.

Сьогодні сукупність інформаційних потоків навколо кожної людини настільки велика, різноманітна і розгалужена, що вимагає від неї не тільки знання законів інформаційного середовища й уміння орієнтуватися в них, а й безпосередньої участі у його формуванні та перетворенні, сприятні інформаційним контактам.

Інформаційна культура особистості органічно пов'язана з особливостями інтелектуального розвитку. Саме тому в багатьох економічно розвинутих країнах більше уваги надається підвищенню освітнього та інтелектуального рівня користувачів.

В інформаційну епоху рахунок йде не на якість інформації, а на її кількість. Саме цим і користуються більшість політтехнологів, які працюють із молодими людьми: легше

запустити гучну негативну фейкову новину, яка запам'ятається своїм заголовком, а потім спростувати її менш яскравим заявою.

Початок ХХІ ст. характеризується не лише роллю інформації, що зростає, стрімким розвитком інформаційних технологій, а й особливим значенням знань і освіти у становленні інформаційного суспільства. На зміну традиційній парадигмі освіти прийшла інноваційна, найважливішою складовою якої стала ідея неперервності. Реалізація ідеї неперервної освіти направлена на подолання основної суперечності сучасної освітньої системи – між стрімким темпом накопичення знань у світі та обмеженими можливостями їх засвоєння людиною в період навчання. Ця суперечність змушує заклади освіти насамперед формувати вміння вчитися, здобувати інформацію, отримувати з неї необхідні знання. Особливого значення при цьому набуває інформаційна культура фахівця, що є однією з базових особистісних характеристик, яка визначає сучасне інформаційне мислення, професійну мобільність.

Отже, проблема формування інформаційної культури є сьогодні однією з найважливіших проблем вищої школи.

Інформатизація як одна з визначальних тенденцій розвитку також і соціальної сфери зумовлює низку вимог до професійної підготовки студента. Розглянемо основні чинники, що зумовили необхідність формування інформаційної культури студента – майбутнього фахівця. Їх поділяють на дві групи – зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники обумовлені розвитком суспільства, а саме:

- інформатизацією суспільства;
- комп'ютеризацією освітніх закладів, науково-методичних центрів та ін.;
- змінами професійної діяльності в сучасних умовах;
- необхідністю створення єдиного інформаційного простору професійної інформації

за галузями знань

Одним із найважливіших парадигмальних наслідків повороту сучасної освіти до аналізу рівня інформаційної культури особи, що навчається, є тенденція відмови від інтерпретації суб'єктно-об'єктного підходу в освіті як домінуючого і становлення протилежного йому суб'єктно-суб'єктного. Ця тенденція по-різному проявляється в системі загальної, середньої та вищої освіти, але з урахуванням своєї гносеологічної та аксіологічної специфіки виявляється як універсальна форма стимулювання особистості до засвоєння знань. В основі суб'єктно-об'єктного підходу лежить інтенція особи, що навчається, до самостійного, творчого аналізу освітнього продукту, вивчення його іманентних властивостей за рахунок особистих знань, умінь і навиків, набутих у рамках аудиторної роботи та в ході самостійної пошукової діяльності. Вміння здійснювати пошук, обробку, оцінку й систематизацію інформації та знань, тобто наявність певного рівня інформаційної культури, в епоху інформаційного суспільства набувають статусу базових передумов розвитку пізнавальної діяльності людини.

Важливим аспектом у контексті осмислення змін, які відбуваються, і напрацювання спільних дій щодо їхнього регулювання, є становлення нових умов, у рамках яких формується інформаційна культура особистості, в тому числі студентів, які засвоюють освітні програми вищої школи. Вона пов'язана з об'єктивними та суб'єктивними факторами, що експліцитно зафіксовані в педагогіці, соціології та сфері соціальних комунікацій, особливо у працях з бібліографознавства і книгознавства. До об'єктивних факторів можна віднести тенденцію зростання обсягу інформації і знань, збільшення швидкості їхнього розповсюдження завдяки інформаційно-комунікативним технологіям, збільшення обсягів документних масивів дубльованої інформації і появу «мережевої інформації» в контексті споживацької політики суспільства. Не менш важливим, а часом визначальним фактором, який впливає на інтенсивність розвитку наукомістких галузей, є швидке старіння інформації і – як наслідок – самих знань, що виявляється у зниженні рівня їхньої наукової, науково виробничої, практичної значимості у виробництві матеріальних і нематеріальних благ. На противагу цьому набирають обертів тенденції, в рамках яких застаріла інформація не лише не виходить з обігу, але й має високий рівень зберігання і подальшого, не менш

активного, використання завдяки технологічним властивостям інформаційно-комунікативних систем.

Важливим аспектом є вміння студентів продуктивно діяти в умовах як повноти, так і браку інформації; використовувати різноманітні інформаційно-пошукові системи; критично оцінювати знайдену інформацію з точки зору її достовірності, актуальності, новизни; відсіювати інформацію, яка загрожує інформаційно-психологічній безпеці особистості. У нових умовах формування професійно значимих якостей випускника вищого навчального закладу повинне бути орієнтованим не стільки на обсяг і повноту конкретного знання, скільки на здатність самостійно поповнювати знання, ставити і вирішувати різноманітні задачі, висувати альтернативні рішення, виробляти критерії добору найбільш ефективних з них. Досягнення цієї мети в значній мірі залежить від рівня інформаційної культури.

Отже, одним із головних завдань освіти на сучасному етапі є підготовка молодого покоління до швидкого сприйняття й опрацювання великих обсягів інформації, озброєння новітніми засобами та технологіями роботи, формування інформаційної культури. Актуальність формування інформаційної культури та грамотності студентів пов'язана з розширенням впливу на молодь засобів масової комунікації, відтак це зумовлює необхідність особистісно орієнтованого підходу до розвитку критичного мислення студентів, становлення захисного механізму до значного впливу засобів масової комунікації

Формування інформаційної культури особистості майбутнього фахівця не може здійснюватися лише в рамках навчальних дисциплін у системі вищої гуманітарної освіти, орієнтованої передусім на теоретичне засвоєння всієї суми знань і вмінь, що суперечить концепції дієвого підходу в системі сучасної освіти.

Сьогодні можна констатувати той факт, що студенти, які освоюють навчальні програми вищої освіти I ступеня, на випускних курсах повинні систематично засвоювати нові знання з дисциплін, які вони проходили на першому та другому курсах, тому що процес старіння й оновлення фахової інформації триває від трьох до п'яти років, а в деяких наукомістких галузях і галузях з високим рівнем інноваційності. В контексті розвитку інформаційних технологій самостійна робота студентів набуває таких рис, як інтенсивність і мобільність. Прагнення студентів отримувати знання шляхом самостійної, поза аудиторної роботи дозволяє перетворити їх, з пасивного споживача знань у їхнього активного творця, тому на перший план виходить завдання з формування інформаційної культури в рамках діяльнісного підходу. Саме тому освітню функцію в контексті формування інформаційної культури студентів беруть на себе бібліотеки ЗВО, які, прагнуть дати уявлення про входження світової цивілізації до інформаційного суспільства, сформувані у осіб, що навчаються, уявлення про складність і багатоманітність існуючих інформаційних ресурсів; озброїти їх алгоритмами пошуку й аналітико-синтетичної переробки, добування і оцінки інформації, перетворення знайденої інформації і отримання на цій основі нових даних; навчити технології підготовки і оформлення результатів самостійної навчальної, науково-дослідної, професійної діяльності. Бібліотеки ЗВО як структурні підрозділи університетів й інститутів культури та мистецтв організують свою діяльність щодо навчання і підвищення інформаційної культури студентів, як на рівні супроводу освітнього процесу, так і шляхом реалізації власних програм, що часом мають науково-дослідний характер.

Олена Федорівна Омеляненко-Набіуліна,
*провідний бібліотекар наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Комп'ютеризація, використання всесвітньої мережі Інтернет, збільшення електронних інформаційних ресурсів відкриває нове поле діяльності для бібліотек, чия соціальна місія полягає у наданні користувачам відкритого доступу до інформації.

Актуальність застосування інформаційних ресурсів у науково-освітньому просторі вищого освітнього закладу незаперечна. Як зазначають Т. О. Долбенко, Ю. І. Горбань: «сьогодні тенденції розвитку бібліотечно-інформаційних технологій у діяльності бібліотеки неможливо уявити без електронних інформаційних ресурсів» [2, с. 70–93].

Масштабні перетворення, пов'язані з включенням мережових інформаційних масивів до системи обслуговування читачів, беруть початок з моменту набуття бібліотекою вільного доступу до Інтернет при наявності розгалуженої внутрішньобібліотечної локальної мережі. Існування каналу з високою пропускною здатністю, у поєднанні з достатньою кількістю робочих станцій у читальній залі, дозволяє приступити до поступового перерозподілу інформаційного навантаження на Інтернет-джерела [1, с. 199].

Це неминучий і закономірний шлях, і найбільш динамічно цей процес відбувається саме у бібліотеках університетів, адже найчастіше сучасний читач приходиться до бібліотек за електронними повнотекстовими виданнями. Кількість звернень до Web-серверу бібліотеки неухильно зростає, а звичайні відвідування – поступово знижуються.

Читачі вважають за краще працювати з фондами бібліотеки або, точніше, з послугами бібліотеки у режимі онлайн та отримувати необхідну інформацію на власний комп'ютер чи мобільний пристрій.

Обслуговування віртуального читача повинно бути не гірше за обслуговування читача реального – ось провідна теза розвитку бібліотечно-інформаційних послуг сьогодні.

Зупинимося на основних тенденціях розвитку інформаційних ресурсів бібліотеки закладу вищої освіти. Це, перш за все, доступ до електронної інформації, електронні ресурси, формування електронних бібліотек.

У даний час основним інформаційним ресурсом, що забезпечує взаємодію користувача з усім спектром бібліотечно-інформаційних послуг, є електронний каталог. Це найбільш орієнтована на читача частина електронної бібліотечної технології, що виконує роль навігатора в масиві інформаційних ресурсів бібліотеки. Упровадження електронного каталогу у бібліотечно-інформаційне обслуговування стало стартовим майданчиком для самостійної роботи користувача, де він може вибирати стратегію спілкування з бібліотекою. Користувачеві надана можливість вибору: бути безпосередньо присутнім у бібліотеці або скористатися віддаленим доступом до ресурсів і сервісів бібліотеки. Але головне – тепер він сам вибудовує алгоритми пошуку необхідної інформації [3].

Не менш важливою тенденцією є надання своїм користувачам інформаційних ресурсів інших організацій, що дозволяє розширити спектр інформаційних послуг.

Все більшого значення набувають інформаційні ресурси, що містять електронні колекції науково-освітнього характеру, у тому числі інформаційно-бібліотечні системи (ІБС) [3, с. 37].

Інформатизація суспільства, нові вимоги до освіти та реформування вищої школи вимагають якісного та оперативного бібліографічно-інформаційного обслуговування, формування інформаційного поля та швидкого доступу до інформації користувачів освітянської галузі, впровадження інноваційних технологій у бібліотечну діяльність. Ключем

до цього є використання сучасних засобів наукових комунікацій: баз даних, електронних публікацій, створення електронної бібліотеки, електронних колекцій, веб-сайту тощо.

Стратегією розвитку інформаційного суспільства в Україні та Концепцією державної цільової національно-культурної програми «Бібліотека XXI» визначені напрямки розвитку електронної культури, серед яких побудова національного інформаційного ресурсу та реалізація пілотного проекту «Єдина інформаційна система надбань документальної спадщини» [4]. Головним пріоритетом інноваційної трансформації бібліотечної галузі України є інформаційне забезпечення реформування наукової та освітньої сфер, що слугують піднесенню інтелектуального та духовного потенціалу українського суспільства [5].

Інформаційно-бібліотечні системи (ІБС) – популярний і затребуваний формат отримання літератури серед студентів [3].

Слід зазначити, що найважливішим та інтенсивно розвиваючим інформаційним ресурсом є формування власних повнотекстових електронних колекцій. У даному напрямку працюють, у тій чи іншій мірі, практично всі бібліотеки університетів України. До складу колекцій включається, в основному, навчальна та навчально-методична література викладачів даного вишу.

Ключовою ланкою розвитку інформаційно-освітнього простору закладів вищої освіти є наявність повноцінного сайту бібліотеки.

Першим етапом створення бібліотечного сайту є проведення детального аналізу інформаційних потреб його потенційних відвідувачів. При виробленні загальної структури та стратегії наповнення віртуального ресурсу необхідно враховувати інтереси користувачів. Таким чином, створення сайту є не питанням іміджу, а нагальною практичною необхідністю, що дозволяє вирішувати ряд завдань, зокрема:

- змінити характер інформаційної діяльності, перенести центр ваги цієї роботи з бібліотеки на читача за рахунок просторової і тимчасової загальнодоступності цієї інформації;
- організувати віртуальне бібліотечне обслуговування;
- доповнити інформаційно-бібліотечне обслуговування новими формами і методами, пов'язаними із застосуванням сучасних засобів зв'язку та обробки інформації.

Усі ці підходи реалізуються сьогодні у формуванні рубрик сайту наукової бібліотеки КНУКіМ та наповнення їх відповідним контентом.

Список бібліографічних посилань

1. Давидова І. О. Когнітивна динаміка розвитку бібліотек України. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнар. наук. конф., Київ, 3–5 жовт. 2017 р. / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів-членів МААН. Київ, 2017. С. 198.
2. Долбенко Т. О., Горбань Ю. І. Документні ресурси бібліотек : навч. посіб. Київ : Вид-во Ліра-К, 2016. 348 с.
3. Донець В. Використання електронних баз даних у сучасній бібліотеці вищого навчального закладу. *Бібл. вісн.* 2013. № 3. С. 36–38.
4. Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1579-р. від 23.12.2009 р. Верховна Рада України : [офіц. сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1579-2009-%D1%80> (дата звернення: 29.10.2018).
5. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 берез. 2016 р. № 219-р. *Кабінет Міністрів України* : інформаційний портал. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80> (дата звернення: 29.10.2018).

Світлана Сергіївна Охтень,
*провідний бібліотекар наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ВЕБ-САЙТ ЯК ПОТУЖНИЙ КАНАЛ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

Упровадження інформаційних технологій стає реальністю для бібліотеки. Поряд із традиційними послугами широкого розвитку набувають нові способи створення та передачі інформації. Слова «Інтернет», «веб-сайт», «віртуальний користувач», «віртуальне відвідування» стали чи не найбільш вживаними у буденній бібліотечній роботі. Поступово бібліотека стає сучасним комунікаційним центром, який забезпечує швидке отримання будь-якої інформації із безмежного інформаційного простору мережі Інтернет. Отримавши можливість користуватися величезним масивом даних, вона хоче заявити про себе і, що найголовніше, намагається реалізувати свої функції у віртуальному просторі.

Важливим фактором, який призведе до змін на краще у діяльності бібліотеки є створення веб-сайту. Бібліотечний сайт – це образ реальної установи з високим рівнем комфортності та інформаційних можливостей в електронному (віртуальному) світі.

Практично це єдина служба у системі бібліотечного обслуговування, що не потребує фізичної присутності і є доступною цілодобово. Наявність веб-сайту – важлива складова діяльності бібліотеки. Це – престижно, це – сучасно, це – знаково. У той же час бібліотечний сайт має бути якомога простим, зручним, інформативним та привабливим для користувачів.

Бібліотека ЗВО, здійснюючи інформаційне обслуговування, традиційно виконує функцію забезпечення вільного доступу користувачів до інформації.

Веб-сайт, як основний інформаційний ресурс бібліотеки КНУКіМ, розпочав своє існування із березня 2015 р. На головній сторінці сайту розміщено розділи: «Головна»; «Про бібліотеку»; «Структура бібліотеки»; «Видання бібліотеки»; «Віртуальні виставки»; «Каталог видавництва»; «Проекти бібліотеки»; «Медіа продукти». Також є розділи: «Сайт КНУКіМ»; «Новини»; «Електронний каталог»; «Віртуальна довідка»; «Для користувачів»; «Науковцям»; «Мапа сайту»; «Контакти».

Головна сторінка – це обличчя бібліотеки. Вона відкриває для користувачів найважливішу, найсвіжішу інформацію про поточну діяльність культурно-освітнього закладу. Пропонує ознайомитися з постійно діючими книжковими та тематичними виставками, виставками-презентаціями нових книг, інформує про останні новини, заплановані події та ін. При цьому створюється враження про сайт та бібліотеку в цілому, формується її імідж.

Пошук необхідної інформації в розділі здійснюється за допомогою інформаційно-бібліотечної системи «УФД/Бібліотека», що забезпечує багатоаспектний пошук документів бібліотечного фонду.

За допомогою системи «УФД/Читач» користувач проходить реєстрацію. Зареєстровані читачі можуть користуватися електронним каталогом, ввівши при цьому необхідні дані в поля пошуку та при наявності електронної версії їх копіювати на USB-флеш-накопичувачі, ввівши при цьому шифр та пін-код.

Сервіс «Віртуальна довідка» – це послуга для віддалених користувачів за допомогою якої виконуються запити. Максимальний термін виконання запитів – 3 робочі дні. Для цього потрібно заповнити подану форму із полями вказавши при цьому свою електронну адресу та якомога точніше сформулювати повідомлення.

У розділі «Для користувачів» надається інформація які документи необхідно мати при собі для запису до бібліотеки з метою постійного користування. Записуючись до бібліотеки користувач ознайомлюється з правилами та послугами, які вона надає.

Розвиток інформаційних технологій диктує нові умови, вказує на нові соціальні орієнтири, щоб покращити умови освіти, сприяти розвитку науки та культури. Також спонукає до перегляду ролі та засад діяльності документально-інформаційних інституцій, зокрема бібліотек.

Вплив технологічних трансформацій у сфері інформаційних технологій обговорюють такі фахівці як Я. Шрайберг [4], який також висвітлює питання щодо створення електронних бібліотек, електронних документів та електронних ресурсів в інтересах збереження культурно-освітньої спадщини й підвищення ефективності інформаційно-документального обслуговування користувачів; Д. Соловяненко [3], К. Лобузін [1] та (досліджувала поєднання бібліотечних технологій із можливостями інформаційно-комунікаційних технологій) [2]. Підсумком їх досліджень є розуміння того, що виникнення нових концепцій та відповідних моделей діяльності бібліотеки майбутнього обумовлено в першу чергу змінами, що відбулися з технологічними платформами інформаційно-комунікаційної технології, яка запропонувала бібліотечній спільноті програмно-технологічні рішення для реалізації нових бібліотечних функцій. Зокрема, технологія Web 1.0 спонукала розвиток бібліотечних сайтів та онлайн-каталогів; Web 2.0 порадив концепцію Бібліотеки 2.0, заснованої на інтерактивних бібліотечних послугах та залученні користувачів до створення і модифікації бібліотечного та інформаційного простору. Змінюється традиційна роль бібліотекаря «хранителя культурних цінностей» на культурного провідника та розповсюджувача інформації, який сприяє розвитку у користувачів інформаційної грамотності.

Основними напрямками застосування інтернет-технологій сьогодні є створення електронних бібліотек, електронна доставка документів, онлайн-каталоги. До цього переліку можна додати ще дистанційну реєстрацію користувачів, дистанційне замовлення документів та продовження абонементів, доступ до електронного формуляра та ін.

Широке використання електронних засобів інформації відкриває нові можливості для надання послуг та передачі інформації. Багато створюють блоги, які використовують для інформування про культурні, мистецькі та освітні проекти, заходи та ін.; для підвищення інформаційної культури користувачів створюють віртуальні довідки, де надають відповіді на бібліографічні запити; застосовують мультимедійні сервіси – для створення віртуальних екскурсій, галерей, навчальних відеокурсів, відеолекцій, організації відеоконференцій тощо. Отже, діапазон завдань, які може вирішити бібліотека за допомогою інтернет-технологій різноманітний.

Окрім сайту наукова бібліотека КНУКиМ активно використовує соціальні мережі (вже звичним явищем стало мати сторінки у Facebook, Instagram) для представлення та пропагування продуктів та послуг, заходів, а також анонси майбутніх подій регулярно оновлюючи свої сторінки. Наукова бібліотека КНУКиМ представлена у соціальній мережі Facebook за адресою: <https://www.facebook.com/knukimlibrary/>. Тут бібліотека може якнайкраще й найповніше реалізувати всі засоби ефективного реклами (позиціонування, емоційність, унікальність) з метою впливу на користувачів (реальних чи потенційних), партнерів, інші бібліотеки.

Проте рекламуючи бібліотеку, її сервіси та ресурси в соцмережах, важливо пам'ятати, що тут не місце офіційному стилю, але й не можна порушувати правила мережевого етикету.

Сайт сучасної бібліотеки має виконувати інформативну, сервісну, маркетингову та комунікаційну функції. Одночасно він виступає самостійним каналом комунікації з користувачем та засобом інтернет-навігації.

Функція сайту реалізується через посилання всіх інших каналів інформаційного представництва бібліотеки у мережі. Завдяки системі комунікаційних каналів, впроваджених у роботу бібліотеки, реалізується складова інтернет-маркетингу «просування». Використання інструментів веб-комунікації в системі «користувач-бібліотека» дозволяє бібліотекам університетів прориватися крізь інформаційний простір та формувати маркетингову перевагу.

Список бібліографічних посилань

1. Лобузін К. В. Онлайнові бібліотечні послуги: нові підходи та технології. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 4. С. 30–35.
2. Лобузін К. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності = Technologies for knowledge resources organization in library and information activities : [монографія]. Київ : НБУВ, 2012. 251 с.
3. Соловяненко Д. Бібліотека–2.0: концепція бібліотеки другого покоління. *Бібл. вісн.* 2007. № 5. С. 10–21.
4. Шрайберг Я. Л. Библиотеки и университеты в электронно-информационной среде: первые шаги на пути от информационного общества к обществу знаний. *Науч. и техн. б-ки*. 2006. № 1. С. 27–42.
5. Ярошенко Т. О. Технології Веб 2.0 для бібліотек і користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища : посіб. для бібліотекарів за програмою підвищ. кваліфікації. Київ : Самміт-Книга, 2013. 106 с.

УДК025.2:004.77

Юлія Анатоліївна Потернак,
*завідуючий сектором наукового опрацювання документів
наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв*

**ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ЯК ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ
БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ**

Сучасний стан інформатизації змушує бібліотеки приймати абсолютно нові підходи до формування фондів та надання інформації користувачам. Бібліотеки мають працювати не тільки із зібранням та опрацюванням друкованих видань, а також створювати архіви інформаційних ресурсів Інтернет.

У даному випадку мова йде про такий напрямок діяльності, як створення електронних бібліотек. Формування традиційного та електронного фондів має здійснюватися у тісному взаємозв'язку, оскільки вони повинні доповнювати один одного, забезпечуючи бібліотечно-інформаційне обслуговування на високому рівні.

Комплектування бібліотечних фондів традиційним шляхом є довготривалим та трудомістким процесом, який послідовно складається з багатьох етапів, що займає багато часових і трудових витрат. Та останнім часом ми маємо унікальну можливість використовувати Інтернет-ресурси для комплектування як вітчизняних так і іноземних видань.

Бібліотеки, які мають вихід до глобальної мережі, користуються повнотекстовими базами даних та інформаційними ресурсами, призначенням яких є відбір, замовлення та придбання документів для бібліотечних фондів. Дані ресурси складаються з web-сайтів для комплектаторів, он-лайнних книжкових магазинів, які мають анотовані каталоги видань, серверів видавництва, книжкових дилерів і передплатних організацій. В них представлені електронні версії вітчизняних та зарубіжних каталогів, що надає можливість своєчасно переглянути великі обсяги інформації, яка постійно оновлюється та містить відомості про наявність нових видань у межах предметної галузі, анонсів бібліотечних конференцій, що присвячені обговоренню організації формування бібліотечних фондів і не тільки.

Веб-сайти, електронна пошта, різні пошукові системи – це найпопулярніші засоби роботи з інформацією в Інтернеті, що надають можливість користувачам працювати як з текстом, так й із звуком, відео і ін. Використовуючи Інтернет-сайти, можна швидко

й оперативно отримувати інформацію про книги, періодичні видання, компакт-диски та інші носії інформації, їх репертуар, ціну, умови замовлення та отримання, а також виконувати замовлення в он-лайнному режимі.

Наповненням електронних бібліотек є: електронні версії видань, що видають бібліотеки; документи, які мають методичний чи нормативно-правового характер; колекції відсканованих видань з бібліотечного фонду, які не порушують авторські права авторів. Хоча відношення до джерел віддаленого доступу має розбіжності. Одні спеціалісти вважають, що до складу електронної бібліотеки повинні входити тільки документи, які знаходяться на сервері бібліотеки. Інші притримуються точки зору, що документи, до яких надано доступ є елементом електронної бібліотеки і відомості про них повинні бути включені в електронний каталог.

Формування фонду електронних документів є новою бібліотечною технологією. Це одне з завдань, що вирішується в процесі створення наукової електронної бібліотеки. Електронний документ повинен пройти традиційне бібліотечне опрацювання – комплектування, каталогізацію, систематизацію, аналітичне опрацювання. Традиційно фонди цифрових бібліотек формуються з оцифрованих (відсканованих) видань. В даному випадку продуктивність процесу значно залежить від обладнання для сканування. У свою чергу його вибір залежить вже від форматів видань, які будуть оцифровуватися.

Зважаючи на сучасний стан бібліотечної справи в Україні та питання щодо залучення інформаційних технологій Інтернет до оптимізації комплектування книгозбірень потребує вирішення проблема ефективного використання її інформаційних ресурсів.

Розглядаються такі три взаємодоповнюючі напрямки вирішення даної проблеми. Перший є найпростішим. Він призначений для активізації використання електронної пошти при проведенні книгообмінів, оперативно узгоджувати з партнерами книгообмінні операції.

Другим напрямком використання Інтернет є залучення он-лайн технологій. Сьогодні книготоргівельні організації мають бази даних з інформацією про книги й періодичні видання, доступ до яких надається бібліотекам. Замовлення документів відбувається, як правило, через Інтернет.

Найбільш реальним є третій напрямок. На серверах системи накопичено значну кількість загальнодоступних комп'ютерних файлів. Прикладом цього є матеріали IFLA, бібліотечні стандарти, власні публікації бібліотек, повні тексти документів віртуальних бібліотек. Це свідчить про те, що ІТ-мережі створюють передумови для кардинального поліпшення комплектування бібліотечних фондів. Та їх ефективне використання потребує чіткої координації діяльності книгозбірень. Також потрібно врахувати той факт, що інформаційні ресурси, отримані з Інтернету однією українською бібліотекою, є також надбанням інших провідних книгозбірень нашої держави.

До комплектування загальнодержавного фонду web-видань необхідно залучати не тільки бібліотеки, але й видавничі організації, враховуючи їх комерційні інтереси та законодавство про інтелектуальну власність. Корпоративність є головним організаційним принципом формування національного депозитарію електронних документів. Він передбачає необхідність вирішення наукових, технологічних, правових питань щодо регулювання відносин між створювачами, розповсюджувачами, користувачами електронних ресурсів.

Завдяки глобалізації комп'ютерних мереж створюються нові умови взаємозв'язків для всіх суб'єктів у відносинах «автор – видавець – розповсюджувач – бібліотека». Вони основані на сучасному технічному рівні та корпоративному розумінні необхідності взаємодії при інформаційному обміні даними. В даний час потрібна єдина система нормативних та технологічних положень, які спрямовані на уніфікацію та оптимізацію складових процесу вироблення, розповсюдження, використання електронної видавничої продукції на користь користувачів та суспільства в цілому.

У науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв формування фондів бібліотеки відбувається у відповідності з профілем університету, використовуючи електронні носії у поєднанні з традиційними.

В університеті відкривається багато спеціальностей, відповідно викладаються нові дисципліни, які мало забезпечені навчальними підручниками. Тому проводиться аналіз книгозабезпечення навчальних дисциплін. В результаті відбираються предмети, які малозабезпечені або зовсім не забезпечені літературою. Спираючись на цей аналіз відбувається пошук відповідних джерел в мережі Інтернет. Навчальна література, яка є в читальному залі в одному-двох примірниках і користуються широким попитом, сканується.

На сьогоднішній день бібліотека здійснює формування фондів, наукове опрацювання, зберігання документів, забезпечує використання інформаційних ресурсів, надає користувачам доступ до традиційних і електронних джерел інформації.

Формування електронного каталогу дає змогу користуватися повнотекстовими електронними документами та здійснювати автоматизований пошук матеріалів за автором, назвою, темою та іншими пошуковими елементами

Бібліотека не стоїть на місці. Вона розвивається, удосконалюється, впроваджує нові форми роботи з користувачами, відкриває нові напрями своєї діяльності, разом з університетом впевнено крокує у майбутнє.

Тому дійсно наукова бібліотека нашого часу – це місце зберігання як традиційних документів, так і нових електронних ресурсів.

УДК 028

Анна Тимофіївна Рибка,
магістрант Київського університету культури

ЧИТАЧ І ЧИТАННЯ: СУЧАСНИЙ КУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ

Одним із основних показників успішного національного розвитку, конкурентоспроможності держави на світовому ринку є рівень культури та освіти кожного її громадянина. Головною ознакою, що визначає цей рівень, завжди було і залишається читання, яке можна розглядати як ключ до інформації.

Міжнародна організація з економічного співробітництва і розвитку книги визначає читання як «розуміння, використання і роздуми на основі написаного тексту задля досягнення певної мети, розвитку своїх знань і потенціалів, участі в житті суспільства». Читання є однією з цілей освіти у ХХІ ст., задекларованих ЮНЕСКО, базовим компонентом виховання, навчання і розвитку культури. У 80-х рр. ХХ ст. у країнах Західної Європи обсяги читання як основного джерела інформації, почали різко скорочуватися (із середини 1990-х ця тенденція поширилася на українське суспільство).

Постійно зростає кількість країн, де читання розглядається як базове вміння всієї життєдіяльності людини. Всесвітня організація охорони здоров'я включає грамотність у 12 показників здоров'я нації. Міжнародний валютний фонд прийшов до висновку, що розвиток економіки країни розпочинається тоді, коли відмітка грамотності її населення перевищує 40%. ООН вважає грамотність показником, що за значенням дорівнює продовженню життя.

Для становлення компетентного читача вирішальне значення має середовище, в якому інші люди ставляться до читання як до цінності. Очевидно, що компетентного читача не можна виростити лише в початковій школі, в якій ведеться цілеспрямоване навчання техніці читання і розуміння тексту. Виховання зрілого читача є метою всієї системи освіти і культури. І варто, при цьому, пам'ятати, що бібліотеки у цій діяльності – це один з елементів великої структури, координація дій якої впливає і на якість, і на кількість роботи з читачами. Тому модернізація та інноваційний розвиток сфер освіти і культури, що сьогодні відбуваються, мають сприяти збереженню і розвитку всіх місій читання, перетворивши

їх для сьогоденних цілей суспільства. Будь-яку програму просування читання слід орієнтувати на підтримку всіх форм і моделей читання. Ці висновки випливають із досліджень у сфері читання і досвіду багатьох поколінь.

Зменшення престижу книги, бібліотек, читання є світовою проблемою. Через усвідомлення тенденцій до загрози зниження рівня читання пройшло багато країн. Якщо ми звернем увагу на досвід розвинених країн світу, які значно раніше за Україну пройшли стадію посилення впливу ЗМІ на соціалізацію дітей і підлітків, то побачимо, що така ситуація кваліфікується як «катастрофа з читанням».

Бібліотека в суспільстві, що трансформується, має виходити з необхідності формувати, розвивати, використовувати бібліотечно-інформаційні ресурси України в напрямі актуальної читацької діяльності. Головний парадокс системи бібліотечно-інформаційних ресурсів полягає в тому, що її потенціал цілковито не пов'язаний з дійсним світом, у якому перебуває читач. Йдеться про те, що сучасний читач перебуває в системі несформованих суспільних норм і цінностей.

Можна зробити висновок, що, незважаючи на стабілізацію показників книговидавання і продажу книг, загально соціальний прогноз популярності читання в Україні і світі важко назвати оптимістичним.

Соціальні дослідження останніх років свідчать – читання більше не відіграє виняткової ролі в житті суспільства і втрачає статус престижного заняття в усіх індустріально розвинених країнах. У зв'язку з цим та з впровадженням новітніх візуальних інформаційних технологій, почала розповсюджуватися індустріальна писемність (синдром, коли люди вміють читати, але не розуміють значення прочитаного), яку також називають кризою читання. Серйозні зміни у процесі читання як соціокультурного феномену потребують системного вивчення науковцями як соціально-гуманітарних і технічних дисциплін, так і компаративного підходу до вирішення проблеми.

УДК 027.7:004.78

Вероніка Віталіївна Степко,

*завідуючий інформаційно-бібліографічним відділом
наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв*

Олена Борисівна Вапельник,

*провідний бібліограф наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

ВІРТУАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

На початку нового тисячоліття інтернет надав можливість бібліотекам стрімко розширити кількість сервісів для користувачів, заклав основу для удосконалення інформаційних технологій. За допомогою інтернету стала можливою реалізація нових видів бібліографічного обслуговування користувачів, зокрема, розробка сучасних видів бібліографічного інформування та довідково-бібліографічного обслуговування, і, як наслідок, підвищення результативності та оперативності цих процесів.

Бібліографічне обслуговування, на нашу думку, сьогодні є одним із важливих напрямів діяльності бібліотек вищих закладів освіти. Вимоги користувачів до якості обслуговування

поставили перед бібліотеками такі завдання: освоєння нових соціальних та інформаційних технологій, створення нових видів продуктів та послуг.

Для задоволення вимог сучасних користувачів в 2003 році в бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв почала створюватися електронна бібліотека (ЕБ). Фонд ЕБ формується завдяки скануванню та обробці друківаних документів. Доступ до повнотекстових документів ЕБ надається тільки користувачам бібліотеки при введенні особистого пін-коду і шифру читача, які він отримує при реєстрації, і здійснюється через електронний каталог з веб-сайту бібліотеки, який було створено в 2015 році з метою якісного та ефективного обслуговування користувачів. На сайті розміщено відомості про напрями роботи бібліотеки, бібліотечні послуги, проектну діяльність, повнотекстові видання, медіапродукти тощо.

Система обслуговування віддалених користувачів на сайті наукової бібліотеки КНУКіМ включає такі послуги:

- пошук документів в електронному каталозі (ЕК);
- замовлення документів через ЕК на книжкову полицю;
- доступ до повних текстів документів електронної бібліотеки (ЕБ);
- доступ до власних електронних ресурсів (повнотекстові видання бібліотеки, віртуальні виставки, інноваційно-освітній проект «Скарби нації», медіапродукти: бібліотрансформери, буктрейлери, відеоновини, презентації);
- довідково-бібліографічне обслуговування (ДБО) за допомогою сервісу «Віртуальна довідка».

Функціонування сайту дозволило створити сервіс «Віртуальна довідка» і запровадити обслуговування віддалених користувачів бібліотеки та надання доступу до ресурсів бібліотеки через мережу інтернет.

«Основне значення поняття “Віртуальна довідка”, – як зазначають З. Романуха та Г. Швецова-Водка, – відповідь на разовий інформаційний запит віддаленого користувача, який здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. <...> Терміном “віртуальна довідка” називають також службу ДБО віддалених користувачів, організовану за допомогою інформаційно-комунікативних технологій через мережу Інтернет» [3, с. 17].

За ДСТУ 7448:2013 «Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять» термін «віртуальна довідка» трактується як «бібліотечна служба, яка надає довідки на разовий інформаційний запит віртуального користувача бібліотеки, що містять фактографічну і/чи бібліографічну інформацію, а також посилання на інтернет-ресурси, або може скласти перелік джерел інформації за конкретною темою» [1, с. 29].

У своїй роботі співробітники інформаційно-бібліографічного відділу керуються «Положенням про сервіс “Віртуальна довідка” наукової бібліотеки КНУКіМ», в якому зазначено, що сервіс «Віртуальна довідка» – це безкоштовна електронна послуга, спрямована на оперативне виконання разових інформаційних запитів віддалених користувачів. Право на користування сервісом мають користувачі, які заповнили контактну форму на сайті бібліотеки (ім'я, e-mail, місце роботи або навчання, текст повідомлення). Основними принципами роботи «Віртуальної довідки» є:

- оперативність виконання запитів;
- обов'язковість надання відповіді користувачу;
- надання повної, об'єктивної та достовірної інформації.

Виконання віртуальної довідки здійснюють співробітники інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки в асинхронному режимі за допомогою електронної пошти, при потребі залучаються фахівці інших підрозділів бібліотеки. Джерелами виконання запитів користувачів є:

- електронний каталог;
- довідково-бібліографічний фонд, що складається з нормативних, довідкових і бібліографічних видань;

– інформаційні ресурси Інтернет.

Термін виконання запитів – від декількох хвилин до 3 днів (в залежності від їх специфіки та складності). Перевага віртуального обслуговування в тому, що користувач, не виходячи з дому та маючи доступ до мережі інтернет, може поставити запитання у зручний для нього час, не обмежуючись графіком роботи відділу. Автори погоджуються з думкою Т. Логи, що послуги електронної довідкової служби передбачають надання відповіді на конкретний запит, але не мають на меті навчити користувача самостійно орієнтуватися в пошукових системах [2, с. 16]. Сервіс надає такі довідки:

- відомості про наявність документів у фондах наукової бібліотеки;
- інформація щодо бібліографічного опису документа (уточнення елементів, які відсутні або неточно наведені);
- бібліографічні списки та/або посилання на електронні інформаційні ресурси відповідно до теми запиту (до 15 назв);
- консультації щодо бібліографічного опису документів;
- фактографічні відомості;
- індексування наукових робіт за таблицями УДК (тільки для зареєстрованих в бібліотеці читачів).

За час функціонування сервісу було виконано близько 620 віртуальних довідок (2015 р. – 50, 2016 р. – 73, 2017 р. – 177, 2018 р. – 320). У процесі аналізу виявлено, що більшість користувачів звертаються з тематичними запитами (45%); на другому місці – УДК (40%); на третьому – консультації щодо бібліографічного опису (10%); інші довідки складають 5%. Основний контингент користувачів – професорсько-викладацький склад, студенти та магістри вишу. В зв'язку з нарощуванням наукових потужностей університету, і, як наслідок, зростання кількості публікацій науковців, у другій половині 2018 року спостерігається збільшення запитів з індексування наукових робіт за таблицями УДК та консультацій з оформлення списку бібліографічних посилань до наукової роботи.

Отже, можна констатувати необхідність функціонування сервісу та зростання його популярності серед користувачів. Результати роботи «Віртуальної довідки» свідчать про своєчасність цієї послуги та перспективи цього напрямку ДБО. Це призведе до залучення нових користувачів і підвищення популярності бібліотеки як сучасної технологічної установи. Адже інтернет фундаментально змінив доступ людини до інформації, тому бібліотекам важливо вчасно скористатись його технологічними можливостями.

Список бібліографічних посилань

1. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять : ДСТУ 7448:2013. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 42 с.
2. Лога Т. Традиційне та дистанційне довідково-бібліографічне обслуговування в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. *Вісн. Кн. палати*. 2016. № 11. С. 14–18.
3. Романуха З., Швецова-Водка Г. Термінологія довідково-бібліографічного обслуговування. *Вісн. Кн. палати*. 2015. № 9. С. 16–19.

Галина Олександрівна Стешенко,
*провідний бібліотекар наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв*

**НАУКОВА БІБЛІОТЕКА КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ І ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ**

У сучасному інформаційному суспільстві відбувається стрімке зростання обсягів інформації. Постійно збільшується кількість публікацій з різних галузей знань. «Вже в кінці минулого століття було підраховано, якщо кількість нової інформації в галузі науки і техніки подвоїться, то загальна кількість публікацій одночасно збільшиться у тридцять разів. Причому прогноз цей не стосувався інтернету, що генерує велику кількість даних, тому прогнозований зріст був сильно занижений. Наприклад, у 2008 році людством було вироблено 300 млрд гігабайт даних – це більше, ніж за попередні 40 тис. років існування нашої цивілізації» [2, с. 119].

Щоб орієнтуватися в постійно зростаючих потоках інформації, студенту закладу вищої освіти потрібно мати високий рівень загальної та інформаційної культури. «Інформаційна культура особистості являє собою синтез інформаційного світогляду, тобто систему поглядів людини на світ інформації, інформаційної грамотності та грамотності у галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Компоненти інформаційної культури – комунікативна; мовна; книжкова; читацька; інтелектуальна; інформаційно-технологічна; інформаційно-правова; світоглядна; моральна; бібліографічна. Рівні реалізації інформаційної культури: когнітивний – знання та вміння; емоційно-ціннісний – установки, оцінки, ставлення; поведінковий – реальна і потенційна поведінка. Інформаційна культура виступає у різних формах – науковій, промисловій, політичній, художній, освітній та інших.

Таким чином, інформаційна культура це система матеріальних і духовних засобів забезпечення єдності та гармонії у взаєминах людини, суспільств інформаційного середовища. У процесі комп'ютеризації та інформатизації суспільства інформаційна культура стає складовою загальної культури людини» [4].

Діяльність бібліотек, зокрема бібліотек закладів вищої освіти, має велике значення у формуванні інформаційної культури студентів. Ця діяльність направлена, як на забезпечення основних умов навчання та наукової діяльності, так і на культурний розвиток особистості. Бібліотека здійснює комплексний підхід до формування інформаційної культури студента «... використовуючи засоби та методи коригування та керування цим процесом; надаючи можливість об'єднувати пізнавальну та практичну інформаційну діяльність користувачів. Завдання бібліотечної системи полягає в забезпеченні принципової можливості зв'язку між документом і користувачем, виокремлювати необхідну інформацію з документа, оцінювати та переосмислювати потрібну інформацію» [3].

Інформаційно-бібліографічний відділ наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв у своїй діяльності значну увагу приділяє саме формуванню інформаційної культури своїх користувачів.

Різноманіття інформаційних ресурсів, створених співробітниками бібліотеки, та орієнтація студентів при організації навчального процесу на самостійну роботу, вимагають достатньо високого рівня інформаційної культури. Тому, одним із важливих напрямків в діяльності відділу є організація та проведення занять для студентів з основ інформаційної грамотності з метою виробити такі навички й уміння:

- формулювати інформаційну потребу;

– самостійно виконувати пошук необхідних інформаційних і документних ресурсів за допомогою електронного каталогу бібліотеки, повнотекстової бази даних, веб-сайту бібліотеки та ресурсів інтернету;

– виокремлювати найбільш значущу інформацію;

– оцінювати інформацію;

– застосовувати отриману інформацію в навчанні, самостійній та науковій роботі.

Заняття проводяться у відділі бібліотеки з групами студентів, на прохання викладачів університету, які розуміють, що без допомоги бібліотеки, студентам-першокурсникам буде важко впоратись з навчальним навантаженням на перших кроках навчання; підготовкою до семінарських, практичних занять, написанням рефератів, курсових, у подальшому дипломних магістерських робіт.

Традиційно на цих заняттях співробітники відділу знайомлять студентів з довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки: довідково-бібліографічним фондом, що складається з нормативних, довідкових (універсальні та галузеві енциклопедії, довідники, словники) і бібліографічних видань (в традиційній друкованій та електронній формах) та системою каталогів. Вчать працювати з електронними джерелами інформації, створеними в бібліотеці: електронним каталогом, повнотекстовими базами даних, інформаційними матеріалами, розташованими на сайті бібліотеки.

Для магістрантів та аспірантів університету проводяться індивідуальні заняття з підбору джерел для написання наукових робіт, правил оформлення бібліографічних посилань у тексті та бібліографічних описів в списках використаних джерел за діючими державними стандартами.

Співробітники відділу розповідають про можливості дистанційного отримання інформації за допомогою онлайн-сервісу «Віртуальна довідка», якій спрямований на оперативне виконання разових інформаційних запитів віддалених користувачів та надання доступу до ресурсів бібліотеки через мережу інтернет, що дозволяє скоротити час пошуку й отримати кваліфіковану допомогу від провідних фахівців бібліотеки із забезпеченням якості, достовірності та повноти інформації.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що на сьогодні оволодіння інформаційною культурою – це шлях універсалізації якостей особистості, що сприяє реальному розумінню свого місця і своєї ролі у сучасному суспільстві, а одним з основних завдань бібліотеки університету «є навчання студентів методам отримання релевантної інформації у розмаїтті інформаційних систем сучасного суспільства, надання навичок евристичної роботи в традиційних документних масивах, формування знань про джерела потрібної інформації та вмінь оптимально використовувати інформаційні ресурси інтернету» [1].

Список бібліографічних посилань

1. Головач В., Кудлай В. Формування інформаційної культури користувачів бібліотек ВНЗ. URL: <http://www.academia.edu/> (дата звернення: 29.10.2018).
2. Кригер Б. Информационная ловушка: угроза для нервно-психической эволюции человека. *Наука та наукознавство*. 2018. № 3 (100). С.118–124.
3. Медведева В. М. Значення інформаційної культури в сучасних бібліотечних закладах. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/914> (дата звернення: 29.10.2018).
4. Остряньська Н. В., Васюренко В. О. Особливості формування інформаційної культури у студентів вищих навчальних закладів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11336179.pdf> (дата звернення: 29.10.2018).

Інга Миколаївна Стригун,
*головний бібліограф наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ СУЧАСНИХ КОРИСТУВАЧІВ

Одним із пріоритетних напрямів обслуговування користувачів є інформаційна робота як форма популяризації книги. У бібліотеках забезпечується якісно новий рівень бібліотечно-інформаційного обслуговування на основі впровадження інформаційних технологій (автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи, електронні каталоги, сайт бібліотеки як єдина точка доступу до ресурсів і послуг і т. д.). У цих умовах зростає процес інтеграції традиційних та інноваційних методів бібліографічного та інформаційного обслуговування.

За умови активного розвитку мережі Інтернет як комунікаційного середовища, інформаційні матеріали у цифрових форматах набувають підвищеного попиту з боку користувачів. Тому це потребує якісного вдосконалення системи бібліотечно-інформаційного обслуговування, яка базується саме на електронних інформаційних ресурсах.

Задоволення читацьких потреб відбувається за рахунок реалізації наступних функцій, які представляють бібліотеку як інформаційно-культурологічну систему:

- інформаційна, що служить основою для здійснення інформаційної діяльності бібліотеки;
- комунікаційна, що забезпечує соціальні і електронні комунікації користувачів з інформаційними технологіями, а також взаємодія бібліотеки з іншими інформаційними структурами;
- просвітницька, тісно пов'язана з освітньою функцією.

«Сучасні технології дозволяють читачам звертатися до повнотекстових баз даних безпосередньо з оселі або з роботи, використовуючи для цього web-сайт бібліотеки. Сама бібліотека в цьому випадку продовжує виконувати посередницькі функції, забезпечуючи безкоштовний доступ читачів до документів, і, ширше – до інформації» [1].

Довідково-бібліографічний апарат сучасної бібліотеки представлений електронним каталогом (ЕК), який поєднує в собі функції традиційних каталогів: інформаційну, пошукову, облікову. Завдяки електронному каталогу здійснюється різноманітна обробка інформації, яка оперативно доходить до користувачів при її компактному збереженні. Бібліографічна інформація відіграє важливу роль при розкритті змісту документу. Вся існуюча інформація акумулюється в ЕК, надається широкий доступ до відповідних файлів зацікавленим користувачам.

Професійні якості бібліотечних працівників набувають нового сенсу, розширюється коло завдань для розв'язання яких вони долучаються. Із зростанням попиту на електронну продукцію в умовах інформаційного суспільства, коли Інтернет активно використовується, ускладнюється інформаційна функція бібліотек, на них покладається завдання щодо упорядкування користування інформацією цієї мережі.

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв – інформаційний центр для оперативного інформування і зворотнього зв'язку з користувачами. Бібліографічне та інформаційне обслуговування користувачів більш ефективно реалізується на базі ЕК, який дає широкі можливості для пошукової роботи, традиційні функції пошуку наповнюються новим змістом. Завдяки автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів розширюються пошук, організація, надання та отримання інформації. Функціонування Наукової бібліотеки КНУКіМ спрямовано на забезпечення відкритого і повноцінного доступу до інформації та задоволення інформаційних потреб користувачів.

Список бібліографічних посилань

1. Тодорова Є. М. Сучасні проблеми застосування інформаційних технологій в бібліографічному обслуговуванні читачів бібліотек. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6831/1/29.pdf> (дата звернення 16.11.2018)

УДК 025.4.03:027.7:001.8

Світлана Євгенівна Толочко,
завідуючий відділом обслуговування користувачів
наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

У світі, що змінюється, саме бібліотеки забезпечують
нерозривний зв'язок із минулим і майбутнім
окремої особи, громади, нації, цивілізації.
В. О. Керманіди

Ми живемо у часи змін, відкриваємо нові перспективи, вивчаємо нові технології, які впроваджуємо у бібліотечні процеси.

У сучасному світі щодня з'являється величезна кількість нової інформації. Від її оперативного надходження та використання залежить якість життя, і разом з нею зростають обсяги та рівень складності її пошуку, накопичення, опрацювання, аналізу і синтезу.

Перші визначення поняття «інформаційна культура» були зроблені у середині 80-х років ХХ століття, коли почалось формування такого аспекту інформаційної культури, як комп'ютерна грамотність. Адже грамотність є першим кроком до оволодіння культурою у будь-якій галузі.

Вперше поняття «інформаційна грамотність» було введено у 1977 році в США і використано в національній програмі вищої освіти. Асоціація Американських бібліотек інформаційно грамотною людиною назвала особистість, яка здатна розвивати, розміщувати, оцінювати інформацію і найбільш ефективно її використати [2, с. 52].

Як справедливо зазначає доктор педагогічних наук, професор Н. Гендіна, «інформаційна культура переважно асоціюється із техніко-технологічними аспектами інформатизації, оволодінням навичками роботи із персональним комп'ютером. Переважає монодисциплінарний підхід в результаті якого формування інформаційної культури полягає у навчанні основам комп'ютерної грамотності» [1, с. 103].

І. Свістельникова, доцент кафедри економіки, інформатики та кінезіології Львівського державного університету фізичної культури розділяє поняття інформаційної культури на дві фундаментальні складові – інформація і культура. З точки зору культури, «інформаційна культура» розглядається як складова процесу формування культури особистості, є частиною її загальної культури і визначає культуру пошуку інформації, культуру сприйняття інформації, уміння опрацьовувати інформацію, її аналізувати, підвищувати власну інформаційну компетентність, чітко і доказово обґрунтовувати результати наукової або навчальної діяльності. З точки зору інформації, «інформаційна культура» є її складовою і включає:

1. Пошук інформації (самостійне знаходження джерела):
 - уміння формулювати інформаційний запит;
 - уміння користуватися каталогами та картотеками бібліотек;

- знання принципів систематизації інформації, основ її класифікації;
 - вміння знайти потрібну інформацію у мережі Інтернет.
2. Осмислення та опрацювання інформації:
- знання структури традиційної та електронної інформаційно-пошукової системи;
 - орієнтація у різних джерелах інформації;
 - вміння логічно працювати із літературою;
 - вміння аналізувати та синтезувати інформацію.
3. Використання інформації:
- вміння використовувати зібраний інформаційний матеріал;
 - володіння технологією інформаційного самозабезпечення» [4, с. 14–16].

Інформаційна культура – це не продукт комп'ютерного століття, вона супроводжувала людину завжди. Тенденції розвитку інформаційної культури можна охарактеризувати у контексті інформаційних революцій, що відбувалися в історії цивілізації:

1-й етап. На цьому етапі люди в усній формі передавали почуту ними інформацію. Тут правильне сприйняття, аналіз і передача інформації без спотворення, отриманої за допомогою зору і слуху, виступали як основні показники інформаційної культури.

2-й етап. Характеризується відносним збільшенням числа складових частин інформаційної культури. На цьому етапі інформація відображалася в рукописній формі на дошках. У цей період нові знання, вміння та навички, пов'язані з відображенням ієрогліфів і букв на дошках та їх читанням, перетворилися в новий компонент інформаційної культури.

3-й етап. Цей етап пов'язаний із винаходом друкарства і характеризується появою технологічного компонента інформаційної культури.

4-й етап. На цьому етапі винаходи електрики створили можливість автоматизації, збору, зберігання та передачі інформації за допомогою технічних засобів (радіо, аудіо, відео).

5-й етап. Поява ЕОМ, і особливо комп'ютерів послужила початку революції в області автоматизації збереження. У результаті цього на протязі історії розвитку людства був отримано найсильніший і досконалий засіб накопичення, передачі та обробки інформації [3, с. 28–30].

Остання інформаційна революція змінює не тільки сферу матеріального виробництва, а й інтелектуальні сфери життя. Відбувається процес переходу від індустріального до інформаційного суспільства. Центральне ядро цього процесу складає обробка інформації за допомогою засобів нових інформаційних технологій. В інформаційному суспільстві, де інформація перетворюється на стратегічний ресурс, кожна людина для успішного здійснення самореалізації, повинна мати достатній рівень інформаційної культури.

Сьогодні люди діють у залежності від того, якою інформацією вони володіють. Визначальними факторами інформаційного суспільства є освіта і наука. Зміни, що відбуваються у системі вищої освіти, розширюють спектр завдань бібліотек вищих закладів освіти. Особливе місце у формуванні інформаційної культури належить навчальному закладу та бібліотеці.

Бібліотеки закладів вищої освіти виступають основними підрозділами, що забезпечують інформаційну базу навчального та наукового процесів, формуючи професійні якості випускника. Важливо не тільки дати певний обсяг та повноту знань, а й навчити самостійно орієнтуватися у потоці інформації, здобувати необхідні знання, відбирати найбільш ефективні інформаційні джерела, тобто формувати інформаційну культуру.

Працівники наукової бібліотеки КНУКіМ активно працюють над розширенням асортименту бібліотечних послуг на допомогу навчальному та науковому процесам університету. Сьогодні основне завдання бібліотеки – постійне удосконалення традиційних і запровадження нових форм і методів їх діяльності, насамперед упровадження сучасних бібліотечних технологій, спрямованих на поліпшення якості обслуговування усіх категорій користувачів. Організована робота бібліотеки сприяє успішному навчальному процесу та науково-дослідній роботі в університеті.

У напрямку формування інформаційної культури наукова бібліотека КНУКіМ систематично працює з кафедрами та науковими підрозділами університету, надаючи необхідну методичну допомогу з питань: укладання і підготовки до видання бібліографічних покажчиків, списків літератури, створення електронних баз даних на допомогу науковій та навчально-виховній роботі; виконання різних видів бібліотечних довідок; проведення бібліографічних оглядів, практичних занять; організації книжкових виставок; занять з основ інформаційної культури, бібліотекознавства та бібліографії. Велике значення для студентів, магістрів та аспірантів вишу має проведення «Днів фахівця», учасники яких знайомляться з літературою зі спеціальності, фаховими періодичними виданнями, наявними у фонді бібліотеки.

Бібліотеки ХХІ століття – це постійно реагуючі на зміни заклади, що забезпечують доступ людей до глобальних інформаційних ресурсів, ідей та результатів творчої діяльності, яких вони потребують.

Співіснування традиційних та інноваційних форм бібліотечної роботи – це реальна дійсність у новому тисячолітті.

Саме бібліотека стає координаційним центром з виховання інформаційної грамотності особистості, забезпечує доступ до знань у процесі освіти.

Сучасний бібліотекар повинен знати, навчати і бути носієм не лише традиційної бібліотечно-бібліографічної культури, а й володіти сукупністю інформаційних знань, навичками інформаційних технологій.

Список бібліографічних посилань

1. Гендина Н. И. Информационная культура и информационное образование. *Информационное общество: культурологические аспекты и проблемы*. Краснодар : Новороссийск, 1997. С. 103.
2. Оленев С. М. Информационная культура на рубеже тысячелетий: преемственность и новации. *Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее* : Междунар. науч. конф., Краснодар – Новороссийск, 11–16 сент. 1996. Краснодар ; Новороссийск. 1996. С. 52–53.
3. Савчук Л. Н. Информационная культура на различных этапах развития человеческого общества. *Информатизация образования*. 2005. № 2. С. 28–30.
4. Свістільник І. Інформаційна культура студента : навч. посіб. Київ : Кондор, 2012. С. 14–16.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ УДК В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ І РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

УДК 024.45УДК(091)

Галина Олександрівна Гуцол,
*заступник директора з наукової роботи
Державної наукової установи «Книжкова
палата України імені Івана Федорова»*

УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ: ІСТОРИЧНІ ЗНАХІДКИ, ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ

22 березня 2017 року урядом України ухвалено Постанову № 177 «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації» [1]. Що передувало цій події, які причини і наслідки такого рішення?

Розглянемо історію створення Універсальної десяткової класифікації (УДК), її розвитку у світі, перекладу і застосування в Україні в часи становлення держави на початку минулого століття і в добу незалежності, обґрунтування сучасних рішень, методичне та нормативне забезпечення.

УДК – міжнародна класифікаційна система, яку застосовують у понад 130 країнах світу на всіх континентах. Вона побудована за принципом поділу на галузі науки і є «живою» класифікаційною системою, в якій відображаються всі зміни, що відбуваються у світовій науці.

Ідею десяткової системи бібліографічної класифікації запропонував у 1852 році Натаніель Бредстріт Шертліфф (Nathaniel Bradstreet Shurtleff, Sr., 1810–1874), американський політик, 20-й мер м. Бостона, який опікувався Бостонською публічною бібліотекою і, серед інших своїх творів, написав книгу «Десяткова система для організації та адміністрування бібліотек» [2], опубліковану у 1856 році. Видання містило опис пропонованої системи і принципи систематизації видань з прикладами, однак не містило таблиць класифікації.

Електронну копію книги можна знайти у кількох цифрових бібліотеках, у тому числі Google Books [3]. Оригінал, з якого зроблено цифрову копію, зберігається в Оксфордському університеті.

У 1873 році систему Шертліффа використав Мелвіл Дьюї (Melville Louis Kossuth Dewey, 1851–1931), американський бібліотекар і педагог, для Бібліотеки Конгресу США. Відтоді вона відома як Десяткова класифікація Дьюї (ДКД). Перше видання ДКД, яке містило таблиці класифікації, вийшло у 1876 році [4]. З оригіналом книги можна ознайомитися в бібліотеці Університету Каліфорнії, а його електронну копію переглянути в Інтернет Архіві [5]. Інше, повніше видання ДКД, опубліковано у 1885 році [6].

У 1895 році з ініціативи бельгійців Поля Отле й Анрі Лафонтена у Брюсселі відбулась Міжнародна бібліографічна конференція, на якій прийнято рішення заснувати нову класифікаційну систему на основі ДКД. Автори значно розширили і удосконалили ДКД. Перші видання таблиць класифікації французькою мовою «Manuel du répertoire bibliographique universel» (Посібник з універсального бібліографічного репертуару) випущені у 1902–1907 роках, налічували 33 тис. рубрик [7].

Назва «Універсальна десяткова класифікація» вперше з'явилась у другому виданні таблиць «Classification décimale universelle» (1927–1933).

Обсяг таблиць, як у роки становлення системи, так і нині, постійно змінювався: 1907 рік – 33000 рубрик, 1927–1933 роки – 70000, згодом – 100000 – 120000 рубрик. Розроблено середні (35000–40000) і скорочені (10000 – 12000 рубрик) варіанти таблиць.

У 1991 році створено Консорціум УДК (УДКК) – громадську організацію, штаб-квартира якої знаходиться у м. Гаазі, Нідерланди. УДКК є власником УДК і будь-які дії, що стосуються цієї класифікаційної системи, мають бути узгоджені з УДКК.

Використання УДК в Україні має майже столітню історію. Перше видання скорочених таблиць десяткової класифікації українською мовою (у перекладі з французької) здійснено Головною Книжною Палатою ще 1919 року. Його автор – засновник і перший директор установи, славетний український бібліограф і бібліографознавець Ю. Іванов-Меженко [8]. Книжкова палата України і в подальшому випускала видання УДК українською мовою [9], але у роки сталого соціалізму українські бібліотекарі використовували російськомовні видання.

З набуттям Україною незалежності постало питання про розроблення україномовного еталону класифікаційної системи. Після дослідження існуючих у світі класифікаційних систем було прийнято рішення, що цією класифікаційною системою стане УДК.

У 1996 році Книжковою палатою України розроблено проект «Класифікаційна система України», підтриманий Міжнародним Фондом «Відродження» та Інститутом Відкритого Суспільства (Будапешт) [10–14], у рамках якого укладено ексклюзивну ліцензійну угоду з УДКК і у 1998–2000 роках здійснено переклад з англomовного еталону і видано таблиці УДК українською мовою у двох книгах, а також електронне видання УДК. Відтоді Книжкова палата України постійно поновлює ліцензії і підтримує національний еталон в актуальному стані.

Для підготовки і випуску національних видань УДК існує кілька видів ліцензій:

1. MRF licence for pre-publication work – ліцензія на довидавничу діяльність [15]. Діє 3 роки. У рамках цієї ліцензії Книжкова палата України отримує зміни і доповнення до УДК (UDC MRF), здійснює науково-термінологічний переклад, редагування та адаптування таблиць УДК. Вартість ліцензії €300 на рік упродовж 3 років, або €750 одноразово.

Для підтримання національного еталону УДК в актуальному стані ця ліцензія має діяти постійно. Необхідно зазначити, що зміни і доповнення до УДК надходять з УДКК нерівномірно і не відповідають рокам випуску. Останні зміни, надіслані УДКК у 2016 році, за 2012–2013 роки. Інших змін на сьогодні не існує. УДКК одночасно розсилає зміни і доповнення усім ліцензіатам.

2. UDC Publishing Licences – Ліцензія на видавничу діяльність [16]. Діє 4 роки. Має кілька видів:

– Print / CD (valid for both) – публікація друкованого чи електронного видання. Вартість: €1,700 на рік або €6,120 одноразово для публікації повного видання УДК; €900 на рік або €3,240 одноразово для публікації скорочених таблиць (менше 50% MRF).

– Інтернет-ліцензія – використання УДК у вигляді бази даних, вбудованої в автоматизовані бібліографічно-інформаційні системи. Вартість: повна база даних €4,100 на рік або €14,760 одноразово; менше 50% MRF – €2,600 на рік або €9,3+60 одноразово.

Необхідно зазначити, що за ліцензії УДКК, як і внески в міжнародні агентства ISBN та ISMN, Книжкова палата України сплачує самостійно, за рахунок спецфонду – коштів, зароблених на платних послугах.

Обов'язковою умовою використання ліцензії УДКК на видавничу діяльність є надсилання в Консорціум трьох примірників кожного випущеного видання, друкованого чи електронного.

Після першого видання УДК у двох книгах було випущено 5 книг змін і доповнень до УДК. За цей період електронний інформаційний масив УДК зріс приблизно на 70%, тому було прийнято рішення випустити друге видання УДК у семи книгах відповідно до розділів УДК. Кожна з книг містила свій алфавітно-предметний покажчик (АПП). Однак у процесі

роботи виявилось, що між розділами існує велика кількість перехресних посилань, тому восьмою книгою випущено зведений АПП.

Загалом з 2000 до 2017 року у рамках ліцензійної діяльності з УДКК Книжкова палата України випустила:

- 23 книги таблиць УДК і алфавітно-предметних покажчиків до них;
- 4 електронних видання;
- таблицю «Розташування бібліографічних записів у бібліографічних покажчиках на основі Універсальної десятикової класифікації», за якою класифікують записи в державних бібліографічних покажчиках (літописах);
- Таблицю відповідності скорочених варіантів УДК і ББК;
- Таблицю зіставлення індексів ББК і УДК;
- Короткий тлумачний словник термінів з УДК;
- кілька методичних видань.

Консорціумом УДК на власному веб-сайті запроваджено електронний ресурс вільного використання – скорочені таблиці УДК мовами народів світу [17]. Нині цей полімовний, інтернаціональний електронний ресурс містить таблиці 57 мовами, у тому числі українською, який Книжкова палата України регулярно актуалізує змінами і доповненнями до УДК.

УДКК і Книжкову палату України поєднує тісна співпраця. Під час роботи над масивом УДК працівники Книжкової палати знаходять помилки, неточності, порушення розташування окремих понять і повідомляють про це в УДКК.

У 2008 році спільно з Інститутом історії України розроблено рубрикацію розділу «Історія України», починаючи від IX століття й до часів незалежності включно, який до того був представлений в УДК одним рядком. УДКК затвердив ці зміни і вони були внесені в міжнародний еталон УДК.

За значний внесок у розвиток класифікаційної системи УДК старшого наукового співробітника Книжкової палати України М. Ахвердову уведено до Консультативної ради УДКК.

У 2009 році УДК в Україні отримала ще й нормативне забезпечення – набув чинності національний стандарт ДСТУ 6096:2009 «Універсальна десятикова класифікація. Структура, правила ведення та індексування».

На відміну від УДК, Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК) має набагато скромнішу історію. З метою відсторонення від усього, що не підпорядковано комуністичній ідеології, керівництвом СРСР було прийнято рішення про розроблення власної радянської класифікаційної системи.

Початок її розроблення закладено у 1959 році, коли Наказом Міністерства культури РСФСР організована редакційна колегія з видання таблиць ББК і упродовж 1960–1965 років опубліковано 25 з 30 випусків першого видання таблиць ББК для наукових бібліотек.

Упроваджено ББК було Постановою Колегії Міністерства культури СРСР від 12.11.1965 «Про запровадження 1-го видання Бібліотечно-бібліографічної класифікації в практику роботи бібліотек та підготовку скорочених варіантів класифікації» [18].

У постанові йшлося про те, що ББК створюється за допомогою широкого кола наукових установ, вчених і багатьох спеціальних бібліотек, що «...дозволило вперше створити нову радянську бібліотечно-бібліографічну класифікацію на основі марксистсько-ленінської методології...».

Всесоюзній книжковій палаті було доручено розпочати централізовану класифікацію за новими таблицями ББК, починаючи з січня 1967 року.

Запроваджувалось ББК у бібліотеках системи Міністерства культури СРСР наказами від 29.09.78 № 735 «Про впровадження радянської бібліографічної класифікації (ББК) у практику роботи масових та дитячих бібліотек» і від 28.10.85 № 404 «Про впровадження бібліотечно-бібліографічної класифікації в практику роботи державних республіканських (АРСР), крайових, обласних універсальних наукових бібліотек». Бібліотеки інших систем

і відомств залишалися на УДК. Таким чином, бібліотеками та іншими бібліографувальними установами паралельно використовувались дві класифікаційні системи – УДК і ББК.

В Україні накази Міністерства культури СРСР дублювалися відповідними наказами Міністерства культури УРСР від 02.11.78 № 965 «Про впровадження радянської бібліотечно-бібліографічної класифікації в практику роботи державних масових бібліотек республіки» та від 04.12.85 № 1232 «Про впровадження бібліотечно-бібліографічної класифікації в практику роботи обласних універсальних наукових бібліотек». Фонди цих бібліотек переведені на ББК.

Сьогодні ББК має офіційний статус Національної класифікаційної системи Росії. Таким чином ця країна сама локалізувала географічні межі її використання.

У нашій державі ББК, на відміну від УДК, ніколи не підтримувалася і українською мовою, як і мовами інших народів СРСР, не видавалася. Застарілі російськомовні видання, які використовують більшість бібліотек України, належать до вже неіснуючої класифікаційної системи, оскільки з 1997 року ББК зазнала кардинальних змін.

ББК використовувалася лише на просторі колишнього Радянського Союзу, за межами території СРСР вона не відома. Майже всі країни – колишні республіки СРСР, вже відмовилися від її застосування.

Головною метою державної політики України на нинішньому етапі є повноцінне членство в Європейському Союзі та інтеграція у світове співтовариство.

Завданням бібліотечної галузі є створення національних електронних бібліографічних ресурсів, що інтегруються у світовий інформаційний простір, зокрема у світовий електронний каталог WorldCat. Це можливо тільки за умови використання міжнародних комунікативних форматів і міжнародної системи, якою є УДК.

З тієї ж причини вітчизняні видавці можуть вийти на європейський і світовий книжковий ринок за умови, що їхні видання класифіковані за УДК.

Спираючись на такі вагомі аргументи, у 2015 році Книжковою палатою України розроблено і подано на розгляд проект Постанови Кабінету Міністрів України щодо припинення використання ББК і впровадження УДК, яка ухвалена урядом у 2017 році – згадана вище Постанова від 22.03.2017 № 177 [1].

Слідом за постановою були видані Наказ Державного комітету телебачення і радіомовлення України від 03.04.2017 № 60 «Про заходи з впровадження Універсальної десяткової класифікації» та Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.06.2017 № 929 «Про впровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек».

Для розроблення методики переходу бібліотек з ББК на УДК Книжкова палата України рішенням Вченої ради заснувала міжвідомчу Комісію з питань впровадження Універсальної десяткової класифікації в Україні. Призначенням комісії є координація зусиль бібліотек та інших установ з різних галузей у запровадженні УДК. Наразі відбулося два засідання Комісії, на яких обговорено стан впровадження УДК у бібліотеках, архівних установах, стан забезпечення бібліотек виданнями УДК, розроблення навчальних програм у профільних ВНЗ. На жаль, представники Міністерства культури України, у відомчому підпорядкуванні яких перебувають публічні бібліотеки, обидва засідання Комісії проігнорували.

На численні звернення бібліотек щодо придбання видань УДК Книжковою палатою України підготовлено нове видання повних таблиць УДК з внесеними змінами і доповненнями за 2011 рік і АПП до них у двох книгах.

Тираж видання за угодою з Книжковою палатою за власний кошт виготовило Видавництво «Ліра-К». Придбати видання можна у цьому видавництві. Його контакти можна знайти на веб-сайті Книжкової палати у розділі «Видання УДК».

Кілька років тому на допомогу видавцям у визначенні індексів ББК Книжковою палатою України розроблено «Таблицю відповідності скорочених варіантів УДК і ББК». У 2017 році для полегшення переходу з ББК на УДК розроблено «Таблицю зіставлення індексів ББК і УДК».

Бібліотекам з фондом, меншим за 100000 пр., немає необхідності придбавати повне видання УДК, тому Книжкова палата України працює над розробленням скороченого варіанту таблиць «Розташування бібліографічних записів у каталогах публічних бібліотек за Універсальною десятковою класифікацією». Планується розробити також скорочені таблиці для освітянських бібліотек.

Книжкова палата України проводить велику навчальну і методичну роботу, організовуючи науково-практичні семінари для різних мереж бібліотек, видавців та редакцій друкованих ЗМІ. Так, лише у 2017 році проведено 9 семінарів.

За участі Книжкової палати України у Центрі неперервної культурно-мистецької освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв розроблено програму і запроваджено курс навчання бібліотекарів з УДК. Заняття веде завідувач відділу класифікаційних систем Муравйова В.М.

Перспективи розвитку УДК в Україні:

- підтримання в актуальному стані національного еталона УДК;
- перехід бібліотечної, видавничої, архівної галузей на класифікацію за УДК;
- видання повних таблиць УДК і скорочених таблиць для публічних і освітянських бібліотек;
- розроблення робочих таблиць УДК для окремих мереж бібліотек за методичної допомоги Книжкової палати України;
- проведення науково-практичних семінарів для різних мереж бібліотек;
- розроблення та вдосконалення навчальних програм для ВНЗ I–II та III–IV ступенів акредитації;
- навчання і підвищення кваліфікації бібліотекарів систематизації за УДК;
- розроблення єдиної книготорговельної класифікації на основі УДК.

Зважаючи на все зазначене вище, можна констатувати, що урядове рішення щодо припинення використання ББК і впровадження УДК було обґрунтовано настійними потребами сьогодення. Ця класифікаційна система має в Україні великі перспективи розвитку і повне забезпечення — ліцензійне, нормативне та навчально-методичне.

Список бібліографічних посилань

1. Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації : постанова Кабінету Міністрів України від 22 берез. 2017 р. № 177. *Офіційний вісник України*. 2017. № 27. С. 54.
2. Shurtlef N. B. A decimal system for the arrangement and administration of libraries. Boston : Privately Printed, 1856. 111 p.
3. Shurtlef N. B. A decimal system for the arrangement and administration of libraries. URL: https://books.google.com.ua/books?id=HB0CAAAAQAAJ&pg=PR5&hl=uk&source=gb_sselecte_d_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false/ (accessed: 12.10.18).
4. Dewey M. A classification and subject index for cataloguing and arranging the books and pamphlets of a library. Amherst : Lockwood & Brainard, 1876. 42 p.
5. Dewey M. A classification and subject index for cataloguing and arranging the books and pamphlets of a library. URL: <https://archive.org/stream/classificationan00dewerich#page/n5/mode/2up> (accessed: 15.10.18).
6. Dewey M. Decimal classification and relativ index for arranging cataloging and indexing public and private libraries and for pamflets, clippings, notes, scrap books, index rerums, etc. 2nd ed. Boston : Library Bureau, 1885. 66, [162] p.
7. UDC History. *UDC Consortium*. URL: http://udcc.org/index.php/site/page?view=about_history (accessed: 15.10.18).
8. Іванов-Меженко Ю. Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація : скор. табл. з абетк. покажч. і пояснюв. текст. Київ : Польський друкар, 1919. 91, [1] с.
9. Десяткова класифікація : для мас. б-к / за ред. М. М. Фельдштейна. Харків : Вид. і друк. Кн. палати УРСР, 1938. XXVI, 110 с.

10. Афонін О. В., Сенченко М. І. Українська книга в контексті світового книговидання / Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". Київ : Кн. палата України, 2009. 277 с.
11. Сенченко М. На черзі кооперативна каталогізація. *Вісн. Кн. палати*. 1997. № 8. С. 3–4.
12. Сенченко М. Стратегічний план інформатизації бібліотек України до 2005 року : (доп. на пленар. засід. Міжнар. конф. "Крим-97"). *Вісн. Кн. палати*. 1997. № 6. С. 3–6.
13. Сенченко М. І. Книжкова палата України. Історія і сьогодення, 1919–1999. Київ : Кн. палата України, 1998. 158, [1] с.
14. Сенченко М. І. Книжкова палата України. Історія і сьогодення, 1919–2004. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Кн. палата України, 2004. 163 с.
15. UDC MRF Use Licences. *UDC Consortium*. URL: http://udcc.org/index.php/site/page?view=mrf_licence (accessed: 15.10.18).
16. UDC Publishing Licences. *UDC Consortium*. URL: http://udcc.org/index.php/site/page?view=publishing_licence (accessed: 15.10.18).
17. Universal decimal classification: summary. *UDC Consortium*. URL: <http://www.udcsummary.info/php/index.php?lang=uk&pr=Y> (accessed: 15.10.18).
18. Про запровадження 1-го видання Бібліотечно-бібліографічної класифікації в практику роботи бібліотек та підготовку скорочених варіантів класифікації : постанова Колегії Міністерства культури СРСР від 12 листоп. 1965 р. *Довідник бібліотекаря* : зб. керів. матеріалів з питань бібл. роботи / [уклад.: В. С. Дідур та ін.]. Харків : Ред.-вид. від. Кн. палати УРСР, 1967. С. 48–49.

УДК 025.45УДК:027

Тетяна Василівна Добко,
*доктор наук із соціальних комунікацій,
 завідувач відділу Національної
 бібліотеки України імені В. І. Вернадського*

НОВИЙ ЕТАП ВПРОВАДЖЕННЯ УДК У БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ

З прийняттям постанови Кабінету Міністрів України «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації» від 22 березня 2017 р. № 177 [13] розпочався новий етап впровадження УДК у практику роботи бібліотек України. У постанові йдеться про запровадження для класифікації документів в установах та організаціях Універсальної десяткової класифікації (УДК) як міжнародної класифікаційної системи, припинивши використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації. На Державний комітет телебачення і радіомовлення, Міністерство культури України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство освіти і науки покладаються обов'язки щодо впровадження УДК. Від Міністерства культури вимагається «забезпечити протягом 2017 року перехід бібліотек на систематизацію документів за Універсальною десятковою класифікацією». Відповідальною за методичне забезпечення впровадження Універсальної десяткової класифікації визначено державну наукову установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова» [13]. Адже з метою впровадження україномовної системи УДК у 1997 р. Книжковою палатою України імені Івана Федорова було розроблено проект «Класифікаційна система України», який передбачав створення еталонних таблиць українською мовою. За фінансового сприяння Міжнародного фонду «Відродження», Книжкова палата України придбала ліцензію міжнародної некомерційної організації «Консорціум УДК» (УДКК) (UDC Consortium, UDCC), що знаходиться у Нідерландах (<http://udcc.org/>), на переклад і видання УДК українською мовою та стала ексклюзивним власником на випуск і розповсюдження видань УДК українською мовою.

На єдиному веб-порталі вищих органів виконавчої влади в повідомленні, що передую тексту постанови, йдеться про те, що її проект «розроблено Держкомтелерадіо з метою систематизації видавничої продукції відповідно до міжнародної класифікаційної системи» [7]. Хоча індекси на видавничій продукції проставляються упродовж десяти років, зокрема й УДК. Централізована систематизація за таблицями УДК в СРСР була введена у 1963 р. Індекси проставлялися на каталожних картках всесоюзного, республіканських, центральних галузевих і територіальних інститутів НТІ, в періодичних, продовжуваних, книжкових виданнях [15, с. 80].

Індексація документів регламентується державними стандартами. Від 1 липня 2009 р. набув чинності національний стандарт ДСТУ 6096:2009 «Універсальна десяткова класифікація. Структура, правила ведення та індексування», який встановлює правила ведення таблиць УДК та їх використання для індексування документів [5].

У міждержавному стандарті ДСТУ ГОСТ 7.59:2003 «Індексування документів. Загальні вимоги до систематизації та предметизації» (Київ, 2004) [4] зазначено, що залежно від виду документа і поставлених завдань варто застосовувати одну чи декілька універсальних систем класифікації: Бібліотечно-бібліографічну класифікацію (ББК); Державний рубрикатор науково-технічної інформації (ДРНТІ); Універсальну десяткову (децимальну) класифікацію (УДК); Десяткову класифікацію М. Дьюї (ДКД); Класифікатор правових актів (КПА); Міждержавний класифікатор стандартів (МКС); Міжнародну патентну класифікацію (МПК). За необхідності допускається застосовувати також локальні (галузеві, спеціальні) класифікаційні ПМ» [4, с. 4]. Для забезпечення ефективного інформаційного пошуку індексація документів передбачає відображення з необхідною і достатньою повнотою його основного змісту, а також його форми, призначення у пошуковому образі документа у вигляді термінів індексування.

На виконання згаданої постанови Кабінету Міністрів України Міністерством освіти і науки України видано наказ № 929 від 26 червня 2017 р. «Про впровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек» [12], в якому йдеться про необхідність забезпечення протягом 2017 р. переходу на систематизацію документів за УДК бібліотек наукових установ, ВНЗ, професійно-технічних закладів, котрі підпорядковані Міністерству освіти і науки, інститутів післядипломної освіти, органів управління освітою обласних та Київської міської державних адміністрацій, загальноосвітніх навчальних закладів. Науково-методичний супровід покладається на Інститут модернізації освіти спільно з Державною науково-педагогічною бібліотекою (ДНПБ) України імені В. О. Сухомлинського.

Перший етап упровадження УДК в Україні (тоді Міжнародної універсальної децимальної класифікації – МДБК) припав на 20-ті рр. ХХ ст. МДБК – перша класифікація міжнародного типу була перекладена на українську мову і вийшла друком 1919 р. за упорядкування Ю. Іванова-Меженка, тогочасного директора Книжкової палати.

Українською та російською мовами за радянських часів було видано «Десятичну класифікацію» (Харків, 1924), «Десяткову класифікацію: для масових бібліотек» (1938); «Таблиці бібліотечної класифікації для масових бібліотек» (1961); «Таблиці бібліотечної класифікації для масових бібліотек» (1971) та ін. Впровадження Десяткової класифікації регламентувалося низкою директивних документів та супроводжувалося значною роз'яснювальною, методичною роботою. Відповідно до ідеологічних реалій того часу до класифікації вносилися численні зміни і доповнення. З 1924 р. індекси десяткової класифікації зазначалися в «Літописі українського друку», а з 1927 р. – на друкованих картках Книжкової палати України [9, с. 18]. Централізована систематизація за таблицями УДК в СРСР активно впроваджувалася у 1960–70-ті рр. з розвитком у країні системи науково-технічної інформації. Перевагами УДК є її міжнародний характер, стабільність, високий науковий рівень, постійне вдосконалення під егідою авторитетного міжнародного центру [9, с. 184].

На противагу УДК в СРСР вже у 1930-х рр. було поставлено завдання створити власну класифікаційну систему на основі марксистсько-ленінської ідеології. Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК) – універсальна комбінаційна класифікаційна система, одна з найбільших в світі, розроблена в 1936–1968 рр. фахівцями Державної бібліотеки СРСР імені В. І. Леніна (нині Російська державна бібліотека), Державної публічної бібліотеки імені М. Є. Салтикова-Щедріна (нині Російська національна бібліотека), Бібліотекою Академії наук СРСР (нині Бібліотека Російської академії наук) і Всесоюзної Книжкової палати (нині Російська Книжкова палата). Проте, у розробці ББК брали участь наукові колективи багатьох республік. Великі державні бібліотеки України рецензували, апробували ББК, подавали свої рекомендації, доповнення, створювали національні варіанти окремих розділів (історія України, українська література тощо) [9, с. 183]. Нині ББК є національною класифікаційною системою Росії, яка використовується також у бібліотеках інших зарубіжних країн.

В Україні першою впроваджувати радянську систему ББК почала з 1960 р. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого на основі проекту цієї системи. Значна науково-методична робота щодо впровадження ББК була здійснена Харківською державною бібліотекою імені В. Г. Короленка.

Масове упровадження ББК в практику роботи бібліотек України всіх відомств і рівнів здійснювалося у 1970–80-ті рр. після прийняття низки директивних документів, введення спеціальних навчальних курсів до ВНЗ, розробки відповідних посібників, методичних рекомендацій, низки навчальних семінарів, стажувань співробітників тощо. Фахівцями обґрунтовувалися переваги нової схеми класифікації документів з огляду на необхідність удосконалення довідково-бібліографічного апарату бібліотек, централізації бібліотечних процесів. Головна відмінність ББК у методологічній основі. Основний її ряд побудований відповідно до положень діалектико-матеріалістичної класифікації наук. У структурі ББК – галузеві комплекси природничих, прикладних, суспільних та гуманітарних наук; система загальних типових поділів доповнюється розвиненою системою спеціальних. ББК були охоплені бібліотеки загальнодержавного рівня, обласні і центральні міські бібліотеки Міністерства культури України, понад 20 тисяч районних і сільських бібліотек, шкільні, бібліотеки ВНЗ та середніх спеціальних навчальних закладів. Публічні бібліотеки Міністерства культури України користуються таблицями ББК з 1980 р., обласні універсальні – з 1986 р. [1]. На впровадження ББК у бібліотеках України були витрачені роки, значні інтелектуальні зусилля. Тільки у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (НБУВ) на переведення генерального систематичного каталогу було витрачено понад 20 років наполегливої творчої праці, починаючи з 1965 р. [6]. Переведення фондів і каталогів деяких спеціалізованих підрозділів завершилося в кінці 1990-х рр.

У другій половині 1990-х рр. була усунена підпорядкованість таблиць ББК ідеологічним догмам (філософія марксизму-ленінізму, що виділялася раніше як титульний розділ ББК, включена в галузевий відділ «Філософія»; територіальні типові ділення побудовані за фізико-географічними, а не політичними ознаками тощо). З початку 1990-х рр. фахівці бібліотек та інформаційних установ України різних відомств працювали над удосконаленням таблиць ББК, здійснювали їх адаптацію до сучасних реалій та наукового знання, вносили свої зміни і доповнення до таблиць для обласних, масових, дитячих і шкільних бібліотек.

Водночас на початку третього тисячоліття у бібліотеках України розпочався зворотний процес рекласифікації і повернення до УДК (Книжкова палата України, Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника та ін.). Обирали УДК й бібліотеки новостворених ВНЗ. Різні класифікаційні системи мирно співіснували та еволюціонували.

Слід зазначити, що Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського на базі таблиць ББК для наукових бібліотек створила свій Рубрикатор для систематизації документів. Упродовж останніх 20-ти років бібліотекою здійснено велику наукову роботу з підготовки тематичних рубрикаторів у формі робочих таблиць, у яких тематично відображено практично весь видавничий репертуар останніх десятиліть. Їх використовують

у технологічному циклі наукового опрацювання документів при організації довідково-пошукового апарату, формуванні каталогів бібліотеки, загальнодержавних баз даних «Україніка наукова», «Наукова періодика України». У 2016 році вийшов «Рубрикатор НБУВ. Скорочений варіант», розроблений для спеціалізованих відділів НБУВ, а також для наукових бібліотек з невеликими фондами, який охоплює усі розділи знання і налічує близько 2300 рубрик. Скорочений варіант Рубрикатора доступний онлайн і може використовуватися іншими бібліотеками без ліцензій¹. На даний час у бібліотеці запроваджено паралельну систематизацію документів за Рубрикатором НБУВ та УДК, з відповідним внесенням індексів обох класифікацій до записів електронного каталогу. Фахівці бібліотеки працюють над встановленням взаємозв'язку між різними класифікаційними системами, розробленням відповідності між термінами алфавітно-предметного покажчика Рубрикатора та індексами УДК [10]. Новим для електронного каталогу НБУВ є наявність у базі даних «Рубрикатор НБУВ. Скорочений варіант» полів «Індекс УДК» і «Рубрика УДК».

У 2008–2012 рр. Книжковою палатою України (КП) підготовлено друге видання таблиць УДК у 7 томах. Останні зміни і доповнення, які надійшли в Книжкову палату України із Консорціуму УДК, – випуск за 2012/2013 рр. Книжкова палата України працює над їх адаптуванням до україномовного еталону таблиць УДК. У 2017 р. КП підготовлено друковане видання УДК з усіма змінами і доповненнями. Для використання бібліотеками, видавництвами, інформаційними установами видано таблиці зіставлення індексів УДК і ББК і ББК і УДК². На думку укладачів, ці таблиці значно прискорять і полегшать роботу користувачів, які рекласифікують фонди, дадуть змогу краще зорієнтуватись у таблицях ББК і УДК, уникнути помилок під час пошуку індексів, слугуватимуть допоміжним посібником під час індексації документів.

На сайті КП створено розділ «Індекс УДК», де подано загальні відомості про класифікацію, зміни та доповнення, повідомлення про семінари та конференції з УДК, а також інформацію про послуги щодо визначення індексів УДК на видання³. Сторінка систематизатора включає інформацію про термінологію УДК, побудову та властивості УДК, методикку індексування за УДК, алфавітно-предметний покажчик, методичні рішення для понять УДК тощо. З 2018 року у «Віснику Книжкової палати» започатковано рубрику «Школа систематизатора», де подаються статті відповідної тематики. До Міжвідомчої комісії з питань упровадження Універсальної десяткової класифікації в Україні увійшли представники бібліотек різних відомств.

Активно працює як науково-методичний центр для мережі освітянських бібліотек ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. На веб порталі книгозбірні в рубриці «Бібліотечному фахівцю» створено сторінку «Упровадження Універсальної десяткової класифікації», депредставлено офіційні, нормативні, методичні та презентаційні матеріали⁴. Бібліотекою розпочато дослідження галузевих особливостей застосування УДК. Завідувачем відділу І. Г. Лобановською підготовлено методичні рекомендації «Упровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти», у якому розкрито організаційні питання переведення бібліотек на УДК, надано рекомендації для роботи з фондами і каталогами, наведено методикку пересистематизування фондів і каталогів, висвітлено питання наукової організації праці бібліотекарів із застосуванням типових норм часу на бібліотечні процеси. У 2019 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського заплановано підготувати практичний посібник

¹ Рубрикатор НБУВ. Скорочений варіант / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; К. В. Лобузін, С. В. Галицька, Н. Я. Зайченко [та ін.] ; відп. ред. К. В. Лобузін. Київ : НБУВ, 2016. 569, [1] с. (Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського); Те саме URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/E_LIB/EIF0000074/ (дата звернення: 11.10.18).

² Таблиця зіставлення індексів ББК і УДК : ББК станом на 1997 р., УДК – на 2011 р. / Кн. палата України ім. І. Федорова ; уклад.: М. Й. Ахвердова, В. М. Муравйова, В. С. Солодовник. Київ : Кн. палата України, 2017. 82 с. : табл.; Таблиця зіставлення індексів УДК і ББК : УДК станом на 2011 р., ББК – на 1997 р. / Кн. палата України ім. І. Федорова ; уклад.: М. Й. Ахвердова та ін. Київ : Кн. палата України, 2016. 70 с. : табл.

³ Індекс УДК. Книжкова палата України [офіц. сайт]. URL: http://www.ukrbook.net/UDC/UDC_1.html (дата звернення: 11.10.18).

⁴ Упровадження Універсальної десяткової класифікації [Електронний ресурс]. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [офіц. сайт]. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/13560-2/> (дата звернення: 11.10.18).

«Систематизація документів та організація каталогів і картотек освітянських бібліотек за таблицями Універсальної десятикової класифікації».

Нове інформаційне середовище, комп'ютерні технології дають змогу бібліотекарям оперативно ділитися досвідом, обговорювати нагальні поточні питання систематизації і каталогізації документів. У соціальній мережі Facebook створено групу «Універсальна десятикова класифікація (УДК) в Україні», де йде жваве обговорення проблем впровадження УДК, надається допомога колегам щодо індексації конкретних документів за їхніми запитами. Бібліотеки різних відомств створюють методичні посібники, електронні презентації, які вільно поширюються в мережевому середовищі⁵. Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Горького підготувала методичні поради «Універсальна десятикова класифікація (УДК) : Що робити з...» (м. Старобільськ, 2017), у якій викладено відповіді на питання: де взяти таблиці УДК; як організувати перехід на УДК; що робити з бібліотечним фондом, каталогом, каталожною карткою, книжковими розподільниками, щоденниками роботи, сумарною книгою⁶.

Нині кожна бібліотека самостійно розробляє план, визначає шлях і методику переведення фондів і каталогів на іншу схему класифікації, враховуючи реалії бюджету робочого часу. Варто зазначити, що неможливо і недоцільно одномоментно припинити використовувати ББК. Розпочинаючи цей, безперечно, складний і довготривалий процес рекласифікації, варто насамперед враховувати інтереси користувачів бібліотеки, комфортність їхнього обслуговування. У бібліотеках, які розпочали систематизацію нових надходжень документів за УДК, залишаються колосальні масиви бібліотечних фондів і каталогів, опрацьованих за ББК. Тому до навчальних програм при підготовці фахівців бібліотечно-інформаційної сфери у ВНЗ слід закладати курси з вивчення і УДК, і ББК. Вочевидь перехід на іншу систему класифікації потребує не лише значного часу, працевитрат фахівців, а й належного організаційно-методичного, кадрового і фінансового забезпечення. У цьому зв'язку доцільно використати багаторічний досвід бібліотек з впровадження ББК.

Список бібліографічних посилань

1. Вилегжаніна Т., Анісімова С. Роздуми про сучасний стан і майбутнє класифікаційних систем в Україні. *Вісн. Кн. палати*. 1996. № 4. С. 9–10.
2. Добко Т. Впровадження УДК і ББК бібліотеками України: історичні паралелі і реалії сьогодення. *Бібл. вісн.* 2018. № 2. С. 10–24.
3. Добко Т. В. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 374 с.
4. ДСТУ ГОСТ 7.59:2003. Індустріальні документи. Загальні вимоги до систематизації та предметизації. ГОСТ 7.59-2003 (ИСО 5963-85), IDT : [чинний від 2004-07-01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2004. 5 с.
5. ДСТУ 6096:2009 (ГОСТ 7.90–2007, MOD). Універсальна десятикова класифікація. Структура, правила ведення та індексування : [чинний з 2009.07.01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт, 2009. III, III, 22 с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).
6. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1965–1991. Київ, 2008. 374 с.

⁵ Жадан Т. Досвід використання УДК в бібліотеці ПТНЗ. *Vpuliibrary* : блог училищного бібліотекаря. 6 верес. 2017 р. URL: <http://vpulibrary.blogspot.com/2017/09/blog-post.html> (дата звернення: 11.10.18).; Орієнтовна робоча схема таблиць УДК (з досвіду роботи НБУ для дітей) [Електронна презентація]. URL: <https://www.slideshare.net/nbkidskiev/ss-77099019?ref=http%3A%2F%2Fwww.chl.kiev.ua%2FDefault.aspx%3Fid%3D8083%3> (дата звернення: 11.10.18).; Універсальна десятикова класифікація: методика індексування. *Сум. обл. універс. наук. б-ка*. URL: <https://www.slideshare.net/Sumylib/ss-77258531> (дата звернення: 11.10.18).; Заняття 24. Універсальна десятикова класифікація (УДК): знайомимось, вивчаємо, впроваджуємо. *Національна бібліотека України для дітей* : [офіц. сайт]. URL: <http://chl.kiev.ua/default.aspx?id=7991> (дата звернення: 11.10.18).

⁶ Універсальна десятикова класифікація (УДК) : Що робити з...» / Луган. обл. б-ка; уклад.: К. В. Сидорова, О. С. Кузнецова; ред. А. Літашова. Старобільськ, 2017. 11 с. URL: https://bibliotekacoledg.blogspot.com/2018/01/blog-post_92.html (дата звернення: 11.10.18).

7. Запроваджено єдину класифікацію для систематизації видавничої продукції *Урядовий портал*. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249842722> (дата звернення: 11.10.18).
8. Збанацька О. М. Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК). *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: [http://ube.nplu.org/article/Бібліотечно-бібліографічна класифікація \(ББК\)](http://ube.nplu.org/article/Бібліотечно-бібліографічна_класифікація_(ББК)) (дата звернення: 10.11.18).
9. Кушнарєнко Н. М., Удалова В. К. Наукова обробка документів : підручник. 4-те вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2006. 334 с.
10. Лобузіна К., Галицька С., Орешина Н. Адаптація лінгвістичних засобів наукової бібліотеки до вимог інтернет-середовища та міжнародних стандартів. *Бібл. вісн.* 2017. № 4. С. 3–8.
11. Перевод фондов и систематических библиотек НИУ АН УССР на таблицы Библиотечно-библиографической классификации для научных библиотек (отдел общественных наук) : рек. для б-к НИУ АН УССР секций химико-технолог. и биолог. наук, физико-техн. и мат. наук / АН УССР, Центр. науч. б-ка ; сост.: М. Я. Каганова, А. П. Дараган ; отв. ред. Б. П. Ковалевский. Киев, 1980. 31 с.
12. Про впровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек: наказ М-ва освіти і науки України № 929 від 26 черв. 2017 р. *Міністерство освіти і науки України* : [офіц. сайт]. URL: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/7694-> (дата звернення: 11.11.18).
13. Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації : постанова КМ України від 22 берез. 2017 р. № 177. *Верховна Рада України* : [офіц. сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/177-2017-%D0%BF> (дата звернення: 10.10.18).
14. Сербін О. О. Сучасний стан індексування інформаційних ресурсів: координація без координат та шляхи пошуку. *Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка, Каф. книгознавства і бібліотекознавства. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. С. 72–75. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/Z-tezy.pdf#page=72> (дата звернення: 10.10.18).
15. Справочник библиотекаря / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина ; редкол.: Н. С. Карташов (отв. ред.) Москва, 1985. 303 с.
16. Universal Decimal Classification: [національний еталон УДК українською мовою]. *Universal Decimal Classification* : [веб-сайт Консорціуму УДК]. URL: <http://www.udcsummary.info/php/index.php?tag=0&lang=uk#> (accessed: 10.10.18).

УДК 025.45УДК:378.14

Наталія Іванівна Кобижча,
кандидат культурології,
старший викладач кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв
Іван Петрович Штефан,
доцент, заслужений працівник культури України

**УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ (УДК)
У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА, АРХІВНА СПРАВА»**

Освітньо-професійна програма підготовки фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа» включає загальнопрофесійну дисципліну «Аналітико-синтетичне опрацювання документів» («АСОД»), предметом вивчення якої є «складання

інформаційної моделі документа з метою створення вторинних документів та документних інформаційно-пошукових систем» [2, с. 3].

Значення курсу визначається місцем та роллю макро та мікроаналітичного згортання інформації в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек, органів інформації, архівів, в системі книговидання і книгопоширення, забезпеченні користувачів різноманітними інформаційними продуктами і послугами. Особливий функціональний статус, у зв'язку з цим, має вивчення мікроаналітичного сегменту інформаційної моделі документа чи інформаційного запиту: адже візуальна формальна ідентифікація елементів бібліографічної характеристики доповнюється тут відтворенням змісту у вигляді створення так званих умовних кодів – індексів, що є відповідниками основних тематичних характеристик розгляду предмета в документі з урахуванням його вторинних доповняльних ознак форми, користувацького призначення, мови, територіальної, хронологічної тощо. Механізмом формування змістової моделі документа, інформаційно-пошуковою мовою класифікаційного типу виступають самі таблиці документної класифікації, які є модулятором суб'єктивного розуміння людиною взаємозв'язку наук у природі і соціальній практиці і становлять собою своєрідну умовну матрицю універсальної системи знань.

Останнім часом в інформаційному полі України для організації інформації використовувалось декілька класифікаційних систем. Універсальні національні бібліотеки, публічні бібліотеки використовували таблиці класифікації, що називаються ББК (Бібліотечно-бібліографічна класифікація), а галузеві – УДК (Універсальна десяткова класифікація). У системі книговидання в свій час використовувалась так звана ЄКЛ (Єдина класифікація літератури для книговидання), яку також замінила сучасна УДК.

Закономірно і пріоритет у навчальному процесі раніше віддавався вивченню Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК) як системи таблиць для бібліотечно-інформаційних установ різних типів і з різним обсягом фондів, філософсько-методологічна основа і організаційно-методичні засади побудови якої почали формуватися ще за часів СРСР. Розпад централізованої держави, перебудова в політиці, ідеології, економіці, концептуальне переосмислення історії стали передумовою і підґрунтям для появи нової літератури, що надходить до бібліотечно-інформаційних центрів, а, відтак, мотивувала необхідність докорінної модернізації ББК, що на кінець ХХ століття залишилася у власності Росії і сьогодні має статус її національної класифікації.

Разом з тим, взятий Україною стратегічний курс на євроінтеграцію актуалізує проблему співучасті суб'єктів інформаційної інфраструктури держави у створенні інтегрованого глобального інформаційного середовища: формується «нова ідеологія» розбудови відкритого глобалізованого інформаційного суспільства, основана на новітніх інформаційних технологіях, визнанні пріоритетів національних інформаційних дискурсів, а значить відкритості інформаційних ресурсів, інтелектуальної свободи і вільного доступу до інформації.

Більшість європейських країн як пріоритетну для організації інформації використовують сьогодні УДК. Тому і не викликає сумніву правомірність ініційованого Книжковою палатою України звернення саме до УДК.

Враховуючи все це та з метою запровадження єдиної класифікації для систематизації видавничої продукції, постановою Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 року «Про припинення використання в Україні Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації» в Україні введена УДК [1].

Відтак, стало очевидним і завдання нормативно-правової бази профільної вищої школи – відкоригувати та привести у відповідність до вимог часу освітньо-професійну програму підготовки фахівців (у даному разі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа») в частині змісту розділу «Мікроаналітичне згортання інформації» навчальної дисципліни «АСОД».

Завдання впливає і із рішення Міжвідомчої Комісії з питань упровадження УДК в Україні: «ББК розглядати як одну з поміж інших класифікаційних систем. Навчання переорієнтувати на УДК» [6].

Отже, вектор пріоритету змісту розділу «Документні класифікаційні системи» дисципліни «АСОД» у навчальному процесі вищих навчальних закладів, що готують інформаційних фахівців, мотивовано переноситься від ББК на вивчення суперечливої у науковому розумінні змісту УДК як класифікаційної системи, яка в Україні декілька раз вводилась і відмінялась і на разі відроджується втретє.

Зважаючи на вище викладене, кафедрою інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв, у компетенції якої формування змісту робочих навчальних програм за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», доопрацьовано і приведено у відповідність з постановою Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 року навчально-методичний комплекс дисципліни «Аналітико-синтетичне опрацювання документів», переорієнтовано розділ «Мікроаналітичне згортання інформації: систематизація документів» у робочих навчальних програмах на пріоритетне вивчення студентами УДК.

На лекції з аналізу теоретико-методологічних засад побудови класифікаційних систем необхідно було передбачити правомірність постановки студентами запитань: чому інформаційна галузь, а, відтак, і навчальний процес, директивно, на загальнодержавному рівні, апелюють до фактичного заперечення ББК як класифікаційної системи, основаної на науковій методології, і втретє лобюють впровадження формальної міжнародної децимальної класифікації, що фактично ще на етапі її розробки американцем М. Дьюї заперечила залежність побудови основного ряду від наукових підходів до класифікації самих наук і сфер соціальної практики; або ж: враховуючи агресію Росії, а, як наслідок, і інформаційну війну, чи немає тут політичної складової і т. п.?

Досвід впровадження класифікаційних систем в інформаційному середовищі країн світу підтверджує думку, ще неможливо миттєво призупинити використання будь-якої класифікаційної системи, що впроваджувалась стабільно для організації інформації десятиріччями: перехід на іншу систему класифікації потребує «не лише значного часу, працевитрат фахівців, а й належного організаційного-методичного, кадрового і фінансового забезпечення» [3, с. 115].

Відповідь на поставлені запитання ми сформулювали ще на минулорічному міжвідомчому науковому семінарі фахівців інформаційної сфери «Бібліотека. Книга. Наука» 24–25 квітня 2018 р.: Книжковій палаті в умовах інформаційної війни не вдалося пролонгувати локацію ББК в інформаційному просторі України політико-дипломатичним шляхом. Тим більше, що беззаперечним залишається факт географічної обмеженості поширення ББК в інформаційному середовищі. Тому й бачиться об'єктивно мотивованою інформаційна політика Книжкової палати сьогодні, а саме узгодження з усіма зацікавленими інституціями і надання права чітко визначеним адресатам «на просування власних наративів щодо впровадження УДК в якості єдиної загальнодержавної ПІМ класифікаційного типу» [4, с.119]. Право інтелектуальної власності на розвиток ББК, не зважаючи на потужну складову участі у її формуванні країн близького зарубіжжя, одноосібно залишилося за Росією, а надання класифікації Міжнародним товариством з організації знань в 1998 році статусу національної відкрило реальну можливість «для нового поштовху узурпації технології тематичного контролю і регулювання «національного впливу» на розбудову міждержавного інформаційного простору» [Там же, с.119].

Інформаціологи України не могли не враховувати фактор розповсюдження класифікаційних систем у світі: пріоритет міжнародності УДК тут очевидний. І в той же час суб'єкти інформаційного поля України не мали намірів витіснити модернізований «радянський класифікаційний комунікат», маючи на увазі потрачені колосальні інтелектуальні і матеріальні ресурси головних бібліотек у його формування.

Алгоритм вивчення УДК у навчальному процесі нами сформульовано із врахуванням уже набутого як відділом класифікаційних систем Книжкової палати України так і кафедрою інформаційних ресурсів КНУКіМ досвіду: вивчення історико–теоретичних, філософських засад побудови УДК, аналіз внеску міжнародного Консорціуму у розвиток УДК, ґрунтовне

ознайомлення з системою та організаційно-методичною будовою таблиць (мається на увазі, в першу чергу, вивчення принципів побудови та властивостей УДК як системи класифікації напівфасетного типу, структури основних та допоміжних таблиць, бази індексації, синтаксичних засобів УДК, методичного апарату до таблиць тощо). Безсумнівно дидактичний супровід вивчення досягається, завдячуючи відкритості веб-сайту Книжкової палати України (http://www.ukrbook.net/UDC/UDC_1.html), створеним умовам відкритого режиму доступу до електронних ресурсів національного еталону таблиць українською мовою, скорочених таблиць УДК українською мовою, виданню «Таблиць зіставлення індексів ББК і УДК» із адаптованим до української термінології алфавітно-предметним покажчиком, системи практичних посібників на допомогу впровадженню УДК, відкритості форуму засідань Міжвідомчої Комісії з питань упровадження УДК тощо.

Контроль знань студентів засвідчує, що найскладніше засвоюється сама методика індексування за УДК як сукупність заходів та правил побудови індексів УДК для понять, що відображають основний зміст документів або інформаційних запитів, зокрема утворення складних і складених індексів (п'яте та шосте правила індексування), правило першого згадування та сама технологія алгоритму практичного індексування. Особливу консультативну допомогу нам надають публікації і методичні поради члена Консультативної Ради УДКК, старшого наукового співробітника Книжкової палати України М. Й. Ахвердової, завідувачки відділу класифікаційних систем В. М. Муравйової, фахівців-практиків головних бібліотечно-інформаційних центрів країни І. Г. Лобановської (Державна науково-педагогічна бібліотека імені В. О. Сухомлинського), Н. Й. Дзюби (Національна бібліотека України для дітей), Л. М. Татарчук (Національна наукова сільськогосподарська бібліотека) та ін.

Не секрет, що в процесі виконання практичних завдань з методики індексування за прикладами студенти несанкціоновано звертаються до трансформованої в інформаційно-консультативний центр комунікативної групи в Facebook «УДК в Україні» та створених на порталах провідних бібліотечних центрів держави окремих сторінок «Впровадження УДК в Україні».

Висновки. Вивчення кафедрою інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв досвіду роботи Книжкової палати України, координаційної ролі міжвідомчої Комісії з упровадження Універсальної десяткової класифікації в Україні, інтеграція навчального процесу з діяльністю провідних бібліотечно-інформаційних установ дозволило скоригувати робочу навчальну програму дисципліни «Аналітико-синтетичне опрацювання документів» в частині «Документні класифікаційні системи» у зв'язку з упровадженням в якості єдиної загальнодержавної інформаційно-пошукової мови класифікаційного типу УДК.

На змісті освіти в означеному напрямі все ще позначається відсутність досконалих науково-методичних розробок галузевих методик систематизації документів провідними бібліотечно-інформаційними центрами України. Поглиблене вивчення УДК як ПМ класифікаційного типу, моделювання методик систематизації документів з окремих галузей знань, наприклад, для публічних бібліотек можуть стати предметами наукових досліджень магістратури тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Про припинення використання в Україні Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 берез. 2017 р. № 177. URL: <http://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249842722> (дата звернення: 10.11.18).
2. Аналітико-синтетичне опрацювання документів (АСОД) : програм. та навч.-метод. матеріали до курсу для студентів спец. 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; уклад. Н. І. Кобижча, І. П. Штефан. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. 101 с.

3. Добко Т. В. Впровадження УДК і ББК у практику роботи бібліотек України: історичні паралелі і реалії сьогодення. *Бібліотека. Книга. Наука* : зб. матеріалів наук. семінару, 24–25 квіт. 2018 р. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, наук. б-ка. Київ, 2018. С. 114–115.
4. Кобижча Н. І. Відродження Універсальної десяткової класифікації (УДК) в Україні: історико-книгознавчий дискурс. *Бібліотека. Книга. Наука* : зб. матеріалів наук. семінару, 24–25 квіт. 2018 р. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, наук. б-ка. Київ, 2018. С. 117–121.
5. Протоколи [№№ 1,2] засідання міжвідомчої Комісії з упровадження Універсальної десяткової класифікації в Україні. [*Веб-сайт Книжкової палати України*]. URL: <http://www.ukrbook.net/UDC/Komisija1.html> (дата звернення: 12.11.18).
6. Сербін О. О. Стан упровадження УДК в університетських бібліотеках та трансформація навчальних програм профільних ВНЗ. *Протоколи [№№ 1,2] засідання міжвідомчої Комісії з упровадження Універсальної десяткової класифікації в Україні*. URL: http://www.ukrbook.net/UDC/UDC_Komisija/Protokol_2_15_02_2018.pdf (дата звернення: 12.11.18).
7. Сучасний стан УДК в Україні. [*Інформація Книжкової палати України*]. URL: http://www.ukrbook.net/UDC/UDC_suchas_stan.html (дата звернення: 10.11.18).

УДК 025.45УДК:[026:37

Інна Георгіївна Лобановська,
*завідувач відділу комплектування
та наукового опрацювання документів
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ДЕСЯТКОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ В ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Переважає більшість освітянських бібліотек країни до останнього часу застосовувала Бібліотечно-бібліографічну класифікацію (ББК), упроваджену в практику роботи ще в 70-ті роки ХХ ст. Створена на протипагу міжнародним класифікаціям, вона повною мірою відображала радянську ідеологію та виконувала соціальне замовлення радянського суспільства. У зв'язку зі зміною суспільного ладу суттєво змінився зміст інформаційного потоку, що надходить до вітчизняних книгозбірень, і ББК перестала відповідати потребам бібліотек. Розвиток бібліотечної та інформаційної науки й практики, застосування нових інформаційних технологій, зміни в суспільно-політичній ситуації в Україні спонукали до переходу на іншу сучасну класифікаційну систему.

22 березня 2017 р. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 177 «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації» [5]. Згідно з нею Універсальна десяткова класифікація (УДК) стає єдиною класифікаційною системою для застосування в бібліотеках усіх типів і видів, інформаційних установах, видавництвах і видавничих організаціях, книготоргівельній мережі для індексування документів та інформаційних запитів. На виконання цієї постанови 26 червня 2017 р. Міністерство освіти і науки України видало наказ № 929 «Про впровадження УДК в практику роботи бібліотек» [4]. Згідно з ним Державній науково-педагогічній бібліотеці (ДНПБ) України імені В. О. Сухомлинського спільно з Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» доручено забезпечити науково-методичний супровід переходу на УДК освітянських бібліотек.

Опанування й застосування міжнародної класифікаційної системи дасть змогу не лише організувати фонди й довідково-пошуковий апарат освітянських бібліотек із урахуванням сучасних вимог, висунутих до них в умовах побудови суспільства знань, здійснювати пошук

за індексами УДК в електронних каталогах вітчизняних і зарубіжних книгозбірень, а й надасть таку саму можливість користувачам з інших країн, сприятиме розвитку бібліотечного кооперування й обміну інформацією.

Основою функціонування бібліотеки як соціального інституту й головним джерелом задоволення інформаційних потреб читачів є документний фонд. У бібліотеках закладів освіти основними соціальними функціями є інформаційна, освітня, культурно-просвітня й дозвіллева, при чому перші дві – провідні, інші – дотичні. Втілити їх у життя допомагають технологічні процеси формування бібліотечного фонду: моделювання, комплектування, облік, опрацювання, розміщення й розстановка, організація його зберігання й використання. Його основна мета – досягнення відповідності складу фонду завданням бібліотеки та потребам користувачів.

Упровадження УДК у бібліотеках закладів освіти є однією з умов модернізації їхньої діяльності, зокрема з максимального розкриття фондів, удосконалення інформаційно-бібліографічної роботи, поліпшення обслуговування користувачів тощо. Зважаючи на важливість цієї роботи, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, що є головним науково-методичним і координаційним центром мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України [3], передбачено й здійснено низку заходів. Насамперед взято участь у підготовці відповідного розпорядження МОН щодо упровадження УДК. На порталі бібліотеки в рубриці «Бібліотечному фахівцю» в травні 2017 р. створено сторінку «Упровадження Універсальної десяткової класифікації», наповнено її відповідною інформацією, що періодично оновлюється [6]. Інформація з цього питання також розміщується у Facebook на сторінці «Універсальна десяткова класифікація (УДК) в Україні». Протягом 2017–2018 рр. організовано й проведено, а також взято участь у наукових і науково-практичних заходах. Серед них 5 науково-практичних конференцій, 11 науково-практичних і методичних семінарів, 2 вебінари, 2 круглі столи, 1 курси підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Під час цих заходів виголошено 27 доповідей і виступів, прочитано 3 лекції, зроблено 6 презентацій методичних рекомендацій у різних містах України, зокрема в Києві, Житомирі, Полтаві, Чернігові, Миколаєві, Львові, Переяславі-Хмельницькому, Білій Церкві, Боярці. За запитами працівників освітянських бібліотек усіх рівнів, методистів по роботі зі шкільними бібліотеками в режимі «запитання–відповідь» відбувається консультування в телефонному режимі та електронною поштою.

На особливу увагу заслуговують методичні рекомендації *«Упровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти»* [2], підготовлені в ході виконання наукового дослідження «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища». Цей посібник створено із застосуванням багатомовних онлайн-таблиць [1], розміщених на сайті Консорціуму УДК, інших видань УДК, а також власних напрацювань фахівців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Це перше в Україні видання, що комплексно висвітлює зазначене питання. У посібнику розглянуто організаційні питання переведення бібліотек на УДК в різні способи, надано рекомендації з пересистематизування фондів і каталогів, розкрито особливості роботи з ними залежно від обраної методики, висвітлено питання наукової організації праці бібліотекарів із застосуванням типових і комплексних норм часу на бібліотечні процеси. У додатках представлено орієнтовний план упровадження УДК, типові норми часу й технологічна карта на аналітико-синтетичне опрацювання документів, орієнтовний макет систематичного каталогу тощо, що сприятиме ефективній організації роботи.

Зусилля фахівців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського спрямовані на подальший науково-методичний супровід впровадження УДК в практику роботи освітянських бібліотек. Їхні здобутки були б значиміші, якби на заваді не стояли певні перешкоди. Негативно впливає на роботу відсутність галузевих робочих класифікаційних таблиць, призначених для бібліотек навчальних закладів з невеликими фондами і з урахуванням їхніх

особливостей. Недостатнім є матеріально-технічне забезпечення, зокрема сучасною комп'ютерною та оргтехнікою. Так, менше половини шкільних бібліотек оснащено комп'ютерами і лише третина має доступ до Інтернету. Створення електронних каталогів для багатьох з них все ще залишається перспективою. Не зважаючи на це, забезпечення дотримання єдиних підходів у впровадженні УДК, підвищення кваліфікації бібліотечних працівників сприятимуть якісному виконанню запланованих робіт з найменшими витратами часу, фінансових і матеріальних ресурсів.

Список бібліографічних посилань

1. Universal Decimal Classification Summary (UDCS). URL: <http://www.udcsummary.info/php/index.php?lang=uk&pr=Y> (accessed: 4.11.2018).
2. Лобановська І. Г. Упровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти : метод. рек. НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2018. 64 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/Uprov_metod_rec.pdf (дата звернення: 4.11.2018).
3. Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та АПН України : затв. спільн. наказом М-ва освіти і науки України та Акад. пед. наук України від 30.05.2003 р. № 334/31. *Інформ. зб. Мін. освіти і науки України*. 2003. № 21. С. 27–32.
4. Про впровадження УДК в практику роботи бібліотек : наказ МОН України № 929 від 26 черв. 2017 р. URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2017-07-03/7694/nmo-929.pdf> (дата звернення: 4.11.2018).
5. Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації : постанова КМ України № 177 від 22 берез. 2017 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249842722> (дата звернення: 4.11.2018).
6. Упровадження Універсальної десяткової класифікації. Київ, 2018. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/13560-2/> (дата звернення: 4.11.2018).

УДК025.045УДК:027.7

Алла Анатоліївна Чернявська,
*завідуючий відділом комплектування
та наукового опрацювання документів
наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв*

УПРОВАДЖЕННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ДЕСЯТКОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ В РОБОТУ БІБЛІОТЕК

22 березня 2017 р. Кабінет Міністрів на своєму засіданні прийняв постанову «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації» № 177 від 22.03.2017 р.

«В Україні для систематизації видавничої продукції паралельно використовують дві системи: УДК та ББК. Система УДК – світова, її використовують 130 країн, ББК – це радянська розробка 60-х років минулого століття, і зараз має офіційний статус в Росії», – слова голови Державного комітету з питань телебачення і радіомовлення Олега Наливайко під час обговорення.

Постанова передбачає відмову від використання бібліотечно-бібліографічної класифікації та поступове переведення бібліотек-користувачів на універсальну десяткову класифікацію як міжнародну систему. Можливість єдиної систематизації інформаційних матеріалів робить систему УДК самою зручною в процесі обміну інформацією між країнами. УДК відповідає найбільш суттєвим вимогам, які пред'являють до класифікації:

міжнародності, універсальності, мнемонічності, можливості відображення нових досягнень науки без серйозних змін у її структурі. У зв'язку з цим, виникає велика кількість запитань стосовно систематизації фондів і каталогів, розміщення фондів у вільному доступі тощо.

Книжковою палатою України було розроблено проект «Класифікаційна система України», що передбачає створення україномовної класифікації, також було підписано угоду з Консорціумом УДК (власником міжнародного англomовного еталона УДК Master Reference File) і придбано ліцензію на підготовку й випуск таблиць УДК українською мовою. У мережі Internet є у вільному доступі скорочені таблиці УДК. Якщо брати таблиці на веб-сайті УДК, то тут є Основна таблиця та Допоміжні таблиці (Знаки та Загальні визначники). <http://www.udcsummary.info/php/index.php?lang=uk&pr=Y>.

Рішенням методичної ради Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв згідно постанови розпочала перехід на УДК з вересня 2017 року. Переведення фонду з ББК на УДК це дуже важлива, структурована та кропітка праця, якій передують плідна підготовка, яка здійснюється продумано й поетапно. У травні 2017 року було закуплено основні, допоміжні таблиці Універсальної Десяткової Класифікації (УДК) та зведений алфавітно-предметний покажчик УДК.

Фонди кожної бібліотеки відрізняються за кількісними та якісними показниками. Окрім цього, читачі бібліотек мають різні вподобання, тому кожна з бібліотек вирішує яким чином буде розміщатись бібліотечний фонд. Була розроблена «Таблиця зіставлення індексів ББК і УДК для наукових бібліотек» і надана по всіх підрозділах бібліотеки для ознайомлення.

Нова література, яка надходить до бібліотеки з вересня 2017 року систематизується за таблицями УДК. Для більш легкого впровадження таблиць УДК були виділені окремі стелажі, де література розставляється вже за класифікацією УДК, або в кінці кожної галузі знань ББК надається окреме місце на полиці для розстановки за системою УДК.

З метою швидкісного пошуку у фонді спочатку бібліотекарям на допомогу були оформлені нові книжкові розподільники згідно УДК. Особливо цінне це при систематичній розстановці фонду.

Поступово здійснюється перехід з ББК на УДК в програмному забезпеченні «УФД-Бібліотека».

УДК охоплює всі галузі знань, її розділи пов'язані так органічно, що зміна одного з них веде за собою зміни другого. Застосування визначників безмежно розширює рамки системи і відкриває великі можливості для деталізації класифікації матеріалу.

Абрамова Тетяна Анатоліївна – провідний бібліотекар наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Айвазян Олена Борисівна – кандидат історичних наук, директор наукової бібліотеки Хмельницького національного університету,

Афонін Олександр Васильович – президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів,

Безрукова Софія Валентиніна – бібліограф II категорії наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Безручко Олена Володимирівна – пошукувач Київського національного університету культури і мистецтв, провідний методист Національної бібліотеки України для дітей,

Бережна Оксана Володимирівна – завідувач сектору культурно-просвітницької роботи наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Борисенко Лілія Василівна – бібліограф I категорії наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Вапельник Олена Борисівна – провідний бібліограф наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Виноградова Олена Борисівна – кандидат історичних наук, доцент, заступник директора Державної бібліотеки України для юнацтва,

Винокурова Світлана Геннадіївна – завідувач науково-методичного відділу наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Горбань Юрій Іванович – кандидат культурології, доцент кафедри інформаційних технологій, директор наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Гуцол Галина Олександрівна – заступник директора з наукової роботи Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова»,

Добко Тетяна Василівна – доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, завідувач відділу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,

Загайська Роксоляна Йосипівна – завідувач бібліотеки Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський коледж декоративного і ужиткового мистецтва імені І. Труша»,

Загуменна Віра Вікторівна – кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри культурології та інформаційних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва,

Зніщенко Микола Павлович – кандидат історичних наук, генеральний директор КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей», заслужений працівник культури України,

Каракоз Олена Олександрівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри інформаційних технологій, заступник декана факультету інформаційної політики і кібербезпеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Кобижча Наталія Іванівна – кандидат культурології, старший викладач кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв,

Ковальчук Галина Василівна – провідний бібліотекар бібліотеки імені І. П. Котляревського ЦБС Шевченківського району м. Києва,

Колодій Мирослава Олегівна – завідувач відділу резервного фонду Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка,

Комлик Тетяна Сергіївна – головний бібліограф відділу науково-інформаційних проектів Наукової бібліотеки імені М. В. Довнар-Запольського ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,

Компанець Леся Андріївна – провідний бібліотекар відділу періодики Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка,

Кононенко Валентина Олексіївна – завідувач науково-бібліографічного відділу Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, заслужений працівник культури України,

Криворучко Зоряна Федорівна – магістрант кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв,

Лобановська Інна Георгіївна – завідувач відділу комплектування та наукового опрацювання документів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського,

Лубенець Олена Валеріївна – провідний бібліотекар наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Лук'яненко В'ячеслав Вікторович – завідувач відділом інформаційних технологій наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв.

Макарова Марія Володимирівна – кандидат культурології, доцент кафедри бібліотекознавства та інформології Київського університету імені Бориса Грінченка,

Мальшаква Алла Василівна – провідний бібліотекар наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Матвійчук Оксана Євгенівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри історичної та громадянської освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка,

Мацей Оксана Олександрівна – заступник директора наукової бібліотеки Хмельницького національного університету,

Медведєва Валентина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, професор кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв,

Негрейчук Ірина Олександрівна – головний бібліограф науково-бібліографічного відділу Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,

Омельяненко-Набіуліна Олена Федорівна – провідний бібліотекар наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Охтень Світлана Сергіївна – провідний бібліотекар наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Павленко Галина Леонідівна – начальник відділу обслуговування навчальною літературою наукової бібліотеки Національного університету державної фіскальної служби України,

Павленко Д. О. – студент V курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Київського університету імені Бориса Грінченка,

Петренко Валерія Миколаївна – бібліотекар відділу каталогізації наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,

Піонткевич Надія Ігорівна – магістрант кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв,

Потернак Юлія Анатоліївна – завідувач сектором наукового опрацювання документів наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Прокопенко Людмила Іванівна – кандидат культурології, доцент кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв,

Рибка Анна Тимофіївна – магістрант Київського університету культури,

Рибка Лариса Анатоліївна – заступник директора наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Рихтік Алла Сергіївна – головний бібліограф Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,

Рубан Алла Іванівна – науковий співробітник Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського,

Сизоненко Тамара Василівна – головний бібліотекар наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Скаченко Олена Олексіївна – завідувачий сектором методичної роботи наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Степко Вероніка Віталіївна – завідувачий інформаційно-бібліографічним відділом наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Степко Олександр Михайлович – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв,

Стешенко Галина Олександрівна – провідний бібліотекар наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Стригун Інга Миколаївна – головний бібліограф наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Сухачова Маргарита Сергіївна – магістрант кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв,

Толочко Світлана Євгенівна – завідувачий відділом обслуговування користувачів наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Трач Юлія Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент Київського національного університету культури і мистецтв,

Федюшина Лариса Валентинівна – бібліограф I категорії наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Чернявська Алла Анатоліївна – завідувачий відділом комплектування та наукового опрацювання документів наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Чорна Любов Петрівна – головний бібліотекар науково-методичного відділу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету,

Шапчиць Ольга Іванівна – провідний бібліотекар наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Шевченко Віра Борисівна – бібліограф II категорії наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Шендрик Ольга Олегівна – аспірант кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв,

Шостак Валентина Миколаївна – завідувач сектору рідкісних та цінних документів наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв,

Штефан Іван Петрович – доцент, заслужений працівник культури України,

Якубенко Ярослав Анатолійович – завідувачий відділом книгозберігання наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв.

Наукове видання

БІБЛІОТЕКА: МІСЦЕ ТРАДИЦІЙ, ПРОСТІР ІННОВАЦІЙ

Матеріали круглого столу,
присвяченого 55-річчю наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв

Київ, 30 листопада 2018 р.

Редакційна колегія:

Юрій Іванович Горбань
Валентина Миколаївна Медведєва
Лариса Анатоліївна Рибка
Світлана Геннадіївна Винокурова
В'ячеслав Вікторович Лук'яненко
Алла Василівна Мальшакова
Олена Олексіївна Скаченко

Відповідальний за випуск

Юрій Іванович Горбань

Бібліографічна редакція

Галина Олександрівна Стешенко,
Олена Борисівна Вапельник

Дизайн обкладинки

Юлія Юріївна Єцкало

Технічне редагування та комп'ютерна верстка

В'ячеслав Вікторович Лук'яненко

Формат 60x90 1/8. Друк офсетний. Наклад – 300 прим.

Ум. друк. арк. 19,25. Обл. вид. арк. 12,93

Замовлення № 3513

Видавничий центр КНУКіМ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 4776 від 09.10.2014